

BOŽENA NĚMCOVÁ

LISTY II¹

OBSAH

1853

96. Johaně Mužákové

97. Johaně Mužákové

98. Žofii Rottové — před 13. lednem 1853

99. Johaně Mužákové

100. Žofii Rottové

101. Žofii Rottové — v dubnu 1853

102. Mudr Gustavu Zechenterovi

103. Johaně Mužákové — před 9. květnem 1853

104. Janu Ev. Purkyni

105. Žofii Rottové

106. Ignáci Josefu Hanušovi

107. Žofii Rottové

108. Synům Hynkovi a Karlu — konec července nebo začátek srpna 1853

109. Johaně Mužákové — 30. srpna 1853

110. Žofii Rottové — 1. září 1853

111. Žofii Rottové — koncem září 1853

¹ Převzato z: NĚMCOVÁ B., *Listy*, díl 2, Praha 1952 (redakčně upraveno).

112. Janu Hostivítu Huškovi

1854

113. Václavu Hankovi

114. Janu Ev. Purkyni

115. Václavu Hankovi

116. Janu Ev. Purkyni

117. P. Václavu Štulcovi

118. Elišce Lamblové

119. Antonínu Markovi

120. Aloisu Vojtěchu Šemberovi

121. Josefíně Čermákové — v srpnu 1854

122. Hanuši Jurenkovi — 27. srpna 1854

123. Aloisu Vojtěchu Šemberovi — v září 1854

124. Antonínu Markovi

125. Josefu Němci

126. Jaroslavu Pospíšilovi

127. Josefu Václavu Fričovi

128. Antonínu Jaroslavu Vrtětkovi — před 18. prosincem 1854

129. Antonínu Jaroslavu Vrtětkovi

130. Hanuši Jurenkovi — konec r. 1854

1855

131. Anně Hlavsové

132. Janu Ev. Purkyňovi

133. Jaroslavu Pospíšilovi
134. Aloisu Vojtěchu Šemberovi
135. Jaroslavu Pospíšilovi
136. Janu Helceletovi
137. Aloisu Vojtěchu Šemberovi
138. Manželům Proškovým — do Uher po 11. červenci 1855
139. Jaroslavu Pospíšilovi — před 13. červencem 1855
140. Jaroslavu Pospíšilovi
141. Kateřině Jeřábkové
142. Hanuši Jurenkovi — v létě 1855
143. Janu Ev. Purkyni
144. Hraběti Hanuši Kolovratu Krakovskému — před 27. srpnem 1855
145. Josefu Němci
146. Vojtěchu Šafaříkovi — 30. srpna 1855
147. Josefu Němci a dětem
148. Josefu Němci
149. Josefu Němci
150. Dceři Doře
151. Synu Karlovi
152. Elišce Lamelové
153. Josefu Němci
154. Josefu Němci
155. Josefu Němci

156. Josefu Němci
157. Josefu Němci
158. Josefu Němci
159. Josefu Branislavu Menclovi — po 23. říjnu 1855
160. Samu Chalupkovi
161. Hanuši Jurenkovi — o Vánocích 1855
162. Pavlu Dobšinskému
- 1856
163. Aloisu Vojtěchu Šemberovi
164. Andreji Sládkoviči
165. Synu Karlovi
166. Terezii Panklové
167. Synu Karlovi
168. Hanuši Kolovratu Krakovskému — před 26. květnem 1866
169. Synu Karlovi
170. Janu Helceletovi
171. Synu Karlovi
172. Elišce Lamelové
173. Terezii Panklové — 19. července 1856
174. Synu Karlovi — 19. července 1856
175. Synu Karlovi
176. Vilému Dušanu Lamelovi
177. Josefu Lidumilu Lešikarovi

178. Synu Karlovi
 179. Synu Karlovi — 10. září 1856
 180. Synu Karlovi
 181. Synu Karlovi — před 15. říjnem 1856
 182. Františku Palackému
 183. Jacquesovi Michenetovi
 184. Synu Karlovi — 4. listopadu 1856
 185. Samu Chalupkovi
 186. Synu Karlovi
 187. Neznámému
 188. Sestře Adéle
 189. Synu Karlovi
 190. Josefu Němci — konec listopadu 1856
 191. Václavu Čěňku Bendlovi — po 25. listopadu 1856.
 192. Václavu Čěňku Bendlovi
 193. Synu Karlovi
 194. Synu Karlovi
 195. Přípisek na dopisu Jaroslava Němce Josefu Němci — před 24. prosincem 1856.
- Seznam adresátů II. svazku listů Boženy Němcové

96. Johaně Mužákové

Motto: Zwischen Freunden soll ein

rother Heller so viel gelten, als ein

Juwel, und ein Juwel so viel, als ein

rother Heller! — Jean Paul.

Až nemilo mi bylo slyšet, že ty, má přítelkyně drahá, vždy ještě se rmoutíš nade mnou, jako by mne dvě tři probdělé noci usmrtit mohly nebo ochuravět —. Buď upokojená, co se mého zdraví týče, já skuhrám věčně, a budu skuhrat a funět, až mě zakopou, ale, má drahá, od toho mi nikdo nepomůže, a takovéto namáhání mi dokonce neškodí. Co se mé domácnosti týče, tu mám na štěstí v dobrých rukou, a Jaroušek je dost vesel a spokojen. O čem má být tedy ještě řeč! Snad bys mne nechtěla urážet, abys ptala se, „zdali se hněvám“? — To by vskutku byla urážka, kdybys jen se domnívat měla, že bych já tajné takovou myšlenku skrývala; ostatně je už tím zbytečná, že já nejsem ničím nucena než láskou! — A ty, obětivá, láskyplná ženo a matko, ty víš dobře, že kde o lásce řeč, nesmí být o obětích. Nicht Himmel und Erde, nicht Mond und Sterne, nicht der Gott kann uns helfen, wenn uns Menschen nicht helfen. — Wir arme Menschen sind ohne Menschenhilfe verloren! Wo Menschenhilfe ist, da ist Gotteshilfe. — Buď pokojná, tichá, setr se, budeš ještě dost síly potřebovat k opatrování; a věř, že se na nic nehněvám, jen na to, že nechceš poslouchat. Boženka spinká. Spolehni se ve všem na tvou přítelkyni

Boženu.

2/1 53

97. Johaně Mužákové

Drahá Johanko!

Doktor tu ráno byl a řekl mi, že je s Boženkou spokojen, co mě tuze potěšilo; měly sté prý dost dobrou noc. Chtěla jsem hned ráno k Vám jít, ale měla jsem nepokojnou noc s Jarouškem, měl průjem opět; ráda bych tedy zůstala do odpoledne doma, abych viděla, jak dále bude, obklady mu dávala a pitím ho hleděla. Doktor poručil prášky opakovat, budu tedy upokojenější, když budu vidět, že je lépe. Boženku nemusíte převlékat, až přijdu odpoledne, když více kašle, beztoho není radno s ní hýbat. — Chci přijít ke čtvrté (4) hodině, a pak už zůstat; kdybych nyní šla, a zase domu, bylo by mi těžko a Vy byste tomu nepřipustili, a jinak bych to udělat nemohla. Myslím že si přes těch pár hodin ještě stýskat nebudete, zvlášt když Božence lépe je; jen prosím tě, Johanko, drž Ty komando nad dietou Boženky a nepřenech to Mužáčkovi; doktor řekl „jen se držet teď, ať se nic nepokazí“. Děkuju tedy za oběd, až zase po druhé. — Prosím velice Mužáčka, nemá-li nějakou knihu, co by pro Jarouška byla ke čtení, nebo s obrázkami nějakou k dívání, aby mu ji půjčil. — Buďte zatím zdraví, na brzké shledání. — Líbám Vás všecky! Myslím ustavičně na tu malou Božušku, a nemám ani doma pokoje, ačkoliv u Vás opět na domu myslím!

Vaše Božena.

9/1 53

[ADRESA:]

Blahorodé / Paní paní Johanně Mužákové

98. Žofii Rottové — před 13. lednem 1853

Drahá Sofie!

Oznamuju ti, že jsme měli dobrou dost noc, a jestli něco v to nepřijde, že je Boženka na cestě k uzdravení; tak sám doktor myslí. Můžeš si myslit naší radost! Vždyť pak to dítě je i moje! Johance bylo včera celý den velmi špatně, dělala jsem lázně, obklady na hlavu, a ležela; bála jsem se na noc, ale dost i jí dobře uběhla. Dnes opět dělám lázeň a obklady teplé na život po celý den se budou opakovat; cítí se volnější, bezpochyby ta radost značně k tomu přispěla. —

Ráda bych se podívala domů odpoledne, prosila bych tě tedy, kdybys mohla sem odpoledne přijít.

Tvá

Božena.

99. Johaně Mužákové

31/3 53

Má drahá Johanko! Včera mluvila jsem s Doktorem stranu Tebe, a zde odesílám recept. On řekl „není to sice věc nebezpečná, ale nesmí se nechat, poněvadž by to paní usláblo, a ztráta krve nikdy se nemá nechat, když je mimořádní“. Bát se toho ale nemáš; prášky ber dle předpisu a využívej je, byť si i svůj čas dostala a byť Ti krev ani nešla už, jsou prý tak slabé, že se není čeho bát. Pak nemáš vynechat sedací lázně, to je k tomu velmi potřebné; máš je brát jak obyčejně. —

Včera byla jsem u paní Jervové, ale posud se nic neujednalo; zdá se to Vágnerové přece jen těsné, a nejhlavnější vada je garderoba, potřebuje pro ní mnoho místa, a paní Jerová by přece musela v tom malém pokojíku spát, nemá jinde místa, nevím tedy, jak se to vyjedná. Do týdnu se to má ujistit; co v mé moci bude, já se přičiním. Paní se jí líbí a se vším ostatním byla by spokojená; jestli ne to, tedy snad druhé čtvrtletí by tam mohla jít. — Mně se tam líbilo a pobyla jsem tam chvíli ještě, až Lambl přišel; Fana se mu líbila včera, bylo jí mnohem lépe. Vzkaz mi, jak Ti dnes je, ano? — Už je Mužák doma? — Pozdravuj ho, a že se těším zvědět, jak mu ten vzduch z Ještědu svědčil. Posílám Sofii knihy, co mi zapůjčila, tři ještě mám u sebe; prosím, jestli už Týdenník nepotřebuje, aby ho dala Karlovi sebou, a o Lumíra a Illustrované, jestli právě někdo jiný to nemá. Ze ji líbám, a matce vyříd' též uctivé pozdravení. — Kdy zase si sklepeme? — Kýž byste mohly přijít přece na půl dne ke mně; už se to loučení blíží, a co nevidět nebudu Vás mít a darmo po přátelské rozmluvě toužit. — Dnes Jaroušek smí už chvíli mimo postel sedět! —

Líbám Tě vroucně! Tvá

BN

100. Žofii Rottové

13/4 53.

Drahá má jediná!

Dávám ti vědět, že jsem byla nahoře u ar..., ale s ním mluvit jsem nemohla, byl na odjezdu ven, jen s jeho sekretářem jsem mluvila, a ten mi slíbil pomoc, až se ar., vrátí, za 3 týdně. Nevím tedy; ještě se chci na jedno místo obrátit. Udělala jsem, co jsem mohla, jestli se to nepodaří, alespoň si nebudu moct předhůzku žádnou dělat. On je veselejší; neboť i z jeho strany jsou naděje; snad se to nějak přece k dobrému skloní. Ach svou krev bych dala, kdyby si ní pomohl, ten ubožák. — Snad zítra přijdu k Johance, řekni jí to, a uvidím tě tam? Líbám tě vroucně, ty má dobrá, šlechtná duše. V neděli mne z divadla provázela Fing. — a vymluvila jsem mu; snad se ti omluvil! —

Tvá

BN

101. Žofii Rottové — v dubnu 1853

Má dobrá roztomilá Sofie!

Zde Ti posílám dvě písně, o kterých jsem Ti povídala, že je Laub komponoval; „Das todte Glück“ a „Minka a Včely“. — Dej si je opsat, jestli se Ti zalíbí. Prosím Tě též, až budeš mít pokdy prohlídnout si noty, kdybys mi našla písně Imortela od Kückena, „Ptáček“ od Kittla - „An die Sterne“, co jsem Ti jednou půjčila, já bych Tě neobtěžovala, sama hrát nebudu moct, i kdybych uměla, a do zpěvu mi nebude, ale žádali mne v Bystřici známí, abych jim přivezla písně nějaké sebou; ráda bych tedy ty, co mám, jim zapůjčila. Jestli je ale nenajdeš, napřed Tě prosím, abys pranic z toho si nedělala. Ráda bych se s Tebou o něco poradila; budeš moct přijít v úterý k Johance? - Jsem dnes v tak melancholickém rozmaru, že kdybych Ti více psát měla, více slz než slov na papír by se dostalo. Čím více se blíží máj — „krásný máj, lásky čas“ — tím slabší, tím truchlivější je duše má! Jaroušek sedí vedle mne, a včera dvě hodiny byl mimo postel! —

S vroucím políbením vždy a vždy

Tvá sestra.

Uctivý pozdrav rodičům.

Prosím též o Týdenník, a zdali Lumíra a Ilustrirte možno mi půjčit? —

102. Mudr Gustavu Zechenterovi

P. Dr Zechentnerovi.

Srdečný pozdrav ode mne i rodiny mojí! List Váš jsem obdržela, ale 8mý den, a těšilo mne, že sté si na mne přece zpomněl. Žádost stranu výměny mineralogii s panem Dr Reussem neměla jsem ještě příležitost přednést, ale spolehněte se na mě, že to ráda udělám, a dostanete odpověď snad již z Ďarmot, neboť chci nanejdéel 10/5 odtud vyject. Synek můj se opět zotavil, ale znáte sám, jak klamná choroba plicní tuberkule a jakou pozornost potřebuje; div to skoro že vyvázl. Zprávu, že p. Rarus znova ochuravěl, bylo mi nemilo slyšet, je to tak milý pán. Ach pentlička a křížek nezahojí ani jednu ránu! — Už mi není divno, že se p. Bodrouský zapomněl přijít podívat na Pražské dívky; kdo se jako mol zažere do těch aktů, toho dušeje ztracená, zaschne konečně, zpergamentí. Škoda bylo by Bodrouského, aby musel udělat svět nad ním kříž; — ať se vyzpovídá z toho hříchu p. Jirímu, a ten mu ukáže na spasitelnou cestu! — Ale počkejte, Vy nevděčný synu vlasti, jak Vy to ctíte krásky Vaše? Zdá se mi, že se Vám někdy dostane věneček z kopřiv a bodláčí. Mohu si myslet, jak sté mojí pravdomluvnost ztepal; ale jen dočkejte, však se Vám té rozkoše zkritisovat mne ještě dostane. Při nejlepší vůli nemohla jsem slovu dostát, vždyť jsem měla skoro celou zimu špitál, a mimo to tolik domácích starostí a práce, že ta mimotní věc odložit se musela; nyní budu mít ale dost času k psaní. — Odporučte mne laskavě všem Vaším přátelům! O tu komissí se nestarejte, Dr Reuss je člověk velmi zdvořilý a úslužný, a doufám, že Vám to rád udělá, byť sté mu i mnoho nemohli dát, budou to zase pěkné exempláry. — Poroučejíc se do Vaší přízně, zůstávám s úctou

Vaše Bož Němcová

18 29/4 53.

103. Johaně Mužákové — před 9. květnem 1853

Dobrá, šlechetná duše!

Tvůj dopis mi připomenul bolestné loučení, ode všeho, co posud činilo rozkoš mého žití; ale je lépe, když si myšlénku, která nás straší, často připomínáme, snáze ji pak sneseme. Avšak

každý, buď sebetmavší, obraz má své světlé stránky a já nemám příčiny ještě tak příliš si naříkat; to dávno, dávno vím, že štěstí moje jediné jsou mé děti, a prozřetelnost tak je příznivá, že mě — o ně neolupuje; nemám jí děkovat? — Žádný není a nemůže být úplně šťasten; moje nepokojná duše by měla být spokojenější se svým losem, není-li pravda. Copak mi vlastně schází? — Ach Johanko! Není to jen ironie, co se Ti vloudila do péra, když si mi napsala: že jsem vešla z těch bojů co vznešená, velebná vítězka? — Kde je moje vítězství! Ach já jsem slabý otrok svého vášnivého, věčně nespokojeného srdce a nebudu nikdy a nikde šťastná, tak málo zde jako kde jinde! Láska k dětem je mé jediné štěstí, a když budu vidět, že můj miláček se uzdravuje, že není snaha moje marná, budu spokojená; i příroda podá mi vždy útěchy, ale jsou doby, kde mne nic utěšit nemůže, a jestli myslím, že by to dokázala ona plamenná láska muže, jehož jediné jsem si zamilovala, také to není pravda, ani ta by touhu neukrotitelnou, která duši moji trápí, ukojit nemohla. Já jsem k politování, a ne k pomilování! — A Ty mne vskutku tak miluješ? — Ach já někdy nevěřím žádnému, myslím, že mne nikdo nemiluje tak vroucně, jako já miluju; já jsem k nevyslání někdy, urážím lidé v mé bezsmyslnosti, a pak je mi to líto, dokonce když vidím, že jsou tak dobrotiví jako Ty, moje rozmilá. Já vím, že jsem Tě nejednou hloupostí svou urazila — jako posledně! — a Ty se omlouváš u mě! Jen odpust Ty! Proč si myslíš, že bych zde byla nešťastná víc než v Uhřích? A proč tak toužebně můj list očekávat budeš z Uher? — Tys dobrá a já Ti děkuju za Tvoji laskavou starostlivost; vskutku mám zapotřebí mnoho síly, abych jen spokojenou zůstala! - Lituju Tě, že tolik trpíš; dobře jen, že Mužáček je zde, to Ti ulehčí, vid'?' - Ach já zapomenu na všechno, když slyším jediné laskavé slovo; kdyby jen On šťasten byl, pak bych ráda trpěla třebaš víc. - Nedělej si z toho nic, že máš periodu silně, to Ti bude dobře dělat; jenom se nezachlad'. - Knihy nemám u Tebe jiné mimo „Revolutionsnovellen“ jeden svazek; zdá se mi ale, žeš Sofii to dala sebou.

Kýž bych mohla Ti jen více příjemných hodin způsobit ještě, bohužel bylo jich málo, a jen Vám mám co děkovat, že více rozkošných památek z Prahy odnesu. Kýž byste vždy šťastny, spokojeny zůstaly a na mě nezapomněly!

Božena.

104. Janu Ev. Purkyni

Velectěný pane!

Velmi ráda bych Vašnosti dala s Bohem, ale ostýchám se; mnohokrát po ten celý čas, co jsem Vás neviděla, stála jsem už u dveří a chtěla k Vám vejít, ale stud a bázeň zase mě zdržovaly. Věřte, že mě ten dluh tuze tíží a že nedostávám tak dlouho slovu, ale nemohu z těch skličujících mne okolností nikterak vyváznout. Jestli myslím, že svou prací si to budu moci vydělat, tu se zase nemoc neb jiná starost naskytuje, pro kterou mi není možno pokojnou myslí pracovat. Náhradu posud muž nedostal, ba musí vést pro zákonem mu přiřknutý peníz proces s byrokracií hanebnou. Kýž bych alespoň schopna byla pracovati pro Vámi vedený časopis, bych na ten způsob splatit mohla! —

Věřte mně, ctěný pane, já jsem v takových okolnostech, že byste mně neměl za zlé, kdybych Vám všecku svoji starost a bídu sdělit mohla. Dovolte mi políbit Vaši dobrotivou ruku, kdož ví kdy Vás zase uvidím, a jestli konečně, neboť nemáme na život pojištění; ale bez Vašeho dovolení bojím se k Vám přijít, bojím se vaší přísné tváře, která jako by mi předhůzky činila z mé nesprávnosti.

S hlubokou úctou

zůstávám Vaší služebnicí

Božena Němcová.

189/553.

105. Žofii Rottové

17/5

Drahá, rozmilá sestro!

Zase tedy jen písemně s Tebou pohovořit mi dovoleno; když vzdálení jsme od našich milých, když touha po nich celé bytosti naší se zmocní tak, že bychom hotovi byli za každý pohled do tváří jejich rok svého živobytí dáti, ach pak teprv cítíme tu dobrotu, moci se alespoň v písmě vyslovit. Jaká by to muka byly, nevědět ničeho o nich, nemoci jim sdělit myšlénky své! — Kdybych uposlechla vždy hlasu srdce a při každé zpomínce na Vás psala, zajistě by pošta nestačila jezdit. Ale co plátno, budete chtít ještě něco jiného slyšet než pouhé nářky moje, a

proto čekala jsem vždy, až se mi zajímavější předmět udá, zdejší život je ale tak pražen všech zajímavějších dějů, že přece jen o sobě mluvit musím a list jednotvárný Ti odeslat, kdežto jsem chtěla, aby každého z vás něco v něm zajímalo. — Cesta naše byla dobrá; celý den bylo teplo a jasno a noc krásná; ve 1/4 10 byli jsme v Prespurku a ráno ve 1/4 6 ve Vacově; děti byly veselé (Marii též k nim počítám) — Jaroušek je ustavičně poučoval, a když jedna nebo druhá anebo obě dvě usnuly, vzal si psíka a vykládal mu, jak se která řeka jmenuje, a dělal mu kázání, jak se má na cestě chovat. Byl velmi čilý, i dlouho do noci neusnul, teprv za Prespurkem, a sotva se rozednívalo, probudil se a první otázka byla, je-li vidět Dunaj, — a když právě z ranní lehké mhly vidět bylo lesklý pás vážného toho bařka (táty), tak mu říkají - zbudil honem Marii i Doru a musely se koukat. Ve Vacově zjednala jsem ihned příležitost, ale přece teprv v 8 hodin jsme vyjeli, neboť Madar, když má zapřahat, teprv zpomene, že má koně nekované, vůz že potřebuje správků a řemínky že jsou potrhaný. Z Vacova do Ďarmot je 5 mil, my ale přijeli teprv v 6 hodin večer domů, z toho suď, jaká to cesta; teprv čtyři dni tomu bylo, co přestalo pršet, a kdybych byla o tři dni dříve přijela, nebyl by mě nikdo vezl ani za 50 fr CM, taková propastná cesta byla. Viděla jsem to posud; kdo neviděl uherské bláto, ten si o blátě nemůže žádný pojem udělat, to je bláto předpotopní ještě. Nemohli jsme ani všude na voze zůstat, sice by nás tři dobré koně, které při lehkém vozíku připřáhnuté byli, neutáhli; kdyby dětí nebylo, raději byla bych šla pěšky, neboť je to nyní radost být v poli. Obilí zde navzdor zimě mnohem krásněji zrostlé než v Čechách a stromy jedním slovením květem obsypané; lidé si přislubují neobyčejnou úrodu, jakkoli se každý bál té neobyčejné zde zimy. Ipola tak byla vystoupila, že když jsme na poslední pahorek před Ďarmoty dojeli, město před námi leželo jako nějaký přístav; celá ta kotlina jedno jezero. Velice jsem se zarmoutila, neboť moje zalíbená procházka do Podlužanských lesů byla na dlouho zkažena. — Němec se mrzel, že jsem mu nedala vědět, kdy přijedu, ostatně byl ale s mým ustanovením spokojen a ráčil mi to i najevo dáti. Já ale nemohu být spokojená, neboť mi kvartír nezaopatřil a zde nemohu zůstat; společná kuchyň, s jedním sporníkem, a žádná komora k tomu, je věc velmi nepříhodná. K tomu je mi domácí paní, s kterou se mám ustavičně stýkat, protivná co zimnice, byty ale zadávají se zde od Jura do Michala, nevím tedy, jestli kde jaký dostanu. Je zde hůř o ně než v Praze, tři malé pokojíky, s kuchyní, 200 fr CM, to je neslýchaná dražota. Kdyby mohl člověk zůstat v stanu v zahradě, bylo by nejladněji, zahrady jsou zde lacino k najmutí; pan manžel chtěl mně udělat trochu práce, aby se mi nezastesklo, a najmul jednu, ale bez stromů a pažitů, jen pro zeleninu, a nechal všelicos zaset. Jsem ráda tomu, ale dá to práce mnoho, dokonce an je kus od domů; zato ale je hojnost zeleniny. Už jsem si zasadila sadbu, všecko, co bych jen potřebovat mohla, i melony, tykvice a kukuricu. Špenát sotva byl ze

země, když jsem přijela, a za těch několik dní tak vyrostl, že už k obědu jsem ho natrhala; ta samolibost jde tak daleko, že se mi zdá lepší být než z cizí zahrady, ačkoliv by to nikdo nemohl říci. — Divná je to zde kotlina, každý den jiný vítr a jinaký jeho účinek, je-li severní, aby člověk hned kožich oblékl, a duje-li jižní, není možno vydržet pro parno na venku. Několik teplých dnů bez deště, a voda opadla a parné slunce tak nános písku vysušilo, že možno přes luka chodit, kde před krátkém jezero stálo. Ale cesta k jízdě do Podlužan je roztrhaná a celé jámy jsou uprostřed silnice, že dřeva přes ně položit museli, aby mohl chodit; to ale Maďarům nevadí i na tu cestu se pustit, on žene koně do těch jam, vyvázne-li, uhání dál, praskne-li vůz, kleje až je hrůza a koně div neutryzní, jsou to lidé jako dobytek. V letě je v té zdejší kotlině jako v Sahaře; to není prý ani člověka ani dobytek vidět v poli, v polodne není možno vydržet horkem a v staveních chodí polonazí. Je obklopená kolem vrchami, a tak slunce sem jen sálá; a pak to dělá ta písčitá půda, jako by po žhavém uhlí chodil, tak půda pod nohou pálí. A jestli se zdvihne vítr, je okolo Tebe oblak písku a jako mračno žene se dál a dál, a kde nebylo před chvílí ničeho než trávy, tam se stává rychle závěj písková, která zůstane, dokud ji opět vítr jinam neodnese. A tak i ve vodě nebezpečno; každé přibytí vody dělá jiné jámy, jiné pahrbky na dně řeky; letos kdo ví zdali se budem moct koupat tam, kde jsme se loňského roku koupali. Byli jsme v Podlužanech v neděli, a Marii se tuze líbil cárdás, a ta hudba cikánská, i ti šuhajci; jediné zle je, že málo lidu zdejšímu rozumí, což jsem ani nemyslela. Také mesar se do ní zalúbil, a toho následek je pro nás důležitý, neboť dostávám — vždy nejpěknější kousek masa; zde patří mesar k honorací. Nejvolněji mi bylo, když jsem zase po dlouhém čase vešla do stínu těch krásných lesů! Ach Sofie, kýž bys tu byla a mohla poslechnout zpěv slavíků, jichž zde na sta je a lahodným zpěvem celou krajinu oživuje. Zase vidím ten sličný barvínek (vinca), který se na mě svým tmavomodrým očkem dívá, jako by rozuměl myšlénkám mým; tu jsou zase ty známé lúka, vinice, ty psi a volí, ty známé tváře, i ten kluk cigánský ještě tak nedbale sedí a neodvykl si nohama klátit, všecko je to samé, lidé ten samý neřád a špína, vnitř i zevnitř, příroda krásnější, mladá, nic se nezměnilo, jen já nejsem ta samá. Jaký to kontrast ale, když si poslouchala dvě tři hodiny líbezný zpěv slavičí, a sejdouc s vršku dolů, do uší ti zazní kuňkání monotónní z tisíců a tisíců žabích hrdel a to tě provází celou čtvrthodinu; neboť i v těch uličních privilegovaných loužích jsou a dělají obyvatelům večerní serenády, kteří už zvykli jsou tomu; snad by se jim odklídění takové louže ani nelíbilo. Svátky svatodušní šlovou zde turice a jako u nás na prvního máje dávají chlapci na první svátek zalíbeným svým děvčatům máje před okno; u nás jeto stromek okrášlený pentlema a květinou, zde vytrhnou hezky tlustou už vyrostlou břízu, uříznou kořeny a dolejší větve a tak ji postaví beze vší okrasy před okno svého děvčete. Jestli děvče ví, od

koho jsou, dá mu za to u muziky večer i fr CM na propití, neví-li ale, tedy nedá nic; u nás se nedává ničeho, leda snad hubička. Naše Fránca dostala dva máje, a neví, od koho jsú, „lúbi ju jeden bohatý sedljačky synok, nezná ale, ako-li on to či ně“. Velice ji to rmoutilo, že to nezná a že bohatý si nedá máje platit; jak mnohem něžněji umí leckdy takový sprostý nevzdělaný člověk náklonnost svou děvčeti vyjevit než ten vzdělaný světák! — Avšak, vid' Sofie, my tu vzdělanost v našem malém kruhu jinak jsme cenily a braly, než se to obyčejně stává. Včera slavily sté obě dvojité svátky! Loňského roku přála jsem ústně — letos daleko jsem od Vás, ani kytici co dárek mého přátelství nemohu Vám podat! Co bych Vám měla přát, Vy to víte; znáte, že vždy a všude zůstanu Vám oddaná nezměněnou láskou, a co by láska mohla jiného přát než vše dobré a krásné! — Zdaž sté i Vy zpomněly? Piš mi to, ty má milá, a jak sté ty dny strávily!

25/5

Mezi tím posledním a prvním slovem leží několik dní, nepříjemných mi, neboť jsem je strávila skoro nazvíce v posteli; dnes mi je již o mnoho lépe, ač ne úplně dobře. Nevím, či ta starost a namáhání poslední čas, cesta, a co všecko k tomu přišlo, či jen zhoršení obyčejných mých bolestí to bylo, ale bylo mi velmi ošklivě; přemáhala jsem se, co jen možno bylo, ale když i muž pozoroval, že vyhlížím špatně, musela jsem konečně poslechnout a lehnout. Dostala jsem velmi silné hlavy bolení a v levém boku píchání, že mi nebylo možno chodit ani volně vydechnout. Žádné spaní ani chuť k jídlu, a průjem, to bylo ještě k tomu; dávala jsem si obklady teplé na bok, studené na hlavu a druhý den vzala jsem lázeň, tak i třetí, čtvrtý den. Němec chtěl zavolat Dr, já ale o tom slyšet nechci, ať mi je co je; on by mi dal byl nanejmeně 15 píjavic, to je už tak u něho obyčejné, a já mám krve právě tolik, co jí potřebuju. Poštěstilo se mi, že jsem se tak vyléčila, tak dalece, že mohu volněji dýchat a chodit dobře zase a že mi zase začíná chutnat; tu bolest v levé straně mám ale zavždy, jenže temně, mohu snést, jako vždy, ale jen to, že si musím často pokašlat, co nikdy nebývalo, a hlava že mně často bolí silně, ale krátce. Dr Lambl vždy dělá, jako by ta moje nemoc nic neznamenala; já to chci věřit, že to není nic nebezpečného, ale chyba je to přece a stává se čím dále tím horší, a to je, co mě leká. Snad myslí ale, že se jen mazlím, jako to muž myslí, — ale ne, on ví, jak nerada jsem nemocná a chorobou že bych se nechtěla dělat interesantní, snad by mi řekl pravdu. — Kdy do lázní pojedu, nevím; Hron také nadělal ukrutných škod u Bystrice a zanesl celé údolí k Zvoleni, takže komunikace přetržena byla; nevím, jak to tam vyhlíží. Ráda bych na Krivaň, a to musím počkat až později, a tamodtud bylo by už blíže; lázně mně snad nejlépe poslouží, mimo spokojené mysle, kdyby jen tu mohl si někde koupit člověk. Děti jsou dost zdravý;

Dorince boule pukla druhý den zde a už se jí to hezky zaceluje. Pracujou v zahrádce pilně, každý má kousek zahrádky pro sebe, a tam si zasázeli květočky, a to si hledí; až prý bude mít Dorinka co psát, že bude i Tobě psát, tak prý i Marie se chce osmělit, a tak máš k očekávání znamenitou korespondenci. Návštěvu, kterou mám každý den po obědě, je p. Jánko Král, který se zase udobřil; je to ale přece jediný člověk, s kterým možno promluvit, ovšem že se musí na jeho nezpůsoby zvyknout. Já si jich nevšímám a tak mi ujde přece chvíle s nim dost zábavně, neboť zná mnoho a je bystrá hlava; jenže se rád hádá, je to věčná opposice, začni co začni. Teď přece zase trochu po člověčku vypadá; jenže má o jednu krásu v obličejí víc, a sice bolavé oči, Johanka by se ho zděsila. Kdyby si ho někde poslouchala a neviděla, uděláš si pojem, že to nejaesthetičnejší člověk, tak ho uráží všecko surové, sprostácké, ošklivé a nečisté u lidu; sám pak je všecko to, jediné že nepije, ale sám mi řekl, že tomu nedlouho, co silně pil a ostré nápoje, a zase se mu znelíbilo, a nepije nic než vodu a mléko. Je to hrozný podivín, a ta jeho žena je velmi pěkná, mladičká, ale hrozná husa, a on ji má tak právě jen co děvečku, sám mi řekl, že on jednu jen ženu miloval, nade všecko z celé duše své, a to byla matka jeho, zato ale otce s toutěž náruživostí nenáviděl, a sice proto, že matku týral. (A on totěž ženě dělá.) — Co umřela, nemiluje nikoho. — Mně se zdá, že ten člověk přece jen v blázinci umře! — Ale já ti mluvím o člověku, kterého ani neznáš, a kdož ví zdaž Tě takové charakteristiky interesují. Nedávno se zastřelila jedna holka, nedaleko odtud, jedni mluví z lásky, jiní skrze domácí a politické příčiny, že byla podezřelá, nevím tedy. — Teď je méně slyšet o vraždách a krádežích, snad se táhla rota dále dolů; na hlavu Rosa Sándora (Alexander Rosa) je velká cena vysazená, ale nezdá se, že toho chytrého zbojníka tak snadno dostanou. Chci ti povědít jeden jeho kousek, byť i ne tebe, snad bude Mužáčka zajímat. Dověděli se gensdarmove, od lidu, že ten a ten den Rosa Sandor bývá v jedné osamotnělé hospodě v lese, a na tu zprávu se umluvila celá compagnie, že tam půjdou včas, les obsadí a Šándora že se zmocní. Tak i učinili, tajně, potichu přišli do lesa a tam se jal rittmistr rozestavovat je; tu ale pozorovali ještě jiných žandarmů v hospodě a po lese, kteří, když se jich ptali, jim řekli, že i oni jsou poslání chytit Rosu Šándora a že už tam tři dni čekají. I umluvili se vespolek, a že ti, co tam dříve byli, známější se zdáli být s místností, přenechal rittmistr jich poručíkovi rozestavení, sám pak šel do hospody, kde, jak jim řekl, bude čekat na zbojníka, a jak ho chytí, znamená jim dá. Dobře, sedl ke stolu, položil si šavli před sebe a tak se připravil na zbojníka. Netrvalo to dlouho a do dveří vkročí člověk nevelký, ramenatý, na první pohled jako bečar (jméno to dává se zloději, flamendru) ustrojen, rozhlédne se po jizbě, a když i na rittmistra se podívá, hodí širicu s ramenou na stůl i pušku a začne se zcela neohroženě procházet, založenýma rukoma nazad, po jizbě, nepromluvě, ani si nevšímaje officíra. Ten byl uchystán, hned jak ten do dveří

vkročil, ale jeho neohrožené chování tak mu imponovalo, že zůstal zaražený sedět a nevěděl jak začít; tak to trvalo chvíli, zbojník se procházel, rittmistr se rozmýšlel, až se tu pojednou dvěře otevrou a do nich vejde s uctivým salutiváním před Šandorem jeden z těch žandarmů, co už dříve v lese byli. „Pane kapitáne,“ pravil k zbojníku, „už jsou všechny žandarmove pochyťáni, co se má s tímto stát?“ přitom ukázal na rittmistra. „Vyhoďte ho ven,“ rozkázal Rósa Sandor s opovržením, a než se zmámený rittmistr mohl zpatovat, byl rozkaz od přestrojených zbojníků vykonán. — Myslela jsem, že to je satira na žandarmerii, ale má to být pravda; ostatně není Šándor žádný Rinaldo, a jen obyčejný, ale velice odvážný zbojník. Za času revoluce byl hejtmanem, ne sice ve vojsku řadovém, ale guerillásů — jichž si vůdcové velice libovali, a on měl ty nejodvážnější. — Nevím, co bych Ti více psala za noviny; a vůbec myslím že by už čas byl přestat mluvit o sobě a zeptat se, co Ty děláš, má drahá, a jak se Ti od té doby, co jsme se neviděly, vedlo? Ovšem v Praze též dlouho jsme se neviděly, ale měly jsme přece jistotu, že můžeme se vidět, co nyní není. Jak dlouho to trvá, než dostanu odpověď na jakou z otázek mých, a jak dlouhá je hodina, když člověk s toužebností čeká! Piš mi hodně mnoho a neboj se, že kdo list Tvůj číst bude, piš adresu na mě, a tu jen já list dostanu. Věř mi, co jsem posledním vzhledem se rozloučila s Ním, jehož ustavičně zpomínám, je mi, jako by ledová ruka na srdci mi ležela, zármutek utlačuju, ba každá ta slza musí zpátky, ale jako by ty kapky v ledy se proměnily a na srdce mi padaly, tak se mi zdá, že pro všechno stydnu a otupuju. Dobře když člověka nic nermoutí, ale když nic netěší také, tu teprv je trudno; nemám k tomu snad tak příčiny, ale necht' tak neb jinak, což rozebírat příčin, proč to nebo ono je, když to je a když v tom člověk vězí a pomoci si nemůže. Ty mi rozumíš, ty mne neztratíš, vid'? — Řekni, co dělá On? — Zdaž asi zpomíná na mě tak, jak já? — Ach kdyby jen čtvrtý díl té náklonnosti ke mně bylo v jeho srdci; zvyklý byl na mé, a toho bude želet, sám Goethe praví, že zvyk převyšší mnohdy tu nejvášnivější lásku, — ale přece je to jen zvyk — a když odvykne, co pak zůstane? — Snad přece trochu přátelství? Jsem ráda, že jel do Děčína, zdravé povětří dobře mu poslouží; jak ráda bych Vám mnohdy poslala trochu toho čerstvého vzduchu a libé vůně, kdyby možno bylo. Co čteš, jak se bavíš? — Piš mi hodně, hodně mnoho. Tvoji matinku líbej od nás všech (děti i Marie ruku líbají) a otce dobrého též — už se mi mnohokrát o Vás všech zdálo. Jindřicha že prosím, aby dal na Hynka pozor při plavání; ten budoucí týden první dni dostane Hynek plást, ale prosím tě řekni aneb vzkaz mu nějak, ať hned píšou, posud neodpověděli na list, v němž jim muž peníze poslal. Dostanu od D - „srbské pripovědke“ — těším se. Bud'“ zdráva a zpomínej na mě tak, jako já na tebe.

Líbáme Vás všechny!

Božena

106. Ignáci Josefu Hanušovi

22/6

Milí přátelé!

Chtěla jsem Vám záhy psát, vůle moje byla chvalitebná, ale za jedno mi překážela moje mrzutost a za druhé chtěla jsem Tobě, Hynku, sepsat ty přísloví a všeliké prűpovídky, dokud Ti jich třeba bude. — Těšila jsem se, že mi ten uherský vzduch půjde k duhu a že se trochu zotavím, ale naděje mne zmýlila; ještě jsem neměla zde hodinu uspokojenou. Nejenom že mám ustavičně žaludkové křeče a bolesti v levém boku že se obvyklou neústupností vrátily, ale i jiná nehoda a to nemalá nás potkala. Němec je suspendován z úřadu pro politické „Umtriebe“ v r. 1848—49 a je zavedeno proti němu vyšetřování; věru to je rána neočekávaná a bolestně se nás dotkla. Před nějakým časem přišlo na zdejší okresní úřady, aby muže pozorovali a v lhůtě dvou měsíců zprávu podali o jeho politickém smejšlení! (Těžká to úloha, též i snadná, nebo nikam muž nejde a s nikým neobcuje, mimo co úřadní záležitosti požadují.) První dni toho měsíce přišlo ale najednou od ministerstva na zdejší direkcí, že je následkem udání skrze provinění politické od r. 1848—49 — suspendován a že se akta vyšetřovací odevzdaly generálnímu prokurátorství do Prespurku. — Výslech posud žádný neměl, ale co přišlo na zdejší státní nāvladnictví a co nechal nāvladní muži přečíst, je to: „In Folge einer Anzeige an das hohe Ministerium soli der früher in Böhmen als Komissär stationirte Oberkmsr N. im Jahre 1848—49 hochverrātherische Reden gefűhrt haben, soll ein wűthender Čeche sein, republikanisch gesinnt, und durch seine Frau, die eine bűhmische Schriftstellerin und regierungsfeindlich gesinnt ist und bei den Čechen beliebt, einen groszen Einfluss auf die Čechen haben“ — To se mu klade za vinu, a spolu i mně; co se jeho týče, nedržel nikdy řeči lidu, tím méně velezrádné, a že je Čech, to není snad protizákonné? — On je úředník poctivý a tak přičinlivý o dobro státu, že se mu ne každý vyrovnat může; co se republikánství týče, to je k smíchu, dokonce že by chtěl byl tu ideu v Čechách uskutečňovat. Co se mě týče, já nikdy proti vládě nepsala, to se těm maličkostem, které jsem tu a tam po časopisech psala, velká čest děje, moje péro popisovalo jen selský život a nikdy se netýkalo vladaření nejvyššího; co se smejšlení týče, to nejsem povinna povědít, a tuším že ještě není na ně censura. — Kdo ten udávāč byl, nevíme, musí to být ale velký darebāk, na udání malého

darebáka by se nekladla taková váha. — Smutné je to pro nás, kdežto žádného jmění nemáme a zde dost draho je, že musíme nyní s polovičkou živi být; za děti v Praze každý měsíc 30 f Cm, co nám zůstane? A jak známo, trvá vyšetřování u nás každé hodně dlouho; — a co pak? — bude za nevinného prohlášen nebo ne; kdož to může vědět, kde libovůle jednotlivců panuje? — Nejspíše že odplata za 29leté služby Němce bude službička s 400—500 f v některé věrné provincii, odkud nebude smet odejít, a to bude ještě z milosti! — Stalo se to v posledním čase několika úředníkům za menší ještě provinění, než se ukládá Němcovi, nesmíme tedy nic lepšího očekávat; vymyslet si nevím co, ani si poradit, leč tiché očekávání a odevzdání se, co pro nás budoucnost určí. — Dost se přemáhám, abych muže, který se tuze rmútí, potěšila, ale nic to plátno není, ta strast duševní přemůže tělo, a tudy ta ustavičná churavost, kterou bych leda spokojenu a veselú myslí přemoci mohla. — Vy sté to poněkud také zakusili a posud zkoušíte, tedy uvěříte, jak nám přitom je. Ostatně, ač to není a nezůstane tajemstvím, přece nemluvte o tom, leč kdo nás zná a upřímně s námi myslí. Přiložené přísloví a písničky přehlídní, a co sám neupotřebíš, dej Krolmusovi, snad mu, ačkoliv skoro pochybuju, přece některé maličkosti neznámé budu; je to nepořádně sestavené, jak mi právě lístky, na nichž jsem to měla naznamenané, do ruky přišly, také jsem žádné nevymezila, ani ty necudné, an lid tak praví a Tys podobné též mít' si žádal. V některých není ani vtipu ani smyslu, leč by filosof v nich čeho našel; jestli tu delší čas pobudu, budu sbírat' i zde pilně. Ještě mám některé pověry, z okolí Domažlického, jestli by si je p. Krolmus přál? Také ty nápěvy k těm popěvkám mu napíšu, jestli moje noty příliš špatně nevypadnou, jen ať mi to dobře poznamená, ku kterým chce je mít'. — Kdyby nebylo té nehody a mojí churavosti, dost dobře by se nám mohlo vést; Jarouš je jak buk, a nikdo by mu nehádal, že přestál těžkú nemoc, Dorinka též je zdráva výjmúc tu bouli, která se ale také začíná hojit'. Máme zahrádku nedaleko bytu, a tu si děti sázejí a kopají, kdykoliv možno tam jít'; nemožno je proto, že tu po celý ten čas den jak den prší, až se leje, a hřmí. Ovšem že se vždy všemi sezvání, jakmile mráček se ukáže, ale nic to neprospívá, a tak už nyní žandarmerie nařídila p. farářů, ať přestanu zvonit' proti dešti a burce, že to je horší ještě. Ráda bych Vám, milí, popsala více ten zdejší orientální život; ale tak roztržitá jsem a tak zarmúcená, že se skoro ani letos neumím dívat' na život; snad až dále. Dorinka ráda by byla psala, ale musela jsem jí to odepřít až napodruhé, by se nestal z listu paklík. Pište tedy, jak se Vám vede a co nového důležitého v Praze; zdalipak jsi dostal, Hynku, z Bystrice na předplacení? Poslala jsem tam lístky a dúfám že se alespoň někteří předplatí. Pozdravuj mladého Čelakovského; ptal si se skrze tu podobiznu? — Líbám Vás vrúcně i celú Vaší rodinu a Dorinka prosí, by jí Dorinka a Eminka

psaly, a posílá políbení; tak i Jaroušek. Od muže úctu Vám; buďte zdraví a zachovejte přátelství

Vaší

Boženě

107. Žofii Rottové

24/6

Tvůj list, Ty má rozkošná milá sestro, mně byl tak milý jako pútníku kytice v pusté krajině, a jako Tys do mého drobného nestejného písma tak si se zahleděla, až se na Tebe oči moje usmívaly, tak i já ráda viděla jsem Tvoje mužské, velké písmo, ty pevné tahy, které poukazují na takovoutěž duši a celou mně Tě představovaly, ale ty Tvoje milé, jemné, upřímné oči, ty já vidím nejkrásněji na mne se usmívat, když na procházce květinčky očka svá ke mně pozdvihují. — Byla bych Ti hned ráda odpověděla, ale ty nehody stíhaly jedna druhů, že jsem se ani zpatovat nemohla; však Ti to Johanka poví, co to všecko je. Matka Tvoje bála se, že Tě to bude trápit, aby Ti to tedy neřikal nikdo, já ale, moje drahá duše, vím, žes horší muka již přestála, aniž kdo o tom zvěděl, proč bys nesnesla tiše i nehodu, která potkala mě, když já sama tak činím! Vid' že se nebudeš nad tím příliš rmůtit, a potěšíš se jako já? — Podíl vezme každá upřímná duše, to jsem přesvědčená, ale k čemu by se kdo jiný trápil, když mi tím nic neprospěje; to je ovšem výmluva všech lidumilů, kteří se neradi oč trápí, ale vskutku nedá se v té věci nic činit, leč tiše a odhodlaně očekávat, jak se věc skončí, a nedělat si žádných bláhových nadějí. — Kdybychom neměli tak mnoho zbytečných potřeb, věru bychom se nemuseli tak rmůtit, když se nám na příjmech o nějaké sto ujme, a tak není potřeba jen trochu odhodlanosti, by člověk steré zbytečnosti odhodil. Denně chodívám okolo té cikánské rodiny u hřbitova, která tam v zimě ubytovaná byla v dřevěné kostnici — bouda to jen —, a jak se jaro probudilo, jen na zelenu stolují a spí; proč mohu svobodně žít, nikomu se nepronajmút, aniž se práci namáhat? — poněvadž nemají jen malých potřeb, co by za den dvakrát se najedli — čehokolvěk. Šat ten chatrný si lecjaks vynajdú, nač jim se starat? — Neschvaluju jich lenivost, ale nemohu také upřít, že jich život chová v sobě rozkoší, kterých se zbavit jim musí přijít za těžko. Oni k. p. nemohu vydržet dlúho v stavení a dokonce ne spát, ale není pak to tisíckrát lepší a zdravější spát na trávě, pod akacem, nad sebú hvězdnaté nebe, než v ztuchlé díře, s okénky na dlaň, nikdy neotevřenými, kde je stropem skoro člověk přikryt? — Věřu já

sama bych se bála zadechnutí. Ach ty akacie jak krásně kvetly! Všude plno, v ulicích jsou řadami u domů, po polích, zahradách, a ten hřbitov je les akaciový! To byla vůně, že všecek ten zápach z louží přemohla! — Tu byl každý hrob posypán bílým květem, jako by příroda chtěla ozdobit jednou v roce ty zpustošené hroby a zapomenuté. Ty nevíš ani, drahá, že já nyní dostala jsem památku k obstarání na hřbitově zdejším — hrob to známého, Čecha, zemřelého finančního raddy Negro. Umřel na vodnatelnost — paní souchotinářka s jediným synem odjela, a poněvadž poslední čas já vždy u ní být musila a jí těšit, — pěkná to úloha v mém stavu — velmi si mě zamilovala, a když odjela, dala mi na památku spisy Shekeaspeara, psa a ten rov. Jak ji to bolelo, že na takovém hřbitově leží, a hrob jeho že bez kvítí, a vedle že leží věžeň! — To jediné je místo, kde jsme si všecky rovni! — Ba ne, i na tom místě vidět rozdíl stavu a jinak ukládá se mrtvola bohatého, jinak chudého! — a jediná rovnost v tom, že shnit musí jeden jako druhý. I já si někdy myslím, tam nebo tam bych nejraději pochována byla, jako by to nebylo pro mne pak jedno, jestli nade mnou bodlák anebo růže roste, jestli mne jen hlína aneb ještě kámen tlačí! — Ten ustavičně nepříhodný čas nedovolil mi užít těch procházek, jak bych si byla přála, ale včera a předevčírem pěkně a dnes též pršet nebude. Ach dnes svítí příroda svátek (Jana), dnes musí se okrášlit všemi vнадami; dnes v noci mělo kvést zlatým květem tajuplné kapradí a na sta divů dít se v přírodě, jak báje lidu věří. Zde se pálí ohně po vrchách, děvčata, chlapci a děti přeskakují ohně a zpívají: Na svatého Jána každá žena pjána, hiba ta nepjána, co plátno netkala — a více jiných písní, které děvčata nechťí každému povídat, ale mám tu jedno mladé douče od Muráně, a ta mi to zpívá. Její sestra tu slúží; ta mi vypravovala, že z domů utekla, protože si měla vzít rychtářova syna, a ona ho už nemohla lubit. Dříve ho dvě léta tak lúbila, že bez něho být nemohla, a když už bylo dva dni před sobášem (svatbou), koláče napečeny byly a vše přichystáno, přišla jedna baba k nim, vzala ji za ruku a řekla: Nak že budeš št'astna, douka moja, s tvojom ženichom — a od té chvíle bylo u ní po lásce a nemohla více na svého ženicha pozřít. Ta bába byla bozurka (čarodějka) a urobila jí; — v noci utekla z domů, potloukala se po lesích a dědinách až sem, kde našla službu. Když sem kdo z té krajiny přijede, schovává se před ním, ani smrt matčina jí domů nevrátila, nebo ji ten ženich posud lúbí a nechce se oženit s jinú. Co to tak je v nás za sílu, která nás neodolatelně k jednomu táhne, od jiného odráží, že se láska náhle může v nenávisť a naopak proměnit; nám je to nepochopitelné a sprostý člověk nemůže si to jinak vysvětlit než řízením jakési nadpřirozené zlé moci, do jejíž vůle se podat musí. Zde je velice mnoho pověr, ba ani nabytí poněkud většího bohatství nepovažují za přirozené a praví, že má ten člověk „zmoka, ktory mu peňaze dává“ — (Zmok snad tolik co zmaj); já bych si přála velmi, moci tak cestovat po všech těch krajinách zde a prozkoumat ty nejodlehlejší kuty v

lesích, zajisté by se tam mnoho našlo důležitého k poznání národu. Ale na to je darmo myslet. Dobře mně, drahá, poukazuješ, bych se vrhla do náručí přírody, však jen tam nacházím posily, přála bych, bys i ty častěji na řadra její vrhnut se mohla, bys okřála tělem i duší; já vím, ty že bys našla tam poklid duše, ale já nenajdu ho více. — Onehdy štěpily tu dětem drobnice, a tu mezi nimi jedno krásné černooké dítě tak mě upamatovalo živě na Boženku, že jsem její obrázek milý celý den před sebou měla; žena ani nevěděla, proč to dítě tak líbám. Divno že já nemohla v mysli zachytit ji, jak bývala zdráva, a vždy jen vidím to ztrápené dobré očko, jak by o pomoc prosilo; a ty ústka usmívavá, když už v rakvi ležela. Vůbec jak na mě oko působí v obcování, tak se mi v paměť vrývá, a když všecko zapomenu, tedy vidím oči jistých osob živě před sebou a ty na mě někdy tak bystře hledí, že se až leknu. — Dnes se mi zdálo o Tobě, měla si svatbu; matka Tvoje měla bílé šaty, paní Holovská v hrozném přistrojení byla a Matilda za družičku; Mužáček ve fraku, ale Johanku jsem neviděla, ani ženicha, a tys byla smuntá, a já mezi společnostmi, a žádný se mnou nemluvil, žádný si mne nevšiml, jako bych tu nebyla. Šli všecy do zahrady pěkné, a povídalo se, že Tě odvezou k ženichovi, a já chodila za Vámi nejzadnější, sama, a bylo mi tuze teskno; každý ti přinesl dárek, jen já Ti nic nedávala, Tys ale najednou vstala, trhala květiny a dávalas je hostům, a oni odcházeli, a když i Matilda růžičku francouzskou si odnesla, sedláš Ty k pianu, které tam stálo, a začala si zpívat loučení; se vším si se loučila, co Ti bylo milé, i na Božičku si zpomněla. Já stála za Tebou, a když si po písni zalomila rukoma a vzdychla si: „tak tedy musím jít“ — políbila jsem Tě na čelo, a Tys nic neřekla, jen si na mě pohlídla s výrazem bolesti, a pak si mě obejmula a tak jsme se držely a plakaly, až jsem se z toho probudila. — Celý den už přemejšlím, co asi ten sen znamená, a je mi jaksí teskno, čítím vždy, jako by Tvoje hlava na mých prsou ležela a rámě Tvé o mou šíji se vinulo. Co ti je dnes asi? Já začínám zde na své sny více věřit, protože mě to tušení duše tak málo klame. — Tedy sté četly opět plod ducha naší světice Aurory Sandové? Závidím Vám známost jazyka, v němž ona píše, a ráda bych se mu učila jen už kvůli ní. — Já čtu nyní „Contract sociál“ od Roussau a budoucně budu Ti psát, jak se mi líbil; také tu mám z Brna „Diotima oder die Idee des Schönen“ — v listech, od Dr Fischra, ale posud jsem to nečetla, neboť mě velice baví „pripovětké“ srbské, které jsem laskavostí Dr Lambla dostala a které čtu se vší pozorností. — Dorinka byla by ráda psala, ale list byl by příliš silný, nechala to tedy napodruhé, tak i Marie; zamilovala se vskutku, jenže se bojím, nerozumně, do muže, který s ní nemyslí upřímně; prozatím si to ale nedá říct. Zde nebývají takové známosti pevné, ani když je váže svazek povinností, a bylo by mně Marie líto, kdyby to mělo přijít u ní na takový stupeň; snad jí brzo ale žárlivost a hrdost od něho odvrátí, neboť pry i s jinými zahrává. Dorinka si šíje košili a je velmi hrdá na to, že už bude

umět ušít košili; je tuze hodná a bude Ti psát, co všechno pracuje. Zato Jarouš jak náleží používá svobody, a nadužívá mé shovívavosti, ale byť se i někdy musela hněvat, přece mu nebráním; oba Tě líbají i Marie a pni Mužákové ruku a pni matce též. Ode mě polib — (smíš-li) otce i matku srdečně. Dej list chlapcům, jak jsem už psala Johance, neboť se nemohu zcela odříct Vám nepsat a od Vás žádného lístečku nežádat. Tisíceré pozdravení a políbení Tobě!

Zdráva buď! —

Duš. mi píše velmi srdečně vždy a těším se, že se mu venku tak líbilo, že by tam chtěl zůstat rád. Má ale naději, že bude opět na dvě léta podržán v službě; nevím ani, jestli držel ten pán slovo! —

108. Synům Hynkovi a Karlu — konec července nebo začátek srpna 1853

Milé moje děti!

Takový list jsem od Vás nečekala, a velmi mne zarmoutil; list, co p. Dr psal, jsem nedostala, a tudý ničeho nevěděla, že, Hynku, nemocen jsi. Myslela jsem, že máš kašel, který ti přejde, a že se už dávno koupáš, ba zpomínala jsem kolikrát při koupání, jestli už si vpravil se do tempa při plavání, a ty, chudáku., ležíš a vede se ti jako mně, jenže o to líp, že máš tam rádce, který se o tvé zlepšení stará, p. Dr, a já tu nikoho, neboť ten náš pan domovní je tlachal, který by mě líkami zaplavil, kdybych jeho poslouchala. Poslouchej tedy, milý hochu, a nic nepí ani nejez, co ti p. Dr nedovolí, víš, jak si Jaroušek tenkrát zhoršil, že nechtěj poslechnout. Když se užívá lék, nesmí se pít všeliké lekvary mimo něj, kterým ty ani kdo jiný rozumí, a zdali ti to k zlepšení slouží; nesmíš povolovat a poslouchat, kde to k tvé škodě je. Jen řekni, že to p. Dr zakázal; já jsem p. Dr psala, a co on mi poradí, to uděláme, jestli ti bude zdrávo, až se polepšíš, jít někam ven anebo sem, tedy se to stane. Možná že se dost brzy uvidíme, a kdyby Vy sté nemuseli sem, že přijdu já k Vám do Prahy, tedy jen už budete spokojení, neplačte a nermuťte se, a myslíte si, že se všechno k našemu dobrému skončí. O tátu se nebojte, on nic neudělal, zač by trestu zasloužil, a jestli se mu i nyní křivda děje, to se zase napraví, jenže musíme mít strpení. Je na sta lidu, kteří větších křivd a bolestí utrpěli, a kterým nikdo útěchy nepodal, co by měli ti dělat, když bychom už my tolik plakat a naříkat měli, když se nás někdy bolest dotkne. Co se týká, že se máte špatně, to, milé děti, není to nejhorší, jen když nemáte hlad; alespoň nyní zpomenete na slova, které jsem Vám říkala, když Vám brambory pořádně připravené nechutnaly. Ale co se Hynka týká, ať řekne p. Dr, co smí a co nesmí jest,

a poproste pannu Markétku, ať Vám to udělá, zatím Vám táta něco na to posílá, až ty dni pošle p. Šumavskému a bude mu psát, posud nedostal měsíčné, a chceme rychle Vám psát. Víte, že nám teď také se nevede jako dříve, ale na tom pramálo záleží, jestli se nají člověk kousek suchého chleba nebo bažantů, jen když to ve zdraví zažije. Jaroušek ti chytá motýly, já Vám suším byliny; ostatně tu není nic příjemného; náramné horko, prachu, než se dostane ven do lesa, se napolýká dost, a div že jsme ještě tak čerství. Jen hled“ ty květiny, Karle, já ti sice slíbila měsíční odměnu, ale nyní musíš vzít zavděk, čím ti samy péči odmění, květem a vůní. Bud“ trpěliv, můj Hynku, a poslouvej p. Dr na slovo, jsi už rozumný a můžeš nahlídnout, že je zdraví největší poklad, které si musíme hledět zachovat, tedy i ty hled1, abys mohl brzy vstát, to ostatní se pak podá, o to se postaráme. Však se přece ještě najíte buchet a ovoce dost. — Líbám Vás oba vroucně! Ty, Karle, hled Hynka a dej na něho pozor, zastaň mé místo. Mějte se rádi! — Nechod' k pni. Šlenkert, Karle!

109. Johaně Mužákové — 30. srpna 1853

30/8

Ach jak Ti přeju, Johanko milá, že sté venku! Jen hodně vssaj do sebe toho zdravého, čerstvého vzduchu, bys vystačila na celý rok, pro tu vzduchomornou Prahu. Jestlipak na Ještěd polezeš, nuž Žofie ta zajistě to několikrát dovede, ale já ani nevím, jestli je s Vámi, neboť mi to Dr jasně nepsal, a doufám že se to stalo, alespoň by nebylo ani matce k odpuštění, kdyby ji v tom byla zbraňovala. A co Mužáček, ten on se těší! Já vím že Vám bylo, když sté se dostali ven, jako ptákům, když z klece vylítnou. Já ovšem jsem také venku, ale letos není pro mě nikde volně, nikde jasno, všude samý mrak, všude nade mnou vidím Damoklesův meč. — Nedost nehody, ne dost bolesti s chorobou Hynka, o němž mi dává Dr zprávu, že se neuzdraví, ještě i takých klepů slyším, takých nemilých pověstí, hanobujících, že nevím ani, jak kdy v Praze se ukáží, a nejraději bych se odřekla tam jít, dokud by všechny nezapomněli, že kdy na světě jsem byla. Já to ale nechám na sobě, nechci na nikoho čeho uvalovat, ani se omlouvat, ať píchají, když je to těší; ale bolí mně, že právě On všechno vědět musí, On se o to stará a od něho že dostávám ty kytyce žehavek! Krejčímu se někdy poděkuju, za jeho snad dobrou vůli, ale prahloupé vyvedení a sprostáctví, já alespoň v žádném spojení s nim jsem nestála, ani se ho o nic neprosila, jak Dr věřil. Všecky ty klepy pochází jak myslím od Šumavského, kterému muž dovolil říct to známým! Ostatně nezmiňuj se nikomu, že jsem co psala o tom, až se někdy sejdem, pak si to povíme, věřte ale, že já se všemu tomu, co slyším,

divím a hrozím. Jen kdyby to dítě se polepšilo! Ty můžeš pomyslit, jak mi zde je, s tou bolestí a strachem v duši. Nyní chce muž, ať všeho nechám a jedu, což ovšem také udělám, jakmile bude Dr psát, neboť myslím, že Hynkovi mnoho prospěje moje přítomnost, on je nemluvný a žere v sobě mnoho, co mu v jeho chorobě škodí. Když takový list dostanu, doma pak vidím ještě tu sklíčenost, ty plány slyším, mrzet se musím, bolest cítím v duši i těle, to nevím věru, co si počít. Skrze naší věc není ještě nic rozhodnuto, jen slyšíme, že bylo v Čechách vyšetřování skrze nás; doufáme tedy, až to ukončí, že musí rozhodnutí brzy přijít. Jaké bude, to záleží bude od Kempena, který je v tom a vůbec v mnohém všemohoucí! Muž říká, že by nejraději, aby ho dali do pense, a že by se postaral o privátní službu, ale myslím že by ho více těšilo zůstat v službě. — Je tu jistý Prosek, Dr známý, z Prahy, adjunktem a ten navštěvuje nás a N. — se s nim rád baví, protože je takový praktický advokát; já se pak z toho těším, že někoho našel, kdo mu plány jeho zrazuje a vymlouvá. Mnoho, mnoho bych měla co psát, ale nechám to napodruhy, snad sté teprv přijeli a nerada bych Ti kalila svými jeremiádami veselou mysl, kterou z venku si přivezla. Tomu pečítku musela jsem se smát; tedy přece byli zdvořilí a pro dámu dali pěknější, než když obyčejně zavrou list, jak by knoflíkem přimáčkli. — Prosím Tě, já nevím číslo Vaše v poštovské ulici, poněvadž jsem posílala loňského roku listy do krámu, co už nyní nechci; sděl mi tedy adresu, bude-li vůbec třeba. Kdybych měla peníze a byl Hynek zdravý, vystěhovala bych se s dětmi někam daleko, třeba do té Ameriky, a věř, že by mi ani Rakouska líto nebylo! Anebo do Rus, vid' Mužáčku! Mužáčkovi děkuju za jeho péči s dětmi, až se budu moct ústně poděkovat! Až budu zase v Praze, pak zajdeme spolu tam za Prahu, k tomu milnému rovečku, a povíme si víc! Ach Bože, snad i já položím tam dítě, na které jsem se spoléhala tuze, dobrou upřímnou duši! Pak půjdu já! — Nuž s Bohem, dobrá drahá přítelkyně! Mějte mě rády a buďte přesvědčeny, že byť ta Božena mnoho chyb měla, není tak špatná, jak ji ta rota dělá. Ale Vy sté o tom dávno přesvědčeny a i s chybami sté mě milovaly, a netřeba omluv, vid'te? - Já ale někdy sama už se držím za nejšpatnější na světě! Buďte zdraví oba! Líbám tě mnohokrát!

Vždy Tvoje

B

[ADRESA:]

Blahorodé / Paní paní Johaně Mužákové.

1/9

Dobrá, rozmilá Zofie!

Odpust mi, že jsem nepsala, však znáš příčiny, proč jsem přestala, a jsi přesvědčená o mé lásce k Tobě, a že bych si té radosti neodepřela s Tebou se pobavit, kdyby toho čenichání nebylo. — Byla bych ale přiložila několik řádků Dr, kdybych nebyla soudila Vás daleko od Prahy, v, rozkošných norách pod Ještědem, v Světlé. A nyní dostávám zprávu, že obě sté churavé byly, čehož jsem se až ulekla, nemáte těch sil jedna ani druhá nazbyt; zajisté že to jen to stěhování vinno, to byl asi rámus, mohu si pomyslit, jak vás máma prohnala. Ale slyším, že máš pokojík, krásný jako „májový den“ — a tedy přece náhradu za to namáhání a za ztrátu ne snad tak pěkného jako památkami milého pokojíčku, z něhož si ráda k hvězdnatému nebi pohlížela a v tom mi se podobala květině, která kořenem svým stěsněna v úzký okružlík, s touhou a prosbou obrací zraků svých ku krásnému slunci a tvář svoji k ochlazení podává jasnému mesjačoku. — Zvyk, má drahá, mnoho dělá a může být člověk dost spokojen, když se řekne: návyk' jsem a nerad odvykám. — Tak i mně vstoupila slza do oka, když vynášeli almaru o jedné noze, to tvrdé, tolikrát spravované kanape, když jsem naposled se podívala po těch pokojích, kde bylo jako v olovených pecinách Benátských, a naposled když mi zavrzly do uší ty věčně zpívající dvěře, které mnohého zlobily. Vždyť se k tomu pojilo tolik krásných památek, jakž mi to nemělo být milé! — Ach já vám tak přeju toho výletu, toho zdravého vzduchu, jako bych ho sama dýchala, okřejete na duši i na těle; též nemálo mne těšila návštěva Bossého, neznám ho sice, ale dost na tom, ty ho miluješ a ráda vidíš, a tedy i mně je milý. — Slyšela jsem také, žeš blížeji poznala Aldrige, tvého miláčka, a mohu si myslet, jaké to bylo milé překvapení pro Tebe. Ach má milá, já vždy ráda jsem, když Ty se těšíš, protože vím, že nemáš v životě mnoho těch pravých radostí; mně se často o Vás zdá, ale někdy je to jen lehké mihnutí postav, jako pozdrav mimojdoucího. Zajímavé by to bylo, kdyby dvě milující se osoby vedly deník, kde by každou myšlénku vnesly, aby pak viděly, kdy se duše jejich v jednom okamžení setkaly. — Johanku vidím před sebou, celou, buďto v zelené jupce a hnědých šatech co starostlivou maminku, anebo ji vidím před sebou co pannu v těch modrých šatech ke krku, v nichž jsem ji po prve viděla, když se mi ta její tvář tak zalíbila, že jsem nemohla se na ni dost vynadívat. — Tys také měla modré šaty a byla jsi taková přívětivá, milá, ale já Tě měla za 15letÉ děvčátko, a zdálo se mi tenkrát, že bychom my spolu se tak neshodly jako s Johankou. A hle my jsme nyní sestry, jako by nás jeden prs byl

kojil! Já nevím, čím to je, ale Tvůj obraz nemohu podržet celý, ta aetherická postava se míhá jako mlha a nemohu ji slít v celek s tou dobrou příjemnou tváří, z níž se na mě dvě tak libných očí usmívá, že se mi po nich až zasteskne. Věř mi, někdy se mi zdá, že jsou Tvoje oči zrovna přede mnou a že se v nich potápím, a je to ten samý sladký výraz v nich, jako když se ptávaly: Boženo, co je ti, Boženo, já tě miluju. — Ach jak ti děkuju za tu Tvoji věrnou lásku! Mně se někdy zdá, jako by ta pošpiněná Božena právo neměla k Tvé lásce; já se poslední doby tolik toho naučila, že konečně budu jako Klácel milovat ne lidi skutečné, jak jsou, ale že si nějakých jiných v duši utvořím, a po těch budu toužit, ostatním pak se vyhýbat. — Co mi tento rok všecko nepřinesl; a co trpkého pro mě ještě chová! — Říkává se při povodni, že neodejde bez obětí, a neštěstí také ne; je-li tomu tak, kýž bych já byla obětí, ale žádný, jen žádný jiný! Kýž by bylo Usudu, abych mohla putovat k němu, a poptat se také Nesrecí: Copak jsem ti udělala, že mě pronásleduješ? — Ale není nic plAtno, musíme trpět, dokud síly stačí! A konečně, sestro milá, je lidu na světě množství, který trpčí kalich vypili než já a než Ty, vid' — Na pří. zde vidívám denně lidu tak ubohých, opuštěných na těle i na duši, že se před sebou stydím, vidouc, jak trpělivě to nesou. Matky přijdou, kterým dítě umírá, jediná radost jejich, muži umrou, a zanechá tu vdovu, která ničeho pod nebem nemá než několik nahých sirotků; tak to bloudí polonahý, chorobou sklíčený, a nevědí ráno, kam večer hlavu položí. Ano ono se řekne: „ach ti lidé jsou jako dobytek, ani to nečítí tak jako unsereins“ — jako by ti unsereinsi měli cit pro sebe v pachtu; nuž já myslím také, že už ten je pak otupen, ale bolestí, co ale trpěla matka, než přišla až na ten stupeň, že dítě prodá, aby měla pro druhé víc kousků! — Jedna k nám chodí, mladá, ale zimnicí už zmořená jako stín; přišla z Polska na práci, na cestě se roznemohla a s dítětem až sem se dovedla, chodí k Dr, ale jak jí může hojit, když se nemůže držet dle toho. Chuť k jídlu nemá a napije se jen nedobré vody, na sobě má jen hadry a ležet musí buď na zemi nebo na kousku slámě, leckde; ničeho nemá a to krásné její dítě je jí už obtíží, neboť prý, kdyby jeho nebylo, by si lehla a více nevstala, a přece když jsme jí je umyly a ustrojily, je k sobě tiskla a s radostí na ně patřila. — Konečně ať se podívá člověk kamkoliv, všude je nějaká strast a trápení, jeden se trápí, že nemá ani kus chleba, druhý, že musí jíst samé pečené. — Nuž moje drahá, budeš chtít vědět, jak se mně vede, anebo nám? Děti si libujou, mají hodně ovoce a jasné dni a teplou vodu ke koupání, dost to rozkoší, aby se jim od nich nechtělo. Marie je sice dost veselá, ale není tu ráda jaksi, ona neumí snášet všeliké rozmary lidu, ona se neumí vpravit do nevyhnutelných okolností, a tak se jí tu stýská a ráda by, kdyby to šlo, nazpět do Prahy, jako by tam mohla opět starý svět vystavět. Muž se trápí a je velmi netrpělivý, čímž si ovšem stav přitěžuje; dokonce ale s ubohým Hynkem co je zle, je sklíčen. A já, nuž co ti mám o mně povídat? Chodím denně na

procházku, když vidím pěknou květinu, vezmu si ji domů, poslouchám s největší napnutostí diskurs mužů, o nových a starých zákonech, o kriminálních processích, o Gefallsübertretunkách a t. d., jak se už každý dle svého úřadu baví, koupám se a myslím si, když vidím, jak ty vlny ten písek pomalinku dál a dále valí: jestli i ten přijde někdy až do moře a kdy asi ty vlny dojdou cíle, — a takové ničemné myšlenky mi krátí čas. Ostatně si můžeš myslet, jak mi je, vždyť mě znáš; až mě uvidíš, budu snad o nějaký lot masa lehčí, a o několik vrásek na čele bohatší, jinak ale nalezneš mě nezměněnou, co se lásky k Tobě a k Vám dobrým týče. Za Tvůj dar, ty dobrá, ti prozatím děkuju, dokud Ti nebudu moct na ústech splatit tisíceronásob; nehněvej se, že si polovičku někdo nechal, prosím Tě, když tolik listů otevřeli, chtěli mít také nějaké spropitné, a musel to být někdo poctivý, že si nepodržel všecko. Děti Tě líbají, i Marie, a že prý bysi se vysmála, že píšou teprv, když by to mohly už vyříditi; rodičům a Jindřichovi nejsrdečnější pozdrav, ode mě i muže.

Tobě ale vroucí dlouhý polibek!

BN

111. Žofii Rottové — koncem září 1853

Pozdrav srdečný celé rodině; Tebe, drahá Zofie, líbám, a poněvadž doufám, že se brzy shledáme, ponechávám si vše na ústní rozmluvu. Líbej Mužákovici! Jestli bych musela o několik dní dříve do Prahy, mohla bych s Jarouškem u nich pobýt? —

Vaše vždy upřimná

Božena

[ADRESA:]

Slečně / Žofii Ronové / V Jesuitské ulici naproti krámu Rott und Vogel

112. Janu Hostivítu Huškovi

V Praze dne 5/11 53.

Milý příteli!

Ačkoliv málokdy o sobě zvíme, přece vím, že sté se nezměnil a přátelství nám vždy zachoval, a proto myslím, že Vám nebude nemilo zvědět, jak se nám vede, a byť ta zpráva i dost nemile zněla. Dvě těžké rány nás v posledním půlletí potrefily, tak těžké, že ta jedna alespoň do smrti se nezacelí; nejdřív přišel muž do vyšetřování skrze rok 1848 a byl hned z ouřadu a platu suspendován 319/10 nám na souchotě umřel nejstarší syn Hynek, žák první vyšší reální školy, chlapec to dobrý, poctivý to charakter, a velmi vtipný k učení. Byl vždy zdravý, ale velmi silně rostl, byl 15 roků stár a vyšší o kus než já; jednou se silně uběhl, dostal píchání na prsech a kašel, nevšiml si toho, až bylo zle, pak se k tomu přidal průjem, který nebyl k stavení, a tak po 14 týhodní nemoci při vší lékařské pomoci zemřel ve všeobecné nemocnici. Musím Vám to ale zevrubně a v krátkosti všecko vypsát; jak víte, jsem já s mužem v Uhřích nebyla skrze vychování dětí. Ten nejmladší hoch Jaroslav dostal ale po dvě léta typhus, z toho zůstala mu vždy slabost jakási a ukázalo se, že je tuberkulosní, a sice na plících. Letos o vánocích se opět rozstonal a takový měl chrapot a vyhazoval jako nejstarší souchotinář; přitom vyschl zcela, a už myslel lékař, že mu nebude pomoci, přece ale příroda pomohla si opět. Lékař radil tolik, ať jde na venek a nejméně rok stráví venku na zdravém vzduchu, jinak že neví, bude-li mít velkého věku a síly k učení se něčemu. An Dorinka s jejími skroflemi vždy ještě postonává, umínili jsme si, že pojedou s menšími do Uher, tam rok neb více zůstanu, dokud by se děti neposilnily, a ty větší chlapci že dáme do stravy. Tak se i stalo; přišli k Šumavskému za plat 30 f CM měsíčně za oba a já odjela do Uher. Plán náš byl, že nás vezme muž na úřední cestě v červnu na Slovensko do lázní jedněch u Báňské Bystrice, kde bych byla několik neděl strávila, poněvadž by mě bylo trávení málo stálo a byt nic a lázně ještě méně; laho máje přijela jsem do Uher a muž mi povídá, že se dověděl od jednoho vládního komisara, že přišlo od policejního ministerstva, aby byl pozorován stranu svého politického smejšlení a za dva měsíce aby se o tom dala zpráva. Nevěděli jsme, co to znamená, muž tam nikam nejde do veřejných ani soukromných společností, mimo dvě české rodiny ouřednické. Jho června, právě ještě jsem byla chorá, a sice zle, přišlo to nadělení, že je ve vyšetřování, proč ale, více a co v tom vězí, jsme nemohli se domakat, až to muži sdělili u státního návladnictví, co stranu toho na ně přišlo. V tom je tolik asi: der früher in Böhmen als Kmsr stationirte Oberkmsr N—— soll nach einer dem hohen ministerium zugekommenen Anzeige im Jahr 1848 hochverrätherische Reden gehalten haben, soli ein wüthender Čeche sein, republikanisch gesinnt, und seine Frau, eine böhmische Schriftstellerin, soll einen groszen Einfluss auf die Čechen ausüben und regierungsfeindliche Gesinnungen hegen. . — to jsou as jejich důminky. — Přišlo to do Prespurku na vojenský soud, ty ale moudří poslali to do Prahy. Odtud tedy se vedlo vyšetřování, a jak jsme se privátně dověděli, jezdil jeden

auditor v okolí Domažlickém, Nymburském, v Boleslavi i Liberci a vyšetřoval mnoho mnoho lidí; ale slyšíme, že se nic nenašlo, co by podstatné bylo. — Mezi tím časem roznemohl se mi ještě Jarouš, ale zase se pozdravil, z Prahy ale přišla smutná zvěst, že Hynek churaví, a Dr ani netajil, že to sotva dobře vypadne, ačkoliv si žádný nemyslel, že by to vzalo tak rychlý konec.—

Tam bylo také zle, náramná drahota, byt špatný, plány naše se zrútily, měli jsme platit za děti 30 f CM měsíčně a nedostali jen 22 f. Muž žádal, aby byl dovolen sem, abychom mohli být živi, ale přišlo mu = darf sich von Darmat nicht entfernen.. — obrátil se s prosbou a vyličením svého těžkého stavu a smejšlení na samého ministra, ale ani muk na to. Co dělat tedy; sebrali jsme poslední, co jsme měli, a odjela jsem s dětmi sem; 17/10 přijela jsem do Prahy, a tedy jen co jsem se s tím dítětem drahým rozloučila a s nim promluvila o všem a spokojila jeho touhu. Znamí profesori reálky a spolužáci vystrojili mu krásný pohřeb, a i to považovalo se hned za nějakou demonstraci. Nyní jsem zde, mám v Žitnobranské ulici vlhký byt, za který musím platit 120 f CM, nikde jsem nic nedostala, mám topit ustavičně, aby se mi děti beztoho churavé neroznemohly, mám jim dávat dobrou stravu, a nemám nikde ničeho. To víte že si ouředník, když slouží poctivě jako můj muž, ničeho uspořit nemůže, žili jsme tak od měsíce k měsíci, doufajíce, že přece, až ty děti k něčemu přivedeme, lepší časy nastanou. Na dvě strany hospodařit, byt platit, zkrátka všecko dělit, kde obě místa drahé, to nás strhlo, a nyní ještě ty nehody! — To alespoň udělali na jeho odvolání, že slouží nepřetržitě 29 let, že mu dali allimentací dvě třetiny, tedy 42 f, ale kam to stačí, když musí zůstat tam; a ty děti vzít a zůstat tam s nim v té divoké zemi, kde je všecko ještě jako před 500 lety, to přece bylo by svědomité, co by z nich bylo. Tu reálku bychom přece rádi aby odbyli, a byť jen nižší, Karel je už v třetím roku, pak chce k zahradnictví, on má chuť a vlohy k botanice a hudbě a je slabé konstitute. Jak to všecko vypadne, nevíme, muž nebyl ještě pranic tázán, jen se žádala od ministerstva jeho conduita, a ta byla skvělá, jakož i vysvědčení od gensdarmerie stranu jeho chování!! — Ale co plátno, přáteli, víte, v jakých časích žijeme, neplatí žádná spravedlnost, ten, který vládě poctivě slouží, ten bývá pronásledován, jestli hřích na sobě má, že sluje Čechem, k své národnosti se hlásí a víc bratři své dle jazyku miluje než cizí a vzdálenější mu sousede. Proč ta nedůvěra k Slovanům, kteří přece svoji poctivost a loyální smejšlení důstatečně dokázali, a to lichocení se k národu (maďarskému), který tak krutě proti vládě vystoupil a posud jen pikle proti stávajícím zákonům kuje a jen si žádá zrútění trůnu a zkázu domu Habsburgského? Člověk trne, když vidí to pronásledování všeho, co české, to utlačování češtiny ve školách, ouředníků, kam to povede? — Ale nechme to, všecko má svůj

konec a jazyk náš bohdá nezhyne; když se to už nestalo, nestane se to také, darmo se o to ti dobrodincové naší pokoušejí. — Ale nicméně, byť ten, na kterého rána padne, i zmužile nesl, s vědomím, že trpí za věc svatou, přece se mu mnohdy síly nedostává, zvláště když se mu nouze také ještě v cestu postaví. — Neděláme si žádných nadějí, ovšem říkají, že se mu nemůže nic stát, je-li jaké spravedlnosti, ale vždyť víte sám, jak to je; — možná, jestli uznají jeho poctivost a potřebnost v službě, že nebudou brát na jeho národní smejšlení, aneb jak oni to jmenují „separatistische tendenzen“, žádný ohled a snad jen někam hloub do Uher ho přesadí — jestli ale bude „Mangel an Beweis“, dají ho buď do pense, aneb někam s určitým platem do úřadu, kde by ostré oko bylo, — anebo ho konečně propustí, anebo s několika sty někam dají, odkud nebude smět — je tu mnoho cest — ale která se nám dostane, Bůh ví — z nejhoršího by přece nejlepší byla pense, mohl by zůstat v Čechách a snad by se k těm několika stům přece ještě nějaká služba našla. — Jen kdyby už jistota byla, jak to vypadne, abychom zatím nepřišli o všecko, co máme, a o zdraví. Zde je náramná drahota, zvláště v chlebě, mouce a palivu a bytech; — musela jsem do nového stavení a mám celý den topit, ale to je co říct, když se na trošky uhlí kupuje, cent je za 2fr, dříví sáh měkkého za 11 f., tvrdé za 14 f; chleba za 30 kr. jako jindy za 15 kr a korec brambor za 5 fr — To je bída; myslela jsem si, jestli Vy kdy něco do Prahy posíláte, jestli by Vám možno bylo trochu těch brambor nám poslat. Nehněvejte se ale, a jestli by Vám to mělo obtíže dělat, anebo kdyby mě dovoz měl mnoho stát, tedy to nechtě. Věřte mně, že s bolestí zrovna to píšu, ale já myslím že taková prosba mě ve Vašich očích nesníží, a jestli to můžete udělat, že to také uděláte rád; já nemám na zimu ničeho, těch několik zlatých na dvoje hospodářství nikam nestačí a už jsme beztoho na mojí cestu vypůjčit si museli. Nevím čeho se chopit, abych to živobyťí protloukla; kdybych se i z toho zármutku probrat chtěla a psala, není koho, kdo by v češtině rád tiskl, není odbyt; mám lecco napsané, co ležet musí. — Muž Vás pozdravuje srdečně a je celý zoufalý nad smrtí toho nadějného chlapce a nad svým postavením i budoucností; ukradlo nám to oběma kus života. — List prosím Vás spalte. — Jak Vy se máte a rodina? — Přála bych, aby dobře, neboť Váš život má také dost smutných stránek, a byl by čas, abyste měl navždy pokoj. Vašátko je nyní zdrav; ale ten Moravek je piják, outrata a muž se velice na něho zlobil, Dvořák ale je hodný hoch. — Buďte zdrav a pište mi. — Pozdravujte srdečně rodinu. Vaše upřímná přítelkyně

Bož. Němcová

1854

113. Václavu Hankovi

Vašnosti!

Prosila bych velice, kdybyste mi tu službu prokázat mohl, zapůjčit mi na krátký čas „Bohyně Slávy“ a „Zpěvanky“ od Kollára a první čtvrtletí Včely od roku 1848. Je mi toho třeba, a nemohu se nikde obejít; byla bych osobně k Vážnosti zašla, anť si přeju o lecčem promluvit, ale choroba nedovoluje mi celého čtvrt léta již ze světnice vycházet, musím čekat na stálé, pěknější počasí.

S hlubokou úctou Vašnostina služebnice

Božena Němcová

V Praze 18 7/2 54.

[ADRESA:]

Jeho Blahorodí / Vysocetěnému Pánu panu / Václavu Hankovi

114. Janu Ev. Purkyni

Vášnosti!

Byla jsem požádaná od p. Hansmana, redaktora Moravského Listu v Brně, bych mu zde v Praze knihy ruské, na přiloženém listku poznamenané, vypůjčila, že by se rád v ruské řeči zdokonalil a v Brně k tomu příležitost nemá kněh jakých si zapůjčit. Jak mi známo, nezapůjčuje knihovna musejní knihy nikomu, mimo údům, a nevím, kdo jiný by tyto knihy mítí mohl mimo Vážnosti a snad mladý pan Čelakovský. — Prosím tedy velmi, byste Vašnosti tak laskav byl a nad vědochtivostí toho pána se slitoval; že by se Vašnosti na nich žádná poskvrna nestala, za to stojím, začaste s nim knihy vyměňuju. Musím však přidat, že by si je žádal as na šest týhodů. Sama bych k Vašnosti přišla, ale posud nebyla jsem z pokoje, an mě den co den křeče moří, že jsem už promrzela nad sebou.

S hlubokou úctou Vašnostina služebnice

Božena Němcová

18 17/2 54.

115. Václavu Hankovi

Vašnosti!

Opět přicházím s žádostí; bála bych se už věru, že mně zazlíte, kdybych nespolehala na Vašnostinu mně vždy prokazovanou dobrotivost. —

Psal mi Leopold Hansmann, redaktor „Moravského Národního Listu“ v Brně, můj dobrý známý, a prosí velmi, abych se mu zde postarala o nějaké ruské knihy; učí se rusky, a v Brně není žádná ruská kniha k dostání. Na přiloženém listu poznamenal mi, které by si nejvíc přál, račte si ho přehlídnout. On by rád 10 f CM i na knihy věnoval, ale já vím, že je chudák a se svou rodinou tuze skrovně žít musí, aby vyšel, proto bych mu je ráda obstarala na zapůjčení. — Zním Vašnosti, že je nebudete moct z knihovny zapůjčit, ale jestli byste ráčil být tak dobrotiv a ze své privátní knihovny snad je na určitý čas zapůjčil? — Ze by se bez poskvrny vrátily, za to stojím, je to člověk pořádný a já mnohokrát s ním knihy vyměňovala. Prosí tak snažně, abychom se nad ním ustrnuli a k jeho slovanskému vzdělání přispěli, že ho nesmím oslyšet. — Bylo by k přání, aby mnozí i u nás více si hleděli ruského jazyka a seznámili se s velkým tím národem bratrským, nemohli by pak roztrušovat pověsti lživé a tlachy, jakých nepřátele si dovolují, dílem z nevědomosti, dílem z nenávisti a strachu. Tuším že by lidu našemu slovanská vláda otcovská mnohem lépe prospěla než cizá demokracie, kterou oni vlastně ani ještě nepochopili. — Prosím tedy snažně Vašnosti, jestli byste sám nemohl dotčené knihy mi zapůjčit, kde bych je dostala? —

Odesílám s díkem „Slávy Bohyni“; Zpěvánky ještě několik dní podržím; ale prosila bych, jestli račte mít druhý díl „Zpěvánek“? — já pak oba díly vlastnoručně odevzdám a ústně se poděkuju za Vašnostinu laskavost. —

Neračte mé prostořekosti za zlé pokládat, ani mé opovážlivosti.

S hlubokou úctou Vašnostina služebnice

B Němcová

Čísla jsou udána dle čísel v 4tém sv. Musejníka 1853.

[ADRESA:]

Jeho Blahorodí / Pánu panu Václavu Hankovi / bibliotekaři v Museum / zde.

116. Janu Ev. Purkyni

Velectěný pane!

Prosím Vás, nehněvejte se, že Vás s takovou mrzutou žádostí obtěžuju; ale já věru nevím už co si počít, nemám groše peněz, a bez těch přece není živobytí možné. Dnes nemohu ani psát, protože nemám tolik peněz, abych si koupila papír. Kdybych sama byla, tak bych si z toho studentského života nic nedělala, jen když si trochu hlad zaženu, ale když se mám starat o tolik krků, to je smutná věc. Já vím že si pomyslíte: „copak já ti mám pomoci, já toho mám sám dost“ — Já také nezapomněla, že jsem posud Vašnostina dlužnice za mnoho — a také bych nikdy Vás neobtěžovala — ale jak si pomoci?

— Ten týden dohotovím práci jednu — a nevím, jestli mi ji kdo vytiskne a co za ni dá — a jak jinak vydělávat? Jak budu hotova, osmělím se Vašnosti ji ukázat a o Vaší radu a úsudek prosit. Paní Čermákové jsem kousek četla, než odjela, a líbilo se jí to velmi — nevím, jak budete, Vašnosti, Vy spokojen. Jen se nehněvejte na mě, a můžete-li, tak mi zatím nějaký zlatý zapůjčte. —

S největší úctou Vaše služebnice

Božena Němcová

18 22/5 54.

117. P. Václavu Štulcovi

Vašnosti!

Mencl byl tak laskav a vypomohl mi s těmi penězi, děkuju Vám tedy, i za dobrou vůli, s kterou sté se chtěl o to starat. Jestli byste mi ale chtěl službu prokázat, půjčte mi alespoň 2 f. — nemám groše v domě. Muž můj jel s Daňkem kamsi na Slovensko a nepsal mi už tři neděle. Snad dostanu zítra nebo pozejtří list a pár zlatých. Já Vám je zase přinesu s poděkováním. Kdy odjedete na cestu? — Buďte tak laskav a dejte mi vědět, abych Vám mohla dát s Bohem. —

S úctou Vaše

Božena Němcová

118. Elišce Lamblové

2/8 54

Drahá Lizinko!

Snad sté si již myslela, že na Vás pozapomínám! — Ne, byt' Vám i ještě déle nepsala, to si nemyslete nikdy, my zůstaneme bohdá dobří sobě, at' si píšeme, nepíšeme, vidíme se, nebo nevidíme. — Co mě zdržovalo od psaní? — Jedním slovem, mrzutost. Jedno trápení mi přichází za druhým, jedna bolest stíhá druhou, sotva myslím trochu si oddechnout, hned tu zase je cosi, co mne utišenou poněkud mysl rozbouří. Poslední čas se záležitost mého muže nemilými okolnostmi přitížila, a nejspíš že se následkem toho prodlouží. A my se těšili už naději, že to vezme konec! — Bližšího cos o tom Vám nebudu psát, bylo by mnoho co mluvit — snad se to později od někoho ústně dovíte. — Vidíte tedy, milá přítelkyně, že mám příčiny k mrzutému rozpoložení mysle, vždy. — A v takových okamžicích nerada píšu dobrým známým. — Nejsem sice posud dobré mysle, ale přemohla jsem první nával; ono to přece plátno nic není, kdybych se při všem tom utrápila, nepřijdu tím ani o krok dále. Tedy to odložme na vrchní poličku, jak se říká, a povězme si něco jiného. — Váš list byl mi velmi milý, ale litovala jsem Vás, chudáku, že sté měla špitál, sotva sté se ohřála. Nuž doufám ale, že už všecko zdrávo a Vy že si libujete v novém hospodářství. Že by se Vám tam nelíbilo, o tom ani nepochybuju. Vy máte smysl pro krásy přírody, máte dobré, jemné srdce, zamilujete si tedy lid i krajinu. Věřte mi, kdo cítí v srdci pravou lásku k lidem, že nestojí nikde osamělý, buď si kde buď. Všude koukol mezi pšenicí, to jisto, člověk se mnohdy omýlí, ale ani to neškodí. Já se také často, často zklamala. Zamilovala jsem si lidi, věřila jim, a oni mne zklamali. Bolelo mne to zajisté; ale všecko to ubližování a klamání nezničilo cit lásky ve mně. Já přece miluju, věřím, a kdyby mne stokrát ještě zklamali, přece budu milovat. Ono mi to není dáno jinak; nemohu ani pochopit, jak může člověk vést zcela samotářský život a nikoho na světě nemilovat. Vid'te Lizinko, že i Vy mi přisvědčíte? — Jak Vás znám, myslím že budete všude více, méně šťastná, kde Vám popřáno bude žít, (poněkud alespoň) jak srdce káže. — Však Vy najdete i v Libchově milých duších; posud sté snad žádnou paní nenašla, kterou byste si byla tak zamilovala jako mne, — vidíte, jaká jsem marná, — ale Vy sama mne v tom potvrzujete a mně je to tak milé, že cit můj pro Vás opětujete, že mileráda víru Vaším

slovům příkládám, — ale shledáte se v životě ještě s mnohými paními, který jsou v každém ohledu mnohem, mnohem lepší než já, a budete je milovat jako mne. To vám také od srdce přeju, neboť není milejšího citu než milovat a být milovánu od dobrých, šlechetných duší. — Ráda bych Vám psala mnoho nového, ale nevím ničeho, co by Vás zajímat mohlo, poněvadž se s nikým nescházím, kdo Vám znám byl, leda s panem bratrem. A ten je jako vždy; od toho, víte, nedoví se člověk žádných těch klepů, které máji pro nás ženské někdy jakousi zajímavost. —

Božence jsem Váš pozdrav vyřídila a mám navzájem zase též tak srdečný vyřídít Vám. Posud jsem nebyla v Kinské zahradě, jinam ale chodím pilně na procházku a každý den na Žofin koupat s dětmi. To mi dělá dobře a sílí mě; není přes studenou vodu, já ní hojím všecko, nedržím na žádné léky, protože mne pan Dr přesvědčil, jak málo platné jsou. Chtěla bych se podívat ven, jen na čtrnácte dní; ale ty prožluklé peníze, a bez těch co počít? Musím si nechat chuť zajít. Dorinka Vás líbá, Jaroušek Vás pozdravuje i Marie; ta ubohá měla delší čas zimnici. Pište mi zase a hodně mnoho, popište mi, jak trávíte čas, co robíte celý den, co čtete, vůbec Vaše živobytí; a přitom Vaše hospodářstvičko. Panu bratru moji úctu!

Bud'te zdravá? Líbám Vás srdečně! Vaše upřímná přítelkyně

Božena.

119. Antonínu Markovi

Velectěný pane!

Prosívala jsem často za jiné lidi, činíc to ráda, bez ostychu; nyní ale, kdežto nešťetím přinucena za sebe samú a svojí rodinu prosit mám, přichází mi to za těžko, i tenkrát, když se k nejšlechetnějšímu srdci obracím. — Snad učinil někdo zmínku o nehodách, které nás již déle roka stíhají? — Jestli ne, tedy povím v krátkosti, co mne donucuje Vašnosti tímto listem a spolu prosbou obtěžovat. —

Loňskou zimu roznemohl se mi nejmladší chlapec po druhé na typhus; lékař řekl, že nesmí do roka školu navštěvovat, že musí být na venku, má-li být zdrav. Dcerka moje též zdravého povětrí zapotřebí má, já také churavěla, odjeli jsme tedy všechny tři do Uher k mužovi, abychom nemuseli na třech stranách žít, an tu starší chlapci ve škole zůstat museli. — Přijela jsem tam v Máji a rozstonala se. Ještě jsem ležela, potkala nás druhá nehoda; muž přišel do

vyšetřování skrze rok 1848. Někdo prý nás udal u ministerstva. — „Revoltär, Panslav, ein Freund Havlíček's; seine Frau, eine Schriftstellerin — vor dem Jahre 1848 als regierungsfeindlich bekannt — von českischen Ideen begeistert — übt einen groszen Einfluss auf ihn aus —; sie erziehen die Kinder nur in der českischen Sprache, a t. d. a t. d. — Je těch předhůzek ještě množství, ale všechny se otáčejí okolo strašidla Panslavismu, které neměl muž, co jinak správný, neúhonný úředník, u sebe přechovávat. Také se mu za zlé vykládá, že on co hlava rodiny moje Umtriebe trpěl a mně psát dovolil. Byl hned z úřadu i platu suspendován a vyšetřování se vedlo. To bylo loňského roku na začátku Června, a podnes není tomu konec; ba poslední čas se to ještě zhoršilo, přišli na stopu, že jsme opravdu Slované a že přejeme více Rusům než Němcům. — Tento měsíc mu byl i plat poloviční (allimentací), který dostával, zadržen. Ostatně je na svobodné noze, jenže nesmí z Darmot se vzdát.

Já byla v Uhřích u něho až do Října. Zatím se zde v Praze nejstarší můj syn roznemohl na plicní neduh. Byl v šestnáctém roku, příliš rychle rostl, a to byla příčina jeho nemoci. Já to dlouho nevěděla, že stůně, neboť celá naše korespondencí se zadržovala. Když jsem se to dověděla, vypůjčila jsem si peníze na cestu a odjela jsem s dětmi do Prahy.

Muž se ale domníval, že když já zde budu, on snáze dovození dostane jít též do Prahy a vyšetřování zde očekávat, které se z počátku vedlo od vyšetřující komissí vojenské. Nuž ale, nebylo mu to na žádný pád dovoleno. Já přišla sem a druhý den můj syn skončil. To byla třetí, nejbolestnější rána; při té srdce krvácelo. — Byl to hoch pilný, hodný, já svoje nejkrásnější naděje v něm viděla vyplněné a mnoho doufání v něho skládala. Přeškoda toho mladého života! Nereptám proti Bohu, ale mnoho na mne ukládá; duch můj snáší to trpělivě, ale tělo klesá. —

Ležela jsem skoro celou zimu, bylo mi velmi zle a posud nemohu se zotavit. — Muž mi nemůže více posílat než 15 f měsíčně, an i tam draho; kam s tím? — Je nás pět osob. Dvě děti chodí do školy, nejstaršího dala jsem do společenské zahrady k panu Fialoví, poněvadž je také slabého těla a silně roste. On má právě k tomu velikou chuť; pán je s nim spokojen. Musím ho ale doma stravovat; to dobrodiní mi ale prokázal, že ho přijal zdarma k vyučení. — Zásoby v čemkoli neměli jsme nikdy; jestli byl někdy nadbytek, byli také chudí přátelé, kterým pomoci povinnost kázala; žili jsme od měsíce k měsíci, proto také nyní nemáme z čeho dosadit a nouzi trojnásobně cítíme. Žijeme co nejskromněji možno, jen aby hlad nebyl a slušně se mohlo mezi lidmi jít; a přece tolik to stojí. Prodala jsem, co jen jakouž takouž cenu mělo, dluhy mám a nyní — nyní dokonce zbavena jsem i toho, co mi mohl měsíčně muž posílat. Na

podporu od přátel nemohu se spoléhat, když má každý sám sebou co dělat v těch těžkých časích. Literatura mne neuživí; napsala jsem povídku delší, ale kněhkupci krčí ramenoma, že jsou špatné časy, malý odbyt kněh, a že by mi napřed nemohli nic dát. Pan páter Stuk slíbil zaopatřit mi překládám spisů pro mládež, jež chce Hölzel v Olomúci vydávat; ale také to k ničemu nepřichází. Já mám více prací rozdělaných, které bych mohla dobře odbýt, ale co je to všecko platno — potřebuju k tomu trochu zotavení mysle; v tak hrubých těžkostech postavenu být a psát, není každému dáno. —

Ženskou práci čeho vydělat dokonce nemožno. — Měla jsem přijmout službu společnice u jedné melancholické dámy, v zdejším blázinci, s dobrými výjimkami. Chtěla jsem se té trpké službě podrobit, ale ona začala najednou tak tuze řídit, že nemohou k ní nikoho mimo silnou služku pustit. — Tak se mi všecko vniveč obrací. Já by se žádné práce neštítla, jen kdybych věděla, že ní vydělám dětem živobytí. — Nevím ani, kam se obrátit, co počít! — Věc ta bude bezpochyby ještě dlouho trvat; nemáme přátel ve Vídni, ani na poptání, neřku-li na pomoc. Záleží to na Kempenu, a já bych musela k němu, mělo-li by to co prospět — a ještě kdo ví zdali by co pomohlo i dobré slovo! — Doufám že i mně zase někdy slunce zasvítí, ale kdy to buď&a co ještě do té doby zkusím, to jen Bůh ví! —

Velice prosím Vašnosti, můžete-li mi něčím přispět, aneb víte-li jakou stálou pomoc pro mne, učinite to. Já Vás znám co muže šlechetného, lidumilného, proto se k Vám důvěrně obracím, i doufám že mi nezazlíte. — Výpomoc, kterou sté mi tenkrát dal pro onoho muže, poslala jsem mu po poště, beze jména; netušil ani, odkud ta potřebná mu pomoc přišla. —

Doufám že list ten Vašnosti ve zdraví najde? — Kdo toho daru Božího nemá, tomu trudno na světě. — S nejhlubší úctou a srdečným pozdravem

zůstávám Vaše oddaná přítelkyně

V Praze 25/8 54.

Božena Němcová

120. Aloisu Vojtěchu Šemberovi

Mnohovážený příteli!

Dávno už tomu, není-li pravda, co jsem Vám nepsala? Co psát! — Věčné jeremiády, ustavičně přežvykovat ty hnusné věci, to mne už mrzí — a potěšitelného co psát, nemám. Ach dobrý příteli — mnoho, příliš mnoho toho na mne doléhá, jedna rána stíhá druhou. — Dost se přemáhám, snažím se udržet ducha pevného, ale tělo klesá, slábne, jak to dlouho vydrží, nevím. Od smrti mého dobrého Hynka churavím ustavičně; červ žere na ústroji mého života, proti němuž není léku. K tomu ta hrozná starost o materiální blahobyť rodiny, nepokoj, nouze, bída a všemožné trampoty nedají se ani poněkud zotavit, neřku-li uzdravit. Poslední čas přišlo ke všemu i to, že zadrželi Němcovi všecek plat, a sice z té příčiny. Daněk, kterého snad znáte, je v Bystřici sládkem; přijel pro Němce, vybidl ho s nim ject a čas u něho zůstat. N. vzal dovolení na 14 dní; jeli. Tamodtud ale nepředloženci vyjeli si do Sv. Mikuláše. Daněk chtěl obhlédnout si nablízku dvorec ke koupí. — Neměli ale pasy. Žandarmerie je sebrala; byli zavření co ruští emisarové. Ovšem že se to dokázalo, že tomu není tak, ale trvalo to čtrnácte dní, co seděli. Zatím se prohledávalo u Danka i u N. Poslednímu konfiskovali všechny knihy, obrazy, mezi nimi Havlovu podobiznu a moje listy. — Nuž v těch nenašli jiného nic než potvrzení, že jsme Slované (alespoň já), milovníci Slovanstva, často jsem si zaklela na všecko a nadala těm, co nás šidí. Nedělám si z toho nic. Ale jak už v Uhřích všecko samý nepořádek, tak i v tom; zadrželi mu plat libovolně a udali, že jel na Slovensko: „zur Verbreitung panslawistischer Tendenzen“ — U nich je každý Pansláv, Rusophil: kdo mluví slovanským jazykem. — Jaký to konec vezme, to Bůh ví, a kdy — s touto bryndou se to na každý pád prodloužilo zase. — Nejsmutnější je to, že nemáme od čeho živu být. Dříve posílal mi 15 f CM měsíčně, nyní pranic. — Literaturou se nemohu uživit — mám více prací — jmenovitě jednu novellu, a nemohu to odbýt, jak bych si přála; neboť Pospíšil vezme, kdo mu dá zdarma práce, jinak ne — Je vůbec špatný odbyt na knihy. Ženskou práci ještě hůř, neboť veliké množství pracovníků bez práce. V některé písárně dostat místo není zde móda — co počít tedy? Měla jsem jít za společnici k jedné dámě zde v blázinci. Chtěla jsem jít, ačkoliv by to byl perný kus chleba, celý noci i dni být s ní a mezi blázný — ale lákal mne dobrý plat, 3 f CM denně. Ona ale začala najednou příliš řídit, takže nemohli k ní žádnou společnici dát, jen silné služky. — Přece však se musím jen po nějaké službě ohlédnout, abych mohla rodinu uživit. Kdybyste věděl o něčem ve Vídni, já bych šla i jinam, to jest, kdyby se mi to vyplatilo. Mnohdy se treffi, že se žádají do domů správkyně, společnice k churavým dámám na cesty a podobné služby, za které se dobře platí. V takovém pádu, kdybych dostala službu, dobrou, ale ne stálou, dala bych Dorinku zatím k pni. Hanušové, za Jarouška bych platila, Karlovi dala na stravu, a byli by pro čas opatřeny. Ve Vídni se přece spíše něco treffi než zde, není tam takových ohledů a tretů jako zde. — Možná že byste i nějakou jinou radu věděl? — Ach,

kdybych měla peníze, jela bych k Vám sama, něco si vyhledala, co by mi i pro budoucnost živobytí pojistilo — neboť nevím, jak to dopadne, — a došla panu Kempenovi poprosit ho o urychlení té věci. Ale darmo plány dělat, když není k jich vyvedení. — Buďte tak laskav, poptejte se někde, dejte někomu komissí, — jestli byste něco našli. Věřte mi, příteli, kdyby mi tak zle nebylo, že bych se nedotírala. — Ale mám dluhy, potřeby veliké, co mělo nějakou cenu, prodala jsem, a přece při té náramné drahotě nemohu zaopatřit, co nanejvýš třeba. Máme mnohdy hladu dost. — Karel je v společenské zahradě zdejší, co učedník; měl k botanice vždy zvláštní chuť, je slabý také tělesně, myslela jsem, že to bude nejlepší pro něho. Pán je s nim spokojen. Je na tři léta, zdarma, ale stravovat ho musím ovšem sama. Za čas někdy dostanu sem a tam od některého dobrodince příspěvek — ale jsou zlé časy — každý má sám sebou co dělat — a ten, kdo by mohl dát — nedá. Vůbec jsem se naučila znát ten rok lidi — „v nouzi pozná přátele“ — pravda svatá. Mnohou pevnou důvěru, mnohý krásný ideál jsem pochovala. — Ale že bych i přátelství Kl... zvrhnuté viděla, to jsem nemyslela.. A přece se tak stalo. Budiž! — Ostatně nechci jemu čeho na ujmu jeho hodnosti říci, já ho zastávám, kdekoli se proti němu mluví. Ale zklamal mne, já mu nemohu více věřit. Také si už od prosince nedopisujem; k čemu také. — Ze sté zdraví, to mi řekla pni Šafaříková, když se z Vídně vrátila; těší mne to velmi. Já přej u každému všecko dobré a to nejlepší dobrým duším, jako sté Vy. — Prosím Vás ještě jednou, kdyby se Vám něco trefilo, co byste pro mne za vhodné uznal, spravte mne o tom, anebo mi dejte nějakou radu. „Všecky lidé všecko vědí“ — přátelská rada není penězi zaplácena. —

Buďte zdraví všickni. Srdečný pozdrav milé Vaší choti i dítkám!

Vaše upřímná přítelkyně

Božena Němcová

V Praze dne 26/8 54.

121. Josefíně Čermákové — v srpnu 1854

Gnadige Frau!

Für die mir durch Ihre Güte zugekommene Unterstützung, 25 fr CM enthaltend, sage ich hiemit meinen innigsten Dank, so wohl den beiden menschenfreundlichen Damen, Frau v.

Ladenburg und Frau v. Wagner, als auch Ihnen, Gnadige Frau, der ich noch überdies für die edelherzige Fürsprache meinen herzlichsten Dank sage.

Mit der grössten Hochachtung und ehrbietigen Handkusz verbleibe ich der Gnädigen Frau ergebene

B. Ne

122. Hanuši Jurenkovi — 27. srpna 1854

Věřte, že bych Vám hned byla psala, ale dostala jsem právě tuze mrzutou zprávu z Uher, že jsem posud celá pitomá starostí nad tím. Slyšte! Daněk z Bystřice přijel do Darmot a vybídl muže, aby s ním jel do Bystřice na nějaký čas. Dílem aby přišel mezi přátele, dílem ze spořivosti přijal ten návrh, vzal dovolení a jeli. Z Bystřice ale jel Daněk k Sv. Mikuláši podívat se na nějaký dvorec ke koupi a vyzval Němce, aby jel sebou. To bylo nepředložené, že jel; neměli pasy, žandarmové je sebrali a u Sv. Mikuláše je zavřeli do chládku. Uvalilo se na ně podezření, že jsou ruští emissárové! Než se vyšetřili, než přišla odpověď z Prešpurku, trvalo to 14 dní; pak je pustili. Zatím se ale následkem toho podezření u obou prohledávalo. Němcovi zotvírali všecko, konfiskovali každý papírek, obrazy, knihy i kalendáře. Nejvíce mne mrzí, že nespálil moje listy, Havlíčkův obraz a Duch Národních Novin — byla to lehkomyšlnost. V mých listech najdou potvrzení, že jsem Slovanka, že přeju Rusům, že nenávidím Němce, — budou číst špatnou o sobě chválu!! — Poněvadž rada udal, že jel Němec na Slovensko „zur Verbreitung panslavistischer Tendenzen“ — byla mu hned alimentace zadržena. Jsou to pěkné zprávy, vidíte? — Musím se nyní po nějaké službě ohlížet — kde a kdy jakou najdu, to nevím. Milý příteli, někdy se mně to živobyť tak hnuší, že bych je hned odhodila. Když si ale pomyslím, že je na světě tisíců a tisíců lidí mnohem, mnohem nešťastnějších, pak se stydím, že jsem tak malomyslná... Bývají okamžení, že se člověk zamyslí v minulost, kde se setkává s osobami drahými; zmocňuje se člověka tužba nevýslovná myšlenky ty moci uskutečnit, vidět osoby ty, promluvit s nimi, požalovat si jim, odprosit, pomilovat jich. I já mívám nábožné chvíle, kde duše moje se ponořuje v nejtajnější skryš srdce — v chrám — ve Valhalu mojí, kde skryté světice moje a svatí. Dlouho tam v zapomenutí dlívám, věčím vždy čerstvým kvítím lásky skráně drahých, slzíc modlívám se u jich obrazů. Taková okamžení jsou mi, ač bolná, přece sladká; zanechají mi v srdci vždy touhu i bolest. — To by přece hrozné bylo, kdybychom neměli pro nic paměť, kdybychom

nemohli žítí také v minulosti! Nenapadlo Vám to nikdy, jak hrozné by to bylo? — Ale právě mi napadá, že by to nebyla špatná věc, kdyby tak najednou všickni naši dlužníci ztratili paměť, — co myslíte? — Alespoň takhle na několik let, až se mi líp povede... Vy jste mi Vaším popsáním hor laskominky nadělal. Já jsem letos jako vězeň. Ani nepřijdu do zelena a co nevidět bude tu zima, ta smutná zima, kterou nemám ráda. Dnes fučí mrazivý vítr, šedé oblaky prohánějí se jeden přes druhý, kavky lítají krákorajíc od Kateřinské věže až k mým oknům. Nechybí k zimnímu obrazu nic než sněhový šat. — Jen na týden, na čtrnácte dní někam ven a moci bezstarostně žít — já bych ráda zase přes zimu trpěla; bylo by mi to i k pracování velice třeba, neboť cítím na sobě nejen tělesní, ale i duševní ocháblost, slabost. Spaní, kterému jsem se nikdy ráda nepodvolila, podléhám nyní bezvolně... Málo jsem nyní psala, co jste odešel, — — a co jsem psala — skoro samé toliko listy a žádosti... a mezi námi řečeno, budeť as papíru škoda, beztoho nic odnikud nedostanu... Běhala jsem, starala se a pro nic za nic. Zítra navštívím Hanku... Frič u mne byl s přítelem Sojkou a trochu mne z mých trampot vyvedli. Nevěsta z Abydu se mi velmi líbí, krásně to přeložil... Velice mne Vaše laskavost těšila, kterou jste mne chtěli dohromady poctít — jestli totiž ještě kdo jiný mimo Vás?! — ale bylo by to v nynějších okolnostech a v postavení, v jakém já nyní jsem, tuze nepraktické a Vašemu almanachu Lada Niola jen škodné, vydat obraz „einer regierungsfeindlichen Person“. Ostatně obraz u Staňků co je, ač dobře trefená jsem, přece už není obraz mé nynější podoby — jsem o mnoho starší od té doby — a pak ani kroj ani postavení moje, jak v obyčeji mám, se neshoduje, to bylo gusto Staňkovic. Kdyby to jednou mělo být, těšilo by mne to ovšem víc, kdybyste vy mladší to vyvedli, abych mezi vámi byla; do řady těch starých učenců se nehodím. Ale je na to dost času; jestli umřu, máte tu přece můj obraz, zůstanu-li živa, máte tu mne — a tudy není naspěch...

[---]

O kýž by již bylo léto!

[- -]

Jak ráda chvílemi blouzním, že mne navštívíte na horách, že prožijem blažených několik dnů; — a je to marné volání! Ale když není skutečnost, ať blaží sen! Jak často ukojila jsem touhu po moři — ve snu, — jak často se těšivala v rozkošných krajinách — ve snu. Sen mi přivádí drahé osoby, jež nikdy více nespátřím, — ve snu bývám někdy celá já — bývám šťastná na chvíli. — Pročpak naříkat, že to jen sen, — když mi zůstane toho pocit i celý den; za takový sen já vždy srdečně děkuji... Nyní dobrou noc — a spolu dobré jitro, je hodina s půlnoci! —

Ted' si lehnu. Pod tou prachovou peřinou se to spí teple a příjemně... tu člověk se ukryje před veškerou zlostí osudu a zapomene na ten chladný svět.

[- - -]

123. Aloisu Vojtěchu Šemberovi — v září 1854

Velevážený pane i příteli!

List Váš obdržela jsem, i s příloženou 50 f. Poněvadž ste neudali číslo domů — což se mojí vinou stalo — poptával se listonoš na policejní direkcí a tím list později přinesl. Obyčejně chodí jeden listonoš s listmi, jeden s listmi, v nichž jsou peníze, že ale málokdy peníze dostanu, neznal můj byt.

Jak mne velikomyslný ten dar překvapil, to ani vypovědit nemohu. Kdybych těch nejvroucnějších slov k díkům použila, nevyslovily by můj radostný, vděčný cit. — Když jsem do Prahy přijela, na druhý měsíc bude rok, odevzdali mi dva pánové 60 f co sebrané příspěvky několika dobrých duší. Ale zakrátko nezbylo mi groše; uplatila jsem dva měsíce stravu, obuv a jiné potřeby, které chlapci zde v Praze měli za ten čas, co jsem byla v Uhřích. Od té doby se nikdo nezmínil, a byla zima, nemoce a tak mnoho mnoho trampot. Teprv když jsem už nevěděla si rady, obrátila jsem se zase s prosbou a bylo mi doručeno 25 f. — (Jediná paní, matka to malíře Čermáka, šlechtná, vysoce vzdělaná paní, mně leckdy poslala pomoc, aniž jsem dlouho věděla, odkud ta 5 f každý měsíc přichází.) Každý neumí dát, aby groš v chrsti nepálil, někdy mi byla trpká ta almužna. Raději jsem hlad trpěla, než bych byla řekla takovým — a bohužel právě ti mají, a ti dobří nemají sami nic. — Když jsem i dětem pověděla, od koho jsme takovou pomoc dostali, — pustili jsme se samou radostí do pláče všickni. Dora zvolala: „Mámo, to musí [být] šlechtný člověk, tak nám pomohl rád, a ty ani ho neznáš!“ — Karel ale na to: „Až budu vyučen a půjdu do Vídně, zeptám se pana Šembery, kde ten pán bydlí, a půjdu k němu se poděkovat, a jestli bude mít květiny, já mu je budu opatrovat.“ —

(Zde si v některých domech platí měsíčně tovaryše zahradnického, který každou neděli se přijde podívat na květiny, které chovají, a opatří je.) —

Štědrý dárci i dar zůstane nám všem navždy v paměti; i Vám, upřímný příteli, velice děkuju, neboť Vaším prostřednictvím se mi toho dobrodiní dostalo. — Já bych Vám byla již

několikrát psala, ale dílem nechci často psát, z jistých příčin, dílem také se ostýchám, z nedůvěry, jestli mne opravdu ještě milujete a láska moje zdali Vám milá. Nemějte mi to za zlé, ale když se v takých přátelích zmejlí, jako mi byl Matouš, tu musí důvěra klesat. Já ho žádnými prosbami neobtěžovala; někdy když jsem si mu požalovala, stalo se to pro úlevu duševní a ze zvyku dávného, že jsem mu všecko sdílela. — Vždyť já vím, že on není možný, že, i kdyby měl, neumí hospodařit, aby čeho uspořil. Před vánoci poslal mi po dlouhém čase list a 9 f. List měl tvář jako upřímnou, ale jádro nebylo. Já mu srdečně poděkovala, ačkoliv musím říci, že mi to nebylo milé, poněvadž v listu samé stesky byly, že Fišerovic o všecko přišly, že musí platit, Veruna že potřebuje, že musí dávat hodiny a j. Od té doby jsem od něho nedostala ani řádek. — Je to lhostejnost, je to strach a opatrnost? Nevím, jen tolik vím ze všeho, že to není více starý přítel. — Fanny umřela, dědil 200 f Cm, co měla uložené; nepochlubil se ani? Však on i v jiných věcech se mění, snad se o tom dovíte z jiné strany cos bližšího.

Pan páter Štulc doporučil mne p. Hölzelovi do Olomúce, „co překladatelkyni pro bibliotéku, kterou chce vydávat pro mládež, a sice, jak soudím dle prvního svazčku, co mi poslal, bude ta celá řada dle německého vzoru „Pramienbibliotek“ od prof. Jarische. — První sv. se mi ale nelíbí — je to práce příliš zběžně zpracovaná, lichá, plna nezáživné pro děti morálky. — Inu budu-li už muset věrně toho se držet, nebude mne práce tuze těšit, ale co dělat, když budu mít jistý výdělek, musím to dělat jako pan nakladatel po řemeslníčku jen pro ten výdělek. — S radostí bych ale pracovala, kdyby chtěl vydávat ty knížky dle lepších, aby obsah byl užitečný, rozmanitý i v lahodné dětem řeči. Aby i z přírodopisu více tam bylo, i z historie, národopisu, zkrátka všestranné; někdy bych vpletla do toho původní povídku, jichž několik pro děti mám, ostatně z výborných spisů bych překládala. — Nevím ale, jak by se to p. Hölzelovi líbilo, neboť by mi musil dávat ovšem alespoň 8 f honorár, kdežto za ty řemeslnické bezdušné překlady snad ani 5 f nedá. To je prozatím moje naděje. — Náš Pospíšil, to je také pěkný kunt — z vlastenecké a čiré šlechetnosti vydává nyní moje báchorky; na archu mi ale utrhl 1 f, tedy jen 5 f — pak si strhl 30 f dluh za knihy, které jsem vybrala (největší příčina, že dluh ten tak narostl, bylo to, že jsem ty knihy rozdávala mezi sedláky okolo Domažlic, abych jim udělala chuť k čtení) — Dal mi v Červenci polovic napřed, a ostatní peníze dostanu až kdys, až budou báchorky všech 6 sv. dotištěny; 7 sv. netiskne, poněvadž má ještě 100 exemplárů. S tou novellou mám také kříž — několik těch kněhkupců Němců nevydávají rádi cos českého, a ty čeští zase neradi platí. Jeden úd Matice myslel, že by ji mohla Matice vydat, — ale to by byla smělá myšlénka, k takové já se neodvážím a z té strany nebude se pomáhat mladým silám, to

je jisto. Celá ta novela ovšem není tak výborná. Je to tichý život venkovský; zvyky, obyčeje, svátky i pověry lidu v okolí Náchodském. Representantka tohoto staročeského života je Babička, v tiché domácnosti v kole vnoučat, které patří dceři, dceři v městě odchované. Kdo to četl, říká, že je to hezké — já to chválit nemohu.-? „Cestopisní obrazy z Uher a Slovenska“ též bych ráda sestavila. — Zlomek byl v Lumíru. Mám mnoho pěkných, posud neznámých písní valašských, malý slovníček neznámých slov, pohádky, pověsti — ze Slovenska, které bych v to vpletla, by to nebyl holý popis měst, vrchů, krajiny a j. Věřte mi ale, když člověk sedí při práci a najednou mu napadne: „A co pak s tím? Pak to musíš nechat ležet, až to konečně všecku zajímavost ztratí“ — to mi všecka chuť k práci přejde. Ach příteli, víte, co by moje touha byla? — Jen jeden rok, a ba půl léta jen moci cestovat po těch slovenských dědinách: ne v městech, ale v těch horských zákoutích, v těch osamělých vesnicích! Tam je pokladů, o něž se Vám ani nezdá! — A co by to stálo! — To jsou však marné naděje, musím si nechat chuť zajít prozatím. — Letos sotva že za bránu se podívám, a bylo by to potřeba tělu i duchu. — Přeju Vám ten výlet z Vídně, ten Vás zotaví, na zdravém vzduchu ztratíte bolesti, kde kterou máte; ten žaludek když neslouží, je zlá věc, na ten i já velmi trpím. Tu je potřeba zdravého vzduchu, studené koupání, dobře jíst, alespoň hodně masa, a prý i dobré pivo. To všecko najdete, zvláště v Praze. Zde je blaze, kdo má peníze! — Tuze by mne to těšilo, kdybyste mne zde navštívil — Mějte mne omluvenu, že Vás tak dlouho čtením zdržuju — mnohomluvení, ženská slabost! —

Děti moje vzkazují svoji úctu! — Srdečný pozdrav milé Vaší choti, polibek dítkám. — Zachovejte v přízni Vaši vždy upřímně Vás milující přítelkyni

Boženu.

Z Uher žádné potěšitelnější zprávy.

Adressa moje. Ječná ulice, číslo 516/II. (To ale jen do Havla.)

124. Antonínu Markovi

Velectěný pane!

Nemusím snad ani ujišťovat, že mne velikomyslný Váš dar velice potěšil. Díky, tisícere díky, ode mne i mé rodiny! Zaplat' Vám to Bůh stokrát! Však by nebylo nazbyt i millionkrát. Kdo na takový způsob jmění svoje ukládá jako Vašnosti, tomu bych přála, aby zlato rostlo, kudy

kráčí. Jen to jediné moje přání aby se vyplnilo, a bylo by mnohému spomožino, tak mnohý krásný plán nestavěl by se do větru.

Od mého manžela nemám dosud žádné potěšitelnější zprávy. — Pan páter Štulc byl tak velice dobrotiv, zaopatřil mi práci; k překládání řadu spisů pro mládež, které chce vydávat p. Hülzel v Olomúci. Již jsem tam psala stranu toho, myslím že se smluvíme. Byť i jen 4 f za arch dával, je to přece lépe než nic, když nebudu muset totiž ničeho přeměňovat, jinak by mi musel dát víc. —

My nemáme skoro žádných spisů pro mládež a já bych s radostí pracovala v tom, ale bude-li mi nařízeno odvádět práci jen tak po řemeslničku dělanou, to ovšem nebude pro mne příliš radostné. Ale co dělat, ty páni kněhkupci myslí vždy více na svůj vlastní než na všeobecný prospěch; a spisovatel, který je v nouzi, ten musí chtěj nechtěj také jen myslit, jak by práci odbyl, aby neměl přítom škodu. Je to bída! -

Velmi jsem se těšila slyšíc, že je pni Petrovičová zde. Nezměnila se jen trochu; parné slunce srbské ji opálilo a učinilo ji tak choulostivou, že jí zde mrazí a skoro se ani nelíbí. Tak i Jozínek nechtěl ani do Prahy, když mu řekla, že ho zde nechá, už se mu Praha znelíbila. Zdá se mi, že i Vašnosti Prahu a drahé ty přátely navštívíte; to by mne velmi těšilo, kdybych se zase jednou s Vámi shledala a popřáno mi bylo ústně se Vašnosti za dobrodiní mně prokázané poděkovat.

Přejíc stálé, nezkalené zdraví, zůstávám s nejhlubší úctou Vašnosti vděčná služebnice

Božena Němcová

18 6/9 54

[ADRESA:]

Jeho Blahorodí / Důstojnému, Velectěnému Pánu / panu Markovi.

125. Josefu Němci

14/11 1854

Milý muži!

Budeš už mít starost, proč ti tak dlouho nepišu, vid' — Ale jen proto, že jsem neměla ty dni ani od psaní. To stěhování mně strhlo ze všeho a ta činže. Měla jsem dát napřed, ale posud jsem ji nedala, na štěstí je ten pán nějaký svědomitý člověk, že na mne nehartusí. Musela jsem nechat mýt i já ještě všecko, protože bychom pro zápach tu byli nemohli vydržet. Zůstávala tu nějaká křtěná židovka a ta si držela v pokoji kachny, husy, holuby a psy, dvě léta neotevřela okna, ani nemyla, a poněvadž k sobě nikoho nepustila, nevěděli, jaký to nepořádek, až když náhodou domácí na to přišel, hned ji vypověděl. Když jsem se na byt dívala, nebyla doma a domácí vedl mne do prvního poschodí k jedné paní a povídal: „Zrovna takový že je ten nahoře“. Tam se mi to líbilo a dala jsem závdavek. Pak bylo pozdě. Ostatně toho nyní nelituju. Byt je hezký, a co nejhlavněji, velmi zdravý; kdyby toho nebylo, nebyly bychom se toho zápachu zde ani zprostily. Trochu chladno je v tom jednom pokojíku, co jde na pavlač, ale ten týhoden se pavlač zahradí, pak to bude líp. — Karla mám zrovna naproti, jak vyhlídnu z okna, mám naproti zahradu, Hrádek, nemocnici, nahoře porodnici a blázinec. Z menšího pokojíku, co jde na pavlač, vidím na Emauzský klášter, do zahrad, na Vltavu, Smíchov a všecky ty vrchy za Smíchovem. — V každém bytu je něco, co mrzí, to si musí už nechat člověk líbit. Daleko máme do města, ale tamodtud bylo také daleko. — Že mám Hynka vždy na očích, myslel si, ach Bože, toho já beztoho ustavi[čně] vidím. — Na dušičky byly jsme na hřbitově, nesla jsem mu tam věnec. Z jara bude mít hrob celý zarostlý břečtanem a barvínkem. Ještě jeden kvítek barvínku jsem tam našla, a ten ti posílám. — Jak bys mohl si myslit, že zapomeneme. — Mně se často o něm zdá, to se mi ale vždy ten den tak stýská, že to ani nemohu nikomu vyslovit. Já vůbec nerada mluvím o tom, protože se spíše přemoct mohu, když nevyslovím, co mne hněte a bolí. — Karel chudák má teď zle, zkusí dost. Zimy hrozně tuhé nastávají, a když musí ráno a večer přikrývat skleníky a zahřívárny rohožemi a prkny, což všecko plno sněhu je, omrznou mu ruce dost. Má je cely opuchly. — V neděli přišel s pláčem domů. Proto ho to ale nemrzí; jen kdyby mohl v neděli si hrát, on je vždy starý dítě. V neděli má oběd u Kuřáků, tam jsou tři syni, nejstarší jako Karel, a to dělají zase lučbu a hrajou. To jsou jeho svátky. Někdy ho vezmou do divadla. Když ale doma zůstanou, to přijde vždy pro Jarouse a jsou tam do 9 hodin večer. Fiala dal mu tenhle měsíc 1 f CM, aby měl příspěvek na boty. Je to hodný, dobrý člověk. Musíš mu psát. — Piš, že jsem ti psala, jak se o něho stará, děkuj mu a pros ho, aby i dále o něho jako otec pečoval, aby z něho byl šikovný zahradník (oni se nepočítají k řemeslu). Že tě okolnosti nutí nyní, že se nemůžeš sám ani starat o něho, ani přesvědčit o jeho chování, aby tedy on byl tak dobrotiv a opatrné oko na

něho měl. Pozdravuj také paní jeho, krajanku svoji. — Já myslím, že to Fialu bude těšit, a ostatně je to také tvoje povinnost. — Nyní se mu jinak zavděčit nemůžem; kdyby nám tak nebylo, jak nám je, mohli bychom alespoň nějaký present, ale teď si nesmí člověk na nic pomyslit. On je taky silný kuřák, jestli se to kdy na dobro změní, přišel by mu snad dobrý tabák vhod. — Uspořil si chudák 2 f, chtěl si koupit kalhoty, a když trhlo zle, musel mi je půjčit, teď nemám, abych mu je dala. — Na jeho svátek chtěla jsem mu koupit kšandy, tuze je potřebuje, ale sotva že jsem mu udělala hrnek kávy. — Tak to máš, a drahota vystupuje výše a výše. Kdyby jen zase nějaký ten podíl přišel, anebo abych já dostala od Pospíšila ostatní peníze. Na léto máji děti kalhoty i kabáty, Karel i Jarouš, a máji kabáty i teď, ale teplé kalhoty potřebují jako sůl, jeden i druhý, a boty. O ty je nám všem zle. Já dokonce jsem se vším bídě v tom, ale žaludek je přednější a teplo a činže. Mám dostat za novellu 20 f CM, co jsem psala do almanachu, a pan redaktor nemá se k tomu, včera jsem tam poslala, poslal mi 2 f, že prý mi pošle zítra víc. Tak to máš. Nyní píšu to, co do Perlí chci dát, to je ten almanach, co dají císaři, to prý mi dají peníze hned. Uvidím. Ale ono toho víc nesmí být než arch, co to bude také. 20 f CM. Pak dodělám tu Babičku. Nakladatele už mám. Dostanu 14 f CM za arch — Myslím že toho 10 archů bude. Jen kdyby to s mým zdravím vždy dobře bylo. Dost dobře vyhlížím, ale uvnitř to není tak. — Choleru tu posud nemáme, ale bude-li ta zima hrozná, při té bídě mezi lidem nebude to dlouho trvat. Dorinka pilně chodí k Spottovi, a ruka ji bolí, což je dobré znamení; že totiž nejsou svaly ještě tak ztvrdlé a že se podávají. Tím ale má ji nyní slabou a nemůže vydržet dlouho pracovat. — Jarouš se učí doma, až budou ale delší dni, bude chodit do školy na Hrádek, aby nebyl doma; ono mu to škodit nebude a má to před hubou. Ostatně jsou zdraví a Karel se dělá ramenatý už hodně. — Ty věci ti ty dni pošlu. Věžnická dostane dvě karkulky a dva kabátky; jestli ty čepičky dobře budou, nevím, ztratily jsme míru. Ať pak píše, abychom věděly k ostatním. Ty dostaneš tři páry punčoch zatím, až zase budu mít na bavlnu. Pak dva svazky Musejníka a nějakou knihu k čtení a ty báchorky Garbové. Prosím tě, jestlipak tam máš „Růži stolistou“ od Čelakovského? — Ať o ní nepřijdeš, já ji mám od něho s jeho podpisem. — To je s tou tvou věcí už proklaté protahování, piš přece Plenerovi, ať je jak chce, piš mu privátně a pros ho, na škodu to nebude zajistě. — Vždyť je to už k zoufání. — Havlíčková je s dcerou zde; musím k ní ty dni jít. Zeptám se také Jaroše, co on tomu našemu procesu říká. Ona zůstane celou zimu zde. Doufají, až se nějaký ten princ narodí, že bude zase amnestie velká. — Bože to je řízení! — Noviny máš, vid’? — To je politika, k smíchu je to s tou spojenou armádou! — Teď už největší přívrženci Anglo-Francouzů hubou na ně, že jsou tluchubové. Teď najednou přiznávají Rusům udatnost, sílu, vidí, že máji kanónů dost a že i ruské kanóny daleko zanáší! Napoleon chystá slavnosti k

vítězství nad Sebastopolem, ale kdo ví bude-li je světit! A kdyby i padl, i Krym opanovali, Mikuláš nepopustí. — Až vyjde ten almanach, dostanu ho a pošlu jeden k přečtení. — Bude pěkný, to by si mohla Garbová jeden koupit, skvostně vázaný bude za 2 f 30 k CM, méně skvostný za 2 f — pak za i f 30. — Dala jsem tam pohádku slovenskou, pod mým jménem, a novellu pod jménem „Ludmila z Hrádku“. - Koledu pošlu ti také s věcmi. Mencl tě pozdravuje, měl radost nad lístkem. — Což už nesbíráš žádné slovíčka, aniž co jiného? — Jak je se zdravím? — Často se mi o tobě zdá, ale dobře vyhlížíš vždy. — Kýž by se to zdání přece jednou vyplnilo a přijel si domů. Děti budou ti psát při věcích. Marie ti ruku líbá, Lambl tě pozdravuje. Děti tě stokrát líbají. Líbám tě i já a v duchu objímám! — Piš hned

Tvá upřímná

B

126. Jaroslavu Pospíšilovi

V Praze 18 17/11 54

Mnohovážný pane!

Veliká potřeba donucuje mne prositi Vás, kdybyste mi několik zlatých ještě napřed dáti mohl na to, co ještě za báchorky k požadování mám. Nežádala bych to před ujednanou lhůtou, kdyby mne nouze k tomu nedoháněla. Nemám práci, za kterou bych peníze dostala, právě dohotovenu, a groše nemám v domě.

Račte si také rozmyslit, jestli byste chtěl s vydáváním báchorek pokračovat i 7 a 8 mým svazečkem. Jestli ano, přichystala bych na 8mý sv. rukopis. Některý den zastavím se u Vás v krámě pro odpověď.

Chcete-li být tak laskav a vypomoct mi, račte dát peníze děvčeti, které Vám tento list odevzdává. Spolu prosím o 10 exemplářů 4ho svazečku a o jeden exemplár všech čter, který račte připsat k oučtům.

S úctou Vaše služebnice

Bož Němcová

127. Josefu Václavu Fričovi

17/11 54

Milý příteli!

Nemrzte se na mne, že Vás obtěžuju prosbou: nemohu si ale věru pomoci, neboť nemám krejcarů v domě. Nemůžete-li mi dát celý honorár, tedy alespoň něco zatím. Já vím, že Vám je snad tak zle o peníze jako mně, ale snad Vám snadněji bude vypůjčit si.

Kdybych nebyla v tak nuzných okolnostech, málo bych dbala, i kdybyste mi ničeho byli dát nemohli, ale když je člověk v nouzi, nemůže, co by chtěl, dělat.

Prosila jsem Bendla včera týhoden již, by Vám to vyřídil a spolu mne omluvil, ale on tuším málo dbá na přísloví: Slovo dělá muže.

S úctou Vaše přítelkyně

Bož. Něm

128. Antonínu Jaroslavu Vrtětkovi — před 18. prosincem 1854

Nezazlete mi, že Vás opětně s mrzutou žádostí obtěžuju. Marie vyřídí prosbu moji; možno-li Vašnosti, prosím, byste mi pomohl, abych mohla spokojeněji pracovat. —

Ráčil sté přečíst ten kousek rukopisu a líbí se Vám? —

S úctou Vašnostina

Božena Němcová.

129. Antonínu Jaroslavu Vrtětkovi

18/12 54.

Mnohovážený pane!

Přiložené odesílám slíbený rukopis. Chtěla jsem, aby čistě opsán byl, ale je zaškrtán a ještě k tomu ingoustem polit. Kdybych já opisovala desetkrát, budu vždy škrtat, to už jinak není! —

prosím ale, račte si ho přečíst, a když bude třeba, dám ho opsat na čisto. — Kdybyste přál některé opravy, budu prosit, byste mně samotné je přenechal a sdělil ústně. V dialogu vesničanů nechala jsem nářečí tamějšího lidu; nářečí to má některé zvláštnosti, které se nikde jinde v Čechách nenachází. Také jsem podtrhla zvláštní jim přísloví, pořekadla a obraty v řeči.

Bojím se, jestli Vám obrázek ten nebude příliš dlouhý, myslím však, že není písmo moje tak drobné, že se ho mnoho na tištěný arch vejde a sotva že 11/2 archu převyšovat bude. —

Ještě mám tu prosbu. Podržíte-li rukopis, — abyste, je-li Vám možná, honorár mi napřed dali. Nemyslím, že mi tu prosbu za zlé mít budete, znaje moje okolnosti.

S nejhlubší úctou Vašnostina služebnice

Božena Němcová.

[ADRESA:]

Blahorodému Pánu panu Jaroslavu Vrt'átkovi, redaktoru „Perlí“, Zde.

130. Hanuši Jurenkovi — konec r. 1854

Duše moje mnohdy jako jezero, lehký větřík je rozvlní a není možné, by se rozčeřené vlny uhladily. Myšlénka honí myšlénku jako obláčky při bouři, jedna chmurnější než druhá, až se celá obloha zahalí těžkými mraky — z kterých se nelije, ani hrom nebije, v kterých jen hučí a blýská se, — s kterými búrný vítr zahrává, aniž by je rozehnal - a nebe vyčistil... Četla jsem jednu báseň, která se mi velice zalíbila, poslyšte:

Am See.

Dumpf rauscht der See, die Nebel zieh'n,

wie Geister an den Felsen hin;

es wiegt der Sonne letzter Schein

mit blut'gem Kuss die Wellen ein.

Am Felsenhang die Weide steht,
das grüne Haar von Wind verweht,
so lange einsam steht sie dort,
der Strom nimmt ihre Blüthen fort.

Du meiner Seele treues Bild,
du graue Weide sturmdurchwühlt,
was auch dein Inn'res glühend spricht,
die kalte Welt versteht es nicht.

O kehr' zurück, du alte Zeit,
du Mainacht der Vergangenheit!
O kehr' zurück, o kehr' zurück —
bring meine Todten und mein Glück! —

Nevím, od koho je. — Není-li pravda, tak vzdychne často každý z nás — ale co tam, to tam; co je plátno, kdyby kdo nám nyní i mladost navrátil, když by nám nemohl s sebou dát tu blaženou mysl. Když projdu léta svého živobytí od desátého roku až do nynějška, divím se sama sobě a myslím, to není možná — to nejsi ty! — kdybyste mne byli znali, když mi bylo dvanácte, třinácte let... na tu dobu já nejraději zpomínám. Tělo moje rozvité již, přece ale ještě pólo panna, pólo děcko, nebylo plné, okrouhlé, ještě jsem se nestyděla vylézt před chlapci na strom, aneb když jsem šla ze školy, vyzdvihnout sukně nad kolena a brodit se vodou, ani mi nepřekáželo sednout obkročmo na koně a projíždět se po louce. — To byla doba, kde mne ještě těšily nové střevíce, šaty a pentle, že jsem se neděle dočkat nemohla, kde mi dovoleno bylo vzít jich do kostela. Ještě mi nebylo hanba, když mi matka před lidmi dala herdu do zad, že jsem spálila jíšku, aniž jsem si z toho co dělala, když mi otec před

chlupci studenty řekl: Aber stell dich doch grad, steh nicht so verbogen und zieh nicht immer die Nase hinauf, dumme Gredl! — to byla jeho oblíbená nadávka. — Tenkrát ještě, když se mužští zastavili, řkouce: Safiente, to je hezká holka! — mně ta slova nezůstala v hlavě. — Smát se, tancovat, ať to již bylo na mlátě, v ratejně nebo na louce, vše jedno, jen když jsem tancovala. — Veselá jsem byla, skotačivá, na stromy, na koně, s chlapci se prát, honit — to byla moje radost. Ale byla jsem svéhlavá, nerada jsem povolila. Matka přísná, k nám dětem málomluvná — vždy mi všechno zhurta poroučela a za vše hned trestala a za trest jsem jí měla vždy odprositi a poděkovat. To bylo mi něco hrozného a nikdy jsem to neudělala, kdyby mne byla utloukla. Mnohdy mne cit k tomu pudil, ale noha se z místa nehnula a ústa se neotevřely. Otec mohl se mnou svést co chtěl; on mě znal a vždy vlídně mluvil na nás, a já bych byla proň do ohně skočila, když se na mne krásným svým modrým okem podíval a řekl: Jdi. Běto má, učiň tak a tak! — Ani trest od něho mne tak nebolel — já ho ale také zasloužila, mimo jednou — pro tu hubičku! — Tenkrát jsem se také ještě modlívala vroucně! — Jako by přede mnou byla ta sednice, v níž množství obrazů a obrázků. — A ten jeden obraz Kristus a Samaritánka — ten se mi velice líbil — ani jsem oči od něho neodvrátila při modlitbě a tak dlouho naň jsem hleděla, až to nebyl pouhý obraz! — Před mým zrakem stál s tělem: k němu jsem se modlila, jeho prosila za vše, cokoliv jsem kdy potřebovala. Otec mne chválil, že jsem pobožná, dával mne za příklad ostatním, kteří při modlení večer obyčejně dřímali a ve dne zívali a jeden druhého štochali. Oni neviděli před sebou živý obraz Krista. — Tenkrát četla jsem nejraději historii Jenovefy, tenkrát zdálo se mi toliko o zaklených princeznách, o činech pravdě nepodobných, a nejmilejší fantasmie moje byla — jíti do kláštera, a to jen proto, že jsem slýchala, že se jeptišky mnohému učí jako studenti, a to byla by moje radost bývala.

Tu dobu, nebylo mi ještě zcela třinácte let, přišla jsem do Chválkovic, městyse to as hodinu cesty od domova, k správčům do stravy, k učitelce do šití a k učitelovi, abych se učila fortepianu a němčině. V jakém okolí, mezi jakými lidmi jsem žila do té doby, to z většího dílu poznat můžete v „Babičce“ — mimo několika ještě osob. — V Chválkovicích přišla jsem do jiného spolku, — tam začaly romány první, naivní, které mi všechny v mysli zůstaly, ale ani jediný v srdci. — Avšak já se pustila do rozprávky, jako bych údem byla učené společnosti a uloženo mi psáti svůj životopis, nezpomenouc, že takými dětinskými zpomínkami Vás nudím. Odpuště, ale je to tak u mě, že mne zpomínka na můj mladý věk, ačkoliv byly děje velmi nepatrné, vždy mile dojde a že ráda o něm povídám. Až umru, můžete pak můj životopis napsat — po chvilkách Vám všechno povím a napíšu, nač bych cosi zamlčela, ani ty touhy dívčího srdce, ani jak jsem se naučila krásu znát, nic — dokonce nic. Ale najednou to vše

nemohu vypsat, znudilo by Vás to, neboť ráda zabíhám do podrobností a těším se dětinskými maličkostmi, které čtenáře nikterak bavit nemohou, a kdyby i přítel byl... Když sejdu někdy do Valhaly mého srdce, tu se ráda stavím u obrazů mého dívčího věku — to byla ta nejkrásnější doba — já neztratila svůj ideál; nikoho jsem nemilovala, když jsem se vdávala, já oplakávala jen svoji svobodu — naříkala jsem, že zmařené jsou na věky krásné sny a ideály mého života. — Já hledala ideál svůj, myslela jsem, že v lásce k muži najdu ukojení všech svých tužeb, doplnění sebe... Mnohé světlo mi zablesklo na cestě života, já myslila, že je to svit hvězdy, ale byla to jen bludička, která by mne do kalu byla uvedla. Našel bys, bratře, v té Valhale obrazy růžemi, břechtanem a imortelou věnčené, i perlami ozdobené; i rámce bez obrázku. Někdy byly i za těmi obrazy — já se domnívala ideální — ale musela jsem k svému žalu poznat, že to špatná mazanina! — Barvy zbledly, špinavý papír zůstal — a ten jsem vyhodila... Rámec ale zůstal mi pro upamatování, že není vše zlato, co se blyští. — Já pocítila v životě mnoho bolestí, trpkých klamů, byla jsem na kraji zoufalství — avšak navzdor tomu neztratila jsem důvěru a lásku k lidem! — Někdy ovšem vidím se nešťastnou, zbytečnou na světě, takže bych s chladnou myslí odešla se světa, ale ony přejdou zase, ty doby — jenže mnohdykráte boje takové urvou kus života s sebou! — Píšete mi, že mohu míti rozkoš pracovati pro své děti — nuž, to máte pravdu. Já miluji své děti a ráda pro ně pracuju a budu pracovat, dokud budu s to. Avšak kdyby těch nebylo, — bylo by vše jinače! — Co mi ale píšete, že mohu být vším právem hrdá na to, že mne národ ctí a že mají lidé úctu přede mnou — věru, tomu jste sám nevěřil, když jste to psal, — a já se tomu také jen usmívám... Poctivé srdce, upřímné snažení stát se vždy dokonalejší, prospět národu, seč síly moje jsou, — to jest to jediné, co mne nad obyčejné ženské staví, které pro nic nežijou na světě.

[---]

1855

131. Anně Hlavsové

17. ledna 1855.

Milá slečno!

Prosím Vás snažně, jestli byste mi nemohla půjčit do neděle 5 f; mám je dostat od Friče ještě co honorár, a není doma, teprv v sobotu přijede, a já nemám krejcaru v domě.

Byla bych sama přišla, ale Vám se mohu vyznat — (jen Vám) — nemám střevíce. Nemějte mi to tedy za zlé. Děti jdou se vším napřed a žaludek a ostatní potřeby; — těch pár zlatých, co mi muž dát může, nikam nestačí a s tou literaturou je to také bídný výdělek, když musí člověk na ten krejcar čekat, jako na boží smilování.

Také bych se šla ráda poděkovat paní sestře za dobrodiní, co Karlovi prokazuje, a nikam nemohu. Jakmile se budu moci trochu spořádat, zajisté Vašemu laskavému pozvání zadost učiním.

Prosím Vás, slečno, nemějte mi za zlé, ale nevím, kam se obrátit.

S největší úctou Vaše

upřímná přítelkyně

Božena Němcová.

[ADRESA:]

Blahorodé / Slečně slečně Anně Hlavsové.

132. Janu Ev. Purkyňovi

13. března 1855.

Vašnosti!

Včera a dnes byla jsem u Vašnosti, ale nenatrefila jsem Vás doma. — Prosila bych, jestli byste Vašnosti tak laskaví byli, — o zapůjčení mi „Naturstudien“ od Masinse; — na krátký čas jen. — S díkem ji Vašnosti pak přinesu, i s dvěma ostatními, co zde ještě mám.

S nejhlubší úctou Vašnostina služebnice

Božena Němcová.

[ADRESA:]

Jeho Blahorodí Pánu panu Janu Purkyňovi, profesoru zde

133. Jaroslavu Pospíšilovi

Velevážený Pane!

Jestli Vašnosti libo, mohli byste mi rukopis „babičky“ poslat, abych opravila ty drobnosti, co ste mi řekli, a co sama ještě ráda bych připsala. —

Prosila bych také Vašnosti, jestli byste mi mohli ještě něco na honorár dát, když ne víc, alespoň 10 f. Mám něco k splácení, a nerada bych si peníze kde půjčovala. —

S úctou zůstávám Vašnostina služebnice

Božena Němcová

18 26/3 55.

[ADRESA:]

Jeho Blahorodí / Pánu panu Jaroslavu / Pospíšilovi zde.

134. Aloisu Vojtěchu Šemberovi

18 4/3 55

Velectěný příteli!

Velice mi divno bylo, když jsem tuty dni od pana Vrt'átko slyšela, jako byste si stěžoval byl, že jsem Vám nepsala, zdali ty poslední peníze dostala jsem, čili nic. —

Hned jak mi je pan Vrt'átko odevzdal, psala jsem Vám a děkovala se Vám i panu Doležálkovi; o pravém dárci jsem pomlčela z jistých příčin. Ono se zhusta stává, že listy naše čtány bývají i od lidí, kterým nepatří, tím vědomím člověk také psává, ale je to nehezky od těch lidí, když listy ani po přečtení na místo neodevzdají. Můj Bože, jestli i oni v nich ničehož nenajdou, co by je zajímat mohlo, ten, komu list patří, přece něco najde, není-li pravda? — Odpuste tedy, moje vina není, jako bych nevděčná byla; — však jsem už nejednou z hoře uvedené příčiny do podezření nezdvořilosti padla. — Srdečné, vroucí díky za všecka, Vaším přičiněním mi prokázána dobrodiní! Nemusím zajisté Vám se omlouvat, zdali jich hodná či nehodná jsem. — Ráda bych Vám psala něco potěšitelnějšího o našich okolnostech, bohužel ale že nemohu. Vše v starých kolejích; bůh milý ví, kdy se ta věc rozhodne a skončí. — Můj muž dostal

dovolení odebrat se do Prahy a zde ukončení processu očekávat; předešlý měsíc přijel. Myslila jsem, že bude pro nás lépe, ale naopak. Pro nás nemám víc od něho, než jsem měla dříve, příspěvky však leckteré, jež mi známé na stravu poskytly, odpadly. — On nejen že zde pro svoji osobu víc spotřebuje než tam, ale nemá ani za ten peníz tu stravu co v Uhřích, nepočítaje hostinnost, které tam učasten byl. Co nejhoršího ale, že tam alespoň nějaké zaměstnání měl, a zde pražádné nemá. Celý den sedí tedy doma, čte a kouří, zlobí se na celý svět, laje a žere se. Tím ovšem překáží mně v práci, an nemám byt tak pohodlný, bych se oddělit mohla. Přátelé, to znáte, že se člověka v takovém postavení, jako je on, vzdalují, a to ho též bolí. V Uhřích necítil to. On je ctižádnostivý, hrdý, ale tu hrdost nemá nad podobnými nesnáze, předsudky, nad slabostí lidskou se povznést a mít shovívavost. — Jsem dílem vinna sama, že sem přijel, protože jsem ani o polovici svých nesnází duševních i tělesných vědomost mu nedala, aby se více netrápil. Když psal, že přijede, nebylo již kdy, bych mu to vymluvila. — Je to z mnoha mnoha ohledů nedobře, že přijel sem. — Vyšetřování je ale zcela ukončeno a jen se má rozsoudit; an to přes pět měsíců (pomyslete!), co ukončení ústního vyšetřování z Darmot odeslali, mohlo by se již bylo čerta a kuš rozsoudit, — abych zhruba mluvila. — Věřu kdyby andělská trpělivost byla, konečně se zvrhne. Prosím Vás, buďte tak laskav, poptejte se trochu, zdali se něčeho dovíte. Snad by pan Vosláček byl tak dobrotiv a poptal se? — Byly prý ty akta i u justičního ministerstva; proč to asi? — Doufáme, že se to nyní přece již ukončit musí, buďsi již tak nebo tak. Jestli se to nedobře proň skončí, mohl by se po privátní službě ohlídnout, byly by nyní u Kleina nejspíše jaké k dosažení, ale dokud neví, jak s ním ti pánové naloží, nemůže ovšem ničehož podniknout. Ještě Vás prosím o jednu radu a spolu prosbu. — Jak mne znáte, mám poněkud schopnosti k literárním pracím, mnohem ale více dobré vůle a přičinlivosti. Když k obojí přibude ještě větší zkušenost, rozsáhlejší názor světa, doufám že prospěju ještě mnohými pracemi národu svému. Alespoň je to moje touha jediná a cíl můj! Síly cítím v sobě dost, co mě ale mnohdy ochabuje, jsou jisté poměry — (jež sepsati nedají) — a materiální prostředky. Kdyby poslední lepší byly, první bych též tak trpce nenesla, jako je nesu. Ráda bych cestovala — a sice letos do některých krajů Slovenska. Trenčín, Liptov — Turčany, Oravu, Zvolen — Hont — Novohradský kraj, to by byly první, které bych si přála seznat. Cíl můj je poznat co možná život slovanského národu a vylíčit ho věrně, pravdivě, jak je. V Perlích — v „Babičce“ — (jak vyjde, osmělím se exemplár Vám odeslat) poznáte, seč jsem. Já se přeceňovat nechci, ale to vím, co se týče poznání národního života, národní poesie a řeči, že by žádný muž tak ji nevyčerpal — nechci říci snad nepoznal — jako já. Jsou jisté věci, které jen oko ženské poznat může, do všech tajností domácího života nedá se cizinci nahlédnout, ba vím že ani domácím mužským ne. A

na Slovensku, jak i Vám dobře známo, leží ohromné poklady, o jichž dobývání se nikdo nestará, alespoň ne v té míře, jak by se mělo a mohlo starat, a to ne na pravých místech. — Menší děti bych si zaopatřila, aby mne na těch několik měsíců nepohřešily, a Karel beztoho celý den v práci a nyní ani doma spát nebude. S mužem se to ten měsíc snad přece rozhodne, aneb zprávu nějakú dostáném, jak to bude. — Vše bych si spořádala, bych mohla tři, čtyry měsíce být z domů. — Jedná se jen o prostředky na cestu. — Vrt'átko můj úmysl velice schvaloval, a každý; Palacký sám řekl, že by mi dal na cesty, kdyby nyní tolik měl, — ale co mi je to platné, chtít a chtít, když není skutek. Kdyby tu byl Hanuš Kolovrat, šla bych k němu s Vrt'átkem, on je s nim za dobře, a když se mu prý rozumně věc vysvětlí a přednese, rád udělá co může — ale je ve Vídni a písemně není s ním nic, když osobu nezná. — Něco by se dalo zde stlouci, ale to by nedostačilo. — Já pro svoji osobu jsem zvyklá skromně žít, tedy bych nepotřebovala mnoho, ale přece bych některé potřeby na cestu musela mít a povozy tam mnoho peněz stojí, myslím že bych 300 fCM musela mít. Snad ale by zatím jen polovička být mohla a polovic se mi v některém městě později vykázat. — Kdybych dostala peníze k vypůjčení bez ouroků, troulala bych si za dvě léta je splatit, až bych práce svoje vydala. — V Němcích by se už našel byl takový člověk, který by podobný užitečný úmysl podporoval, ale u nás není pro nic energie. Jedná se mi jen o první cestu, na ostatní si vydělám; neboť je to můj pevný úmysl každý rok na čas cestovat. Ach kdybych co muž jít mohla, nikoho bych neprosila o podporu, ale to nejde, já beztoho dost zkusím, ale to vše mne neodstraší. Já ovšem mluvím, jako bych měla kontrakt se smrtí, že si pro mě nepřijde, nuž ale na to nesmí člověk ustavičně myslet, dost času, když popadne za chřtán. Já vím, že sté přítel můj, že mne znáte a úmysl můj za přepjatý držet nebudete, proto se obracím k Vám; porad'te mi, kam se obrátit, a víte-li takového šlechetného podporovatele našich národních snah, který by mi ruku podal k tomu cíli, nuž tedy Vás snažně prosím, promluvte za mne slovo. Vy znáte, co nám třeba, znáte stav Slovenska a Slováky; snad by moje cesta i mnohých jiných prospěchů měla a mnohý kámen odvalila, který překáží sblížení. Skrze pas myslím že by se mi překážky nedělaly, udala bych příčinu dílem zdraví, dílem studie a ucházela se on u samého místodržícího. — Kdyby možná bylo, ráda bych na začátku Června jela. — Abyste o tom nemluvil, jen kde by potřeba kázala, to myslím že i bez mé žádosti byste učinil byl! — O Klácelovi ani muk; před velikonocí jel skrz Brno známý, poprosila jsem ho, by se zastavil u něho, doufala jsem, že takovou cestou se nebude bát psát mi, ale on neměl ani tenkrát upřímného pozdravu. Jen můj obraz mu ukázal. — Podivný to přítel! — Když mi rozpadnutí našeho přátelství napadne — skoro ho nenávidím — ale on je přece k politování. — Nyní dává prý hodiny, jež mu bohatě platí, — stává se skoupým i pro svoje potřeby, by nashromážděl 20.000, — když loterie

klame — co pak, nevím, kdo ví jaké ideji mu zase hlavou brousí. — Literárních novin mohla bych Vám psát dost a dost, ale ještě více klepů. — Zdejší literáti jsou odděleni ve více stran, než bývají parlamenty, a jako někdy ve francouzském konventu, tak ostře jedna proti druhé stojí, ba někdy se jako v maďarském sněmu perou a pohlavkují. Někdy přilítne také pohlavek až z Vídně. — Jen kdyby z těch bojů pošlo jaké vítězství. Moje rodina je tak dalece zdráva a doufám že i u Vás tak bude. Vyřídte od nás všech srdečný pozdrav milé choti; dítky líbám. - Pište prosím Vás záhy,

S úctou Vaše upřímná přítelkyně

Božena

Od mého muže Vám i dobrým známým uctivý pozdrav!

135. Jaroslavu Pospíšilovi

Vašnosti!

Budete se mrzet, já vím, že Vám píšu opět o peníze — ale nemohu si jinak pomoci. — Muž již dva měsíce nedostává plat, nepřišel mu posud výkaz z Uher, aby si ho směl zde vyzdvihovat, musím tedy já domácnost vydržovat. — Rád by si byl ty peníze někde vypůjčil, ale není možno. — Nezaplatila jsem posud činži a jiné poplatky, co na měsíc platím; — potřebuju 40 f. — Já myslím že se s počtem srovnáme, i kdybych přebrala; jinak-li moje práce za dobré uznáváte a se mnou v dobrém srozumění zůstat míníte? Muž mi řekl, že na ten článek do „Obzoru“ pro ten svazek nepočítáte? — Je mi líto, že jsem nemohla slovu dostat. — Dílem návštěva hosta z venku, dílem mrzutost a starost o ty materiální potřeby překážely mi v práci. —

Vzkažte mi po panu Jurenkovi, zdali ho chcete přece čili ne, — ale myslím že by muselo být jedno pokračování. — Nevezmete-li ho, dala bych ho Nebeskému. —

S úctou Vaše

Božena Němcová

18 23/5 55.

[ADRESA:]

Blahorodému / Pánu panu Jaroslavu / Pospíšilovi / zde. —

136. Janu Helceletovi

4/6 55.

Mrzelo mne sice, že si tak dlouho nepsal, ale znajíc Tvoji nepřemožitelnou nechuť k dopisování (či mám zrovna říci pohodlnost?) odpustila jsem Ti, aniž se hněvala. — Odpůštějme si, jakož i nám Otec nebeský odpouští — já jsem velmi shovívavá, to víš, také mi shovívání potřeba, abych si lásku známých a přátel udržela, neboť vy muži sté veskrz rozmarné, podivínské plemeno! — Dle dlouhého mlčení předzvíдалa jsem, že práci moji nepřijmete, — nehněvám se —; vydám to o sobě, snad nakladatele najdu. Pospíšil je špína chlap, s tím není pořízená, ale snad Bellmann, který dostal chuť k vydávání českých kněh a již začal se slovníkem Šumavského, kalendářem a od Nového roku i časopis vydávat chce. — Článek „o holubu“ též Ti poslat již nemohu, spisovatel myslel též, že již nechcete ničehož, dal ho tedy jinam. — Dostaneš po poště „Babičku“, dva sešity zatím. Pospíšil boje se, že bude kniha v celku drahá, vydá ji ve čter sešitech; — inu mně je to jedno, jen že mrzuté to zdlouhavé vycházení. — Ráda se podívám, jakou mi Ty kritiku o té idylle pošleš. Hynek mi již poněkud řekl, v čem jsem chybila, a já sama též, čtouc to nyní, chyby vidím, ale k opravení již pozdě. Budoucně budou snad práce moje také dokonalejší — je to první větší práce, a neměla jsem vždy ani pokojné mysle, k psaní. — Po Hynkové smrti, když na mne všechny těžkosti, choroba, zármutek, bída, klam v lidech, jež jsem za přátele držela, — vše to když na mne doráželo a mysl moji tížilo, našla jsem v spisech svých listek, na němž poznamenán byl plán k „babičce“ již od tří let. Čtu, s větším a větším zalíbením, a jako nějaká fata morgana začne tu přede mnou vystupovat luzný obraz malého údolíčka, do nejmenších podrobností, a v něm tichá domácnost Proškovíc rodiny, v níž babička hlavní osobou. — Nemohu to ani povědít, jak mne tenkrát zpomínka ta, unášejíc mne z trudu života do utěšených dob mládí, umírnila, potěšila. S chutí pustila jsem se do práce; libost moje na osobě babičky je vinna, že jsem na ostatní osoby méně se ohlížela a tak je nelíčila, jak by se patřilo. Také panuje v babičce přílišná leckdes rozvláčnost, a mnohé, mnohé ještě chyby má, ale jak jsem již řekla, po druhé s něčím lepším se vytrasím. — Chybí, milý Ivane, vyšší vzdělání u mne, pak bych mohla již nyní lepší práce podávat, ale tak jsem musela bídě se domáhat toho, co vím, a

skoro jen sama sobě vše děkuju. — Ale co není, bude — sílu mám i vůli, proč bych zoufala, — že se ještě mnohému nenaučím, co mi třeba vědět? — Z vlast cestovat musím, a chci ještě letos někam se podívat. Poznat a popsat co možná zevrubně národní život Slovanů, toť můj účel, a k tomu nevyhnutelně třeba očitého přesvědčení a zkušenosti. —

Až budeš číst v „Perlích“ „Karla“, piš, jak se Ti líbila, v tom způsobu psány i „Drotaři“ — co jsem chtěla vám poslat. — Mužovi se nelíbí, že se tak zcela oddávám spisovatelství, raději by viděl, abych virtuosní hospodyní byla, — nahlížím, že bychom šťastnější byli a že on šťastným se cítit nemůže, nemaje ženu, jak by si jí přál, ale nemohu si pomoci — není to prázdné slovo, věř, že nemohu — v hospodářství jsem pouhý bezdušný stroj. Já musím psát; když jsem mnohdy mrzutostí nebo starostí sklíčená, jak sednu k psaní, zapomenu vše a žiju v jiném světě, ba někdy zapoměla bych na jídlo i na spaní, kdyby mi dali. —

Ovšem jsou také dni, kde pranic nepíšu, že mám hlavu jako zabeďněnou, anebo jako nyní, když mne touha pohání pod širé nebe, kde bych se celé hodiny nejraději v zelenu válela a nic nedělala, leda se rozkošně bavila s někým, kdo mně mil. Vid' Ivane, Božena je lehkomyšlná; ale přej jí tu lehkou mysl, kdyby té nebylo, ona by dávno nežila, — anebo v blázinci. — Jsou i u mne, brachu, chvíle, kde omrzlost světa každý jiný cit zapuzuje. —

Proces mého muže posud neukončen — vlastně nerozhodnut — a toužebně již na to čekáme. — Jak se to rozhodne, to nevíme ovšem, ale doufáme, že snad ne zle, an nemají zač trestat. Děti mám tak dalece zdravý, Karel, co je zahradníkem — sesílil za ten rok, co při práci je, ku podivu. —

Těším se, že i Ty i rodina Tvoje zdraví ste; přeju Ti také tu pohodlnost Tvoji, ale kdyby to mohlo být, vyštípala bych Tě z ní přece trochu —

Nyní máš snad práce trochu s Koledou, ne? — Noviny, co by Tě mohly těšit, zajisté Ti Hynek sděluje, beztoho to za mnoho nestojí. Slyším, že i v Brně má almanach vyjít, velmi skvostný — je tomu tak? — Buď zdrav a pamatuj na upřímnou

Tvoji přítelkyni

B

137. Aloisu Vojtěchu Šemberovi

18 10/6 55

Velectěný příteli!

Přiložené odesílám dva exempláry „Babičky“ pro Vás a Vašnost pana Bílka. — Snad Vám to prosté kvítko, co Vám tuto posílám, předvede na mysl obraz českých luhů, milé babičky a rodinného domů — kde sté dětská léta svoje strávil, a pro to upamatování domnívám se, že je mile přijmete. — Co se týká vyvedení té práce, tu ovšem mnoho ještě chybí, nežli by se nazvat mohla dobrou, ale co není, může být, dá-li pánbůh dále. Začala jsem v tom pracovat po Hynkové smrti, v nejtrapnější době mého života — když mne omrzelo v světě žít. — Utekla jsem do toho osamělého stavení v malém údolíčku, k nohou milé babičky, a když jsem slyšela její rozumná slova, její písně a pohádky, když tu přede mnou stál její milý obraz, měla jsem za to, že jsem děvče, běhala jsem veselou myslí po lukách, lese a háji, navštívila ty upřímné duše všecky a zapomněla při nich na všecek ostatní svět, se všemi jeho trampotami.

Tím se ale stalo, že jsem poněkud rozvláčně pracovala, pro mne mnohá slova, osoby, děje májí zajímavost, které pro jiného docela žádnou nemají; na některé mně milé osoby jsem zase více barev přidala, než třeba bylo, a na druhé méně, než by mělo být. — A tak najdete ještě mnoho všelikých nedokonalostí. — Děj ten jedná v Hradecku a já schválně všechny obyčeje, zvyky, přísloví a obraty v řeči ponechala, jako to najdete v „Karla“, co jsem psala do Perel. — Přeju si, abych se byla těmi pracemi alespoň poněkud zavděčila. Mám opět práce rozepsané, ale je to těžko — já bych ráda dělala důkladné studie, a když ta starost o domácnost jako závaží člověka vždy jen dolů táhne; aby se pracovalo, jen co by stačilo pro břicho, — ať je to již povrchní nebo promyšlenější, vše jedno, jen když to poněkud takové, aby se to světu líbilo a k jeho vyrazení sloužilo, — a spisovatel aby dostal peníze na chléb. — Ach to je bída, veliká bída! — Ale jak si pomoci, když už jsme tací bídáci; Pan Erben řekl mi, že sté mu psali, stranu mé neopatrnosti; je mi líto, věru, ale kterak se ubránit těch argusových očí? — Ostone není snad proto zle? — Také sté psali, že prozatím nemocné vyplnění mé Radosti; — co je dělat, musím se také spokojit. Já pro mé vyrazení, to víte, bych takových výloh nedělala, ačkoliv by mi třeba bylo pořádných lázní, ale má-li ze mě něco být a dále mám-li s prospěchem pracovat, musím cestovat, abych na vlastní oči viděla a uši poslouchala, bez takých zkušeností bych záhy vydala, co ve mně. A proto ohlížím se po prostředcích, dokud ještě čas, dokud síla moje nechabne. — Já vím, že Vaše vůle ta nejlepší by byla, kdyby jedině

na ní záleželo, že by vše dobře bylo, a proto děkuju Vám i za tu dobrou vůli. Snad bude i někdy možné s skutkem ji spojit.

Co se naší věci týče, posud nic nepřišlo. — Neračte Vy nic vědět, aneb ten jistý pán? — Ani radu byste nevěděli, jak tu věc k rychlému konci přivést, abychom měli přece jedenkrát už jistotu v rukou? —

Je to už věru k zoufání! —

Neslyšíte ničehož, — radno-li jít k ruskému vojsku co lékař?

— Známý jeden můj rád by se dal, ale přece by dříve rád věděl, kterak a co a zdali by mu k tomu zkušené lidé radili. Je to lékař nové školy, šikovný, vzdělaný člověk, rázně smejšlející v každém ohledu, schopná hlava — rád by viděl kus světa a přitom také nějaký groš vydělal, ohlíží se tedy, kde by se to dalo nejlépe docílit. — Když ne jinak, chce jít k našemu vojsku.

Byla jsem u paní Jirečkovy, bych se něčeho o Vaší rodině dověděla, jak se máte, ale slyšela jsem, že se ani nevidíváte vespolek. — Inu milý příteli, všelijací má ten pánbůh lidé na světě! — Od Matouše neslyším nic, jen tak maně, že je tlustý a že by rád měl pohromadě už 20.000 fr., k čemu, nevím. — Píste mi zase jednou, zdraví-li sté všickni a jak se Vám v té Vídni daří. — U nás až na Dory, která nemůže boule pozbyt, vše ještě tak dalece zdrávo. — Můj muž vzkazuje svoji úctu, Vám i nejmilejší choti, což i já připisuju s políbením celé rodině. Buďte zdrávi a podržte v přízni

Vaší přítelkyni

BN

138. Manželům Proškovým — do Uher po 11. červenci 1855

Všecky Vás pozdravujem. Pište, jak se máte, co děláte a] jestli s[t]e předešlé svazky babičky obdrželi? Jak se Vám ty obrázky líbí? Možná že Vás letos přece navštívím, [jak] ale nevím. — Buďte zdrávi a pamatujte na nás —

B

139. Jaroslavu Pospíšilovi — před 13. červencem 1855

Prosím račte dát Panu Šumavskému na můj oučet jeden exemplář Babičky.

140. Jaroslavu Pospíšilovi

Tímto listem potvrzují, že jsem od Pána Pospíšila po urovnání veškerých účtů co dodatek 10 f 40 kr CM obdržela a že mi nanovo co závdavek na rukopis dal 25 f CM.

V Praze dne 18 21/7 55.

Božena Němcová.

141. Kateřině Jeřábkové

Zavazuji se tímto listem, že do sbírky „českých původních románů“ prací do dvou sešitů přispěli chci. A sice práci na první sešit chci podat do 1ho listopadu běžícího roku — práci na druhý sešit během roku 1856. Honorár za první sešit vyjednán je na 90 f CM, devadesáte zlatých stříbra.

V Praze dne 1ho srpna 1855.

Božena Němcová.

[ADRESA:]

G. Petřík

jednatel.

142. Hanuši Jurenkovi — v létě 1855

[---]

Vidím je před sebou, ty Chválkovice, — vidím ten zámek pólo nově převléknutý, pólo starý ještě, v němž nechybělo ani temných sklepů a vězení, ani hrůzyplných bájí, takže jsem strachy mřela, když jsem musila večer z čeledníka, který byl na jednom rohu zámku, do našich

pokojů v druhém rohu přes dlouhé chodby, osvětlené podlouhlými špičatými okny, skrze něž když měsíc svítil, ještě více jsem se bála, poněvadž se ve tmných koutech fantastické stíny dělaly. Pomyslete si k tomu, že jsem třeba před chvílí, než jsem z čeledníka šla, byla slyšela, že chodívá některé doby v těch chodbách bílá paní, aneb zase že jeden z rodu Dobřenských zavražděn tam straší; že si nosí hlavu pod páždí a v bílém rubáši od sálu po chodbě ke kapli chodívá, tedy zrovna okolo mého pokoje, — pomyslete si to, k tomu mojí babičkou již doma rozčilenou fantasií pro takovou romantiku, a nebudete se divit, že jsem první čas, jak svíčku rozsvítily, se bála vyjít ze dveří, aby mne cosi za pačesy nechytlo. — A ten můj pokoj! Já se v něm všecka ztratila. Hrozně vysoký, temný, vysoká okna s dubovými okenicemi, dvěře též takové a u každých dveří těžká železná závora, kterou jsem si na noc dvěře (po slovensku řečeno) zapřela. Ale člověk zvykne všemu — i já brzy uvykla, zdomácněla jsem v starém zámku a ráda jsem se považovala za burgfrajli, o nichž jsem četla. Na zámecké věži měl čáp hnízdo, a to prý již ode dávných časů. Také se tam zachovala známá pověst, že skrze toho domácího čápa přišel jeden z Dobřenských k osvobození z tureckého zajetí. Zámek stojí na skalnaté výšině, pod ním je rybník obrostlý rákosím — za rybníkem návrší a na něm kostel, fara, škola a několik roztroušených stavení, ostatní leží v dolině. — Od zámku vedly v skále vytesané schody dolů k rybníku, pak se šlo přes hráz nahoru na stráň a hned jsem byla ve škole. Společnost, v jaké jsem žila doma, znáte poněkud z babičky — do jaké jsem přišla, musím Vám popsat.

Pán, u něhož jsem byla, — dobrý to přítel mého otce — byl obročním u vévodkyně, rodem Prus ze Zahání, muž prostředních let, nejuzdělanější ze všech úředníků, ba v celém okolí. Měl krásnou bibliotéku, a to ne pro parádu. Shakespeare, Goethe byli jeho miláčkové! Nejen klassiky, on i moderní spisovatele znal, četl francouzsky i anglicky, všechny lepší journaly si držel a mimo to byl velký milovník zahradnictví. Ačkoli Čechům přál, přece byl smýšlením zcela Němec. Byl dobrý, joviální muž, obdivovatel krásy, milovník dobrého jídla a pití, hostinný, zkrátka milý člověk, a byl by jím vždy býval a mohl mnoho působit, kdyby domácí poměry ho byly netížily. Paní o mnoho let starší než on — někdy komornou u kněžny, jak jsem pozorovala, byla vinna, že se on z kancelářského hned stal obročním, — musela bývat krásná, modré oči měla jako nebe a černé vlasy; ale to byla jediná krása, co jí zůstala. Nebyla také hloupá, a dobrého srdce, ale což to bylo všecko plátno, oni se k sobě nehodili a jeden druhého trápili, jak to už někdy bývá. Již je dělilo to, že ona katolička byla velmi bigotní a on protestant, kněžím nepřející. Ona nedala na aristokracii ničeho dopustit: zpomínky na dobu, když ještě komornou byla, ji činily blaženou, a on ji za to tepal nejtrpčí ironií. On by byl

každý den hosty zval a ona jen někdy štedrá bývala. K tomu chutnala jemu česká kuchyň a ona vařila nám podle jakési rakouské kuchařské knihy, že jsem ani já mnohdy jíst nemohla, kdežto přece můj žaludek tenkrátě všecko strávil. Když viděla, že on nejí, tu se jí oči zalily a říkávala: „Aber, August, es ist ja gut, isz nur.“ „leh glaub's, liebe Netti, habe aber keinen Appetit,“ — říkal on a ušklíbl se. — Pak vstal, vypil sklenici vína, vzal hůl a šel na pole — to bylo vždy znamením, že ho něco hněte. A to bývalo často, pak častěji a častěji, až nebylo dne, kde by nebýval večer ochmelen. A to muselo bývat pro ni něco hrozného, neboť když měl v hlavě, zřejmě povídal, co se v duši jeho děje, a nejtrpčí satyrou ji pronásledoval. Kolikrátě natrefila jsem ji v pokoji na kolenou klečet, ruce pozdvižené ke krucifixu, a hořce plakat. Tu mi bývalo jí líto, a jindy zase jeho. On by byl rád užíval rozkoše, a ona byla skoro celý rok nemocná; celý rok ve flanelu zahalená! Večer když léhala, to se ustrojila, jako když by forman do Amsterdamu jel. Kalhoty flanelovy, sukni, lajblík a punčochy; na to si vzala teplý korset, bílý a velký šátek zavázala okolo krku. Na hlavu vzala černý prošívaný čepec a přes něj bílý kominíček... Hrozně vyhlížela... Měli postele vedle sebe — ale on vždy pozdě do noci četl, ani si jí nevšimnul, a ráno když se probudil, četl zase — a to věděl každý, že by zle bylo naň promluvit, když čte. Ale ona byla přece hrozně žárlivá a tou žárlivostí ho také někdy mučila. Měli tři děti... a to nejvíce ho trápilo, že ty děti nejsou tak chytré, jak by on si byl přál... Zato ale já mu přišla každou chvíli o něco, tu o knihu, tu o nějaké vysvětlení, a on měl z toho největší radost. Sám mi vybíral knihy; když jsem knihy přečtla, musela jsem mu povídat, co jsem četla; vykládal mi, co jsem nerozuměla; mně kvůli stál globus vždy pohotově, abych se v geografii cvičit mohla; musívala jsem večer předčítat — zkrátka já se stala jeho miláčkem — a hned jsem vzbudila žárlivost paní co matky. Později to bylo hůř... Já čítala do noci: Tisíc a jednu noc, Claurenovy povídky, Van der Velde, to byla lektura, kterou jsem polykala, a co mi pán nedal, to jsem tajně z bibliotéky si vzala... Ale Clauren se mi zhnusil, zamilovala jsem si Tromlitze, Schillerovy dramy, a začala jsem vypisovat básně. — V hlavě se mi pletly děje skutečného a báječného světa; chodíc jsem mnohdy snívala, když mne kniha mocně dojala, a nedělala jsem si pranic z toho, když jsem byla vylána od učitelky pro roztržitost. Já měla jiné věci v hlavě než počítání ok a křížků. Ostatně se musím vyznat, ačkoliv jsem tak mladinká dospělá již byla, že smyslnost ve mně vzbuzená nebyla. Byla jakási touha v prsou mých, pro niž jsem ani jména ani předmětu neměla a již jsem si ani patrně vědoma nebyla.

Byli ještě nahoře v zámku dva mužští, starší písař a praktikant: mladý hoch, pánův příbuzný, též ze Zaháně, který byl jen na několik let v Čechách. Jeho otec byl president, spisovatel, on

sám jmenoval se Leopold Weisflog. Tenkrát bylo mu as sedmnáct let, když jsem přišla do zámku. Byl to pěkný blondin, silného těla, ale v tváři žádný výraz: byl to ještě mladý, neokřesaný hoch, dobrý, ale hloupý. Byli jsme spolu dobří přátelé, avšak když se pravilo, že je do mne zamilován, tu jsem se rozmrzela a bylo po kamarádství.

Zcela jinak to bylo s tím starším písařem. Nebyl to již mladý člověk, mohl mít as 36 let. Snědý byl, nevelký, ale hezky urostlý. Tvář jeho měla cosi ďábelského, a přece nebyla nepříjemná. Velmi vysoké čelo měl, málo vlasů, ale lesklé, tmavokaštanové; krásný vous, plná ústa, pěkné zuby, krátký, ale foremný nos. Oko ale — to bylo démonické: veliké, šedozelené s černým obrvím. Uměl snivě hledět, libě, že všechny děvčata do něho se pobláznily, ale když upřel na někoho zrak a neodvrátil ho, co on rád dělával, snad z pouhé koketerie, tu bylo člověku jako ptáčeti pod mocí kočičího zraku. — Byl to podivný člověk. Někdy největší prostopášník, zhejralec, a jindy zase nejpořádnější. — Tu se vysmál celému světu, žádný cit mu nebyl svatý, a přece jsem byla svědkyní, že měl něžný, velmi něžný cit. Zdál se chladným a byl nejvášnivější člověk. Chytrý byl, prohnaný ve všech komediích lidské společnosti, nemluvil mnoho, ale vždy dobře. Mezi veselými lidmi byl rád, ale nikdy nebyl vesel. Ačkoliv vášnivě tančil, přece i při tanci nezdál se rozháranějším, jen že byl bledší než kdy jindy a oči že mu svítily, až byl strach. Byl vždy jednoduše, ale čistě přistrojen a velice miloval bělounké a tenounké prádlo.

Před ženskými neměl pražádný respekt. Nikdy jsem ho neviděla které políbit ruku nebo kompliment udělat, ačkoliv ho všecky chtěly. Naši paní ale měl dokonce za nic, ta byla terč pro jeho vtipy. On vládl skoro domem. Pán ho měl rád, paní se ho bála a my všickni. Já alespoň se třásla před ním; když na mne zrak obrátil, když jsem se podívala na jeho chlupatou ruku, mráz mne pošel, — a přece jsem se hněvat na něho nemohla. — A já byla jediná, kterou miloval; já ho viděla plakat, ovšem to bylo později... Tenkrát jen ctil moji mladost, a mohu říci, že byť i sám byl mnohdy hanebně mluvil, jak mi naše panička říkala, přede mnou každého okřikl, kdo by jaké dvojsmyslné slovo byl promluvil. Také mne mnohdy vyhuboval, když jsem si roztrhla šaty při lezení po skalách, aneb když jsem vyjela na oslu a osel mne shodil do bláta, tu se mi nejvíce vysmál. Ale já od něho raději trpěla, jen když se na mne tak významně nedíval. To mi byl strach! — Zatím dost. Tolik psaní o několika osobách! Než právě ty osoby patří k mému mládí a snad jich budu někdy potřebovati i k některé práci; to je pouze jich kostra. Napsala jsem toho tolik, než odpusťte! — U žen je srdce jako z vosku, každý obraz se lehko do něho vtiskne. Avšak což je to platné, všecko se mi to zdá bledé, plané, chladné, když to napíšu, a mně samé zdá se, jako by v žilách mých tekla led. Až bych

nad sebou plakala — když se pozoruji, a přece ve mně hoří plamen nejprudších vášní. Mnohdy hrůzou přemožena rozprostírám rámě, bych celý svět k prsoum přitiskla, — mnohdy zatoužím po muži, který by mne tak miloval, jako já bych milovala jeho, — ale co to povídám — je pozdě na takové ideály: Geh ins Kloster, mein Kind... oder lass dich rasiren... Dobrou noc! dí Hamlet...

Dobrou noc!! —

[---]

143. Janu Ev. Purkyni

Vašnosti!

Vy sté mně již tolik dobrodiní prokázal, že si ani netroufám o více Vás požádat, a proto, abych se upřímně vyznala, — nemám tolik smělosti ústně Vašnosti to povědít.

Vašnosti ráčíte znát moje okolnosti, nemusím tedy povídat, jak se mi vede a že mám nedostatek. — Zkrátka nyní je činže a já ji nemám — ani činžovní groš. — Řeklo se mi, že paní hraběnka za dedikací babičky mi nějaký dar na penězích pošle, — ale posud se nestalo. — Udělala jsem smlouvu s Jeřábkovou, jen kvůli tomu, aby mi něco napřed dali, ale dle jejích zásad nemohou to učinit, a dříve mi nedají, dokud rukopis nemají v ruce. Já ale nemohu práci z rukou dát, dokud není pořádně zpracovaná, abych dobrým svědomím světu podat ji mohla. — Činži ale musím mít, domácí pán nečeká. Prosila bych tedy snažně Vašnosti, kdybyste mi ty peníze 40 f CM ráčil zapůjčit. Co jistotu dám Vašnosti dlužní úpis neb poukázku a mohli byste si je třeba u paní Jeřábkové, jak jí rukopis odevzdám, sám vyzdvihnout, kdybyste mně nevěřil. — Jestli tomu tak, že mi paní hraběnka něco dá, splatím ten dluh dříve.

Já ovšem nezasluhuju u Vašnosti mnoho víry, an jsem první dluh nesplatila, ale ne já, ale okolnosti nepříznivé vinny jsou, a dá bůh že i to budu moci splatit. Není mi dáno o citech svých mnoho řeči nadělat, ale zajisté Vašnosti, kdybyste i mnoho jiných chyb u mne našli, nevděčnost nenajdete; ačkoliv by se to mnohdy zdálo, že bych na dobrodiní zapomínala, není tomu tak, vřele cítím každé mi prokázané dobrodiní a zůstanu povždy vděčnou.

Nehněvejte se, Vašnosti, že píšu a nepřicházím sama, — ale já bych vskutku říci Vám to nebyla s to.

Ještě bych snažně prosila o zapůjčení knihy „Waverley oder So war es vor sechzig Jahren“ — od Waltera Scotta. Prosím snažně, možno-li, byste žádost moji neodepřel. — S nejhlubší úctou

Vaše oddaná služebnice

Božena Němcová

V Praze 4ho srpna 1855.

[ADRESA:]

Jeho Blahorodí / Velectěnému Pánu panu / Purkyňovi; profesoru / zde.

144. Hraběti Hanuši Kolovratu Krakovskému — před 27. srpnem 1855

Hochgeborner Herr Graf!

Hochdero gütiges Schreiben nebst beigelegten 250 fr. habe ich erhalten und statte hiemit meinen innigsten Dank ab. Die nachsten Tage trette ich meine Reise nach Slovenien an und werde trachten, soweit es in meinen Kraften steht, die Reise zum Besten der Literatur meines Volkes zu benützen, und somit Euer Hochgeboren die Uiberzeugung zu verschaffen, Hochdero gütige Unterstützung und Gnade keiner Unwürdigen gespendet zu haben. Mit dem Ausdrucke der tiefsten Verehrung und Hochachtung

Euer H

145. Josefu Němci

29/8 55.

Včera v 8 hodin ráno šťastně jsem do Vídně dojela a zrovna k tetě. Ráda mne viděla, ale Toník leží, měl choleru a z toho dostal typhus; sestřenice Tina, dcera zedníka, co je hausmistrem, také podobně stůně. Toníkovi je ale už lepší. — Musím tedy sama po Vídni cátat. — Když jsem trochu si odpočinula, šla jsem hned na policeidirekci a k Šemberovi. — On mi řekl, že jsem nemusela sem ject, že se to pohnalo, ale že neví víc, ani kde to vězí — když tu jsem tedy, že také dobře. — Bylo odpoledne, ten den nemohla jsem již nikam, zůstala

u Šém. na večeri i na noc. Byl tam Rybička a lecco sem se dověděla, o čem zde psát nyní nemohu. — Ráno hned šla jsem do finančního ministerstva. — šilder již není referent, je ním rytíř z Neuwallu, ten samý, co byl poslancem, a Bruck je ministrem. Pan referent přijal mne velmi zdvořile a galantně, je joviální muž a chválen co spravedlivý a co šikovný úředník. — Když jsem mu řekla, kdo jsem, hned povídal: „ah Sie kommen wegen der Untersuchung ihres Mannes, das ist eine verdrieszliche Geschichte, dasz es sich so lange zieht, ich habe es aber schon betrieben.“ — Já mu na to povídala, že nás to také mrzí, tím více, an pod tím trpíme. „Ja,“ povídal, „da kann ich nicht dafür, unter meiner Leitung wird gewisz keine Untersuchung lange dauern, ich bin ein Feind des langen Processirens, aber ich habe das Referat erst seit acht Tagen, kenne also die Geschichte noch nicht so genau, ich habe aber gesehen, dasz es schon zwei Jahre dauert, und darum habe ich es betrieben, und sogar Termín gesetzt.“ — Nato se ptal, co a jak to všecko je, a já mu řekla pravdu — pořádně, poněvadž jsem viděla, že není pedant a že musí přece poněkud okolnosti tehdejší doby znát i v Čechách. Všecko jsem mu řekla, také co se mne týká, — a skrze vyšetřování s Lützelhofnem. — „Was Sie angeht, das gehort nicht hierher, es ist nur zu loben, wenn Sie durch Schreiben, oder eine Beschäftigung, sich das Leben verbessern, es konnte nur ihr Mann zur Verantwortung gezogen werden, wenn Sie sich in politische Sachen mischen mochten und schreiben, aber strafen konnte man ihn auch nicht. „Uibrigens“, povídal, „hat sich ihr Mann etwas ungeschickt benommen im Jahre 1848, das habe ich aus Allem gesehen, was ich bei der Sitzung davon gehort, — das Jahr war der Probirstein für die Regierung, da hat sie gesehen, was echt und was Spreu für sie ist, — (já si myslila svůj díl) — übrigens sind Sie versichert, dasz ich auf Klatschereien und nichtshaltige Sachen gar nichts gebe. Ich habe die Sachen in der Nahe alle beobachten können, ich weisz, der bessere Theil ist der Regierung zugethan geblieben, — aber nun müssen alle diese Manien aufhofen, die Čecho-Magyaro und alle Manien, nun sind wir Oestreicher“; ještě všelicos řekl, co ti řeknu ústně, — já mu ovšem opatrně svoje mínění řekla na všecko. — Pak se mne ptal — čím se zabýváš v Praze —, já mu řekla, že nemáš žádné zaměstnání, že nemůžeš ničehož přijmout, poněvadž nejsi jíst, kdy se to skončí. „Warum macht er denn nicht die Prüfung aus der Waarenkunde, da hat er die beste Gelegenheit und Zeit, — denn ich musz Ihnen sagen — in die vorige Stellung wird er nicht kommen, übrigens würde es ihm nichts nützen, dá die Oberk. eingehen werden. — Er soll also die Prüfung machen, damit man ihn anderswo beim Zollwesen unterbringen kann.“ — Řekla jsem, že ti to budu psát, nato jsem se ho ptala, kde ta věc nyní leží. On šel hned ven a ptal se, kde vlastně to je, jestli v Praze nebo v Prešpurku, — a přišel tedy s tím, že v Prešpurku, a povídal ještě „Das wundert mich, dasz man ihn nach Prag gelassen hat, da es

nicht beendet ist.“ — Ptám se ho tedy co dělat, že bych šla panu ministrovi, či co by mi radil, abych dělala. „Beim Herrn Minister nützen Sie nichts, er kann nichts thun, nichts sagen, so lange es nicht zur Entscheidung ihm gegeben wird, — er weisz die Sachen gar nicht. Sie könnten es nur in Preszburg betreiben, obzwar ich ihnen Termin gesetzt hab.“ Řekla jsem, že jedu do lázní a že bych do Prešpurku šla. „Gehen Sie, das ist gescheidt, der Plener ist ein billiger Mann, kennt die Verhältnisse in Böhmen, und wenn er in der Sache Unbilligkeiten sehen wird, wird er gewisz gerecht sein. Was mich anbelangt, sind Sie versichert, dasz ich gerecht sein werde und dasz ich es keine acht Tage bei mir liegen lasse. Ihr Mann soli die Prüfung machen, denn das [sage] ich ihnen, er wird wandern müssen.“ — Ještě se ptal, kolik řečí umíš. — Když jsem se ho ještě ptala, mám-li jít k ministrovi, řekl, že nemusím, nyní že mi nemůže nic udělat, a pak že mohu být ujištěna, že i on spravedlivě rozsoudí, že je muž dle toho. — Vyprovodil mne až ke dveřím. — Je to divná physiognomie, ale není nepříjemný. Měl zase kátrolírovaný kalhoty a já hned zpomněla na obrázek v Šotku. Divné náhody. — Vyhledám ještě Hocha — a pak snad zítra neb pozejtří odjedu do Prešpurku a tamodtud budu Ti psát, co Plener řekl. Vidiš jak se tedy všecy mýlili; leželo to zkrátka a odpočívalo v pokoji — ostatně nic. Neuwall zdá se být energický člověk, dle všeho, co mi povídal. — Řid' se tedy podle toho — pust se do zkoušky — a kdyby to mělo se skončit do té doby, co budu pryč, máš alespoň výmluvu k pozdržení se, nebudeš-li se zkouškou hotov. Kdo ví jestli Tě nedají do Tyrol neb do Vlach — já ale myslím, spíš že do Němec. Skrze ty peníze jsem mu také řekla a slíbil, že se podívá, že prý těch zastaralých škvár tolik má a že neví, co to je za radost, věc tak dlouho tahat. — Víc Ti tedy nemohu prozatím říci, myslím ale, že je to dost velká potěcha, ať to je jak chce, tolik je jisto, že to bude brzy skončené. — Já jsem zdráva, to jest nejsem horší než v Praze. Peníze nedostala jsem zde žádné. — Šembera psal stranu té věci Erbenovi a divil se, že list nedostala jsem, to je ale tím, že Erben na venku je. Na dráze jela jsem s jedním respicientem, který z Bregenzu na vlastní útraty jel do Štýrska, jistý Heinzlman, vzdělaný dost člověk, rodič z Josefova, stěžoval si na klíma v Bregenzu a liboval nejen physické ale i psychické živobytí v Štýrsku. — Ve Vídni panuje cholera řádně, ale není to cítit nikde, leda v umrlčích dvorech. Známi jsou nazvíce venku. Stěžujou si na drahotu, ale pečivo, zelenina a ovoce je lacinější než v Praze. Jsou již zde hrozny. — Broskev jedna krásná za i kr, v Praze by musel dát 3 kr a tak v poměru všecko ovoce.

Mně chutná nejlépe vino. Jestli nebudu mít přitom více výloh a ztrátu času, chci ject do Prešpurku po lodi. — Ráda bych slyšela jen, co Vy děláte a jak se Vám vede, ste-li zdraví. Jestli to bude moct jen poněkud být, pust ty chlapce ven. — Počasí je zde krásný, horko, ale ta

bouřka byla všude, jenže tak strašná mimo okolí Pražského nikde. — Až do Ouval je ale strach, jak všude pole roztrhány, ovoce stlučeno, pokáceny stromy, a podobné škody nadělala, i dobytek kroupy potloukly.

Líbám Vás všechny, děti, Marii i Tebe, a piš mi, to Vám povídám. Kdybych věděla, že mne v Prešpurku list zastihne, mohl bys mi psát do Prešpurku poste restante, ale není to radno. Zítra neb pozejtří odjedu odtud. — S Bohem tedy, buďte zdraví a nestýskejte si. Nic nového? — Pozdravujte známý. —

Vaše máma.

Teta všechny pozdravuje i Toník. Sestárlna tuze, není tak tlustá, jak bývala. Leny umřela. —

146. Vojtěchu Šafaříkovi — 30. srpna 1855

Je mi líto, že nemohu s Vámi mluvit — zdržím se zde ještě zítra jen, ale těžko mi již přijít. Bydlím na Nové Vídni číslo 767. Mám vyřídít srdečný pozdrav od paní matky všem — a prosí, byste častěji psali, jak se daří, má strach skrze cholera. —

Se vší úctou Vaše

Božena Němcová

147. Josefu Němci a dětem

V Ostřiháme 2/9 55.

Milý muži a děti!

Je to kříž, když člověk někam spěchá, a pak musí zůstat sedět, jako se mně tu vede. Včera vyjela jsem z Vídně ráno v 6 hodin po lodi; v devět byli jsme v Prešpurku. Cesta není také rozmanitá, ale viděla jsem imposantní zříceniny Děvína a Haimburgu, a poněvadž loď časněji do Prešpurku přijíždí, myslela jsem, že si všechno pěkně odbydu a snad zase s dráhou odjecti že budu moci. Zatím, jak jsem se hned na dráze ptala, neboť jsem si věci hned na dráhu přenést nechala a do magazínu dala, — slyším, že nemohu jecti až v 10 hodin večer; s ranním vlakem nemožno mi to již bylo. — Šla jsem tedy do města a do Direkce, a tu zase, že je

Plener pryč a za dva dni přijede. Šla jsem tedy k sekretáři Masnerovi, ten ale dovedl mne sám k finančnímu raddovi Manikovskému, který tu věc má v referátu. Řekl mi tolik, že se to bude hned, jak Plener přijede, v sezení přednášet a za čtrnácte dní že to z Prešpurku do Vídně zašlou. Jak a co se rozhodne, že mi nemůže říci; ptala jsem se ho, zdali neví, jestli budeš ještě něco tázán, poněvadž Neuwall myslel, že to snad není ještě zcela skončeno, — ale Manikovský řekl, že nemyslí, neboť si byl prý proto s žádostí jít do Prahy odmrštěn, že nebylo vyšetřování skončeno, kdyby tebe ještě potřeba bylo, že by tě byli nepustili z Uher. — Jestli tedy budou držet slovo tu i ve Vídni, může to být ku konci měsíce skončeno. A jak dlouho potřebuješ ke zkoušce? — Když jsem si to odbyla, šla jsem hledat jistého Vlka, Protokolsadjun. u Obrlandsger., ale nebylo ho tam, byl doma; pátera Čepka u františkánů také jsem nenašla, na ty mi dal Šembera odporučení, a Hochovi ve Vídni mi řekli, že je také Alfred Hoch v Prešpurku assistentem stavitelství. Tedy jsem toho našla v komitátním domě. Co ten člověk měl za radost, nemohu ti ani vypsát, on mne popadl okolo krku v kanceláři přede všemi. Pak mne hned vedl do svého bytu. Má mladou, velmi příjemnou ženu — která mne přijala, jako bych sestra byla. — Odpoledne šli jsme za Prespurk do hor, do jedné hospůdky, zpátky prolezli jsme starý hrad a vyšli až na věže, pak šli na večeri do Palfového domů a tamodtud na dráhu. Dost mne zdržovali, abych zůstala, ale já spěchala raději pryč, a byla bych lépe udělala tam zůstat, alespoň by mne to bylo nic nestálo. A to jsem přijela do Nany, a slyším, že musím zůstat až do odpoledne 4 hodin, že dříve pošty k Bystrici nejedou. Byla noc, 3 hodiny ráno, co v Naně, jela jsem s Omnibusem sem. Odpoledne jede Omnibus zase odtud do Nany a tam snad budu moci dále, a ještě to není jisto, poněvadž se musí do Prešpurku neb Peštu nechat na poštu zapsat, aby dostal místo. Takový pořádek jsem jaktěživa neviděla — je to uherský. Zde musím tak zbytečně sedět a to věčně přenášení a přejíždění peněz stojí; a kdyby tu alespoň Slováci byli, ale to samý Maďar. — Šla jsem ráno hned nahoru do pevnosti staré, kde staví dóm. — Věřte mi, tak něco velebného a velkolepého a přitom jednoduchého jsem jaktěživa neviděla. To je kostel! — Byl tu ještě jeden cizinec, tak jsme se nechali všude vodit. Byla jsem až nahoře v kupli, ale po žebříku výše ještě až k samé špici jsem nechtěla lézt, je to dost pracný po těch točených schodech, kde se musí člověk jen provazu držet, nahoru lézt a na těch střeších chodit; každou chvíli chytí závrať. Ale ta vyhlídka, ta není možná vypsát! — Kostel je 400 stěviců vysoko a kuple má nahoře v objemu 180 kroků. Zdola zdají se ty sochy ne velké, a mají 3 sáhy výše každá. Také varhany hrát slyšeli jsme, ale to je rozkoš! — Dvě léta je už staví znamenitý stavitel varhan Moser, a ještě nejsou dostaveny, a prvního půlletá pracovalo na stavbě 120 řemeslníků. Má ale při nich škodu, nerozpočetl si to, žádal jen 20,000 CM a nevystačí. Ostatně není v Ostrihomě nic. Knězi jen

mají krásná stavení, koliko kostelů a překrásná příroda. Dóm nebude dostaven ani na druhý rok a zde o slavnosti nic nevědí, kterou v Novinách za jistou vydávali. Poslední půldne chodila jsem také s Šemberou po Vídni, ukazoval mi krásný nádherně stavený Arsenál — Belveder obnovený, v botanické zahradě jsme byli — a v několika ulicích. Byla jsem v Hezendorfu venku u Hochů, ale Kati je v Steinu u Lince a Wilem nebyl doma, jen matku její jsem natrefila; mrzelo mne to. U Dorinky jsem nebyla, ve čtvrtek jsem nemohla a ve středu a v pátek nebývá doma. Tetka plakala, když jsem jela. — V Prešpurku je pěkně, město čisté, příroda vůkol krásná a lacino, Alfred má krásný byt, dva pokoje, a platí 100 fr, zelenina a ovoce za pac, ani to lidé nechtí kupovat, za dva groše kapusty se nají celá rodina. — I ve Vídni zelenina laciná a ovoce též; broskve krásná za i kr i pečivo pěknější než v Praze a maso, to je radost, — ale ostatní drahý. — A co Vy děláte? Jste zdraví? Zde všude cholera a lidé mrou jak muchy; zde byly místama sucha, že 14 dní ani nekáplo. Já jsem dost zdráva a včera i dnes nějak lepší vyhlížím. Co nového v Praze? — Chlapci jeli do Nymburka, myslím na ně a vůbec' na Vás ustavičně! Nechce mi být veselo. Líbám Vás všecy mnoho—mnohokrát. — Piš jistě do Hajníků, já očekávám tam list! —

148. Josefu Němci

V Šljači 4/9 55, —

Zde jsem; dnes ráno přišla jsem nahoru, ale v Hajníkách byla jsem včera již, že bych se ale již byla koupat nemohla, zůstala jsem raději dole. — Na štěstí když jsem předvírem z Ostrihoma odjela, dostala jsem ještě na poště místo, což byla náhoda, — neboť se zapisuje na tu poštu jeden den v Pestu, druhý den v Prešpurku. — Divný to pořádek — dostávník žádný nejzdí. Musela jsem dát až do Bystrice, neboť to už se mezistacie nepočítají, 12 f 16 kr stříbra. Jeli se mnou dva knězi — ten co se mnou jel ve voze — byl profesor v Štávnici, nyní přijde do Pestu — velmi vzdělaný člověk a liberální, bavili jsme se jak náleží dobře. V Levicích jsme se potkali s poštou, co jede z Bystrice, a já slyšela z vozu známý hrubý hlas — jako Slotův. Ptala jsem se konduktéra a on řekl, že to z Bystrici profesor, že je z Čech a jede do Brna, — ale vtom také vůz odjel. A byl to Slota; nenatrefím ho doma. Ostatní jsou ale doma. — Když jsme v Steinbachu zadrželi, zpomněla jsem, jak před třemi roky ještě vše jinak bylo, — tenkrát se honil Hynek po stráni po náprstníku, a nyní roste mu tráva na hrobě. — Nesmím zpomínat, beztoho se mi dost stýská. — Záborský má faru jako panský dvorec — ale užitek opravdu nevelký. Letos měli zle — dříve v Juny a July deště, že mysleli, žatva že

nebude, — pak bylo krásně a celý Srpen nekápllo. Úroda na zboží není tu velká, zelinu, ovoce málo, náramná síla housenek a ovoce spadalo deštěm, vino prý bude dobré a dostatek. Na stacích dva hrozny za i kr a jsú sladké. Farář přijal mne vlídně, a snad by mi i byt dal, ale jak pozoruju, bojí se, že jsem paní a sama, skrze lidi, nabídl mi ale, abych přicházela k němu obědvat, a bude mi posílat k snídání smetanu. Však je tu draho. Mám izbu v starém stavení — co jsou zřídla — malou izbu na půdě — a musím platit 20 kr CM na den — teď postelní prádlo zvlášť, posluhu, lázně, to je něco říci. Však já tu nebudu dlouho — vždyť bych tu musela nechat všechny peníze. — Musela jsem se také u doktora hlásit — a on mi hned radil zřídlo nejstudenější ráno ke koupání, dvě sklenice vody pití z Dorotského zřídla a večer sedací lázeň v Lenkéjové kúpeli. — Budu vidět. — Dnes mne v lázni náramně tělo štípalo, jako by mně mravenci po těle běhali, — a kůži jsem měla červenou jako rak — večer při sedání zase. Od chodění a koupání jsem ale tak zemdená, že bych chodě spala.

Je tu ještě hostů dost, dnes přijela Rusekrovic (ministerní radda) rodina ze Štávnice a jedna baronka. — Jsou tu také Rárusovic, ale zítra odjedou, on je velmi špatný, zítra ráno tam půjdu.

5/9

Jsem tu nahoře jako na střeše a samojediná — ani bych se nikoho nedovolala. — Dnes bylo náramné parno, k večeru sehnala se mračna ze všech stran a nyní se lije a bouří až hrůza. — Bázlivá osoba by tu v mém bytu nemohla být. — V privátním domě jsem byt nedostala; jsou tu jen dva — Tekelčin a Serenčin dum, poslední nepronajímá nikomu, mimo arcivévodkyní, a v Tekelovém domě jsou zámky u všech dveří zutrhány a musela bych v něm být samojediná, a jak víš, je kousek cesty vzdálen od lázní. To jsou jediný privátní domy, ostatně jsou kamerální všechny. To jediné dobré je tu, že sběhnu se schodů a jsem už v lázních, že mi tedy nevadí ani špatný čas a nemusím se bát nastydnutí. To je hlavní věc, neboť jak se nastyдне, může snadno dostat zimnici; také jí může dostat, kdo se víc koupá, než jeho organismus snese. To zřídlo, co já se koupám, je nejsilnější a velmi na mne účinkuje; mnozí zůstanou ve vodě i hodinu, já jen 1/4 hod., a to cítím každý nerv, a zajisté hodinu, než se upokojím, tak mne rozčílí, a hlava se mi hned rozbolí. Dr řekl ale, že mi to přejde. Tak i ta sedací lázeň na mne účinkuje. Voda, co piju, je ošklivá, ale dělá mi stolicí. — Dobře vyhlížím, hladu mám dost a spím jak snop, jen kdybych se těch vnitřních bolestí zprostit mohla a řezavky, tu pořád ještě mám. Ráda se podívám, jak mně ty lázně poslouží, Dr řekl, že jsem přišla na příliš krátký čas, že bych alespoň 4 neděle tu být měla a pak prý ještě na hory. Zdá se být rozumný,

neboť ve všem se srovnával s Pražskými. Jmenuje se Hageman. Ta paní ministerní raddová tu myslím nezůstane — povídal nám ráno Dr, že trpí na plicní neduh a pro ten že zdejší zřídla nejsou, že ji neměli ani sem posílat, a dokonce tak pozdě. Aby ji dali z jara na salaše. — Ona nemůže ani sama chodit. — Rarus se tu ale tak posilnil, že přechodí sám celou zahradu, a dříve nemohl přes pokoj. Ale včera se hodně najedl kapusty a celou noc dávil — (po maďarsku). — Já si kávu vařím sama, smetánku mi posílá pan farář a růžky přináší sem chlapec z Hajník. Včera večerela jsem z hospody, ale je to drahé, budu si to muset jinak zaonačit. — U farára máme každý den maso, ale dva zušpeisy — kuchařka mu dobře vaří, je mladá a hezká. V Hajníkách i v celém okolí panuje cholera hrozně, včera byly dva pohřby a dva umřelí; v jedné [vsi] šest jich zemřelo za tři dni. Jedna dědina tu nedaleko má 300 obyvatelů a 180 jich už umřelo. — V Šljači ani jeden posud. Zde nejvíc pijou jalovcový čaj, když se roznemohou, o Dr beztoho ani zmínky není; málokdo dáví, hned dostanou křeče, po těle naskáčou jim zamodralé boule a za dvě, tři hodiny je „na dásce“ (na prkně). Hrozné je to; lid se toho tak děsí, že nejinak myslí, „všeci ľudia že pomrú“, — a rozličných pověstí si povídá. — Zde je slyšet, že panuje v Praze morová rána. Okolo Segedina také hrozně řádí, v Čábě zemřelo ve třech týdnech přes 1000 lidí. Ale není to div — když se vezme zhléd na polohu krajín a život lidí, — ve zdravých krajínách přece posud není. — Nemějte o mne strach, to víte že se nebojím; prášky i kapky mám u postele, myslím ale, že jich potřebovat nebudu. — Jen když vy zdrávi sté; psaní vaše bylo v Šljači zároveň se mnou. Dokud tu budu, piš jen addressu zrovna sem, na moje jméno. B. N. k. k. Finanzwache Oberkommissarsgattin im Bade Šlijač (Sohler Komitat, Ungarn). Letzte-Post Buč. Chodí každý den ráno posel z Buče sem a odtud tam večer, dává se mu od psaní 2 kr. Až odtud odjedu, budu vám psát, byste nadarmo list neposílali, vy mi ale pište hned. — S tím kalendářníkem je to věru mrzutá věc — lituju ho; a co Váš? Pan Trojan je ženatý a je ve Vídni, bojí se cholery; zde se mne na pas ani neptali — že to není třeba — tak i Vídenští žádných velkých poptávek nerobili, a kdo jede do okolí, když se nezdrží do druhého dne, ani se ho nezeptají, má-li jaký provodní list. — V sobotu je v Radváni jarmok, to uvidím krojů dost, to by měl tu být Maneš. — Také nedaleko odtud je farář evangelický Braxatoris, básník, mám na něho list od Šém., je prý velmi hodný člověk, jak mi i Záborský povídá, půjdu k němu. Od Šém. mám mnoho odporučujících listů, takže by mi při cestování o nocky a pobyt nebylo, ale jen ty povozy šlakovité. V Trenčíně je Slabý i Bodrousky. Dr Zechentnerovi se vede velmi dobře a Chaloupka také opět tím, čím byl, a ten učitel z Března přesazen. —

Tondovi jsem psala, možná že přijde sem, neboť byla noc, když jsme skrze Bátouce jeli. — No už jsem toho dost napsala o zdejším životě. — Moje listy z Vídně a Ostrihoma snad máš, v nichž o naší záležitosti píšu, pokud vím. — Také jsem si myslela, že Fiala Karla nedovolí, ať si to nechá a shromáždí, možná že mu budem do té doby moct něco přidat, a na budoucí rok o velkonoci ať se podívá raději do Sagan, anebo do Lednice, což by ještě méně stálo, z takové cesty alespoň něco má pro svoje umění, nabyde většího rozhledu ve světě, a za den neb dva dni by beztoho ničeho neužil, ani co se zdraví týče, a kdyby špatné povětrí bylo, ani pro radost. Já také bych ráda v tu dobu se podívala do okolí Domažlického a hleděla, abych mohla vzít Doru a Jarouše s sebou, mohli by těch pár dní zůstat v Domažlicích, co já bych na horách byla. Řekni jim to, a ať si nestýskají, byla by to hloupost od nich, vždyť když já doma jsem, také s nimi večer nemluvívám. Mně je tu hůř samotné; stýská se mi vskutku velice a toho smutku, co jsem i v Praze měla, nemohu se zbavit. — Že se s Marií dobře srovnáváte, těší mne — vždyť tuším máte oba rozum z toho, že by vám ani ke cti ani k domácímú pokoji nesloužilo, abyste se vadili. A co s kvartírem — máte už jaký? — Jak sté vyšli s penězi? Jak já vyjdu, bůh zná; konečně povandruju odtud pěšky. — Jen mi hned pište — a děti ať také píšou a Jarouš ať dá na [...]

149. Josefu Němci

8/9 55.

Dnes jsem dostala váš list a velice jsem tomu ráda, neboť jsem měla dnes ošklivý sen, o Dorince a Jarouškovi, a také se mi stýskalo. Kdyby jen toho strachu o Vás nebylo — ale to nic neslyšet, než o té choleře, až je Člověku ouzko. Já mám strach o Vás a Vy o mě; věřím vám — zde zuří cholera v celém okolí, v Rybarech umřelo již 30 osob za posledních 12 dní, ale není to div, vždyť ty lidi živí jsou a bydlí jako dobytek. V Ljeskovcech už kolik stavení zcela vymřelo a ty dni zase řadí v Bystřici. V Šljači ale nikdy ještě nebyla a sem prý také nepříjde, tedy se nebojte. Hůř je mi o Vás, jen kdyby už ten Lambl byl doma, tak bych byla uspokojenější. — Paní Jungmannová byla stará paní, ale přece mohla ještě žít, líto mi jí, ale Kodymová, chudák, měla být opatrná — a on také, pan doktor. — Že bych já tu mohla se stravou se zkazit, o tom není řeči, spíše že nastydnu. Jak jsem psala, bydlím na samé hůře, ačkoliv mám pokojík hezký, je přece drahý, a pak jsem tu samojediná, a od pondělka ani v druhém poschodí nikdo nebude, budu tedy ještě osamotnělejší. Ostatně jsem tomu už přivykla a nestýská se mi v té samotě. V noci spím dobře. Ráno jak vstanu, trochu se ustrojím a sběhnu

do lázní, tam se každý den se mnou koupá Dr Fejer z Bystrice a zeman jeden z Dyongyeše Bennet; to půl hodiny žvástáme, pak se rychle u teplých kamen ustrojím a běžím k snídání. Po snídání se ustrojím pořádně a jdu k studni dolů, tam vypiju dva tři poháry vody — hodinu chodím po parku a pak zpolehoučku cárám do Hajník k obědu. Není-li Anka s obědem ještě hotova, pomáhám panu farářů vylupovat fizele, pak si sednem ke stolu, sníme v bázni boží dva zušpeisy a polívku, já musím mu povídat, co se ve světě děje, čemuž on se velice diví, neboť nic nečte a mimo svých jaloviček, bujáčeků a svého gazdoustva se o nic nestará, po obědě jdu s Ankou do zahrady pozřet, ako je, a pak zase cárám hoře na Sljač. Trochu sedím v své izbě, píšu, a zase jdu pít „medokyš kysly“, troška se procházím po stráních, neboť nechci s tou společností nic mít; jsou to nejvíc mužský a rádi by mi chvíli chtěli ukrátit a spolu sobě, ale já o ně stojím jen k večeru, když musím zase do lázně, neboť to mi je samotné v tom černém, vířícím zrcadle ouzko. A ženská se žádná v něm nekoupá, to je nejstudenější. Měla jsem brát sedací lázni v Lenkeyovém zřídle, ale jen dvakrát jsem brala, je tam dole tuze vlhko už a příliš mně zima bylo. K osmé hodině jsem se všim hotova, pak sednu a píšu, někdy jen do devíti hodin, někdy do jedenácti, kde už nikoho vzhůru není. To je můj život! Nejhůř je, že tu pranic k dostání není mimo od traktéra, a to za drahý peníz. Pan farář posílá mi každý druhý den žbáneček šnietánky; nuž kávu jsem si koupila, mašinu mám, ale líh nemám a tady nedostanu, musím tedy brát černou kávu od traktéra, za 8 kr CM na malé dva šálky. Ráda bych si ji uvařila, ale nedostaneš tu ani hrníček, ani tu kuchyně, ani dříví. — Obědy mám v Hajníkách, svačinu čili olovrantku pomíjím a k večeri беру si z hospody maso nebo volačo; chléb tu nedostanu, a kdybych si u farára vyprosila, suchý ho jíst nemohu, tlačil by mně v žaludku, mléko se bojím jíst teď a vino mi Dr zapověděl, dokud tu budem, a kdyby i to ne, je u traktéra obyčejného špatného vina, co jinde holba za 12 kr, za i f CM — kdo by to koupil!! Jak dlouho tu vydržím, nevím, za jedno zimou, za druhé když jeden po druhém odejde, co bych tu samojediná v celém stavení dělala. Ještě by mne okrást mohli. Voda mi ale dobře svědčí, alespoň na nohy — ani nemohu povědít, jak se cítím čerstvá; včera jsem šla v 3 1/2 do Zvolena z Hajník po hradskej, tam jsem celou hodinu chodila a zase přes borovou horu domů, a jakoby nic. — Ale větor tu ducha po těch vrchách, že bych dobře kožich snesla. Ale sníh na bolech ještě neleží a mimo jednoho pršlavého dne máme tu jasné krásné dni, ač zima řádná večer a ráno. — Když vlezu do vody, zdá se mi jako led, ale v minutě už cítím příjemné teplo, což čím dále tím více přibývá, až se mi zdá, že sedím v horké vodě, tak mne tělo pálí. Asi za 14 minut ale začne mne už kůže bolet, jako by mi ji stahovala křeč, zvláště dole na nohou, v dlaních, a prsní bradavky, v těch je taková bolest, že mne až zima rozráží. Po čtvrt hodině vylezu z vody, chvíli se troška klepu, červené tělo mám jako rak, tvář jako smrt, pak mi je ale

tepleji a tepleji zase a za půl hodiny velmi milo. — Bolesti v břichu, co jsem poslední čas v Praze měla ustavičně, ztratila jsem zde zcela, i tok první dva dni jakby uťal, ale nyní už zase je stará historie. Bylo tu tolik paní s tím letos, i Hildegarda silně ho měla, a všechny prý ho ztratily, ale ovšem byly tu po 4 i 6 týdnicích — což je u mne nyní nemožno. — Je tu z Vídně dvorní sekretář jakýs Stöckel, ten nechce odejít až konec října, ať je tu prý kdo nebo ne, on tu zůstane sám. Zjezdil lázně kdejaké, a žádné ho tak nesesílily vbrzce jako zdejší, je tu tři neděle, ale lita už jako prašivec po okolí, dědek plechatý. Ze mne velice posilní, to cítím už nyní, že ale pro nyní zcela vyléčí, to pochybuju. Voda, co piju, má mi dělat volnou stolicí každý den; první den jsem po ní šla dvakrát, druhý den jednou, a nyní jí vypiju dost, a jdu jako doma ob den. Je to jako s medicínou, jak se na ni zvykne, neúčinkuje už; ale ta kyselka je dobrá k pití a lidé z Rybař chodí si těm nemocným pro ni, že zahasí žízeň, ale ne co lék, oni praví: ništ ta neurobí, len že taká dobrá, a teraz v Hronu voda mutná „mrchavá“. — Zítřejdu do Bystrice pozříť na Radvaňský jarmok, pan farář dal mi koně; on jede se svým otcem a matušku, došli mu dnes z Kříže pozriet' na jeho gazdoustvo. Staří to lidičky, ale velice se mi líbili. Po obědě byla jsem s nimi (a toť se rozumí Anka kuchařka také) na požehnání — a pak jsme šli na pohrab. Umřel mu mlátec na cholera, velmi hodný člověk, poslal mu pro doktora, já mu sama dala prášky Doverské, co sebou mám, jak začal běhat, ale ona šla záhy z něho krev a konečně nemohl močit. Zůstala po něm vdova, s mrzákem dítětem. Tak jsem viděla divný tu obyčej pohřbu; vdova musí nad rakví svého múza naříkat, mezitím co kantor a farář zpívá. Rakev leží na márách před stavením, bílým šatem přikrytá. Naříkání to děje se zpívajícím tónem a v rýmech, a to je škvěk, jako když dvoje dudy dudají. — Lidé pláčou, ale dobře přitom jí poslouchají, jak jí ten nářek pěkně přísluší. Já se divila věru, jak se jí řeč rýmovala a z úst jí plynula, jako by to z tabulky sčítala. — Když odzpívají, musí i ona přestat a rektor začne číst nebožtíkův životopis, jaký byl, odkud jeho žena, na jakou chorobu umřel a že choroba počala s laxováním. Nato farář vykropil, chlapi vzali truhlu, žena za nimi začala opět svoje lamento odzpěvovat, a tak až na hřbitov, který je pro Rybary u samého Šljače. Na cestě přidala jsem se k té oné gazdině, a tu mi „svoje žiale“ povídaly. Jedné umřela dcera 17letá ty dni na cholera. I povídala mi „ach taká to bola driečna d'ouka, ako ta srna, a smrt hu schválila, tak ako by hu klianicú udriu, na raz“. — Zítřejdu do Bystrice na Radvaňsky jarmok se podívat, bytem budu u Rárusu, jsem již zvána, a až ze Šljače odjedu a v Bystrici několik dní pobudu, bych se v okolí ohlédla, u nich si věci nechám. Jsou to hodní lidé — a on stařeček je už dětinský; — mám ti vyřídít pozdravení. Také jdu v úterý do Hrochot, dvě hodiny odtud, k farářů Braxatoriusovi, známému pod básnickým jménem Sládkovič. Dnes přijel do lázní Děťvan, chlap jako hora, je ho plná kúpel, ale nemuóže na nohy, jak oni říkají

„něvládze“, — s tím budu držet kamarádšoft, ti muži ostatní, co tu jsou, proti němu vyhlíží jako zmetkove. — Nyní o mně dost. — Co se Tvé věci týče, dělej nyní jak rozumíš, já Ti v tom radit nemohu; že by ale Neuwall byl tak velký hubař, to bych neřekla, — ale Jelena nech — to je protekce, které já hledat nebudu. — Však si nemysli, že požívá té důvěry; — takový tlampač, aby se tím všude chvástal, že dal za Tebe dobré slovo; snad bys nechtěl děkovat existencí kurevské protekcí? — Když Tě vyženou, nuž budeš si hledat chléb jinde, což ale myslím že se nestane, a dají-li Tě k nějaké kancelářské službě, nebude o rok zle, — pak jdi do pense. — Nepouštěj jen napřed zase srdce do kalhot, jak ty to umíš. Až na zpáteční cestě, bude-li ještě k tomu dost času, což ale nemyslím, mohu se stavit ještě u Plenra, pojedou-li přes Prešpurk. Do té doby uvidíš, jak to bude, a snad se i něčeho dovíš; — Heger ať píše Masnerovi, dobře udělá. — Co se těch dvou týče, je mrzutá věc a hloupost od Vaška ovšem, ale víc než ptát se nás nemohou — ale kdo by se takové daremnosti nadál — a konečně což může celá ta věc obnášet než nějaké nedorozumění nebo klep, a bázeň přenáhlená zase — nebo přílišný diensteifer — aby se mohlo říci, že jsou opatrný a že se přece něco děje. — Ale hloupý je to, že se na nás addressuje, — to je jisto — než člověku v neštěstí postavenému musí se odpustit, a kdyby i svou vinou do něho padl, — byli moudřejší lidé a chybili, zmáломyslněli, natož mladý nezkušený člověk. — Lehko mluvit tomu, kdo v tom pádu nebyl.

10/9

Už se mi chtělo velice spát, nemohla jsem list dokončit; v sobotu — včera jsem sice v pět ráno vstala, ale než jsem se vykoukala a vodu do sebe nalila, bylo 8 a čas jít do Hajníků; v 9 jsme jeli, já s kuchařkou a rektorovou dcerou. Já šla hned k Rarusovům, jak jsme tam přijeli, kamž přišla i Pepka Sablakova. S tou jsem šla ke Gočarovi; Culen je u Plošiče, by mu trocha pomohl, neboť měl ten chud'as choleru a je posud slabý. Je tu právě také Francisci s paní, slehla mu tu s třetím dítětem už. — Čeští profesoři vylítli všeci do Čech. Slota 16/9 zase přijede. Odpoledne jsme šly s Pepkou a Rarusovou na jarmok. — To bylo lidstva, a křiku, a tlačenice, že jsem jaktěživa v takovém tisku nebyla, — selský lid a mezi těmi ženy s košjarama na zádech a poutníci s bátohama, panský lid, paničky, officíři, hajdúci, žandáry, cikáni, jimž se přitom řemeslo dobře dařilo, všecko to bylo jeden chumáč, jeden křičel víc než druhý, ale žádný nepopustil, ani žandáry nebyli nic platný, protože tak stisknutí byli, že ani pohnout se nemohli, a klení nebylo nic plátno. Tu neplatilo nic, každý bránil svůj život jak mohl. - Jedna žena omdlela, nikdo nedbal, děvče polomrtvé vytáhl kupec jeden k sobě přes krám a křísili jí, nikdo se neohlídl, i Rarusce přišlo zle a Moravan plátenkář vtáhl ji jako kočku do svého šatoru. Ze mě i z Pepky jen teklo, od strkání, ale přece jsme dodržely, až se na

horním konci trošku uvolnilo. Co modřin jsme odnesly, to máme. — Přece mne ale nemrzelo, že jsem na jarmoku Radvaňském byla, stojí to za to. Koho jsme ale potkali, Bodrouského! — Co je z Bystrice pryč, po prve tu je; měl radost a hned se ptal na tebe.— Přijdou v úterý všecy ke mně a do Hajník. V 9/2 přijeli jsme domů, neboť, ač já v pět hodin již u hospody, kde koně byli, čekala i kuchařka v hodině přišla, kočího tam nebylo — a nepřišel až v 7 1/2 — V Hajníkách nechtěla jsem zůstat, abych ráno nezmeškala kúpel, tedy jsem cárala ještě na Sjlač a Mariša douka s lampášem (lucernou) se mnou. Ony mne mají všechny rády, ani nevím proč. — Počasí tu máme jasné, ale zimavé, dnes je zase zaoblačeno, včera ale bylo velmi krásně. — — Cholera v Rybarech troška přestává, celkem umřelo 33 — je to na takovou dědinku dost, kde aby se každá ruka zesateronásobila, když je čas práce, a to byli z většiny robotné lide. V Bystřici ale řádí; včera, co jsem tam byla, tři v samé ulici umřeli, co Rar. bydlí, také jedna hezká prý žena, pořádná, hospodská, kdesi ze Sent Ivanýho krčmy. Nejvíc je léčí odvarem z jalovce a podobně zavánějícími kapkami, po tom nejspíše do potu přijdou. — Ale lidé máji zde hrozný strach a jsou pověřený náramně, nuž to není pak div, když tak nemoc řádí. Já se alespoň nebojím. — No už jsem Ti toho napsala dost, tedsbohem, budtezdrávi, pozdravuj známý všecy; však já budu psát i jim, ale najednou to být nemuože. Líbám děti srdečně a budu jim všem psát ty dni i Marii; k tomu přidám odpověď Lizince a Dr. Budte zdrávi!

Vaše upřímná máma.

150. Dceři Doře

Milá Dorinko!

Tvůj majounký lístek mne těšil, tím více, an se mi tu noc o tobě zdálo, žes nemocná. — Věřím, že se Ti stýská po mně, však i mně se po Vás stýská — ale když to jinak být nemůže, musíme to snést a těšit se, jak každý z nás dovede. — Mám ti za zlé, Dorinko, jestli bez příčiny nechceš u Spottů pobýt, jako kdy jindy, když jsem doma byla já; paní je dobrá a ráda bude, když jí něco pracovat budeš, — což tobě zase jinak k dobrému bude.— Jen poslechni - vždyť ti také lépe čas ujde, a můžeš pobýt v zahradě, když je hezky. — To není žádné vtírání, když mně to nabízí, i Tobě — a když Ty pro ni tam pracuješ, naopak by paní myslela, že proto tam nechceš zůstat, abys nemusela jí dělat. Já bych Tě zajistě nenutila, kdybych věděla, že je mrzíš. — A co dělají Hanušovic? — Pozdravuj je srdečně, možná že budu panu

Hanušovi psát, nyní nemám ještě, co by ho zajímalo. Líto je mi, že jsem Dorinku neviděla. Tetka mne tuze prosila, abych se ještě stavila ve Vídni, chtěla, abych Vám nějaké maličkosti vzala, ale s sebou dát nechtěla, ovšem kdybych měla peněz nazbyt, stavila bych se, ale to nebude, budu jí tedy psát, by mi to poslala do Brna. Nepsal Hansman? — Zdenka Šemberovic je hezká holka, pozdravuje tě, ale myslím že bys ty s ní nesouhlasila. Má pěkné květiny, jež si sama opatruje, a roztomilou hrdličku ochočenou tak, že z ruky žere, na ramenou jí sedne, když šíje, a za ní chodí z pokoje do pokoje. — Umí pěkné práce a je o rok jen starší než ty, budeš mít co spěchat, až budeš zdráva, abys uměla, co Ti potřeba. — Jakpak lázně pískové, je už zima, vid' — I zde je zima a já ráno i večer v plášti chodím a v noci je mi pod dekou zima. Tak mnohdy toužím po mém pokoji, až nemohu říci, ale to jen chvílemi, když je mně zima, anebo večer, když tu jsem jako duše sama a venku vítr okenicemi a dveřmi řinká, to si myslím, když jsem doma. Chvílemi si zastesknu po Vás a lekám se, byste nestonali, — ale jinak jsem ráda, že mohu být v světě. Moje fraucimorka, co má povinnost uklízet pokoje, dostala zimnici, nyní mi chodí správat' a obradit' izbu — douče jako Ty, ale bystré jako šípka, všemu se diví, všecko vidí, na všecko se ptá a všemu diví, jako Marka; jmenuje se Zuzka — dnes ráno dostala z jarmoku čižmy, i přiběhla nahoru mně je ukázat a začala mi tancovat. Já jí přivezla perníková pannu a ona měla radost, jako bych jí přinesla na šaty. „Ako tuo peknuo,“ povídala si a líbala ji. Tak ti německé hosti lajou, že jsou ti Slováci nevlídní a zlodějská rota, ale já si nemám nač naříkat, mne májí rádi, neublíží mi a každý mne pozdraví zdaleka. — Kdyby se Tobě trefilo přijít do světa, hled' získat si lásku a důvěru lidí, neponos se nad žádným, a všude najdeš dobrých lidí. — Jakpak se daří květinám? — Co Vidák dělá? Má ještě hodně blech? Takových ale nemá, jako já tu mám v mé izbě, to je hrůza, takových sté neviděli, a jak mne zlobí. Ptala jsem se ty dni Zuzky, kdo tu přede mnou zůstával, a ona mi povídala „Něvěm, lebo žandár lebo farář, volakdo tu bol.“ — Chytrá to odpověď! — Pamatuješ se na ty dvě Slovenky, co byly v Bystrici u nás, ta hezčí z nich je doma v Bystrici, nechá Tě líbat; je to hodná, a měla radost, když mne viděla, ale žádný mne nemůže hned poznat, že jsem se velice za ten čas změnila. Tedy nemíváte nic k večeři? Nuž at' vám dá táta na tvaroh, ten snad nebude drahý, a máte přece něco, a nebo at' Marie vždy už více něco uvaří. Snad už budou švestky lacinější, trochu lekvaru a pomazat chléb, nějak si už pomozte. Kdybych vám mohla pomoci, to víš že bych to udělala, ale já nevím, jak sama vystačím, protože jsem ve Vídni nic nedostala. Až se vrátím, však si to vynahradíme; jen už trpte, vždyť bych já také dobře se mít nemohla, kdybych musela do hospody, — a ostatně vy byste mnohé věci ani nechtěli jíst, co nám Anka přistojí, až přijdu domu, povím vám o těch všelikých jídlech — ale já si to libuju, at' je co chce, voda mi to zde stráví, třebas to bylo těžký, nechci,

aby kvůli mně zvláštní jídla dělali. K obědu musím nyní dále chodit než ty, ale když prší, přinese mi Štofka, chlapec jako Jarouš, jídlo nahoru. — Až po druhé budu Ti více psát, zatím dost. Pozdravuj pni Hanušovou, děti i pána, Spottovic — Jelinkovic i Metznerovú. Buď hodná, veselá, setr si zdraví a piš mi často a hodně mnoho.

Tvá upřímná matka

151. Synu Karlovi

V Šljači 11/9 55.

Milý Karle!

Táta mi psal, žes už v Tvém novém místě, žes ale prázdnin použít nemohl, poněvadž tě pán potřebuje. Já si to také myslila, že to nebude moct být; což bys také byl jedným neb dvěma dny získal? — Trochu peněz vydal a nic za to, lépe když si budeš peníze strádat na větší cestu, kde něco uvidíš a vyzískáš pro svoje umění. — Jak se Ti tedy líbí v novém místě? — Možná že ti bude z počátku trochu krúšno, všelicos že ti bude /a těžko přicházet, ale pomysli si vždy: není to na věky, nějak to přetrpím, je tisíce chasníků, jimž se vede hůř. — Co nyní zkusíš, to vše ti bude někdy k dobrému, věř mi, takový člověk ani se poznat nemůže, kdo nezakusil i zlé, — teprv když i v tom setrváš, budeš za něco stát. — A tak zle tam nebude — když na tvé hlavě víc leží, máš i více pochvaly, když vše k spokojenosti vykonáš, a kdybys na nic nedbal, musíš na to pomyslet, že nejsi více učedník a první krok k samostatnosti žes učinil; nejsi již dítě, kráčíš do let mládeneckých, musíš tedy také odkládat návyky, které se dětem odpustí, ale mládence nehodné jsou, a kdyby ti zůstaly, na věky nešťastného tě činily. Chop se každé práce s chutí (neboť nechutí vše si ztížíš) a nepopusť, až ji vykonáš, nechť je trocha obtíží, tím více tě bude těšit, když ji vykonáš, a u muže je vrtkavost a nestálost hnusná, to si pamatuj. — Muž musí být jako skála, ne jako třtina, kterou každý větřík pohybné. — Buď vlídný ke každému, ať je to kdokoli, tak získáš si lásku lidu; tys chudobný a nevíš, kdo ti může být kdy dobrý, mnohdy i velkým malinký pomohl — taková planá hrdost je ošklivá, která se na nic nezakládá, — a kdybys i byl učený, bohatý, nekráslila by Tě hrdost, urputnost [by] tě ošklivila. Drž čistotně svoje tělo i šat, ale tu hloupou marnost si nepřivykej, která mnohdy k zlému tě zavedla, a né-li to, u každého rozumného člověka směšným tě činila. Přivykej nepohodlí, otuž se, i byt' nemuselo být, neboť budeš muset ve světě mnohých nepohodlí snášet, budeš-li chtít svět vidět, a tudy nebude ti pak nic za těžko přicházet; až

budeš svým pánem někdy a budeš k tomu mít, pak si budeš moci mnohé pohodlí a rozkoš dovolit. Raději, když budeš mít krejcar zbytečný, sděl ho s chudším bratrem, pomysli, co statisíců lidu na světě, kteří o hladu vstávají i léhají, hladem umírají, a zajde Ti chuť na mlsky. Ovšem že maličkostí nepomůžeš mnoho, ale vykonal si svoji povinnost, bratra k bratru, přispěl si tím, čím přispět si mohl, a kdyby každý tak myslel, nemuselo by, milý hochu, být zle. — Nemysli nikdy na daremné věci, které mysl Tvoji rozdráždí a od práce Tvoji tě lákají, mysl jen na to, co Ti potřebno, na svoje umění, a hled jen, co možná rychle kupředu bys krácel, aby z Tebe byl pořádný člověk a bys sám sobě zadost učinil i povinnosti, které si dlužen svému národu; nyní máš již rozum z toho, že nejsi na světě proto, abys jen jedl, pil a spal, jako zvíře. A pomysli, jakou radost nám uděláš, když z Tebe bude pořádný člověk, k prospěchu lidstva, a jakou žalost bys nám udělal, kdybys stal se daremným člověkem, ničemou, k obtíži každého člověka, aneb kdybys jen žil, abys žil. Tys mi slíbil, když jsem pro Hynka želela, že budeš hodným, jako Hynek byl, abych nezelela, já tě, Karle, ještě na Tvůj slib nepamatovala, nyní ale, synku, ti ho připomínám. Posud želim v něm svého nejhodnějšího syna, který by mi časem byl nejvěrnějším přítelem býval, posud myslím, že s ním nejkrásnější moje naděje umřely — kdy, Karle, asi budu moct upustit od svého mínění, kdy budu moct tu naději v tobě mít? — Vid' že mne poslechněš, že budeš pamatovat na moje slova a hodným, pořádným hochem budeš a lehkomyšlnost svoji víc a více odkládat budeš? — Učiň to nyní sobě k spasení a mně k radosti — až přijdeš více k rozumu, poznáš lépe vyšší tvoje povinnosti. Neslibuj mi nic, ale dokaž skutkem, že máš matčinu prosbu v paměti. —

Co tam prozatím potřebuješ, popros tátu nebo Marii, aby se Ti dalo, dále, až budem moci, to víš že vždy uděláme, co jsme vždy pro vás dělali. — Zachovej si zdraví, nejez, co ti pod ruku přijde, máš dost zkušeností, jak zlá je choroba a co bys sám tím ztratil a jakých starostí nám udělal. — Co zde dělám a jak se mi vede, dovíš se z tátového listu. Zpo [— — — — —]

hradník, jak by ten pa [— — — — —]

květin je tu ale krásných. [— — — — —]

na, ty ani jsem v Praze ještě [— — — — —]

ký keř, krásně kvetoucí — Mart [— — — — —]

vadž má semeno formu, rýpá [— — — — —]

ale je krásná, také jen jedno [— — — — —]

krásný stavěl. — Také Oleandr bíle kvetoucí, ale květ jako jasmín formován, a rozličných krásných fuksií, jakých ani vy neměli sté v zahradě. Lycopodium roste tu venku a je krásný, a vy to máte v skleníkách a teplým domě; dnes v noci ale tuším přece zmrzlo, neboť byl hrozný mráz. Až přijdeš k Hlavsovům a Kuřá., pozdravuj srdečně. Nuž buď sbohem, hled, abys dělal čest sobě i panu Fialoví, a ostatní odlož na vrchní poličku. Piš mi také, až budeš mít trochu kdy. —

Líbám tě vroucně a doufám, že budeš na moji prosbu pamatovat.

Tvá upřímná

Matka

[ADRESA:]

Karlovi.

152. Elišce Lamelové

V Šljačské kúpeli 12/9 55.

Má milá roztomilá Lizinko!

Chtěla jsem se Vám ozvat, dříve než jsem Váš milý listek obdržela, ale naši doma chtějí vždy, abych hromadu a kopu napsala, a pak je hned psaní těžké a nemohu jiné přidat. Ale abych na Vás zapomněla, to Vám nesmí na rozum přijít, i kdybych déle ještě psát neměla, na tak krátké lokte já přátelství neměřím, má drahá, abych jsouc za humny zapomněla již na svoji milí. — Já vím, že chcete vědět, co já asi celý den dělám a jak se mám; nuž koupám se, piju, jím a běhám, pak trochu píšu a hodně spím, sám pánbůh se nemá lepší, a ráj mám před očmi. Lizinko milá, přála bych Vám podívat se do zdejších krajin, jsou to rozkošné kraje, a já s mého pokojíku vidím na hory zúkol vůkol; jen se zeptejte bratra, on tu byl a poví Vám, jak zde krásně. Při svitu i mraku zaklopena je dolina hustou mhlou, jako by se veliké vlny řeky v ní převalovaly, a nade mhlou vyvstávají modré vrcholy hor a do samých oblak čnějí, vyšší nižší, špičaté i homolovité. Tuty dni ráno podivila jsem se, byla proti východu duha a hezky dlouho potrvála, každý se divil, časně zrána (bylo k sedmé hodině) ještě jí neviděli. — Mezi sedmou a osmou hodinou se já koupávám v kúpeli všeobecné, neboť to zde není, aby mohl mít každý svou kúpel neb vanu, komu svědčí teplejší voda, ti se koupají ve vřídle, co se hodně

teply ze země vaří, a kterým studenější, jako mně, ti v studenějších; studenější jsou tu tři. Po vykoupání trochu běhám po chodbě a jdu si vařit snídání — po snídání něco čtu neb píšu, asi hodinu, pak se chutě ustrojím, vezmu pohárik a jdu k „medokyšu“, tak nazývají Slováci vřídla kyselá a vůbec minerální vody. Ráno piju medokyš vlažný, pak se procházím trochu po zahradě, jež tu po vrchu dolů dost hezky zřízena je, a o půl dvanácté pospíchám do Hajník (dědiny to dobré čtvrt hodiny od Šljače v dolině) — k obědu na faru. — K obědu míváme každý den baraninu a všelike zušpeisy, ale mně to chutná, ať je cokoli, a kuchařka Anka je hezká Slováčka a umí jídla čistotně připravit. U oběda povídám panu farářovi o Praze, a kde co nového chytnu, a on mi povídá o svých jalovičkách, bujáčkách a o svém gazdovstvu. Po obědu pomůžu mu trošku vylupovat bob a pak cárám zase nahoru a hned se stavím u kyslého medokyšu, to je velmi lahodná voda a šumí jako šampaňské. Po čtvrté hodině vařím si olovrantku (svačinu, Slováci vůbec pro snídání a svačinu nemají slova svého, snad nesvačili a nesnídali jejich předkové). Po svačině píšu, nebo si vyběhnu ještě do okolí, a v 7 hodin беру zase lázeň, po té se už ulebedím v svém hnízdečku, v osm ještě něco povečeřím, mám-li hlad, a v deset neb třebas v dvanáct, jak se mi kdy chce spát, vlezu na lože. Povídala mi služka, aby jsem šla časně spát, že v tom starém kastelu (tak zovou dum, co bydlím) mátá (straší) o půlnoci; já ale posud žádných mátoch neviděla. Tak žiju, leda jestli někam dále si vyběhnu, to ten rozdíl. Společnost měla bych tu, je tu několik paní ještě i pánů, ale já s nimi mluvím jen v kúpeli a na procházce, návštěvy nedělám — oni se mi diví, že mi není dlouhá chvíle, a jeden naříká víc než druhý na tesknost, já ale nemám dlouhé chvíle, ani se mi nestýská, leč když mi napadnou děti a cholera. Bojím se, aby se některý v Praze nerozstнал. Zde hodně řádí, ale není div, vždyť ti lidé také pranic na sebe nedbají, chlapi jsou jako hory, ale cholera se jich nebojí. Oni si ji lidé představují zde jako vysokou ženu, v sivé plachtě zahalenou, s krvavýma očima, chodí prý tak od dědiny k dědině a dává lidí, už prý ji kolik lidí potkalo, jednomu povídala, že celý svět vymře nyní, protože je tak hrdý. — Okno by nikdo neotevřel, kdybyste ho bili, bojí se, že mu cholera přileze oknem. Oni si tu nemoc nemohou lidé vysvětlit a tu náhlou smrt a děsí se jí; v některých dědinách vymrou v stavení všickni. Já se ale pranic nebojím — a Vy, Lizinko, máte dobře, že se také nebojíte; pošlete těch bojácných sem na Šljač, zde nahoře nikdy ještě nebyla, zato ale mohou zde snadno zimnici dostat. — Nuž nyní budete zase všecka potěšena, že máte Vilímka doma, není-li pravda? — Budete mít co poslouchat. Jak se strávníky, máte již všecky? — Pište mi vůbec všecko, jak se všecky máte, co děláte a ste-li již v pořádku. Těším se sama nad uzdravením Teodorka — chud'átko malé, když on to přestál. Úctu moji i srdečný pozdrav paní matce i sestřám, a Vás mnoho — mnohokrátě líbá Vaše upřímná

Božena

153. Josefu Němci

V Šliači 15/9 55.

List, na nějž jsem už toužebně čekala, včera k večeru jsem dostala; chodí odtud každý den posel do Zvolena, odpoledne, to vezme odtud listy tam a přinese, které tam jsou. Nyní ale když už tu hrubě nikdo nebude, přestane to asi; beztoho vaší odpověď zde nedočkám, neboť v pondělí neb úterý 17—18/9 jdu i já odtud. Dnes se stěhují i ty paní ze Štávnice, co tu byly ještě, i Dr Féjo odjel, ještě jsou tu z Vídně jeden radda od účtárny, jistý Červa, rodem Bystričan, a dvorní sekretář Stockl, pak lazební Doktor Habrmann, direktor Illing a účetník, který tu bydlí celý rok. Včera přijeli ještě pánové ze Štávnice k inventuře, co bývá každý rok, a jistý Dekr — zeť Russekru, který tu dělá plány k okrášení Šljače. Věru za ty tři roky velmi mnoho tu okrášlili — napřes[rok] tu chce Hildegarda i s ním celé léto pobýt, nuž tedy dělají zase přípravy. Rádi by, kdyby se jim tu lidé osazovali, lacino by jim tu dali místa k stavění i cihly, ale znáš zdejší nepodnikavý lid, nikdo nechce — a přece by tu měli v letě řemeslníci, zvlášt pekaři, řezníci — a podobné, dobrý odbyť. Zdejší trakteur dost mnoho platí nájmu, a přece přes ke 4000 f vydělal. Co jen na víně vydělá, neboť zde láhev za 1 f CM, a je to jen to lehké špatné vino obyčejné, jen že ho dá do láhví a zapečetí. Nepiju zde žádné vino, ono mi dělá horkost, co jen dvakrát na faře jsem pila; snad to je tou vodou, nebo čím nevím, neboť mně jinak přece vino jde k duhu. Pro povětrí mohl by tu i déle vydržet, ale už je to zavedené, že okolo 20 Sptbr se vše odstěhuje, tak ten starý šlendrián se vede i dále. — Kdyby tu bylo obyvatelů, nebo krčmy nahoře, lidé by tu zůstali a nedbali na nikoho, ale jak odejdou páni dohlížitele, odstěhuje se i hostinský, lazebník již netopí komůrky, a tudy koupám samo sebou přestane. Ten dvorní sekretář tu ale chce dodržet do 1/10 — bude si vše sám kupovat a platit. — To se naplatí; nuž ale když k tomu má a dobře mu voda slouží, ať platí, našinec to nemůže udělat. On je jako luňák suchý a žlutý byl jako vosk, ještě když jsem přišla, on tu též dlouho není — a ku podivu se spravil — koupáme se nyní spolu, — a chodíme také pít vodu — ale on dědek lítá jako běs po zahradě a pak sní každý den 20 rožků (rohlíčků) mimo jiného jídla. — Povídal mi, že si nechá pak, až tu bude sám, vždycky uvařit 2 libry hovězího masa a že bude mít k obědu dost, chleba že si nakoupí a rejže na kaši a že mu lazebná může vařit — ve Vídni že si to pak vynahradí. Kýž ho šlak! Je to asi nějaký labužník a od dobrého živobytí sešlý. Ti lidé jsou zde choulostiví na zimu, všickni se diví, že se vydržím koupat v té studené

vodě, a ona má přece 17 stup. tepla — a tělo člověka pálí jako oheň, a oni se koupají v 26 stup. a zimou se drkotají, když to vyleze. Však když málo v kamnech zatopeno, i mně zima, kdy vylezu ven, zato je mi ale potom teplo. Už si nechávají i v pokojích topit; já ovšem ne — a každý den mám okno kolik hodin otevřené — a spím jen pod dekou — někdy je mi ale dost zima v noci, to se musím přiznat. Posud byly krásné dni, ale ráno a večer mhly; když v sedm hodin vstanu a jdu dolů tu vodu pít, přijdu celá švihlá nazpět od mhly. Dnes ale v noci přšelo, a všecka obloha zatažena; to bude zase smutný čas a jistě dva tři dni potrvá. Pan farář má mlázce (votavu) v petrencích, bude naříkat; ten žije jen v tom hospodářství, je ale vskutku velmi dobrý člověk. Na Anku nedá nic dopustit — Anka může dělat co chce — Anka je dobrá gazdina. — Ale Anka gazduje dobře pro sebe, umí prospěchu svého užít — a věru mimo uvaření nedělá celý den nic. — Inu proč by dělala, když nemusí, — ať si šetří zdraví — však je souchotinářka, a kdyby nebyla kuchařkou na faře, však by jí bylo zle. — Cholera v Hajníkách i Rybarech snad přestala, jestli zase nezačne při vlhkém počasí, dva dni, co nikdo neumřel. V Bystřici je ale hodně; umřel tam jistý advokát Sumrák a tři měšťanky, z té jak se říká lepší třídy. — Ale na dolení zemi řádí hrozně, okolo Varadina, Debrecina, Vesprimu — tam i 300—400 lidí v jedné dědině vymře. Také v Pešti ubývá. Ale dole není doktorů, a co jsou, bojí se k lidem chodit, jen jim léky pošlou — jak to už zde způsob, a lidé mnohdy, co máji užívat, tím se namažou, a čím máji mazat, to užívají. — Však on to jeden čert. — Mnoho padají lidé z cholery do typhusu, tak i v Rybarech jich ještě kolik leží. — Ale zde ani po celý čas doktora nebylo — kdo umřel, umřel, kdo zůstal, zůstal. Jen pan farář, co tak věděl, dával — a to on se mne ptává, co to asi je. — Ale je to hrozné, ty křeče když chytí, jenže dlouho netrvají, brzy je po něm; ale tak křičí bolestí. — Já se pranic nebojím, nemějte starost, jinak se také nezkažím, myslím tedy, že se mi nic nestane, — za ostatní nemůže člověk stát. Skoro mne to více v Praze lekalo — když jsem viděla ty černé vozy. Zde se vše tiše odbyde — lidé si ponariekají — a hledí ruce, které jim odpadly, vynahradit usilovnější práci; pro robotníka neb gazdinu největší nářek. — Hlubší cit nemá zniku a žalost nemá trvání u toho lidu, pro samou robotu. — Včera byl v Hajníkách jistý Stefanovič z Ďarmot, ten měl radost, když mě viděl, a že jen abych u něho v Ďarmotech — se ubytovala. Zdá se být horlivý Slovák — já ale nevím se na něho pamatovat. Je úředník a byl dříve ve Zvoleni; — tebe zná a nechává tě pozdravovat. Tak se to v Ďarmotech dříve dovědí, že jsem tu, než snad ty psát budeš. Ovšem že kdybych tam přijít měla, jinam nejdu než ke kmotrovi, to bylo by uražení pro ně hrozné. — V poledne zase přijel zpátky z Brna Slota — ten se podivil, když mne viděl, nevěděl nic, ani v Brně nic neslyšel, Klá. prý mu ještě o nás povídal, že není nic slyšet a že neví, kde ty jsi. To je člověk! — Byl na Moravě a také o choleře povídal, i tam lidu již na sta vymřelo a knězi jsou

prý všickni utrápení — nuž alespoň mají také jednu hodně roboty! — Chce ject do sv. Kříže v úterý, tedy snad, až pojedou zpátky, s ním pojedou do Bystřice, platili bychom každý polovic, zde nemůže nyní ani příležitost dostat, a faráři nechci říct, protože vidím, jak jí potřebuje. Bystřičtí nepřišli, Franciscimu se roznemohlo dítě. — Plošič vzkázal, že mne čeká v Selci. Záborský byl ty dni v Bystrici, mluvil s Franciscim a zmínil se o pověstích, jež tu sbírám, a také mu řekl, co s jeho bude dělat, — on řekl, že se nemůže s tím zabývat, — kdybych to já vzala — že by mi tu sbírku dal. — Ráda bych s ním stranu toho mluvila — to bylo by mi velmi vítané — snad bych si ale pro ně musela ject do Revuce k Reuszovi, tam jsou schované.

— Mně prý by je dali, ale jinému žádnému z Čechů. Bylo by to studium řádné, ale stálo by za to. Oni sami vydat je nechtějí. — Nuž to máš tak s nimi. — Slota mi povídal o té kritice v Obzoru, že je tam náramná chvála; inu ovšem Pospíšil si nebude dílo, které vydal, hanět — proto mi ale přece žádná kritika zadost neučinila. — Tu kritiku psal ale buď Storch neb Zelený, Malý ne. Snad v Musejníku také něco podají, pan Nebeský snad trochu vtípem a rozumem zatrousí. — Mně je to jedno, já jdu svou cestou, ať brešou neb zpívají okolo mne, to mne mýlit nebude. — Lambi snad již doma, psala jsem mu také ty dni i Lizince; teď se již méně o vás bojím, kdyby se něco stalo, on zná již povahy všech a nenadělá zbytečných řečí ani starostí, jen ho poslechněte. — Ty se také drž a neměj o mě hloupých starostí — vždyť nejsem dítě, abych nevěděla, co mohu, co nemohu dělat, a kdyby se mi co nenadále stalo, za to nikdo nemůže, tu starost mám i já o vás.

— Ty máš vždy strachy o mne, když mne nevidíš. — Že špatně vyhlížíš, myslím že je od zlosti více — já nevím, člověče, že ty máš takovou neshovívavou povahu, — co se nedá změnit, to nech být, proto ti nic nezhyne, ale to ustavičně koukáš kde co, a tudy nacházíš, i co tě zlobí. Že ten kvartir vezmeš, věděla jsem napřed, těch 90 f tě zavedlo; nuž stalo se. Že se mi ale líbit nebude, to vím, a sice ty nízké stropy, člověk naň rukou dosáhne. — Stranu plotny řekni, ať se jde Marie na to podívat, je-li dobrá ta zděná, peče-li dobře trouba a mnoho se nespálí, může zůstat, jinak byla by ovšem lepší železná. Ať si to Marie prohlídne. Co se týká malování, ten druhý nech modře malovat, ten první ať si udělají, jak chtějí. — Řekni Lamblovi, že nechám prosit, aby se jednou zase na Karla podíval; on se mi poslední čas nelíbil — trochu může mu vyklepat.

— Dříve škodilo mu to běhání, a držela ho dobrá strava, nyní odpadla, a běhání snad také dost. Ale co dělat, tu není žádná pomoc; snad je to tím také, že tuze roste; já ho vždy k tomu měla, aby se umýval studenou vodou, ale na to on je jako žid; — škoda že i u vás koupání

přestalo, proto ale můžete se mýt doma studeně. Jen také ty Dr poslechni a netrap se, čím nemusíš, — tím pranic nespravíš. — Zde by tě byl mohl pan farář dobře potřebovat, nemá mu kdo dohlížet. Nyní chce ještě na jar stavět při jeho lese, pod Šljačem, kravímu, humno, pajtu na seno a obydlí pro kravaře — já jsem povídala, aby k tomu přistavěl pěknou budu dřevěnou, hezky to zřídil a vařil kávu, smetanu prodával, chleba pekl pro hosté, to se mu zalíbilo, řekl, že by i padesáte krav mohl držet, ale koho k tomu. Věru nebyla by to špatná spekulace, neboť tu hosté nařikají na špatnou kávu, a jinde brát nemohou, a nikde v celém okolí ničehož k dostání. Jak by jim chutnaly české buchty, mazance a podobné. A Šljač bude nyní vychýren; a kdyby si někdo zahospodařil tolik, co by část složil, mohl by si stavět i domek, — oni to dávají lacino, aby se jim lidé táhli. — Úroda nebyla v tomto okolí celkem tak dobrá jako vloni, žito a pšenice utrpěly mokrem, ovoce húsenicemi dílem a dílem mrazmi, sadba též húsenkami trpěla, zvláště kapusta, pak brouci na ni přišli, chrobáky — v celém údolí špatná, brambory nehnojou, ale všude nařikají na pojedí, takové velké bílé červy — ti sežerou brambory, že z ní nezůstane jen lupínek, a pod některým kříčkem sedí i dva tři. Ošklivé jsou, žluté hlavy, a na každé straně tři žluté nohy — tak jsou veliké jako hodná housenka. Když jdu po poli a zastavím se u kopaček, vidím, jak tu hnusotu vybírají a tak hřeší až hrůza; tu prý chrobáke, tu pajedia, a cholera, a tak vraj panbuoh hrdých ludia kára. Dobře ještě, že také páni mrrou, sice by zase zle tu bylo. — Daněk psal Gočarovi a nařiká, že se mu v Ústí nelíbí, ten je jako Ahasver, nikde nebude mít stání ani pokoje, co živ bude.

— Zde se nyní mluví jen o pádu Sebastopolu — já někdy nahlédnu do „Vanderer“, direktor mi ho půjčí. — Co z toho krveprolívání přece konečně bude nyní? — Ráda se podívám. Co je tu rámusu, když umře za den 30 lidu — tam to lepší znají než paní cholera. Je to až hrůza — a proč? — Teď se to teprv začíná — také se Španělskem se to zaplítá — bůh sám se v tom by nevyznal. —

Nuž musím končit — aby mi pošta neodešel. Budoucí list addressuj buď do Slotu, buď poste restante do Bystřice, zde by mne již nenašel. Z Bystřice půjdu hned do Selec, pak do Března — dále nevím ještě sama, jak se obrátím, to vám dám vědět. — Buďte jen zdraví a nestrachujte se o mne, mně tu nic nechybí než kožich a bačkory a hodně peněz. Pozdravujte všech známých, kteří o mne dbají, kteří ne — ať nechají tak. Chod jen hodně na procházky, to zdravé — zeptej se Lambla, co pro spaní — měj se na noc. — Já spím dobře, ale mám tuze ošklivé sny, také ale dříve nelehnu, dokud se mi víčka nezavírají. Dětem jsem psala — každému zvláště, snad listy dostaly — aby nebyly listy tak tlusté. Vítězku pozdravujte srdečně, a budoucně budu jí také psát — když pro samé pití, koupání a běhání nemohu ani k práci přijít

a den je krátký — to chození k tomu obědu věru není příjemné. — Líbám Vás všechny srdečně, a jen mi také hned pište, to víte že mám také starost, jak se vám tam vede a ste-li zdraví. Jak Jarouš se školou? — Nic se neučí nyní? — S Bohem, buďte zdraví. Vaše upřímná

B.

Dorinko, chod' tedy jen pilně do tělocviku, abys byla zdráva, a když bude paní Špottová doma a řekne ti, zůstaň tam. Hanušovic pozdravuj, já budu jim psát z Bystřice, až budu vědět jak s těmi pověstmi. — Piš mi zase pár řádků, a jen se šetřte se zdravím. — Vidáka vyčist'te, abych měla pokoj před blechami alespoň doma, zde jich mám dost, a hrozitánské. — Ty, Jaroušku, chod jen pilně na procházku, a neskotač s Paulovic — raději si kresli u Vítězky. Řekni, že ji líbám a že jí budu psát. Jakpak je jí se zdravím? — Kalamařík i nožík budeš mít jako nový, dojísta že ty je nebudeš mít tak dlouho pěkné! — Krásných motýlů je tu a housenek, ale nemohu se s tím domů vézt — Karel ať je hodný, ať necpe mnoho ovoce, by si nezkazil žaludek; pozdravujte ho. Také Pilze pozdravujte. — Líbám Vás srdečně všechny; nestýskejte si, však to uteče jako nic a budu doma. — Pište mi zase! —

Vaše

B

Slečnu že líbám i děvčata Čelakovských a budoucně budu i jí psát, dnes je již pozdě, sice byste nedostali list, až o dva dni později —

154. Josefu Němci

V Bystrici 19/9 55.

Tedy jsem zde už a dobře mi tu; věru bych už byla [v] Šljači ochorela, zima mi bylo velmi, začínalo mi jídlo nechutnat, nohy mne bolely a mrazilo mne celý den. Myslela jsem, o dva dni už zle nebude, a dvacet koupelí přece jsem brala, vody víc vypila než doma za celý rok, tedy o dva dni už nebude, a déle tam být beztoho bych nemohla, an všickni odcházeli. — Posud nemohu říci, jak mně kúpele posloužily, z počátku dobře, ku konci špatně, nevím tedy, jak bude po nich. Jedině to, že co jsem se počala koupat — otok nemám; beztoho že se ale zase vrátí. V pondělí nechal mne farář odvézt do Bystřice a u Rarusu jsem slezla; věru mne ti lidé přijali, jak bych dítě jejich byla. Ona mi večer sama postel vyhřívala a do postele mne

ukládala. Bože jak mi bylo hezky do rána. — Zde se žije v domě dobře, ale skrovně, a to mému žaludku dobře poslouží. Ty mastný, těžký jídla na faře věru pro mne nebyly, dokonce bez vina; ale nechtěla jsem dopustit, aby se co jiného vařilo, je to mrzuté pro hostitele. — Zde si zase spravím. — První den jsem si jen hověla se starým panem, kterého Šljač velmi pozdravil; on je rád, že má s kým mluvit, a já si dobře s ním rozumím. Je to vskutku velmi vzdělaný člověk, že málo takových nejen zde ale i v Čechách najde, a dobrý člověk. — A ona je též velmi dobrosrdečná paní, a kdyby nebyla tak veselá a těkavá, věru by ani on ani ona šťastní nebyli. Včera jsem dopoledne byla u Francisciho, je ten starý, ani se v podobě nezměnil, ale z ní je hodná máma, ta mu nanosí ještě tucet dětí. Stranu těch písni a pověstí budu muset do Gemeru; chtí, aby mne dal do Revuce Zechentner dovézt, který má své koně, uvidím ještě, jak se v Selcích u Plošiče smluvíme.

Odpoledne byla jsem u Szablaku v zahradě, byli jsme pak na vrchu na Štavničkách, odkudž je krásná vyhlídka a dobrý medokyš. Pan Slota předvírem na chvíli u mne byl, ale nepřišel více, je prý i chorý trochu po cestě — ale ostatně nedbám, on není již ten, co byl. Dnes od rána až do nedávná (nyní je právě 8 hodin večer) chodila jsem s Culeném po Bystrici a okolí. Ráno celé na Hůrce v kostele, a ještě tam musíme, chce nám tamější farář i zápisy staré ukázat; tam kdyby se Krolmus nebo Vocel podívali, radostí by se pominuli nad těmi starožitnostmi. A Culen tam ani ještě nebyl. A což pro Mánesa by tu bylo studií — jsou tu malby a řezby z 12. století a stavby z jedenáctého a ještě dřevnější doby na Hůrce. — Chodili jsme po kostelích ve městě, v báních jsme byli, kde se právě všude topilo a pracovalo, že tam nejinak bylo, jako by člověk do pekla vstoupil. Pak jsem byla v lázních na louce, na kávě, kde seděl i pan direktor Růžička, profesor Vlček, Franta a Kořínek, poslední dva tam na nás čekali. — Tamodtud jsme šli zase k Szablakom a domů. Franta, Kořínek, Kříž jsou hodní chlapi. Já ani nevěděla, že je Franta z bratra syn pražského Franty. Je tady i hodný kaplan Gerometr. Zítra jdeme do Selec k Plošičovi, Culen, Gočár, Francisci, Franta, Vlček, Pepka a já. — Plošič chce, abych tam asi tři dni zůstala, a snad to udělám, neboť on má své salaše a já bych se ráda v nich ohlédla. — Až se vrátím, jdeme na Hermanec a Staré hory — a pak do Března k Zechentnerovi, ovšem to já sama. — Myslila jsem tamodtud, kdybych do Gemerska musela, se už sem nevrátit, ale povídají, že mi bude lépe, an odtud spíše do Ďarmot se dostanu než tamodtud. — Ale už to budu muset tak udělat, abych si mohla vzít odtud nějaký kožich; — vždyť zde už na vysokých holech leží sníh, tak i nad Korytnicou, ačkoliv byl dnes den až horký. — Cholera vede ještě svou — a dává lidi; za několik hodin je po něm. Naproti nám zde včera také mladá žena umřela; a Rarusu starý přítel Sumrak, hodný to Slovák, také zemřel —

to ho velmi dojalo a dnes mu nebylo dobře až. Jsou rádi, že jsem tu a trocha ho vyřáží chvílemi. — Nejvíc jsou ale lidé sami vinní, i ten starý pán se zanedbal; mezi vězný řádí nejvíc, už jich zemřelo 39. — Dnes jsem myslila, že dostanu list, šla na poštu a nic; jen prosím vás pište, to víte, jakou mám o vás starost. Zde se mluví, že je v Praze karanténa a nikdo z Prahy ani do nesmí pro cholera a Trojan že proto nemůže domů. Já vím, že není ani slovo pravda, ale dost zle, jestli tam ještě panuje. Pan Trojan má celý komitátní dům přestavený, samý parket a všecko nóbl. Pro sebe 11 izeb, všude koberce a lustry, ve spacím pokoji medvědí koze rozprostřeny — zkrátka je velmožný pán. — Dostal se ženou asi stotistic — nuž to může být. — Zde je Čechů dost a dost — ale jakých je to tu lidí mezi nimi! —! — Na Hattalu se zde mrzí — někteří, a někteří zase dávají mu za pravdu, jak to už bývá. Culen ho dobře zná, a je to hodný člověk ten Culen — Gočár se mi tak nelíbí. — A jak se tam máte; co já se nazpomínám za den — a co mívám mnohdy starosti, ani říci nemohu. — Když se pak podívám do kalendaříku, vidím, že to není ještě tak dlouho, co jsem z domů, aniž několik dní, co jsem psala, ale už se mi to zdá velmi dlouho, ačkoliv mi dni tu tak ucházejí jako kde jinde. Myslím, nyní že se zde vlastně nejvíc zotavím, při pořádné, silné a skrovné stravě a zdravém povětrí, a odtud budu moci i v okolí dost získat. Rarusovic mne rádi vidí i máji dost místa, že jim ani dost málo nepřekážím, tedy se jistě několik dní zase zdržím, až i z Března dojedu. — Na každý způsob pište jen poste restante mně a nebo ještě líp „beim Herm Rarus abzugeben“ — a oni mi listy nechají, i když tu nebudu, aneb za mnu pošlu. Od pána mám vyřídít pozdravení i od ní a ode všech známých. Jen mi hned vždy pište a neodkládejte ode dne ke dni, sice já to také tak urobím. Líbám děti všechny mnohokrát, i Marii, i Tebe — a buďte jen zdraví. Až dostanu Váš list, budu hned zase psát. Ale jen Vy pak nečekejte, až to bude, a odpovězte zase na ten.

B

155. Josefu Němci

V Báňské Bystrici 18 23/9 55.

Moji milí!

Váš list dostala jsem ve čtvrtek 20/9, právě když jsem dávala můj na poštu a šla do Selce k Plošičovi. — Šel se mnou také Culen, Slota, Franta, Francisci, který nemohl ani předtím ho navštívit, stůně mu tu chlapec — a Pepka — odpoledne přijela i paní Grumichová, hodná to

paní, a paní Rarusová. Byli jsme veselí až do večera, jen Slota byl trochu chorý. Plošič tam má velmi pěkný byt a čistě zřízený, ale dědina je velice osamotnělá mezi vichami a lid nehodný. Chudáka každou chvíli o něco okradou, a on beztoho má ten rok zle; kapusta se málokde urodila, zelinu mu namnoze húsenice sežraly, ovoce málo, švestky vlastně žádné, ty všude od mrazu utrpěly — ouce mu kapaly (a to jeho největší bohatství), kráva mu zdechla, a tudý se mu zle vede. Cholera i tam hodně řádí. Já s Pepou zůstaly jsme tam do včerejška, nechtěl nás pustit a já nedbala, protože jsem měla příležitost podívat se na salaše a jak se robí sýr, i žinčice se napít. On má svého baču. Co jsem tam byla, umřeli čtyry na cholera. Také jsme mu pomohly obírat bob a převracet votavu. Včera večer přišly jsme nazpět. — Zítřa budu hledět, abych s některým trhovcem se dostala do Března k Zechentnerovic; on má koně, a snad bude-li moct, zpátky mne došikuje, aneb budem-li moci k Reusovi. Já bych se ráda dále podívala ještě na ty krajiny — ovšem ale kdyby mně to mělo útraty způsobit, že nepojedu, vždyť mne ty známí nemusí vidět, když na to přijde, a chtějí-li, aby se mnou zase jednou se shledali, ať si pro mne dojedou. — Ale pomysli si tu komedii, dnes v noci mne žandarmerie u Plošiče v Selci hledali. — Jak jsme to ráno slyšeli, neboť se takového něco neztají, to víš, tedy jsem šla hned k úřadu. Trojan není posud doma, ale první komisar Winterhalter na jeho místě. Ukázala jsem mu můj passirschein a povídala, co slyším a co proti mně májí. On, rozumný a hodný člověk, povídal, že to nemůže být, že kdyby tomu tak bylo, oni by o tom museli dříve vědět a rozkázat to, a že nevědí nic, ani že rozkazu nedostali — Já mu řekla, že jsem byla v lázních a déle bych jich byla ráda užila i Korytnické vody, — ale že mi poslední čas špatně sloužila a zima že mne odehnala, poněvadž mi ale Dr (nejmenovala jsem žádného, ale kdyby třeba bylo, povím že Lambl) z Prahy psal, abych, když ne lázně, alespoň zdravého povětří zde užila, mohu-li, že tedy toho používám a u dobrých přátel zde se zdržuju. „Že myslím, to že není nic zlého, ani že mi to kdo zabránit může, a lidé, s kterými zacházím, že nejsou lidé podezřelí, an jsou císařští služebníci. — Že já spisuju, že tedy chci použít příležitosti, když tu právě jsem v cize krajíně, abych, co pamětihodného je, viděla a si zaznamenala.“ — Vyslechl mne a povídal, když se i na passirschein podíval: „Sie können reisen, wie und wohin Sie wollen, lassen Sie sich den Schein nur, - wenn Sie wegreisen, beim Stuhlrichter vidiren, weiter nichts, das Übrige kann Ihnen niemand wehren. Ich versichere Sie, meine Gnadige, es ist die ganze Sache nichts als ein Neusohler Klatsch. Auch von mir wurde gesagt, dasz ich beim Kriegsgericht eingesperrt bin, wo man mich doch hat jeden Tag ins Amt gehen sehen. Ich selbst werde mit dem Gensdarmerieleitnant sprechen.“ — Nuž jsem tedy šla k hraběti — on mi vidiroval passirschein, pověděla jsem také o tom, on nevěděl též ničehož, a tedy jsem upokojená. Já vlastně se dost málo nelekla — také není čeho, nebo pro

Krista pána pro nic a za nic člověka trestat nemohou, a přece není zakázáno, aby kdo, když cestuje, si neprohlídl krajiny a lid — a stavil se u známých. Mrzelo by mne jedině to, aby přišli v noci ke mně do cizého stavení, ačkoli pan Rarus i ona povídali, abych si z toho nic nedělala, že je jim to jedno a že si z toho málo dělají. — Ale je tu také několik hanebných špiclů, kteří z dlouhé chvíle klepy sbírají, kterým panslavismus v hlavě straší a kteří myslí, když se Slovák s Čechem shovárá, že už spiknutí hotové. Takových darebáků je všude dost, kteří rádi hřích tropí, ale vždyť oni ti páni nejsou také na hlavu padlí, aby neviděli, že by se blamirovali, kdyby každý klep věřili. — A ty paničky zde — ony myslí, „dasz ich herumreise, um die Gesinnungen der Menschen auszuforschen“. — Kdyby si raději hleděly karet, beztoho od takových klepen nic dobrého nikdo nezíská, a při kartách méně klepají, než kdy rozum na něco jiného obrátí, co pochopit nemohou. — Ale jen si z toho nic nedělejte a nemyslete si, že se mně kdovíco snad stane, já nejsem taký strašpytel — abych se pro nic a za [nic] dala zastrašit. — Co se mého zdraví týče, musím trochu chválit a trochu ne — kdybych nebyla zase tak hrozně opálená, vyhlížela bych dobře — ale jsem cikán — jenže ten můj žaludek není posud v pořádku. Já myslím v Březně že si ho spravím, Zechentner je šikovný člověk, on mi něco poradí — mám vždy bolest v břichu a mrazí mne každé poledne, ani chuť k jídlu nemám. — Když ale přitom tloustnu, myslím že to zly nebude a jen trochu pokažený žaludek nezvyklou stravou. Paní Rarusova mne opatruje jako malé dítě a pán mne každé ráno hladí po tváři, a že mne má rád. — Vidíte tedy že jsem tu dobře schovaná. — Na cestu se dobře zaopatřím, a tedy se nemusíte nic bát. Těšilo mne nejvíce, že není už v Praze cholera a že sté zdraví, já jen o to se bojím, to ostatní musíme už snášet jak se dá — nějak bylo a snad bude, vždy neprší, ani slunce nesvítí, jak v přírodě, tak v životě lidském. — Nějaké to vino a sýr musím hledět vám přivést, já piju každý den sklenku, ale mnoho ne, u Plošiče jsme ale pili víc; jedla jsem tam dobrý sýr, škoda že ten žaludek mám takový mrchavý, že mi máloco snese, nač bych právě měla chuť. Žinčica ale byla fein, báča nám ji urobil panskú, neboť oni ji pijou Valaši kyselou, sladkou nepijou, že by se zkazili, an celé léto od ní žijou. Pozdravuj známé a dej Lamblovi list číst, snad mi budeš rozumět proč. - Piš jen zase do Bystřice, „bytem u pana Rarusa“, já z Bystřice zase sem přijdu, si odpočinout. Děti líbám mnohokrát a budu jim zase budoucně psát; lístek dejte Vítězce. - Marii líbám a Pilze pozdravujte. Dr ať mi píše a dá radu, jak se pravím. Líbám Tě; piš mi zase hned. Vaše upřímná

máma

156. Josefu Němci

V Brezně 25/9 55.

Tvůj list od 21/9, v němž mi tolik výčitek děláš a tak dlouhé kázání držíš, dostala jsem včera, právě když jsem do vozu sedala; Slota mi ho přinesl. Je to bída, kdybych měla zbytečných peněz, poslala bych Vám byla dávno — ale tak nemohu. Ať jde Marie k Štulc., je-li doma, jako že již je, a řekne mu, snad tu práci, co má, si podrží, a může jí pár zlatých dát, né-li, snad se dovítí a řekne hraběnce. Je mi divno, že posud nic nepsala ani nevzkázala, je-li v Praze, mohl by se jí zeptat, ale tuším že není v Praze, že na cestě je, a nyní ve Vídni, nebo ji tam čekali v institute Bílkovém. Jestli sama do stěhování nepřijedu, pošlu práci po po?tě, abyste měli nájem. — Ať se podívá Dora k paní Čermákové také, je-li doma, a zeptá se jí, zdali obdržela babičku. Já to uznávám všecko, že vám tam není dobře, ale nemohu pomoci. — Ty povídáš, že nic neprospěju, abych se vrátila, — řekni, co by mi řekli? — A jakou bych měla budoucně podporu, kdybych je zklamala, — to neudělám; a když mám pro svoje zdraví něco udělat, tedy Tě ujišťuju, že mi zde lépe slouží než doma. Kdybych nyní domů šla, špatnou radost byste ze mě měli, neboť jsem ještě kúpel nestrávila, ale až ještě čas tu budu v horském povětří, pak jistě lépe vyhlížet budu, i silnější budu. A nyní, kde je zde tak krásně teplo a jasno, bych se měla vrátit? — Včera přijela jsem pozdě sem, slezla tedy v hostinci, abych Zechentnera neburcovala, — ale poslala jsem mu lístek. —

26/9

Co jsem to psala, slyším už za dveři „slobodno?“ — a Zechentner tu. Šla jsem hned s ním k matce jeho, leží chudák, byla těžce nemocná, cholera a pak do typhusu padla. — Jsou to věru hodní lidé, on měl takovou radost a jeho lidé taky — jedině to zpozdilost, že si všecy mne představujou jako bůhvíjak vysoko se nosící paní spisovatelku, a tudy myslí, že i jinak mluvit musí, — že je mi to mnohdy tuze k smíchu — ale když vidí, že jsem né-li horší, nic lepší než ony, tu jsou teprv upřímný a ukazují mi tu největší lásku. Musela jsem hned také k Chaloupkovic, kde jsem též dobře přijata byla, — a starý pán, že musím bratra navštívit v Lehotě. Zechentner hned, že mě tam doveze a paní Chaloupkova že pojedje s sebou. Tedy jsme odpoledne jeli; Lehotský Chaloupka je velmi vzdělaný chlap a lépe se mi líbí než zdejší Chaloupkovic. A ona je taková upřímná Slováčka; posud zpomíná, jak Lamblove u nich byli a že to byli švarní šuhajci a hned že byli jako doma. Mám je pozdravovat, a že by je ráda ještě jednou viděla. Ta Lehota je jako zavátá v těch horách, ale krásně je to zde v těch krajinách, že se mi věru odtud nebude chtít. Chaloupka mi ukázal svoje starožitnosti, vykopané na hoře

„Babě“ u Lehoty, i svojí sbírku písní. Přemluvila jsem ho, aby dal národní některé ballady do Musejníka, to je rozkoš, jak utěšené některé jsou. Dal mi i mnoho pověr, co nasbíral. — Dnes večer přijde ještě sem. Na zpáteční cestě prohlídli jsme si v Březové fabriku, kde se robí železné siny. — Večer byli jsme u Chaloupku pozváni k večeři — ten starý pán je veselý člověk. — Dnes jedu s Dr do Bazuchu a mezi drvoštěpy — do jeho okresu. Večer se vrátíme, bude tu Ch. Lehotský. Ferenčík je též hodný chlapík. — Zítří tu snad ještě zůstanu, aneb pojedu do Tisovce, Dr mi dá koně, a Daxner mne bude dále expedirovat do Revúce. Jen se prosím Tě o mne neboj, vždyť pak nejsem děcko, a proč bych neužila, co mi tak lehko nabýt; nemysli, že nic neprofituju, však se podiví, jakých já krásných věcí domů přinesu, — zvlášť jednu pověru, která snad ani v celém Slovanstvu není, mimo tohoto zákoutí, okolo Lehoty. — Stranu těch pověstí není tak lehko říci jen, poslat ti mohou; vždyť víš, jak to chodí, a to není malý paklík, a pak ho ještě nemám, až se s nimi domluvím, ba skoro lépe, kdyby mi to nedali, ale zavázali se sami v tom pracovat. Já se nechci honosit, ale že já více než kdo jiný mezi Slováky působit mohu pro literaturu, to je jisto. — Pomyslete si, v Sv. Ondřeji našla jsem moje báchorky u hospodské — Slováčky, a zde v hostinci znají také „Boženu Němcovu“; on je Čech. Vůbec přijdu nyní do krajů, mezi opravdivé Staročechy. — Stran žan — byly kocourkovské klepy a nic více. — Vše jsem si obchodila a vyjednala a nemám se co bát. Pan várošcapitán byl perplex, když jsem k němu přišla a mu řekla, kdo jsem a co proti mně máji. Ještě mne pěkně fein až ven vyprovodil. Ta Bystrice Kocourkov pravý. — Já nevím, co ty vždy máš s tím líbáním, a co na tom záleží, jestli napíšu, že mám i o Tebe strach; ty jsi věru dětinský. — Na mou duši, já nemyslím ani na nic přítom a Lizinka si zajisté také nic nemyslila. Ostatně snad nemusím mít ani takový strach o Tebe jako o děti, Ty snad dáš na sebe pozor, abys nezkazil se jako děti. Zde již cholera není; čas je krásnývždy, jako v letě. Tedy budete zdraví, píste, jak jsem řekla, do Bystrice, ostatně víte. Zechentnerovic Tě pozdravujou srdečně i Chaloupkovic a Ferenčík. Pozdravuj známý a Lamblovic a vyřid' to Dr. Líbám Vás všecičky mnohonáctkráté! Listy nemám otevřené.

Vaše máma.

Marie ať pozdravuje i Pilze.

157. Josefu Němci

V Bystrici dne 18/10 55.

Milý muži!

Včera večer přijela jsem zpátky z Revúce a našla v Březně tvůj list. Dr také právě ze své cesty po nemocných odpoledne přijel, a tedy ti nemohl odpísat, posud v okolí Března cholera zuří, ale jinde už všade přestává. Ty máš starostí zbytečných o mě, prosím Tě, což myslíš, že polezu do něčeho schválně. — Já nejsem zde v žádných domech, kde by mi mohli cos říci, vždyť to jsou jen faráři, rektoři, neb úředník, výjmcou Rarusa a Daxnera, a ti nejsou podezřelí — nuž tedy myslím, přece mi nemohou ničehož [říkat], že u špatných lidí jsem, nechť-li se sami na hubu tlouct. V Březně musela jsem čekat na pas, neboť nemůže ho tamější žádnému do jiného komitátu dát, to se musí v Bystrici hlásit, což jsem nevěděla, to také mne zdrželo, což ostatně jen k mému zdraví sloužilo — Ale za týden, poněvadž pošta jen dvakrát týdně jde, přišel nazpět beze všech okolků — V Lehotě se ale ani pes po mně nesháněl — což není divu v těch horách, komu by se tam chtělo. V Revúci mne pan Služný, anť byl právě churav, k sobě nechal prosit — je to velmi vzdělaný člověk, Čech, jinak kosmopolit — a nikde nevím ani slova, aby se mne kdo co ptal, nebo námitky dělal, a žan — jsem hrubě ani neviděla, mimo zde. Zechentner je s Březenskými známý, tedy by se ho zajistě byli na mě alespoň ptali — a krok za krok mne stopovali — a to nic. Je to kocourkovský kousek Bystřičky a to se snad Štefanovičem doneslo do Ďarmot — jinak věru nevím, co by to bylo. Když se ti kuříplaší bojí — nepojedu tam, však mi právě na nich tak mnoho nezáleží — myslela jsem, že ti ty věci vezmu a že ulovím trochu vína, je letos prý tak dobré jako r. 1811 — ale není ho mnoho a již nyní stojí bočka 40 f w. č. Pila jsom už i nové. Nuž to jsem myslela. Nějak bych se byla do Ďarmot dostala — neboť odtud musím do Gran-Nany poštu 12 f CM platit, a to by mne bylo tolik přece snad nestálo, po cestě, jak píšeš, přes Plešivec — a z Ďarmot byl by mne mohl pan kmotr k Proškovi dovézt a ti na železnicu a byl by mně Prosek přece trochu vína dal. Když ale ne — ne, — mně je tu také dobře, a studií tu dost a zde být mám dovolení, to se bát nemusím. Ještě dnes jdu k P. Trojanovi, a také se třeba ohlásím u Gensdarmerüleitnonta, je to hodný prý hoch. — Mezi tím časem, co jsem byla pryč, umřel ten první komisar Winterhalter — mladý muž, zůstaly dvě děti, všeobecně ho litují. — Vidíš, milý muži, jestli mně přeješ, abych byla zdravější, tedy už snášej ten kříž trochu — neboť to beztoho všecko jen od toho, že si sám — To víš že první dni mi málo vše bylo plátno, já se teprv nyní začínám spravovat a tok ztrácím, přijdu do Prahy, bude to starý, sotvaže se tam obrátím, sežloutnu a seschnu zase. Zde je počasí krásné, teplo skoro, co jsem zde, jen málo přšelo; — jen na nejvyšších holách sníh, na nižších ještě ouce v salaších, tak krásná jeseň dlouho prý nebyla. Já se našla se Sámkem Chaloupkou dost po horách, na hůl se opírajíc, jinak bych nebyla ani slezla — a to

myslím že mi vlastně nejlépe posloužilo a posluhuje — a ta dobrá strava — neboť mne ti lidé věru všude hostili jako kňahňu voláků. Chaloupkovic v Lehotě, to je pár dobrých lidí, aj Důro Daxner. Ten mne dovezl do Revúce — Nandrassy z Revúce do Chyžného, a Tomašík jel se mnou nazpět. Z Tisovce mne zase Daxner nechal dovézt do Března a z Března jsem jela dnes poštou. Ve 3 hod. ráno jsme vyjeli, koč špatný, cesta planá, jsem trochu střesená, ale byla jsem na horších cestách. V Gemeru se mi velmi líbí zvláště krajina okolo Muráně, ale lidé jsou divší než jinde. Byla jsem také stranou Tisovce u jednoho faráře, který má znamenitou knihovnu starých knih, po kterých loví všude, — nejvíce má skoupené staročeské knihy přinesené Husity do Slovenska. Je to originální člověk, asi jako páter Vlček. Byl by volen i některé odprodat, kdyby chtěli pro Museum, řekla jsem, ať si je sepíše i cenu. Že Chaloupka proces vyhrál, snad jsem ti psala, ne? — Platí jen 20 f CM pokutu. Je všecek veselejší, chudák, však vystál také dost; ten rektor byl by také zlý host — umřel nedávno na cholera. — Nejhorší je, že ještě nemám práci pro Jeřábkovu dokončenu, — ale do 1/11 to bude. Zde mohu nyní pracovat dost, mám pokoj celý den, ráno se jdu koupat a pak mám času do večera, a večer přijdu prjadky a budu poslouchat. K nikomu nepůjdu, k Rárusom si take klepny netrúfajú, tedy snad dobře bude. Byla bych věru proti sobě, abych jejich dobrotu nepoužila, neboť ty nemáš pojmu, jaké to jsou lidé, oni by mně vše snesli, a starý pán za to, že s ním trochu o světě se poshovárám, vše by mně dal, i ona. Chudák stará, nyní ho všickni opouštějí, že nemůže mluvit, a dříve jim byl pánbůh. Ale já mu vše rozumím. Zde je též železitá voda a k pití štavica, která mi dobře slouží. Lambl myslí, že jsem se koupala v teplé vodě snad? — V studené, a věru zdejší voda sljačská mocnější než Františkových lázní, však to vím, a tam ji ani studenou bych užívat nemohla, jako zde. Nyní se cítím věru dobře a tloustnu, ale černá jsem jako bačova a červená jako kalina. Však mi v zimě líce opadnou zase, až budu pracovat jako ukovaná, nebo se už na to těším, tak zajímavých prací před sebou mám. Jak to s těmi penězi na nájem, nevím — ale piš mi hned, jestli si srozuměn, abych tu zůstala ještě, jestli nic stranu Tebe nepřišlo, a mohu-li tedy do druhého měsíce zůstat. Když ano, tedy Vám pošlu hned 50 fr, abyste si to vše zapravili, mám ještě 60 f, ale já nebudu potřebovat zatím na stravu. Po prvním pošlu hned tu práci, a jak ti Jeřábkova 45 vyplatí, pošleš mi je sem, abych mohla domů, neboť zde vypůjčovat nebudu — to víš. Jestli ale nechceš, abych to zůstala déle, nuž tedy piš a já přijedu domů — ale s tím Vám také čerta pomohu — a jen starosti budeme mít oba dva. Já tedy na každý pád čekám od Tebe dříve list — pak se rozhodni skrze ty Ďarmoty, ale kdybych domů rychle musela, byla by to věru marná zajiždka a zdržování, vezmi kozel vino. V Prešpurku se na každý pád zdržím, Katti Hochova mne také čeká a jdu k Plenerovi, ať je to kdy je. Dětem i Marii budu zítra psát, i Hanušovic — věru jsem dnes

ospalá už. Pozdravuj všechny známý; Vítězka je bláhová, že jde, a bude Záповé podnožkou jen, škoda je jí, mohla sedět doma a pracovat. — Co se Marii týče, je s Vámi těžká věc, když sté už do sebe zahryznuty. Až přijdu domů, bude vše dobře, neboť nebudu od nikoho klepy poslouchat, ani žaloby, já bych zase první dni zlostí se roznemohla. — S Jaroušem dále dle rozumu, myslím ale že by mu lépe v jiné škole bývalo než u Amerlinků, anto již osobní zášť má, bude se vždy na něm svázet, jako Zap na Hynkovi — to byla také osobnost. Je to kříž — ať se tedy jen učí, aby si ten očistec tam odbyl, domlouvej mu — já mu budu také psát. — S kupectvím to je marné — u Jarouše — ostatně se to teprv ukáže, k čemu se hodí, nyní musí dříve alespoň něco umět. — S Karlem bude bída s místem, nejlépe kdyby ho mohl Fiala zase vzít — ale snad se nějak o něho postará, alespoň doufám, když to řekl, že bude držet slovo. Na fajky nezapomenu a brindzu už mám geletku výbornou — aj ovoce pěkného jsem dostala v Revúci, ale je to na kaši, nevím, jestli 10 jablek domů přivezu z toho. Aj oštěpok jsem dostala od báči jedneho na salaši, dobrý. Lizince je doufám již lepší? Pozdravuj je všickni. Lambl že je aristokrat? — To jen hloupý člověk by mohl zpyšnět; a za tak hloupého přece nebudeš Lambla držet, aby stal se pánem proto, že viděl Paříž. Listy tvoje mám všechny a neporušené. Tedy sbohem, buďte zdraví. Líbám děti i Tebe mnohokráte.

Vaše

Mama

Čekám hned odpověď. Ins Haus des Herr. Rarus zu übergeben. Piš mi číslo nového bytu.

158. Josefu Němci

V Bystrci 21/10 55 ráno

V 11 hodin odtud s poštou odjedu do Gran-Nany, pak dále do Prespurku, kde se zdržím snad půldne, protože chci k tomu Plenerovi. — Myslím tedy že budu buď v úterý večer, buď ve středu ráno v Praze, jestli mně v to nic nepřijde. Že Vám s tím nic spomoženo nebude, ba hůře ještě, a lépe že by bylo, jako jsem to já chtěla, to je jisto, kde vezmu peníze, když práci sebou nenesu, a dodělat to bylo nemožné, ale když sté se už zbláznili, tedy jedu. Nemohu já za to, že sté listy nedostali, psala jsem ne jeden, ale tři. Tedy na šťastné a zdravé shledání!

Vaše máma.

[ADRESA:]

Wohlgeborn / Herrn Herrn Josef Němec / k. k. Finanzwache OBERkomissär / in / Prag. /
Hrádek 1378.

159. Josefu Branislavu Menclovi — po 23. říjnu 1855

Chtěla jsem s Vámi promluvit skrze ten byt, poradit se, mám-li ho přece vzít; přechodili jsme už všechno a nikde nic než špatné a drahé. — Ten zde na štěpánské ulici je pěkný sice, ale 150 f, já se toho bojím, byť ho i na čtvrt roku jen vzala, — ale není nic k dostání. Pak chtěla jsem prosit, jestli byste mi 1 f pomohl.

160. Samu Chalupkovi

V Praze 22./11. 1855

Velevážený příteli!

Snad si již myslíte, že jsem na dané slovo zapoměla, psát hned po příjezdu do Prahy. Nezapoměla jsem, ale přenášeli jsme se do jiného bytu, pak návštěvy, a ty krátké dni, kde člověk ani hrubě nic jiného nedělá, než spí, to vše zdrželo mne, že jsem ani své vlastní vůli vyhovět nemohla, bych vědomost o sobě dala. Zdráva jsem se vrátila i vše zdrávo našla, a to přece jen nejhlavnější věc, neboť když jsem já zdráva, tu se mi ty všeliké starosti a miserie, jakýchž máme každý z nás až dost, zdají snesitelnější, ale když choroba tíží, tu se zdá ten svět ještě smutnější, než vskutku je. Veselejší mysl mám ale co děkovat krásné přírodě u Vás a příjemnému obcování s Vámi, milí přátelé. Jmenovitě mi pobytí u Vás a v Březně zůstane nezapomenutelné; já se cítila jako doma, a věru bych se neprotivila, kdyby mne chtěli do Lehoty vypovědět asi na půl léta. — Já se těšila, že budu moci aspoň v Bystrici ještě pobýt, ale vysoká porta se bála, že jí věrné ovečky zdurím, a proto jsem dostala Weisung, gleich in die Heimat zurückzukehren! — a sice přišlo to ještě rychlíkem (estafetou). „Safraporte, toť si přece něco,“ myslila jsem si, „když se tě tak bojí!“ — než přece bych raději nebyla v jistých očích ničím, než něčím důležitým, je to velmi nepohodlné a mne to stálo všelikých radostí a mnoho pohádek pěkných, — a jmenovitě že jsem Vás již neviděla a s Vámi mluvit nemohla, což by mne bylo těšilo velmi. Byla bych Vám ráda pověděla, jak jsem v Revúci vyřídila. —

Mnoho slibů, ale snad málo skutků — farář Reuss má celou tu sbírku u sebe, ukázal mi ji, ale dát mi ji nechtěl, že z ní prý študuje. Musí to být ale zřídka kdy, poněvadž bylo vše v komoře a prachu na tom, jako by to v staré zvonici sto let leželo. — Také svazek písni jsem viděla a řekla, že Vy sbíráte písně a vydat chcete, aby je poslal Vám, ale na to neřekl nic. Konečně po dlouhém domlouvání jsem toliko to vymohla: že mi pošle nejkrásnějších pohádek, jež starý jeho pán otec zpracoval a on pro tisk opravuje, abych hleděla zde je vydat. Dále řekl, že v té sbírce prý mnoho není, co by zač stálo, mimo těch asi dvanácti pěkných, jež on vybral, — a že bych tedy ničehož si vybrat nemohla. Že by prý nerad, aby se to rozházelo, a že to chce uložit, třeba prý v Pražském museumu. Slíbil mi, že mi to vše pošle — (kdyby to bylo zde, mohla bych si to přece přehlídnout), ale já velice pochybuju, že bude v slibu stát, ba ani rukopis k tisku nepošle. A škoda škodná, „když to zase zůstane ležet, bůhvíjak dlouho. — Dr Reuss dal mi rukopis, krátký přehled starožitností, co dílem v Gemerské, Boršod. i Zvolenské stolici sebrali již, a kde by se skoro s jistotou mohly hledat. Dal mi to k vlastnímu použití, ale já to dám do Musejníka. — Pan Tomašík je srdečný velmi člověk; poslal hned pro Škultetyho, ale ten měl sýpku a nevím co ještě, a tudy nemohl přijít, a já zase, ačkoliv mne srdečně zval, do Rozložné nemohla jít; (a dobře bylo, sice by mne byli snad tamodtud odšikovali s průvodem). P. Tomašík slíbil mně, že pošle mi sbírku pověstí, co má jeden rektor v Mokré lúce a Balogu. Doufám, že bude držet slovo, ten zdá se mi být statečný muž, muž od slova, jak říkáme. — Dal mi bronzové starožitnosti, vykopané na Pokorodzi, abych je dle libosti použila. Byla bych již Vocelovi je odevzdala, ale nenašla jsem ho dvakrát doma; dám je do Museum, až je Vocel posoudí. — Řekla jsem již redaktoru Musejníka Nebeskému, že dostane od Vás několik národních ballad; vidíte že mne tedy nenecháte ve lži? Prosím Vás, jen nezapomeňte na „starého vezňa“ — a dejte se po chvilkách do díla. A nechtěl byste se na ten „slovníček“ rozmyslit? Já přece nemám takovou sbírku ani co Vy, ani co jsem dříve nasbírala a nyní dílem sama, dílem Vaší laskavostí se dověděla, — a dám to též do Musejníka, jako Lambl dal ten slovníček, jež, jak vidím, nejvíce od Vás měl. To jsou ovšem jen zrníčka, ale najde se hospodář, který je s radostí skládá na jednu hromadu. Naučila jsem se také znát na Píle faráře Loučeka, sbíratele starých kněh; má vsutku znamenitou sbírku kněh, zvlášt staré české knihy. Pošle mi katalog, možná že i některou v Museum nemají, a rádi by mu odkoupili. To je originální člověk, slovenský Vlček et Krolmus, neboť první sbírá knihy, druhý hmotné starožitné věci, jinak jsou si ale v podivinství rovní, že jim sotva páru v Cechách, leda by chyběl do té trojice Louček.

Nyní tedy o něčem jiném. Přiložené posílám „Babičku“. Račte ji přijmout tak upřímně, jako je dána. Neočekávejte ani román, ani novelu stylu francouzského neb německého, jen prosté líčení našeho českého života, psané pérem neučeným. Nejsmeť já honěná v školách vysokých, institutech a pensionátech — kde se dívky naše všemu učí, jen tomu ne, co jim třeba, — já vyrostla v samotě venkovské mezi dobrými lidmi, kteří mne nechávali růst, jak se bohu líbilo. Jak jsem vyrostla, tak jsem vyrostla! Prozřetelnost boží se o mne postarala; nadala mne srdcem zdravým, v němž vše láska k člověčenstvu, kusem fantasie, a pak mne prohnala školou všelikého utrpení. Tak jsem se stala tou, kterou jsem, a ačkoliv mne mnohdy touha po vědění po vesmíru by proháněla, přece spokojím se i s málem a tu malou část' vděčně podávám na oltář mé vlasti. Kdo více dostal, ať položí víc! — Pište mi, jak se Vám tyto moje obrázky českého lidu líbily, jsemť věru na Vaši kritiku dychtivá. A zdalipak se bude milé paní sestře „Frušce“ líbit? Pojmenování — „paní sestra a pán brat“, jak jsem to v Gemeru slyšela, se mi líbí; ačkoliv ti lidé, kteří se tak vespolek jmenují, též nepomní na smysl toho slova, které vybízí k rovnosti a lásce bratrské, přece alespoň zní upřímněji než to milost a jemnostování, které na ty přihrádky v společnosti lidské pamatuje, někdy velmi směšné. Ale my to nepředěláme; jen když se strefí lidé souhlasící, měli by ty formálnosti odhodit. — Protož mi to nemějte za zlé, že píšu tak zcela prostě a upřímně, já sice trefím též titulovat, ale vadí mi to u lidí, s kterými bych ráda mluvila jako se svými. Ostatně nemyslíte, že sem také republikánka, že bych s každým si bratříčkovala, — já bych ani za uherskou krajinu nechtěla být mnohého člověka „paní sestra“, ba já zastávám i šlechtu — ale šlechtu ducha a srdce. A tu ať najdu v haleně neb zlatém rouchu, vždy se jí ráda pokloním — ostatní je holá forma, malované nádoby prázdné. — Ale já Vás tu nudím reflexemi, o kterých i Vy přesvědčen sté, a posud jsem se nezeptala, jak se od té doby, co jsem Lehotu opustila, máte? Doufám, že zdrávi sté, a když se ta mrzutá historie na dobrý konec obrátila, že i spokojenější. A jak se má stařenka, Vaše paní matka? Už to tak s ní bude jako s tou babičkou: — půjde spát na věčný pokoj. Ale blaze, kdo se dočká takového věku a ku konci říci může: „nežil jsem nadarmo“. Neptám se, jestli na mne zpomínáte, choť Vaše dala mi důkaz, zpomínajíc posud na Lamblovci, že neumíte tak záhy zapomínat. Zajisté paní sestra často řekne Katušce neb Ance, co asi ta paní robí? „Eh, ba robí — sedí v malém pokojíku jako v kletce — píše aneb cos jiného v domácnosti robí, a když se podívá oknem do malé zahrádky, ohrazené vysokými mûrami domů, tu by si přála křídla sokolí, aby se mohla přes ně vznést do oblak a zanést až k těm pěkným vrchům na Březovú třebas, nalykat se zdravého vzduchu, nabažit krásného pohledu — a pak se podívat do Lehotské fary, kde jí přálo tolik dobrých duší! Neumím já povědít jako mnozí, jak co cítím, ale věřte, že nezapomenu přátelské Vaše pohostinství a že

nejen zpomínám denně, ale i ráda o Vás mluvím. Od Lambla mám vyřídít srdečný pozdrav; s ním si často o Vás sklepeme. Potřeboval by nyní nějakého „korenia“, je chudák churav, nejspíše od toho nezdravého vzduchu, ve kterém vždy být musí, — a nedělal by si prý z toho nic, kdyby musel zůstat třeba v horárně. Tak má pražské živobytí své pěkné, ale i špatné stránky; a co se těch dobrot týče, halušek, těkvic, těch radostníků a bolestníků, — ah, těch zde teprv pohřešuju. Naši se divili, že jsem ztloustla, ale není div, když jsem byla všude tak dobře chována. Což Katuška, jakpak rostou vrkoče? Všechny pozdravuju, i Katkulu, Blazího, Anku; paní sestru Frušku a Katušku mnohokrátě líbám, Vám pak přátelský srdečný pozdrav ode mne i mého muže. Budu se těšit na odpis a — slíbený památník! Kdybych mohla kdy s jakou komissí posloužit, mileráda vše obstarám. Vždy

Vaše upřímná přítelkyně

Božena.

161. Hanuši Jurenkovi — o Vánocích 1855

[---]

Nyní pro obveselení srdce sním jeden z těch pomerančů, co jste mi dali, a budu přitom fantasírovat o Netalii, budu si notovat: Kennst Du das Land, wo die Pomeranzen blüh'n — dahin, dahin. Nebylo by to špatné, kdyby nás tam osud přenesl. Abychom tak jeli na lehounké gondole po moři! — ó představte si krásnou krajinu u Neapole — hvězdnaté nebe, to širé moře — — ó tam bych vínem rozehřátá zazpívala já třeba: leh bin die Fürstin von Thoren — ale jak dál — zum trinken nicht — zum lieben, nicht mehr jung — zum leiden — ano to by šlo! — zum leiden auserkoren.

[---]

162. Pavlu Dobšinskému

V Praze dne 31ho prosince 1855.

Vašnosti!

Dávno již chtěla jsem slovu svému dostat a Vašnosti psát, ale všeliké okolnosti mi v tom bránily, že jsem při nejlepší vůli nemohla. — Přiloženou knihu ráčtež mile ode mne přijmouti co malou památku; snad Vás obrázky ty našeho venkovského života budou bavit.

Starožitnosti, jež sté mi dali, odevzdala jsem do Museum, a již byly sekci archaeologické předloženy; nemáme v zdejším Museum podobné těm, co jako trubky vyhlíží a jež Vašnosti za ozdoby přilbic vojenských, do nichžto péra zastrkovali, sté drželi. — Co o tom Vocel soudit bude, nevím, ale Hanka byl stejného s Vašnosti mínění. Stranu vydání pověstí, zpracovaných od p. far. Reussa, vyjednala jsem tolik, že se zde vydají v čisté slovenčině, jak sám chce, jakmile je pošle. Tu ostatní sbírku, co u sebe chová, žádala jsem ho písemně, by mi zapůjčil, já bych ji pak buď do Museum uložila, aneb dle jeho vůle s ní naložila. Prosím, jestli byste měli tolik laskavosti panu farářů domluvit, aby se již déle nezpečoval rukopis ten vydat; bojím se, že nemá dosti důvěry. Já bych nerada zde u mužů hodnověrných a slovutných, jako Šafařík, Palacký a jiní, ve lži zůstala, neboť jsem to na slovo p. Reussa slíbila.

Vědouc, jak velice Vašnosti zaneprázdněn ste, bojím se skoro připomenouti na slíbené mi pověsti? — Dostali ste jaké, jak ste mínili, z Mokré Luky, Balogu a od pana Škultétyho? — Byla bych Vašnosti velmi povděčná za ně.

Erben, náš český Grimm, vydá sbírku pověstí všeslovanských, ve všech nářečích, a tu by měl také rád některé zvláštní „Slovenské“, snad tedy kdybyste mi Vašnosti některé poslali, — ovšem napsané původním nářečím, — že bych mu s některou zvláštní posloužit mohla. Zvlášť o „Valibukovi“ bych ráda.

Kusy slitin ze Železníka šťastně jsem přivezla a došla s nimi obdivu, škoda, že je tak těžko je transponovat. — Často si zpomínám na ty krásné slovenské kraje a upřímní moji hostitele, u nichž jsem všude jako sestra přijata byla. Kýž by už železnicemi vzdálenost přestala, abyste i Vy mohli starou matičku Prahu navštívit! — Nyní není sice tvář její příliš veselá, její luno tíží též všeobecná bída a všesvětský racek i v srdci jejím se ozývá, —ale dá pánbůh, že nám bude zase slunce svítit.

Zdalipak zdráva Vašnostina rodina? Doufám že ano. — I já se ve zdraví domů vrátila a vše zdrávo doma našla.

Prosím, doporučte mne do přízně laskavé Vaší milé choti i p. Škultétymu. Podnes mi líto, že jsem jej nepoznala. Budu se těšit, že mi Vašnosti odpověď neodepřete. Přejíc všem šťastný Nový rok, zůstávám se vší úctou

Vašnostina služebnice

Božena Němcová.

Stephansgasse No. 647/II.

1856

163. Aloisu Vojtěchu Šemberovi

13. ledna 1856

[...] ani zmínky. — Zedrali jsme všecko a nyní jsme jako žebráci; to je spravedlnost! Muž dělal zkoušku z (Waarenkunde) — a nyní chodil k Skřivanovi a udělá zkoušku z nauky o slohu kupeckém a počtářství. Rád by službu při obchodním zaměstnání, co kněhvedoucí neb při fabrice. Zkušeností má v tom dost; šel by kamkoli. Jestli byste ve Vídni o nějaké pro něho prospěšné službě věděl, pište nám, prosím Vás. —

Nyní musím pilně pracovat, neboť leží na mně celá starost o rodinu; od 350 f může leč jediný člověk žít při té drahotě. Byt jsme změnili a vzali ještě menší za 90 f, ale je nízký, vlhký, ještě také i studený. Jsem všecka nespokojena a mnohdy rozpadlá s sebou i světem. — Píšu nyní povídky pro „bibliotéku románů“, co vydává Jeřábkova; v jedné používám v dialogu nářečí okolí Domažlického a Trenčanského. Dost jsem nakořístila, na Slovensku, ale byla bych ještě víc, kdyby těch daremností nebylo bývalo. V Gomoru máji zvláštní nářečí a užívají mnoho ruských konstrukcí a mnoho ještě ruských slov udrželo se v řeči lidu. K. p. změn (přehršle, Handvoll) „za změn lenu“ — surma = náhlá práce — „mám sumo, němóžem postát“ — žoky = (žlutý), tvardy = (tvrdý), burian = (Unkraut) — pěknaja dzouša = (pěkné děvče) „červeňaja roba“ — ť užívají jako měkké č. „daj mi dač jest“ (jíst), ale pak neřekne „já bych jedol“ — „já by som jádel“ — „Idemo saeč (sít žito) — robič — hráč a t. d. — č vyslovují jako š — šva robiš, šloveše, — ve Zvolensku — řeknou čuo — v Tisouci švo, dále šva. — a vyslovuji v Gömöru v některých slovech jako ae — maeso od gaeru. d', ň, ť tvrdě se vysloví jako d, n, t, místo o uo — a mnohá slova široce vyslovují, jako smerek, smerečina—garazda (plevy) — garada (hrada, ohrada — pak trámy příční na stropu), perekop — a t. d.

Chci, co jsem sebrala slov, dát do Musejníka; ostatní vydám co obrazy a zpomínky z Uherska zvlášt. — Člověk by tam měl v každé stolici celé léto co študovat, za několik neděl není přece možná mnoho ukořistit. — Kdybyste ale někdy potřeboval čeho vědět, pište Samkovi Chaloupkovi do Horní Lehoty ve Zvolensku, poslední pošta Břevno; to je vzdělaný muž, má pěknou sbírku písní a mnoho sebral pro historii Slovenska, již časem by rád vydal. Dříve obral se mnoho zpytováním řeči. — Je ochotný, a není zarputilý Slovák, jako mnoho jiných. — Slíbil mi také Reuss, v Revúci, že pošle sbírku pověstí Slovenských, jež má po otci; z těch byste mohl mnoho kořistit, neboť by je vydal v původní formě a nářečí. — Ale je to bída s těmi Slováky, ono to je jako voda všecko; málo najde rázných, plodivých duší, všechny jak by spaly. — Smutný to úkaz věru; ale zoufat člověk nesmí, a byť se ještě více mračen nad námi shrnovalo, vid'te? — Vždyť jednou slunce zasvitne! —

Jak se máte, co dělá rodina? — Pozdravuju a líbám všecky. Prosím úctu moji, i panu Rybičkovi. — Pište mi, nyní není se již co bát. — S přátelským pozdravem ode mě i mého muže poroučím se do Vaší přízně!

Vaše přítelkyně

Božena

164. Andreji Sládkoviči

V Praze 20. února 1856

Vašnosti!

Velice ráda bych se byla loňského roku, jsouc na několik dní v Šliači, k Vašnostem do Hrochové podívala, ale zrazoval mne Záhorský, že bych se za den nevrátila, a na delší čas jsem nemohla. — Líto mi bylo, že jsem nepoznala o jednoho horlivého národovce více a ušlechtilého básníka „Maríny“.

— Nyní musím spolehnouti se na přátele moji, Pepu Szablakovu neb Plošice, že mne představí — totiž popisně. — Doufám ale, že v tom obrázku poznáte upřímnou Slovanku, a co taková prosím o Vaší přízeň a důvěru a spolu i podporu při podniknutí, jehož uskutečnění by mne nevýslovně těšilo. Myslím vydávání „Slovenských pověstí“. — Když jsem před třemi roky v Bystrici byla, seznámila jsem se s Rimavským. — Daroval mi „Slovenské pověsti“ —

o nichž jsme v Praze ničehož nevěděli. Poslal sice Rimavský do Prahy sto exemplárů, ale kněhkupci, a ten, jak známo, raději své oznamuje a prodává než cize, a proto o nich mlčel a po čase nazpět je poslal. — Komukoliv jsem ty pověsti zde ukázala, každému se líbily — to mne přivedlo na myšlenku, že by se mohly znovu vydávat, a sice v Praze — Loňský rok sešla jsem se s Rimavským opět v Bystrici. I navrhla jsem mu, aby pověsti opět vydával a dále v nich pokračoval, že bych mu to v Praze vyjednala, — ale on mi řekl tolik: „Já co úředník nemohu se tím obírat, chcete-li ale Vy do Revúce si ject pro rukopisy, které u Reusze jsou, dám Vám je a vydejte je.“ Bylo mi to vítané a já také do Revúce jela (cesta ta přišla mi ale hořko). Než Reusz farář zdráhal se rukopisy mi dát a já mu ani neřekla, že mi je Rimavský daroval, — já jen chtěla, aby mi je svěřil, že budu hledět, aby se v Praze vydaly. — Nedal mi je, ale slíbil, že nejlepší pověsti vybere a že mi je pošle. — Na opětný list z Prahy je také poslal; ten čas právě měla jsem rozličné svízele v domácnosti, že jsem v té záležitosti hned jednat nemohla, nyní ale mám vše v pořádku. Nejhuř mi šlo o to, aby se tiskly v nářečí slovenském, jak jsou psány; do toho nechtěli nakladatelé kousat, báli se, že nebude odbyt, — já ale slíbila, že bude dobrý odbyt na Slovensku — a zde též — (zůstanu-li ve lži, bude to hanba slovenského čtenářstva! —), a tak jsem přece provedla svou, že se budou tisknout v nářečí tom, v jakém jsou sepsány! Jsem tomu velice ráda, ba za vítězství to považuju. Takto se mládež naše — největší to čtenářstvo pohádek — seznámí s vaším nářečím a badatelově řečí poznají jeho zvláštnosti a krásy — a k jakému ještě prospěchu sbírání národních pověstí slouží, to netřeba Vašnostem vykládat. — Dvanáct pověstí poslal mi p. Reusz, poněvadž ale nemohu všechny upotřebit, bude rukopisu na jeden svazek málo; — jsouť následující: Král času — Vlkolak — Zemská krása — Valibuk — Dragomír — Lalijs — Berona — Ženské sluhy (nemohu potřebovat, látka je příliš známá a sloh novellistický) — Mahulena krásná panna — Radúz a Ludmila — Černokňazník — (nechci dát, poněvadž zcela podobná v jedné sbírce českých, i moravských, co nedávno vyšly) — Světovládny rytíř. — Tato poslední je jedna z nejkrásnějších, co znám, ale není úplná, konec chybí! — Proto bych ráda, kdybych nějaké rukopisy ještě k tomu dostala. — Panu Reuszovi píšu též, jak ta věc je, ale nevím, kdy se odpovědi dočkám. — Ona panuje vůbec taková nedůvěra mezi Vámi proti nám Čechům, že mi mnohdy až k pláči to bylo, — neboť bych ráda nás všecky Čechoslované viděla spojeny v jeden svorný celek! Pak by to jistě jinak bylo všecko — ale ta nesvornost, to je kletba, která nás více tlačí než všechny pouta, a té používají i nepřátelé, aby nás zahubili! — Kéž bych tuto pravdu každému Slovákovi, každému Moravanovi i Čechovi povědět mohla a vlít jim do srdce lásku vzájemnou. — K tomu však patří také poznání, a to se docílit může jen literaturou, výměnou plodů duchovních, a tu by se neměli pro nějakou písmenku vůdcové lidu nesvorit, kde účel

tak svatý a veliký! — Tak alespoň já vždy jsem mínila. Vydávání „Slovenských pověstí“ v nářečí slovenském v Praze je sice malá jen známka vzájemnosti slovanské, ale přece známka — a to je, co mne hlavně těší! Jen aby naděje moje nepadly! — Či bych se mohla na to spolehnout, že dostanu rukopisy? — A kam a na koho se obrátit? — Budou mít tolik důvěry k neznámé jim paní a Češce, aby mi rukopisy poslali? Či by to mělo zůstat jen při vydání jednoho svazčku? Chci psát Rimavskému, aby dovolil vydání prvního svazku, zdali to udělá. — Honorár není ještě vyjednan; nakladatelé by ovšem nejraději vše zdarma, ale „darmodal umřel“ — říkají u nás, a protož doufám, že i to vyjednám, aby platilo se za tištěný arch 8—10 f. Pročpak by to mělo být, aby spisovatel pracoval a nakladatel všecek užitek bral, — to už není v módě u nás. — Já žiju nyní také v takových okolnostech, že musím sebe i rodinu pérem jen živit, — poněvadž můj muž následkem politického vyšetřování, což plné tři léta trvalo, tak málo platu dostával, že jen pro něho stačilo, — a nyní, ač opět službu dostal, tak skrovná je, že rodinu neuživí, dokonce když kvůli vychování dětí pospol žít nemůžem. Je nyní povolán do Korutanska, já žiju v Praze. — Nejlépe ale poví okolnosti moje Vašnostem přítelkyně moje Pepa... Přišlo by mi tedy za těžko, an mi každá chvílka drahá, obstarávání dopisů i korekturu „pověstí slovenských“ na delší čas zcela zdarma obstarávat, protož chci si pak vyjednat, buď aby mi to nakladatel vynahradil, buď abych částku z honoráru dostala, ale aby tím spisovateli ublíženo nebylo. — Nyní jsem Vašnostem vše jasně vypověděla a naděju se, že mi podporu při tomto podniknutí neodepřete. Prosila bych, abyste nejen sami nějakou částkou přispěli, ale i jiných k tomu měli a pak mi jména oněch spisovatelů udali, kteří by v té věci pracovat mohli, — neboť každý se k tomu nehodí. Píšu spolu i do Chyžna p. Škultétymu, p. Tomašíkovi do Revúce, p. Samkovi Chalupkovi, ale ostatně nevím kam psát. Pana Hodžu znám, ale nevím, zdali by se k tomu uvolil, o Bodorovském nevím, kde je, ani Ormis, kteří i Rimavskému sbírali. - Když by se rukopisy ještě sebraly — začalo by se po Novém roku tisknout. - Nuže tedy — „Pracuj každý s chutí usilovnou Na národa roli dědičné, Cesty mohou býti rozličné, Jenom vůli mějme rovnou! —“

Budu se těšit, že mne Vašnosti odpovědí poctíte. — S úctou a šetrností zůstávám Vašnostina služebnice

Božena Němcová.

Bude dobře, když Vašnosti o té věci pomlčíte, i o mně, a jen svým to povíte, proč, to Vám známí povědí. — Adresa moje: B. N. Stefansgasse Nro. 647. Praha.

165. Synu Karlovi

Měj vážnost a úctu k sobě samému a cti obraz boží v sobě sám, chceš-li, aby jiní si tebe vážili.

Ne dobrým se zdáti, nýbrž jím býti hled'!

Čiň dobře, miluj pravdu a drž své slovo!

Tak se staneš hodným synem své vlasti.

Tvá Tě milující matka

Božena Němcová

V Praze 20/4 56.

166. Terezii Panklové

Den 6/5 Mai 1856.

Liebe Mutter!

Ich kann es mir gar nicht erklären, was denn geschieht, dasz wir gar keine Nachricht bekommen, ob der Karl dort ist, oder nicht, nicht von Ihnen, nicht von ihm. Ich kann vor Angst vergehn hier, warte von Tag zu Tag einen Brief, und es sind heute 12 Tage, was er weg ist, und ich weisz kein Wort. — Dasz es Leichtsinn von ihm ist, oder Rücksichtslosigkeit von Ihnen, kann ich mir nicht denken, es wäre Unverzeihlichkeit, uns in solcher Angst zu lassen. — Dasz er oder jemand von ihnen nicht so viel Zeit hätte, etliche Zeilen [zu schreiben], ist gar unglaublich — es kann also nicht anders sein, als dasz etwas aussergewöhnliches geschehen ist, oder die Briefe aufgefangen sind? — Was denkt man nicht alles, das können Sie am besten beurteilen, da Sie es wissen, wie es ist, und oft in Angst Briefe warteten. — Ich denke, dasz ihm entweder auf dem Wege etwas geschehen ist, oder ist er bestohlen worden, oder krank, oder nicht mehr angenommen worden, und fürchtet sich es zu schreiben, kurz ich weisz nicht, was ich denken [soll], und zittere, was ich hören werde. — Ich bin ja ohnehin schon zum Unglück geboren und kein Wunsch, keine Freude kann mir ungetrübt in Erfüllung gehn — wenn es ja in Erfüllung geht, was selten geschieht. — Es kommt mir vor, als wenn eine Wolke so schwarz und schwer wie die Nacht über mir schwebte, mich immer mehr und mehr niederdrückte, bis sie mich ganz erdrücken wird, — und durch diese Nacht sehe ich

keinen einzigen Stern, der mir freundlich leuchten möchte. — Und es ist in meinem Leben wirklich so, nirgends, wohin ich auch immer das Auge wende, ist für mich ein Glück, überall Trauer und Kummer, selbst wenn ich auf die Kinder blicke; der Karl, weisz ich nicht, ob er sein Glück rinden wird in der Welt, mit seinem leichten Sinn, der oft ein Glück ist, oft zum Unglück führt. — Und die zwei, mein Gott, wenn uns immer so schlecht wird, was werde ich für sie tun können? Und auf anderes als ihre Kentnisse können sie sich nicht verlassen. Und zu alledem sind sie beide nicht gesund. — Und ich selbst bin auch mit meinen Kräften bald zu Ende, habe keine Gesundheit und werde sie nie mehr haben. — Was kann ich denn hoffen? — Und zu alledem die schweren Zeiten, die den Menschen furchtbar drücken. — Es war mir leid, als mir die Marie den letzten groben Brief schrieb; sie konnte sich doch wohl denken, dasz es nicht Leichtsinn von meiner Seite ist, dasz ich den Karl nicht zur rechten Zeit hingeschickt habe. Jetzt, wenn er ja da ist, werden sie von ihm selbst hören, wie es mir geht; und wie schwer es mir war, ihn ordentlich aus dem Hause zu schicken, was ich schon wegen ihnen tun wollte, damit es nicht heiszt, ich schickte ihn hin, damit sie ihn bekleiden, und dann weisz ich, wird es ihm das erste, zweite Jahr nicht so leicht sich zu bekleiden. — Ich habe freilich das Reisegeld versprochen gehabt, zum 15/4, aber ich bekam es nicht und muszte mir es dann doch vom Verleger nehmen, was ich aber nicht kann, so lange ich das Manuskript nicht abführe, da muszte ich mich halt mit dem Herzen voll Sorgen hinsetzen und schreiben, beinahe drei Nächte bis zum Morgen, um Geld zu bekommen. Jetzt bin ich auch sehr geschwächt, und musz halt doch wieder arbeiten, da ich versprochen Arbeiten schon habe. — Ich hätte freilich schreiben sollen, da ich aber glaubte, der Karl wird den 15. fahren, schrieb ich nicht, und als ich schreiben wollte, wann er kommt, kam ihr Brief, und dann der Marie ihr Brief, den ich mir aufheben werde. — Es verdrieszt mich ja ohnehin jetzt, dasz ich ihn hingeschickt habe, vielleicht hätte ich mir vielen Verdrusz, vielleicht auch Schmerz erspart, denn wer weisz, was ich hören werde, wie es ihm gegangen ist. — Ich habe es ja nur deshalb getan, damit er doch unter einer Obhut ist, solange er nicht selbst vernünftiger wird und mehr Erfahrungen in der Welt gesammelt. — Hier in Böhmen sind gröszere und berühmtere Gärten als dort und da hätte ich Protektion genug, aber wer hätte dann auf sein sonstiges Betragen Acht gegeben, so wie die Groszmutter es kann, und ihm mit gutem Rat beigestanden? — Und dann wegen der deutschen Sprache, damit er sich einübt. — Sonst hätte ich gewisz nicht die Marie um ein gutes Wort beschwert, und sie kann versichert sein, ich werde mich hüten, ihr wieder mit einer Bitte beschwerlich zu fallen. — Ich wünsche nur, sie selbst möge nie in die Lage kommen, andere Menschen um etwas bitten zu müssen, und sie möge nie in die Lage kommen, ihr Brot selbst verdienen zu müssen und so viel entbehren zu müssen wie ich. —

Wer keine als höchstens unnötige Sorgen hat, dem Essen, Trinken bis zum Munde getragen wird, dem ist's leicht, über andere Menschen abzuurteilen, aber sollte sie an meiner Stelle sitzen, dann wollte ich wohl sehen: „was es für eine Wirtschaft gebe!“, wie sie von mir sagt. Ich werde ihr nicht so bald schreiben, ich musste nur bitter werden. — Aber ich bitte Sie, liebe Mutter, um Gotteswillen, schreiben Sie mir gleich mit umgehender Post, was geschieht, warum Karl nicht schreibt, ob er gesund ist, oder was die Ursache ist des Stillschweigens, ich bin auf das Schlimmste gefasst, nur Gewisheit. — Es träumt mir ohnehin jeden Tag vom Vater und Hynek, und vom Karl. — Ich soll arbeiten, und weisz vor Angst und Kummer nicht, wo mir der Kopf steht. Mein Mann und Kinder grüßen Sie tausendmal.

Ihre

Bety.

Mein Mann schrieb den 30/4 der Marie, hat sie den Brief bekommen?

167. Synu Karlovi

10/5 56

Milý Karle!

Včera odpoledne dostali jsme tvůj list, poslední, ten první posud nemáme. Můžeš si myslit, v jaké ouzkosti jsme ustavičně byli, — nyní jsem ráda, jen když alespoň vím, že jsi tam a že si tam šťastně se dostal. — To první tvoje psaní musíte hledět dostat, ale na vaší poště, my zde se doptávat nemůžem, poněvadž nemáme recepis. — Piš mi prozatím, co v něm bylo, jak se ti na cestě vedlo — a vše ostatní, kdo ví jak dlouho to bude trvat, než list dostanete. — Trápí mne to, že si naříkáš na prsa, prosím tě poslechni a měj se každý den studenou vodou prsa, hned ráno jak vstaneš. — Ono to bude u tebe jen zachlazení, z toho si dostal kašel — ale dobře víš, jaké to následky jsou, když si člověk toho včas nehledí. Kdyby Hynek byl hned z počátku se nezanedbal, kdyby hlavně byl nekouřil a se myl pilně, nebylo by to tak daleko s ním přišlo. — Může ti být dobrým příkladem. — Ráno jak vstaneš, vezmi si na umývadlo vodu a houbu — a hodně si prsa vydrhni do červena — tím se kůže zahřeje, sešili a není pak pro každý větřík tak choulostivá k zachlazení. — Ostýchat se před druhými nemusíš. — Jestli máte v Oranovně zimu, můžeš, kdy jdete k snídání, u maminky si to udělat. Hned po umytí zase chod, abys přišel do tepla. — Nechod' zapocen polonahý ven a bos. — V zahradě je vždy

vlhké povětrí, protože je voda blízko. Až bude voda ke koupání, chod se denně koupat, jenom nebuď nikdy přes osm, deset minut ve vodě, tak je to nejlepší, kdo nezná plavat. — Nechoď ale sám se koupat, ani na nejistá místa, Bobra je šálivá řeka. — Dokonce se ale chraň kouření; až budeš ustátý, muž, dělej si co chceš, ale nyní si ještě mladík v roštu, a tu musíš hledět, aby krev tvoje zdravé povětrí a zdravé šťávy dostávala a plíce i všecek ústroj těla se sílil — a ne abys sám tomu, co ti příroda udělila, na překážku byl, — a to se tabákem děje — nervy žaludkové se otupují, plíce dýmem jedonosným zahacují, do krve se přiměšují částky dráždicí nervy a u mnohého je i otupující. — A je to jen marnost. — Pak ten zápach v ústech — já to na sobě zkusila, jak to ošklivé je, a mohu nyní směle říci, jak to účinkuje. — Pak se chraň ostrých nápojů — nepí, když bys i příležitost k tomu měl, víc než žejdlík piva denně, víc ti ho pro sílu třeba není, ba ani to, dostaneš těžkou krev, vyrážku po těle a zkazíš si mladistvou tvář i mysl (ty víš, co tím myslím). Dokonce chraň se rosolek, vina a p. Tam se na to drží, ale ty zůstaň při svém českém pořádku a raději trochu kávy se napi. Ne ale také silnou, ta by ti zle posloužila, dokonce pro prsa. — Naděju se, že mě poslechněš. Jez více od masa, kdy můžeš, to ti nejlíp sílu dá, sladkých mlsků se chraň, ty ti jen šlemy v žaludku nadělají a pak ti bude mdlo, a také dostaneš kašel, ba i zimnici lehko dostat můžeš. — Pomysli si, kdybys neměl zdraví, co by z tebe bylo, jaké trápení bys sobě i mně způsobil. Člověk hned neumře, ale když cítí na sobě to umírání a dlouho umírá, jaký pak to je žal! A mladý člověk, před nímž celý svět otevřen, když pak vidí, že musí ho opustit, že není proň pomoci! — A dokonce když vinu sobě přičítat musí. Často si to rozjímej, a když ti přijdou choutky na věci zdraví Tvému škodlivé, vždy si představ smrt a moje trápení, a snad toho necháš. Nikdy si nemysli: „eh pro jednou nebude zle — nebo zítra to udělám“. — On se může i jednou ústroj tělesní zkazit na vždy, a. co dnes udělat můžeš, neodkládej na druhý den. — Poslechni matku svoji, to víš, že pro vás žije a že by ráda radosti na vás se dočkala. — Nestýskej si tak, aby ti to škodilo, podáš-li se tomu, může ti to i v práci překážet, což by nedobře bylo. Nyní nesmíš být děckem již, musíš zvykat na jiný svět a jiný lid, a svět mladosti tvé nosit v srdci se všemi jeho památkami. Připomínej si často zlé i dobré, cos zakusil, viděl i slyšel, abys jedním i druhým se pamatoval a poučoval. — Na mě a nás všecky myslit můžeš a bud“ ti to vždy rozkoší, ale přitom zpomínej: „nyní jsem zde, bych svět zkusil, bych se vzdělal, stal se člověkem užitečným, abych těm, jež miluju, radost udělal.“ — Když budeš mít pokdy, můžeš se s námi bavit v psaní, jak jsem ti již řekla, můžeš mně srdce svoje zcela otevřít, ale aby touha přemohla vše ostatní, tomu připustit nesmíš. — Pamatuj se, Karle, na jeden přestupek v tvém živobytí, — vid' že bys mnoho za to dal, kdybys ho mohl smýt? Já vím že ano, tys mnoho tím ztratil v lásce lidu, na kterých ti záleží, a že tě bolí jejich chladnost, — tys mně tím náramnou

bolest udělal, kterou ti ani povědít nechci. — To nemůžeš jinak smýt, než kdy si získáš nyní dobrou pověst a spokojenost svého pána a dokonalým, pořádným mladíkem se staneš. — Pak ti budou zase lidé naklonění, kteří se nyní na tebe mrzí, — a každý rád zapomene poklesek, ku kterému tě svedla lehkomyšlnost. — Nemyslí, že jinému to projde, proč tobě ne; — kdo chce slout vzdělaným, od toho se požaduje i jiné chování, a kdo ví, co pravé dobré, co krásné, a přestoupí to, ten je většího trestu hoden než sprostý surový člověk, od něhož nic lepšího požadovat nemohu, který o citu ušlechtilejším pojmu nemá, ani o pravém náboženství. — Proto také se na tebe hněvají ti, kteří v tobě lepšího cos hledali. Tedy to naprav zase, — abych se mohla někdy s Tebou pochlubit, — a když bych měla se světa sejít, abych měla lehkou hodinku. — Ty mi píšeš, abych si šetřila zdraví. Vidíš, hochu, já bych ráda na světě byla, kdybych měla naději, že z vás budou hodní lidé někdy, ale když mě mnohdy tak trápíte, ten Jaroušek je také tvrdohlavec, pak mě všecek život omrzí a nejraději bych umřela hned, abych se nedočkala neštěstí a hanby na vás — a aby mně nikdo vinu toho nepřikládal. — Já vím, že máte dobrou vůli, že vám je to líto, když vidíte, že jste mi ublížili, ale co je to plátno, když vaše dobré úmysly na obrátku se mění, to je ta bída u vás. — Snad to ale nyní bude jiný u tebe, Karle, vid'?

Když uznáváš, že není nikdo jako já, musíš uznat také, že já to s tebou nejlepší myslím, a že co ti radím, zajisté jen k tvému dobrému bude. —

Nám se také po tobě stýská a skoro denně se mi o tobě zdá — a když někdo po schodech rychle běží, myslím, že do dveří vrazíš ty. Také Marjanka zpomíná každý den: „na pana Karla“ — ještě ten měsíc u mě bude. — A děti také zpomínají, co asi Karel dělá? — a na Saganaky. — Když ty dni pošta do domů šel, už jsme běželi, a když řekl vždy: „nic ze Sagan!“, nevěděla jsem už ani co si myslit. Pořád mi napadalo, že se ti stalo nějaké neštěstí, nebo že tě okradli, — a bůhvíco si člověk všecko myslí. Jen mi všecko vypiš, jak se ti na cestě vedlo, jak si s penězi vyšel, kdy si tam přijel, jak si byl přijat od pana Taichertera a jak je nyní s tebou spokojen. Co ti říkali naši a kterak to máš všecko zřízeno. Snídáš také u babičky a večeríš? — Na tu drahotu není platu mnoho, ale proto můžeš dobře vyjít myslím. Vid' že ti nyní přijde k dobrému, že máš oděv v pořádku? — Koupil jsi's klobouk? — Jakpak na hranicích, prohledali tě? — Co říkali knihám? Četli jsme v Mercys, že byla v Praze paní kněžna, a to jsem náramně litovala, že jsem o tom nevěděla, byli bychme na dráze čekali, abychom se strýcem mohli promluvit. — Copak ti říkal? — Bylo by mi ovšem milejší bývalo, kdybys u babičky spal, ale když to nemůže být, také dobře, vždyť tam nebude také zle snad? — A nyní je léto, člověk se všude vyspí. Jen si dej pozor na všecko při práci, aby s tebou byli

spokojení, a chraň se všech spolků. — Aidu máš prý nejradsí mimo babičky, je to pravda? — A co ti druzí, oni jsou všecy hodní, ale každý člověk má své rozmary a vášně, to jinak není, a proto musíme mít strpení jeden s druhým. — Jen se mezi ženskými tuze nerozmázli, musíš přece také mužným jednou být. —

O nás ti nemohu nic dobrého psát. — Tátovi srážejí taxy a co si jednou vzal Vorschusz v Uhřích, a tak dostává jen pár zlatých měsíčně a nemůže mi ani obědy platit. — Od Jeřábků to víš že nedostanu těch 45 f až někdy v Srpnu, a vypůjčit si je nemohu. Byla jsem u Kounicové — Štulc u ní stranu tebe ani nebyl — a ona mi dala 15 f, tak jsem mohla Mař. na ten první termin polovic dát, a že máme na živobytí přes svátky. Pak nevím, kde si ty peníze vypůjčím, to víš že je činže, uhlí, mlíkařka a co víc.. — Je to kříž. Kdyby měl táta na cestu do Vídně, bylo by to nejlepší, ale nemohu to sehnat. Po svátcích přijede sem Kolovrat, chci k němu. — U nás to už jinaký nebude, a nejlíp bylo by, kdyby dostal co nejdřív službu. Že je dost nad tím mrzutý, to si můžeš pomyslit, a děti dostávají huby každý den, což také někdy zasloužejí. — Druhý svazek „Pohorské vesnice“ má dnes vyjít, líbí se to. — Wenzigovi „,pracovala jsem báchorky — už je poslal do Lipska, líbily se mu, a kdo ví jestli nebudou chtít v Lipsku další pokračování mých pohádek vydat. On bude o to jednat. — Z těch překladů dostanu polovic honoráru, co Wenzig dostane. — Nyní dokončuju pro Koledu: „V zámku a v podzámčí“. Bendlovi se to tuze líbí. Dostanu 30 f, ale nevím jestli napřed; Pak pro Št... do Poutníka malou novelku. — Pak pro časopis „Škola a život“ Řezáč mne prosil. Jel za týden po tobě také do Německa přes Dráždany a Berlín. — To je hodný kněz. — Až si ty malé věci odbudu, pustím se teprv zase do větší práce. Nejdřív bych ráda ty „cestopisné obrazy“, pak ten delší román. — Jen kdybych měla pokoj a mohla bezstarostně psát, ale to je největší chyba, potřebovala bych takhle 300 f, abych mohla si všecko zapravit a pak měla od čeho živa být asi dva tři měsíce, abych jen psát mohla; — a nejvíc by mi potřeba bylo zdravého povětří venkovského a dobré stravy, abych se zase posilnila. — Jakpak se líbily ty věci, co Dora dělala, a jak na hranicích, nenašli ti to? — Jaképak tam máte počasí, zde ještě nepršelo, když si odjel, víš že bylo pěkně, a od té doby ustavičně. S prvním májem začalo být chladno, ale ani nekáplo posud. Okolo Prahy ale prý prší. — Květy ovocné na mnohých místech zmrzly. — Byla jsem ty dni u Pilce v zahradě, ten to má teď těžký, tolik schodů, on také plival krev a špatně vyhlíží — má mnoho díla. — Pozdravuje tě. Bendi tě také pozdravuje; nejel do Rejhradu, Št. mu to tak vyvedl s penězi jako tobě, až na poslední chvíli to nechal, až není z toho nic a nemůže ject, protože, jak víš, také nemá pořádně do čeho se obléct. — Jarouš bude mít jednou za týden obědy u Skřivanů. — Pan Mencl tě také pozdravuje; byly jsme ve

výstavě; je tam kolik nových obrazů, cos neviděl, zvlášt od Engherta: „Markéta Míšeňská, jak se loučí s dětmi — jsa na útěku“ — Hanušovic tě pozdravujou, jsou zdraví, děvčátko se jmenuje Ludmila, říkají jí „Milá“ — Hynkův hrob nechala jsem předělat, zvýšit, jak víš, a Pilz mi dal břechtany. V pondělí je májová slavnost. Nezapomeň mi vykreslit tatínkův náhrobek a nāpis na něm! — Máš tu u mě ještě jeden pamātník, pošlu ti ho po druhy. — Zeptej se na poště, jak to je s knihami, jestli bych ti směla knihy odtud poslat třebaš pod křížovou obālkou — a co by přišlo cla. — Jestli by to přišlo draho, pošlu je přes Liberec, pan kmotr je dá v Žitavě na poštu. Zeptej se také, jestli se smí poslat „dagerotyp — Ein Familien-portrāt“ — a co se od toho platí. Kdyby to nepřišlo draho, až si ushromāždíš nějaký groš, mohl bys si poslat, já bych se ti dala vykreslit nebo dagerotypovat. — Já k tomu peníze sotva kdy budu moct uspořit, jakkoli bych to ráda udělala, neboť pěkný v pouzdru stojí 5 — 6 f CM. — Kdyby mně chtěli naši něco starého poslat, musíš mi to dřív psāt, abych Vām [dala] vědět, kterak byste to udělali, — bylo by dobře, kdyby se to stalo, dokud tu tāta je, on by mohl jít do Hauptzollamtu a oni [by] mu to nerozdělávali. — Dora chudāk potřebovala by dost nějaké letní šaty, sukně, košile, nějakou mantillu, ale na to není pomyšlení, abych jí to pořídila. Včera plakala, že nemá na svātky nic přes sebe. — No to ale je to, co mne nanejmně trápí, když mi chybí šaty; nějak se člověk protluče, huř je s žaludkem, když ten nemá. — No tedy jsem ti toho napsala dost, máš co číst, jen ty mi také hned piš, jsou svātky, budeš mít tolik času snad, a všecko nám vypiš, a co nechceš říct před tātou, to napiš na zvlāštní listek, rozumíš? — Buď jen hodný a poslechni moje rady, co se zdraví týká. — Pāna poslouvej i babičku. — Tím mi tuze ulehčíš, když budeš pořādny. — Piš hned a list vyplat, já musím zde vždy 12x platit, to jest 4 Silbergroše. Raději já budu list také vyplacet, ale tak musím vždy o groš víc dát. — Tāta, děti Tě srdečně líbají i Marie i Vidāk. Kanārek nám v neděli vylítl do zahrady, ale dostali jsme ho zase. — Líbām tě vroucně.

Tvá upřimnā

matka.

Pište zase adresu na domācího pāna: Albert Zechner. — Rozumíš. —

168. Hanuši Kolovratu Krakovskému — před 26. květnem 1866

Hochgeborner Herr Graf!

leh nehme mir die Freiheit beiliegendes Buch, meine letzt beendigte Arbeit E. H. zu übersenden, und bitte es als einen Beweis meiner innigsten Dankbarkeit und Hochachtung gutigst annehmen zu wollen.

Es ist ein theilweiser Erfolg meiner vorjährigen Reise, die ich nur mittelst gütiger Unterstützung E. H. unternemen konnte und die mir sehr nützlich war, Kenntnisse des Slovakischen [- - -]

169. Synu Karlovi

18 26/5 56 odpoledne začato — 18 25/5 56 na počtu odesláno.

Milý Karle!

Před chvílí obdržela jsem tvůj list, i s penězi, na který jsem už s nedočkavostí čekala. — Myslíla jsem si ale už, že ty budeš čekat na ten ztracený list, až ho dostaneš, což se i stalo. — Líto je mi, že nás to tolik stálo, ale ať ti to Marii vynahradí, když je na tom vinna. — Těším se z toho tak, že ti to ani vypovědít nemohu, že se cítíš dosti spokojen a že se ti tam líbí — a že nyní nahlížíš a zpomínáš na moje napomínání. — Ano milý hochu — cizina tě přivede k náhledu, ona tě ale také poučí a rozum ti zbystří — a bez té zkušenosti byl bys přece jen jednostranný, tu školu prodělat musíš. — Jen pozoruj lidi okolo sebe, sám pak jim nedávej nahlížet do svého vnitřa, leč bys seznal duši dobrou, upřímnou a stálou, — tu pak také zase upřímně miluj. — Jen se s nikým nezhazuj, buď zdvořilý, skromný, ale nade všecko važ si sám sebe a vnitřní vědomí ať tě vždy povznáší nad sprostotu, všednost, a vášeň, chce-li tě podmanit, hled přemocť duchem — a nedopust, aby tě do bláta stáhla. — Každý člověk má nějakou chybu a nějakou zvláštnost, musíš se tedy učit je snášet — aby i s tebou lidé strpení měli — a buď vždy šetrným ke každému, to ti získá i uznalost lidí. — S Oskarem myslím že spolky mít nebudeš, aniž můžeš mít; ale straň se jich také, on se k tobě nehodí. — Vůbec jsem ráda, že jsi více s našimi pospol. — Babička je dobrá, to máš pravdu, a na její některé zvláštnosti se nesmí ohlížet, ty jsou jako stín proti jejím dobrým vlastnostem, a to je vždy dobře u člověka, když je toho dobrého víc než zlého. — Tak to bude i u strýce i u Marii; on je divný — asi jako táta má své zlé stránky — v srdci ale přece dobrý. — Je to ošklivá povaha, ta prchlá, vrtkavá, ale člověk musí mít strpení s takovými, vždyť oni sami dost zkusí tím. —

To je ta největší tíže, to největší neštěstí, když člověk není pánem svých vášní, jakékoli, ať je to urputnost, hněv, prchlivost, lenost, pití neb jiné obžerství, neb vilnost, to spoutá víc než řetěz otroka na galejích přikovaného, víc ho trýzní, než mučírna by to dokázala. — Kdož může člověku ublížit tak, aby klesl, kdo nad ním zvítězit, když je sám sebou usrovnalý, když se na svět dívá okem svobodného nepředpojatého člověka, když láska k bohu a lidem v srdci jeho vře, kdož ho může ukovat, zničit — Nikdo — a nic! V bídě, v okovech, na hranici je svoboden, duch se nedá poutat a čisté jeho vědomí i na hranici katanům se vysměje! — Proto musíme mít s lidmi, kteří máji nešťastnou povahu, slitování, neboť oni při vši zlobě mívají obyčejně pěkné stránky — ale s člověkem tupým, hloupým, zlomyslným, s tím nic nemít. — S hloupostí se nepouští ani pánbůh do boje, těm se vyhni vždy, dokonce jestli se s hloupostí i zloba spolčí, to jsou nejhorší potvory člověcké. — Líbí se mi, že sté s babičkou a Aidou tak dobře — Aida je dobré stvoření, až příliš dobrá pro svět, jaký je. — A koho si vezme, přece Beyra? — Snad mi to bude psát. — Gustav je tichý hoch a pilný — Otto je také drak, ale babička neměla ho dávat na řemeslo, ale hned k vojsku, on je zrozen za vojáka — a byl by snad přitom k štěstí přišel. — Josefa lituju — ten ti buď příkladem, jak si mladý člověk bláhovým zamilováním a nezkcrocenou vášní svět zkazí. Co nyní z něho — kdyby ho i touha do světa vedla — už je po všem! — Starost má s tolika dětmi a ženu churavou! — A děti kdo ví jestli zdravý, poněvadž má ona skrofle a ty se rády i na děti dědí! — I Marii není zlá, jen prchlá a divná, což se ovšem k Jacqovi špatně hodí. — Lituju ji velmi — zkazila si také svět. — Málo mi ale píšeš o tom, kterak je s tvou práci pan Teichert spokojen a jestli ve všem můžeš jeho požadavkům zadost učinit? — Paní kněžně se nediv, za jedno je to vývodkyně — za druhý je churavá — má srdeční neduh — a přitom nesnese ani veliké teplo, ani silnou vůni, ani nápoje, zkrátka nic, co nervy dráždí. — Milý hochu — ta paní při vši své nádheře a bohatství přece šťastná není — ani zdráva — a ten neduh je zlý, ona může být jednou v okamžení mrtvá, ve smíchu a při vši zdravotě může se jí srdce zalít! — Vidíš, každý něco má — a ty, chudý zahradnický pomocníku, nemáš tvé paní vývodkyni čeho závidět, věř mi! — Nyní ti musím psát, co my zde děláme; všelicos se změnilo, — a to nejhlavnější je to, že jedu ven. — Vidíš milý hochu, — když je nejhůř, pomoc je nejbliž! — Bylo mi zle, velmi zle — dostala jsem křeče až ze samé starosti a přemejšlení — činži jsem neměla, Marii 15 f doplácet — mlíkařce, uhlířce, a doma ani groš — Štulec mi nedal nic, jen odkazoval na boha! — Ano, ano a ruce položit do klínu — to by tak bylo hodno člověka, aby maje sílu a rozum se vším se spolehl na pánaboha. Nu mlčela jsem. Tu ptala jsem se ho, jestli řekl o něco p. hr. Kounicové, a on že ne. — Vidíš! — Tedy jsem šla sama k ní s poklonou — ona mě velmi srdečně přijala a všelicos jsme mluvily. Já ji o nic neprosila, ale ona mne šla vyprovodit a venku dala mi 15 f

— Byla jsem ráda — a hned je poslala Marii. První termín tedy mám s krku. To je hrubiánka — a za těch 30 f přece si nic nepořádila. Má prý zlost jen proto na mě, že si myslila, že já Pilze odmlouvám, protože tam málokdy k ní přijde, a on je chudák tak práci zanesen, že nemá ani oddechu. Plival už krev z toho běhání na ty schody. — Když jsem to zaplatila, bylo přece zase zle. — Tu jsem si naříkala Bendlovi. — Co on, chudák, mi pomoci nemůže, ale ten den setkal se s Šulzem, co je vychovatelem u pa. hraběnky, a tomu to všecko řekl, jak to se mnou stojí. — U paní hraběnky v domě bydlí jistý Staněk (Bohdan), co vydal také jednu básně a nyní na místě Šafaříka profesorem lučby se stal — Ten je v domě jako syn — a co chce, hr. mu udělá; tomu to Šulz řekl. On je statkářův syn z venku, z Poříčí nad Sázavou — otec jeho má hospodu a dvůr, drží dostavníky — a mimo to má od knž. Lobkovic najmutých 8 dvorců. — Mimo něho jsou jen dvě sestry doma. — On je šlechetný hodný člověk — (má rád kontesku, a kdo ví jestli mu ji hr. nedá). — Ten hned druhý den ke mně přišel a přinesl mi 50 f — abych si mohla trochu dluhy poplatit a měla od čeho živa být, — a pak mně řekl, že chci-li ject na léto k jeho rodičům ven, i s dětmi, — že budu mít všecko zdarma. — To víš, kdo byl radši než já. — šla jsem hned k paní hraběnce, a ona mi domlouvala, že proč jsem se jí dávno nesvěřila, že ona to nevěděla. — Povídala, že mne chtěla vzít do Čížkovic s sebou na panství, ale že je tam málo místa v zámku — (což je pravda, je to malý zámek) — a do Března že pojedou teprv na podzim, že by mi tím nebylo spomožino, — a že bych nemohla vzít děti s sebou. Ze tedy mluvila se Stánkem a že bych jela do Poříčí. — Já jsem radši, neboť bych u hraběnky byla více nesvobodna než tam venku. Staří Staňkovic jsou hodní Staročeši, budu tam mít dva pokoje pro sebe — a všecko zdarma, celých pět měsíců, i jízdu do Prahy kdy budu chtít zdarma, protože máji svůj dostavník. Je to jen tři míle od Prahy, takže jsem tu za pár hodin. — Ovšem že budu pilně tam muset pracovat, abych si na zimu napřed něco vydělala, — ale doufám že budu venku při lepší stravě a na zdravém povětří zdravější, a tudy pilně pracovat budu moci. Mám už také ujednáno, že budu dostávat za práce po dvaceti zlatých stříbra za arch. — Tak se snad přece dá bůh lepší vyživíme, a dostane-li táta brzo nějakou službu, že budu moci i ty dluhy si poplatit, které ovšem já jsem neudělala pro sebe. — Paní hr. byla také u policejního hejtmana skrze mne a on řekl, že se mi pražádné překážky v cestu klást nebudou. — Nyní musím jen hledět, abychom se trochu se šatstvem uspořádali, a bylo by mi velmi vhod, kdybychom ty věci ze Sagan měli, možná že bych všelicos dobře potřebovat mohla. — Ráda bych také tátu do té Vídně vypravila, ale všelicos potřebuje, a na cestu také; — a on mi nyní celý měsíc pranic dát nemůže, ba já jemu musím vypomoci — protože nemá groše. — Z Vídně ale přišlo, aby se o službu se yoo f hlásil, tak honem bude dělat zkoušku a zadá, ale kdyby ve Vídni byl, šlo by to čerstvěji. — Nevím tedy ještě, jak to vyjednám. —

Jarouš zůstane zde a Marjanka také nechce jít nahoru, až prý k poslední, a že tu bude u nás v bytu. Tak budou s Jaroušem, kdyby táta odjel, sami až do prázdnin, pak ho vezmu ven. — Neméně dobrý to bude i pro Doru, ta se hezky pozdraví; jen se bojím, že právě skrze ni se opozdíme s odjezdem, stůně a nevím, nedostane-li typhus, panuje zde tuze silně, a tak to u ní začíná. — Byl by také div, aby mně se nějaké potěšení podařilo zcela bez kalu. — Dostala jsem také od pni hraběnky hedbávné šedivé šaty; nejsou již nové, ale mohu jich přes léto dost užít. Látka je lehká hedbávná, šedivá a černá, jako to já mám ráda, dělám v nich dámu, jenže nemám k nim nic přes sebe. — Slíbila mi také pni hraběnka, že bude psát Kolovratovi skrze mne. Já mu poslala „Pohorskou vesnici“ — snad mi tedy něčím přispěje, až ho dobrá napadne. — „Pohorská vesnice“ se všeobecně líbí a velmi pochvalná je o ní kritika. — Jeden exemplář tu máš a při příležitosti, když by sem babička přijela, pošlu ti ho. — Hansmann tě pozdravuje a poslal ti básně Goetheho, Schillera a Bürgera (který dělal krásné ballady, jako náš Erben). Máš to vše dobře schované, — a nezapomeň se mu poděkovat, adresu máš, jen na redakci. — Bendi tam ještě nebyl, Štulc mu to udělal s penězi jako tobě — v Brně ho čekali, a on nemohl ject, a posud nemůže. — To je kmostr louda, ten Štulec. — Nyní jsem poslala do „Koledy“ „V zámku a v podzámčí“ — trochu jsem to předělala, je to pěkná novella. — Pak Št. nějakou maličkost pro kalendář, a venku se pustím do Cestopisu a mezitím budu pracovat na románu „Světlo a stíny“ — a na povídce ze staroměstského života Pražského. Pak musím trochu pohádky zase v pořádek si uvést, abych mohla pár svazků vydat. — Jednou budete mít, děti, přece po mně památku, dá-li mi bůh, abych ještě tak dlouho žila, až to vše, co chci, dokončím. — Jen abych se i na Vás dočkala radosti! — To mne tuze těší, že přijede Marie a babička do Teplic, — ale že bych já tam jela, to nebude možno, ono to přece koštuje, cesta tam, a trávení v lázních je drahé. — A bylo by mi líto, kdyby i děti babičku neviděly.

— To bych já si přála tak, aby babička přímo jela do Prahy — a pak do Teplic. Tak nás uvidí všecky — to bych přijela z venku i s Dorou — a pak co bych si také přála, že by se mohla babička i Marii se šikovnými doktory poradit, — to víš že mám známosti mezi nimi. — Je to malý u nás, to je jisto, ale přece bych dle možnosti babičku pohostila. — Ono by to bylo dětem líto, kdyby babičku neviděly, to víš, — a všecky tři abychom tam jeli, to nemůže zas být. — Nějak to s babičkou umluv a domluv jí, — aby to tak udělaly. Odtud se jede po dráze až do Auschy a pak po dostavníku do Teplic. — Ty věci mi tak pošlete, to bude nejlíp, a když napíšete adresu, jako by to direktně z Lobosic šlo a ne z Pruska, tak to nikdo v celnici prohlížet nebude. — Tak je to nejlíp. — Řekni Jacqovi, aby mi poslal trochu čaje, — vždyť

mu nebude o 1/4 libry tak zle. Tedy ty v Cylindru! No to asi hezky vyhlížíš, vid' — Jen si šetř tvůj černý klobouk, plstěný, abych tě v tom viděla, jestli se tam podívám, nebo si dej podle něho na zimu udělat, mně se cylindr nanejvýš u mladíka protiví. — A bílý rukavičky — a komplimenty! No byla bych tě ráda viděla, to měla asi Marii co komandovat — ne? — A co ti darmožrouti říkali? — Dobře máš, že si kupuješ segltuchovy kalhoty, ale ty, co máš, nos taky — vůbec nepohrdej tím šatstvem, až na podzim a v zimě přijde ti to vhod všecko. V čempak, v jakém šatu pracuješ obyčejně — a jak když jdete do zámku? — Copak ti hrabě říkal, či si tě ještě nevšiml? Jakpak se k tobě chovají ostatní v zahradě? — A kterak to že spíš s Gustavem? — Že se budeš koupat v komůrkách, jsem ráda, Bobra je klamná paní. — Vidíš, přece ti někdy něco kápne, a ono je to dobro, vid'. — Buď vděčným za vše. — Tedy si koupil Aidě rukavičky — no je to dobře — ostatně by to oni ale od tebe nežádali, věř mi. Musíš si s penězi hospodařit, abys měl vždy nějaký groš v zásobě pro nepředvídané potřeby. — Jestli jen trochu budu moct, tak na podzim přijedu, ale to by teprv někdy ku konci Oktobru bylo. — Na ty výkresy se těším, pošlete to s věcmi, vid'? — Ano; s poštou není nic, to byste se naplatili. — Ale kdyby se Ti hodilo něco poslat od věcí, nejlíp na dráhu, to to jde pak svou cestou až sem do Hauptzollamtu. — Jen když je dobře udáno co, a není to nic nového, co by platilo mnoho cla, — a nyní, co je ten Zollverein, to není tak přísný. — Zajisté že nečetly babičku, až si přišel, vid'? — Anebo jí nerozuměly. Líbí se jim? — Noviny ti píše táta a Jarouš. Dora leží. — Vítězky je mi líto, bylo to děvče šlechetné. — Tak se ubírá jeden za druhým. — Nezapomeň jen psát, a nejdřív p. Fialovi, dej si na tom záležet, vypsát mu všecko řízení i správu a práce, — a dostaneš-li, pošli mu výkres parku — List dej do mého, a nepečet'. — Já ti připisuju na ceduličku, jak bys mu měl psát, to vím, že ti vždy o ten začátek jde. — Piš mu nyní, zároveň až mně psát budeš. Georg mu ještě nepsal a bolí ho to, — tedy piš ty hned. — Zříd' si to tak — — Jednou piš tomu, pak onomu — nejprv Fialovi — pak Pilzovi — zase Šťastnému — Pepíčkovu — a Hansmannovi — a tak si to časem vypořádáš — pohodlně. — A mně listy můžeš si psát po chvilkách taky. Jen se mi pilně měj prsa, jen mne i v tom poslechni, ne, až se shledáme, abys byl nemocen. Když bolest na prsech máš, je to vždy malá chyba — a z malé chyby může se stát větší. — Vidíš, kdyby se byla Vítězka z počátku myla, jak Lambl radil, mohla tu ještě být a snad se léta zachovat, ale teprv až teče voda do huby, — pak najednou všecko! — Jen tedy buď i v tom hodný, mysl si vždy, že to děláš pro mě, — jako ty mě napomínáš k procházkám — Dr Lambl tě pozdravuje — a Bendi nastokrát — bude ti také psát po druhy. S Pilzem jsem nemluvila, ale zpomíná na tebe — a je hodný chlapík; vyřídím mu pozdravení, byla jsem už u něho. Marjanka si na tebe často [zpomíná:] „Ten pan Karl byl hodný, ale ten Jaroušek je zlý!“ — a Vida tě pozdravuje, a zvláští se mu stala

náhoda, že mu koupila Dora prášek na blechy — a že nemá ani jednu. (A ten prášek je z čínské (tuším) řimbaby. — Člověku ani vyšší zvěři neuškodí, ale malá spřež — blechy, štěnice a p. hned se opijou a pojdu, a kde se nasype, utečou. — To byl s ním shon! — Podhora tě také pozdravuje a Pepiček se na tebe [ptá] a E. též i p. Hanušovic, co píšeš a jak se ti tam vede. — Fiala ukáže list Hanušovi, a tím si získáš zase dobré oko — tedy nezameškej toho. — Já bych tě netrápila o list, ale víš že přece se vždy bojím o tvoje zdraví a že jsem ráda a upokojená, když píšeš. — Tedy piš brzy, než odjedeni ven. —

Velectěný Pane a dobrodinče můj!

Dovolili sté mi, že smím čas od času vědomost Vám o svém postavení dáti, začož jsem velmi povděčen, neboť tím nabyl jsem příležitost Vám, drahý Pane, začasté díky svoje za Vaše dobré naučení, co se mé osoby i mého umění týká, — vzdávati. — Každý den mám příležitost připomínati si Vaše rady, můj Pane, — a v duchu Vám děkuju za všecko a lituju srdečně, že jsem Vás kdy rozhněval. — Oh já bych nevím co nyní za to dal, kdybych vždy takový býval, jak sté si přál. — Ale já chci chybu svoji napravit — a přičiním se zajisté, abyste měl ze mne, Pane, — radost, i moje dobrá matka i Otec. —

Nyní začni psát, — že je p. Teichert také hodný a přísný, — a řekni, že ale p. Fialu si měl radši — pak piš, jakou máš práci odevzdanou a jaká správa v zahradě, — mnoho-li platu. Pak o zvláštních bylinách neb jiných zvláštnostech. Že se učíš franc. — Konečně dokonči takto: — Prozatím nevím, Pane, co bych více psal, ale až se ještě více se zdejší zahradou obeznámím, budu, když mi toho potěšení dopřejete, více Vám psát.

— Paní i slečnám ruku líbám; Vám, Pane můj, se poroučím a prosím, abyste mi zůstal, jako vždy sté byl, laskavým mistrem a Otcem.

S úctou Váš poslušný služebník

N. N.-

Tak to napiš a budeš vidět, jakou bude mít Fiala radost, to mu zajisté žádný učedník mimo Kodyma nepsal tak. — Po druhy si to ale napíšeš sám. — To víš, dej si záležet, on to bude ukazovat. Tím zapomene na vše. On je přece hodný a zasloužil si to o[d] tebe. — Napiš adresu a já to zapečetím oblatkou zde. —

A nyní buď zdrav, hochu milý, a bůh tě opatruj. Vstávajíc léhajíc myslím si na Tebe, co as děláš, a myšlenky moje často tě po zahradě provází. — Jen zůstaň hodným a já budu šťastná.

— Až budeš psát, napiš i listek Tátovi, aby se nehněval. Aidě dej ten listek, až po druhý budu psát víc a Marii taky — ale pospíchám. Je zde z Domažlic jedna, musím odpovědět Nanince Bělohraďskéjch, taky tě pozdravovala. — Ty mne všude najdou. — Pozdravuj všechny naši srdečně. — Líbáme tě všechny — a já tě v duchu objímám. Buď s Bohem! — Je půlnoc — ty asi dobře spíš, a já na tě myslím. — Jen si nestýskej — buď pilný a pozorný — abych měla z tebe radost, až na podzim přijedu, a mnoho dobrého o tobě slyšela.

Tvá upřímná matka

B

Že Hana umřela, nevěděla jsem — Beyrová je k psaní lenoch! —

Piš už pod mojí addressou.

170. Janu Helceletovi

V Praze 18 19/6 56. —

Drahý Ivane!

Nehněvej se, že ti tu povídku tak dlouho neposílám; příčina je ta, že jsem chtěla porto uspořít. Známý jeden chystá se už dávno do Brna, vždy: „pojedu, již pojedu“ a posud nejede, donucen k tomu okolnostmi. Tak se stalo i Čelakovskému, který Ti s sebou rukopis posílá. — Myslím ale, Ivane, že jsem si mohla zásilku ušetřit, ne snad protože byste jí nevzali, ale že je dlouhá. Šlakovitá věc, že já se dám mnohdy zavést k zbytečné rozvláčnosti. — Přečti si to — ač není látka ani vypracování právě nic zvláštního, myslím přece, že by se to hodilo. Dovolím ti také, co zbytečného, vynechat, neboť na Tvůj úsudek mohu se spolehnout a vím, že mě nebudeš ani chválit ani hanět bez příčiny. — Tedy chceš-li si to zkrátit, zkrat', aby to bylo, jak si přeješ, ne-li ale, pošli mi hned nazpět, — dala bych to někam jinam, to víš že člověk od literatury se živící hrozný bídák. — Spolu Ti posílám, kdyby povídku jsi nepřijal, „dvě pohádky slovenské“, které jsou hezké a orig[in]ální, jen nech i ty slovenské výrazy v řeči, jak jsou. — Myslím, když ne jedno, že budeš moci upotřebit druhé; — neboj se však, že bys mne urazil, nepři jma ničeho, věz, že já této marnosti prosta jsem. — Jestli si povídku ale necháš, tedy Tě prosím, bude-li Ti možná, abys mně alespoň část honoráru napřed dal. Nemusím se tuším omlouvat, proč to žádám; — podržíš-li ale jen pohádky, tedy to nech, neboť ty beztoho málo obnášet budou. Chtěla jsem ještě jednu přidat, ale nevím, jestli beztoho již pohádky nějaké nemáš. —

A jak se máš, milý? — Já se o Tobě dovidám jen u Hynka — a to vždy jen když Ti úd rodiny přibude neb ubyde, mně to Hynek oznámí. — Že ale zdrav jsi, to s potěšením slyším. — Moje okolnosti se o mnoho nezměnily, — leč že jsem našla v pní hra. Kounicové příznivkyni, která se chce co možná o moje materiální blaho starat. — Již jejím přičiněním vyjednáno, že pojedu na začátku budoucího měsíce ven do Poříčí na Sázavě, tři míle od Prahy — kde mohu tři čtyry měsíce pobyt, i s dvěmi dětmi (chlapec ovšem teprv o prázdninách přijde ven). Až se vrátím, chtějí tuším cosi vyjednat, abych měla v domě jedné hraběnky svobodný byt, teplo a moji stravu — a za její společnici platila. — Také chtějí vymoci pro mne lepší honoráry. — Nu nevím, jestli ty krásné plány, jež by mi ovšem samostatné postavení slibovaly, se uskuteční, já se, abych Ti upřímně řekla, ani z toho netěším, poněvadž se mi to zdá nemožné, abych já kdy z té bídy života vylezla a bezstarostně, alespoň spokojeně živa být mohla. Přijímám však vše s vděčností, tím radši, an je to dáma, která umí dát, aby člověka tím neponížila, — a věř mi, Ivane, — to není každému dáno. Nic, pranic, žádné odříkání, žádné strádání nebylo mi obětí, ale když jsem mnohdy takovéto ponižování snést musela pro rodinu — to mi bylo tuze trpkou obětí, a posud mi krev vře, když zpomenu. Ale k čemu o tom mluvit.

Karla mám v Němcích v Saganech — kde je i matka i sestry a bratři, — je v knížecím parku pomocníkem a má 15 f CM měsíčně. Zde byl poslední čas trochu lehkomyšlný, ale tamodtud slyším vše dobré. Cizina mysl m že mnohý škvár z něho vytříbí — je mladý ještě 16 let a také doufám v jeho zdravé nezkažené srdce. — Dory jede se mnou ven, také není ještě úplně zdráva. Jarouš chodí do třetí třídy, ráda bych, aby od budoucího kursu do reálky vstoupil. — Muž je tu ještě, přišlo mu sice z Vídně, aby o službu žádal, jak bude místo se 700 f uprázdněné v německé provincii; žádal také do Vídně, Štyr. Hradce a Terstu, — ale posud nedostal odpověď, bezpochyby že není místo uprázdněné. Zůstane zde do prázdnin, poněvadž ven se mnou nesmí, a pak chce do Vídně a tam trochu šturmovat. Má nyní platit nějaké zastaralé taxy a Vorschuszy, a nedostává již po dva měsíce skoro nic. Je to divné živobytí mezi námi, Ivane, — někdy je mi ho líto a dělám si předhůzky, že jsem tak příkrá, — a když zase povážím tu jeho slabost, nečinnost, tu nesvědomskou lehkomyšlnost, zhnusí se mi. Já hledím, aby měl, co potřebuje, a kdybych měla, dala bych mu ještě více, žijeme v pokoji, ale bez radosti. — A když je někdy mrzutý, jsem ticha a myslím si, vždyť on má pravdu, že se mnou šťastný není, — že nemá se mnou pražádnou radost, nyní, kde by mu bylo té rozkoši potřeba, aby se rozveselil, neboť tato povinnost manželská je u něho základ všeho, a tu právě si nemůže ani hrozbou ani prosbou vynutit. Pro takového člověka jako on je to ovšem hrozná

věc a já se divím, že mne návidí, ale ono ho to ještě více dráždí, a tak bůh ví jak by to dále mezi námi bylo, kdyby nebylo rozloučení. — Snad až bude zaměstnán, přijde do staré koleje, a nemaje mne před očima, bude dělat, co dříve dělával, a i u mě snad smaže čas nepřemožitelnou ošklivost, která mi nedá poslouchat, co páni páteři prikazují. A přece bych ráda někdy v tom chrámu Venušiném obětovala, oh velmi někdy toužím a všecku sílu sebrat musím, abych se přemohla, ale to víš, člověkem být a člověcký cit ukázat nazývá svět hříchem. Hynek mi ovšem nevěří, jemu zdá se to nepochopitelné, abych já majíc dosti k tomu příležitosti neužívala ani s mužem, ani s kým jiným, čeho si tělo přeje a co k životu úplnému náleží. A přece je tomu tak, a výše roku již! — Že prý bych byla blázen! — Možná, ale mám se snad kompromitovat, to by mi ještě více nadali, — já si jen loňského roku trochu zauličníkovala, — aniž to vše mělo hlubší podstaty, — a dost jsem zkusila od jedovatých hub. — A pak, já neznám ani jednoho muže, kterému bych si troufala říci: „Popřej mi rozkošné chvíle v tvém náručí“ — každý by mi řekl „jdi hřišná Magdaleno!“ — já myslím, že bys i Ty za zlé to pokládal mně i každé ženě, jak tedy jiný. A konečně co je do všeho, kde není jakási harmonie neb zalíbení vespolečné. — Roboty jako roboty! — Dobře ještě že mám tolik zaměstnání a že mne podobné myšlenky nemohou dlouho pronásledovat. — Zdráva tak dalece jsem, ale slabá a nemám zdravou barvu, což přičítám přílišnému sedění. Venku se snad zotavím. A kam ty letos hodláš? Nenavštíviš Prahu? Kdyby se tak stalo, přijela bych též — mám dostavník tamodtud též zdarma a leckdys se do Prahy podívám snad. Hynek snad pojedě do Gmunden a to mu věru závidím. — Já chci na podzim do Pruska k matce a těším se na Dráždany, ačkoliv jsem tam již byla, přece jsem z obrazárny málo získala, an jsem všeho všudy dva dni se tam zdržela. — Chtěla bych jednou s Tebou někam, Ivane, a myslím že bychom dobře spolu vyšli. — Ty si naříkáš, že stárneš, Ivane, ale neděje se to jen Tobě. Kdybys mohl mne nyní lépe seznat, viděl bys ten rozdíl, jaká jsem a jaká jsem byla, když jsi mne po prve viděl! Ivane, tenkrát jsem byla velmi divá a nerozumná — a kdybychom byli v jednom místě bydleli — byla bych sebe i Tebe nešťastnými učinila, věř. Já posud nesnesla bych vedle sebe jiné, mající stejného se mnou práva, a jakž tehdáž! — Dobře, že jsme se málo viděli, tak se alespoň mezi nás nic nevetřelo, co by nám památku pokalilo, a památka na Tebe je mi tak milá, že Ti to povědít nemohu. To několikrát potkání se s Tebou jsou sladké melodie, které člověk putuje světem tu a onde zaslechne a které se mu tak do mysle vryjou s veškerou svojí lahodností, že ho po celý život provází. — Mladá jsouc, tropila jsem hříčky, v hrdém nerozumu odmítla jsem mnohé šlechetné srdce, ale nyní je mi toho líto. — Já vidím nyní, že to přece jen nejkrásnější a bez ušlechtilého srdce (aneb citu) že nespasí ani rozum, učenost, krása, ani což jiného, omámit může to vše, i mne ty vlastnosti u mnohých omámily,

ale netrvalo to dlouho a nezůstalo po tom v srdci ani památka — ale kdy i srdce mne zajalo, tu zůstala i stálá památka. A tak u Tebe, Ivane! —

Jak se Ti líbí Pohorská vesnice? Či jsi ji nečetl? — Nevím, jak bys spokojen byl. Byla bych Ti ji poslala, ale nevyjednala jsem si exempláry, myslíc, když to jako pokračující svazky vychází, že by mi to neřádi udělali, a tak jsem si i těch několik pro domácí koupit musela, j— Nyní pomalu sestavuju „Cestopisné obrázky z Uher“ a mezitím musím některé menší věci pracovat a pohádky psát, poněvadž jich ještě mnoho mám a ráda bych s tím pokračovala. Hraběnka míní je vydat na vlastní útraty skvostně a v Lipsku by je rádi do němčiny překládali. Já se ale o takovou slávu, mít jméno v německé literatuře, nederu, a věř mi, Ivane, jakkoli bych co ženská trochu té marnosti mít měla, že jí nemám za mák — vždy se stydím, když mne muži jako ku p. Palacký chválí, protože přece jen vím, jak málo vím a mohu, při svých nedostačitelných vědomostech. — To plánujím o větších dílech, když v hlavě se snovají, vždy zasadí smrtelnou ránu. — Piš tedy, Ivane, hned, prosím Tě, ale piš, a kdybys poslal, pošli vše pod addressou Hanuše, víš proč. Pozdravuju Tebe i milou Tvoji rodinu.

Bud' zdrav a pamatuj mile na Tvoji

B

171. Synu Karlovi

20. června 1856

Milý Karle.!

Tys přece jen lehkomyšlný — pomysli, že už úplně měsíc uplynul, co jsi nám nepsal. Já bych nic neřekla, kdybys byl v Amsterdame a nepsal mi za čtvrt léta, ale ze Sagan mi můžeš jednou za měsíc psát, tolik času Ti přece zbyde. To si můžeš také pomyslit, že když tam ještě nejseš tak dlouho, že mám starost, jak jsou s Tebou spokojeni a jak Ty se máš. — Jakpak chceš jiným psát, když ani matce nedáš pořádně o sobě vědět. Jsi starý Karel, který si položí vše za záda, a jestli se to stane také s mým dobrým napomenutím, pak nevím, jak ve světě pochodíš. — Můžu Ti říci, že mne to mrzí. Myslila jsem, že snad pošlete po kněžně ty věci a že proto odkládáš, abys mi to dal vědět, ale kněžna jela skrze Prahu a neposlali sté nic. — Že bys snad myslil, když pojedu ven, že nemusíš psát, tak hloupý snad nebudeš — já dostanu všechny listy ven, když přijde list odpoledne, mám ho časně ráno v ruce, každý den tam jede pošta. Ostatně

ještě jsem zde, z té příčiny, že nemám, co potřebuju, aby tam člověk nepřišel v nepořádku, a nemám ani šaty na všední den, zkrátka mnoho je toho potřeby. Táta tu zůstane snad do prázdnin aneb ještě déle, nevím.

Až budeš psát, piš, jako bys na oba nás psal „milí rodiče“, — táta to vzal za zlé, žes mu nepsal a jen ho pozdravoval, tedy si to pamatuj, je to otec! — Děti jsou zdravý, táta též, ale já jsem churavá a špatně vyhlížím, nepřijdu někdy ani za týden jednou ven — mám mnoho co psát — dopsala jsem povídku „V zámku a v podzámčí“, je dlouhá a velmi pěkná, jak jiní říkají, myslím, že také vyjde o sobě, já ji zcela přejinačila, než ten starý rukopis byl. — Také Štulc. jsem napsala obrázek „Alina“ pojmenovaný. Nyní nevím ani, co nejdřív, jestli ten román, ale spíše ty „Obrazy ze Slovenska“, protože s tím budu dříve hotova. — V Koledě budu mít pohádky, poslala jsem tam ale přece tu povídku, jestli ji budou chtít. — Od Jeřábků jsem posud nedostala doplacený honorár. Kdyby p. Staňka nebylo, nevím, co bych si nyní počala, ale také nemůže mi tolik dát, aby mne ze všeho vytrhl. Pní hraběnka je venku již. Pilz tu byl již dvakrát, je ostříhán do holá a vyhlíží dobře, pozdravuje tě. Také Hanušovic tě pozdravujou i Pepíček, Emi dnes u nás byla. —

Zde je čas velmi příhodný, dešťů dost i pěkného počasí, teplo — třešni je dost, růže kvetou všude, ale také bývají silné bouře, okolo Nymburka potlouklo v 32 obcích pravšecko. — Chodíme se již od Máje koupat, táta s Jar. do potoka Nuselského, já s Dorou na Žofín, když je možná, ale někdy není peněz a někdy zase deště překáží a tuze kalná voda. — Vincenz je ze společenské pryč, kde, nevím, a Šorš ve Vídni se tak pěkně zachoval, že musel z císařsky, — a panu Fialovi po celý čas ani řádku nepsal, ani ho nepozdravoval. Hled tedy, abys jinak se zachoval a se mu odsloužil dobrým chováním a zdvořilostí k němu. Bendi Tě pozdravuje, je mrzutý, nerad jde do kláštera, jinam nemůže a peněz nemá, bývá u nás každý den. Jarouš chodí na obědy k mlynáři Frenclovi jednou za týden, dvakrát k Skřivanem, dvakrát k Špottovic, až budu pryč, bude jednou u Slenkertů a u Krejčů. Krejčovic Tě také pozdravujou. Pohorská vesnice vyšla už celá, to víš, líbí se tuze — ale poslat ti ji nemohu, to víš, že je to s těmi poštami zle. No nevím, co bych ti ještě psala prozatím. Piš jen hned, jak se máš, co děláš, jak jsi spokojen a zdrav. Táta i děti líbají a já tě mnohokráte líbám a prosím tě, abys tento list nechal si někde za rámečkem, abys si zase za záda nepoložil moje slova, to mi jen přiděláváš starostí. —

Tvoje upřímně tě milující

matka Božena.

Pomodli se 24/6 na dědečkovým hrobě i za mne otčenáš.

172. Elišce Lamelové

18 13/7 56.

Milá Lizinko!

Ačkoliv jsem přesvědčena, že mne máte ráda, přece mne vždy opětůný důkaz Vaší lásky, jako takový milý listek, těší; Vy sté myslila, že jsem již přes hory doly, a já ještě pěkně v Praze. — Jaká příčina ptáte se? — Ty šajny —! Znáte písničku „ach škoda, přeškoda, že těch šajnu není!“ — tu já zpívám každý den, a cosi podobného příčinou, že jsem se posud nemohla vypravit na venek. Ale potřeba by mi toho byla veliká, cítím to na zdraví. — Myslím že na začátku srpna, neb ku konci července přece ale se vypravím, než jistě nevím, aniž se chci těšit — Já jsem už navykla odříkání se, a je to řídká věc, aby se mi vyplnila, kdy se na ni těším. — Ale kdo ví proč to není dobré, kdyby k ničemu jinému, tedy alespoň k tomu, že se mi dobré nepřesytí a že si tím více radostných chvil a všeho dobra, ať to již v čemkoli záleží, vážím; a to lidé, kterým se vše stane, jak si zamanou, nemohou říci. — S potěšením slyšela jsem, jak Vám venkovské povětrí dobře slouží a kterak dobře se bavíte, v kruhu milých příbuzných a přátel. — Přeju Vám to od srdce, je Vám toho také zapotřebí. — Myslila jsem tuty dni, jdouc po ulici, že Vás potkávám, a již chtěla jsem s radostí pozdravovat, tu vidím přece jen cizí výraz v tváři; — tahy ale, barva, i postava, vše bylo Vám podobno! — Ten týden byla jsem skoro každý den u Vaší paní matky; zachtělo se mi ušít Dorince bílý kabátek, a tudy poprosila jsem pannu mistrovu Aninku, aby mi byla k tomu nápomocná, což ona s laskavostí mi slíbila. — Tedy jsem se v pondělí do toho pustila a šťastně a k všeobecné spokojenosti (když jsem ale několikrát párala) jsem ho v sobotu došila. — Kdybych to neměla rychleji šít, to bych si nevydělala ani bez chleba na nůž. — Věru se musím k své hanbě vyznat, že se umím hbitěji s pérem otáčet než s jehlou. — Ano, abych Vám také pověděla, při tom šití držela jsem malinké přednášky; — četla jsem „Pohorská vesnice“ — poslední to kniha, co nedávno tiskem vyšla, od Boženy Němcové. Ještě mám ale kus čtení, což musím také ten týden dočíst; těší mne, že se Vaším domácím knížka ta líbí. — Dnes byla Aninka u mne na bezděčné visitě, přiběhla na skok, zatím ale strhl se hodný liják, a tak se musela chtěj nechtěj zdržet, čemuž jsem byla ráda. Zpomínaly jsme i na Vás. V pátek byly jsme spolu v divadle — hrál Doring, znamenitý

to herec, v kuse „Narzis“! — Činohra to dosti dobrá, v níž on hraje hlavní roli. — Chtěly jsme ho také slyšet, a tudy jsme si věnovaly každá na — na — na — poslední galerii 10 kr. — sage zehn Kreutzer Conventionsmunze! — Jen se smějte — my se také smály, že vidíme za deset krejcarů tolik, co za zlatku neb tři zlatky, a že se na všecky pěkně shůry díváme! Tak se nám to zalíbilo, že chceme v pátek zase, na „Romeo a Julii“, v němž bude Julii hrát sleč. Seebach od dvorního divadla, a pak ještě do opery, dokud tu Stoger tenorista, snad do Lucrezie neb Tannhausera, a paní matka chce s námi. — Ano má drahá, my ne jen tak po sprostě! — Předešlý měsíc byla jsem já i s dětmi od Vašich domácích do Chuchle pozvána — pan doktor slavil svátek — a dával studentům bene. Bylo to veselého půl dne; — v jedné chalupě pod kostelíkem vařily jsme s Aninkou chokoladu, když jsme dříve byly po půl vsi chodily žebrat smetanu. — Bylo jí hodný hrnec, a hrnec mléka, a nevím mnoho-li koláčů, buchet, housek a sucharů, ale když hladová karavana se přihnala, nezůstalo po všem ani zdrobtu. — Domů jsme jeli po vodě. — Mimo to ale nebyla jsem na žádné vycházce a málokam jdu, neboť jsem byla až po tuten týden prací velice zanesena. — Ale Vy se dobře bavíte, chodíte pilně po procházkách, koupat se a snad i na bály? — Ze i práce hodně máte, mohu si myslit, však se Aninka také nezastaví zde, a přece není zde ještě tolik díla jako u pana bratra! — A jak se daří v úřadě vychovatelském? Zdalipak umí již Teodorek česky mluvit; — či jen po česku jíst a pít? — Prosím srdečný pozdrav na slečnu sestru, ačkoli se neznáme, jen od vidění a z pověstí, ale já mám na tom dost; panu bratrovi moji úctu prosím byste vyřídila. — Dorinka Vás srdečně líbá a taktéž i já. Těšit mne bude, kdy mi zase budete psát. Buďte ubezpečena, že Vás upřímně miluju; — ach Lizinko drahá, na světě je tak málo opravdové lásky, že člověk okřeje, když najde takovou upřímnou duši, jako sté Vy, a tak milých lidí jako všickni Vaši domácí. — Buďte zdráva —

Vaše

Božena.

173. Terezii Panklové — 19. července 1856

Liebe Mutter!

Es ist mir schon unbegreiflich, was da geschieht, dasz ich von Ihnen, noch von Karl einen Brief bekomme, tausend Sorgen mache ich mir, ob er krank, oder was da geschieht, und immer denke ich, jemand ist doch da, der mir Nachricht geben könnte, wenn ihm ja ein

Unglück passirt ist — was Gott verhüten möge. Glauben Sie mir, hätten Sie einen Sohn hier, ich würde, wenn es nicht anders wäre, in der Nacht eine Stunde opfern, um Ihnen zu schreiben, denn jede Mutter sorgt sich um ihr Kind. — Es ist auch ganz rücksichtslos von den Schwestern, dasz Sie es nicht der Mühe werth halten, mich zu beruhigen — denn es sind schon volle zwei Monate, was ich nicht weisz, wie es dem Karl geht und wie man mit ihm zufrieden, und daran musz mir doch gelegen sein. — Hier fragen mich die Bekannten, wie geht es dem Karl, und ich musz mich schämen zu sagen, dasz er so wenig um uns steht. — Wäre selbst ein Brief verloren gegangen, hab ich schon früher einmal geschrieben, und mein Mann auch, und dann weisz der Karl, dasz er auf den Hausherrn schreiben könnte wie früher einmal. Albert Zechner N 647 Stefansgasse — oder auf seinen Herrn den Gärtner Fiala im Vereinsgarten — und wäre ein Unglück geschehen, dann glaube ich war es eine grenzenlose Unachtsamkeit, mir es nicht zu sagen, die ich es denn doch wissen musz. — Nehmen Sie es mir nicht übel, dasz ich so schreibe, aber wenn Sie in meiner traurigen Lage wären, ich glaube Sie würden es mir auch für Übel nehmen. — Da ich nicht so viel Geld habe, um meinen Mann zur Reise zu geben, kann auch ich nicht hinaus, der Sommer vergeht, ich werde kränker und kränker, da mich die Krämpfe schon wieder plagen und die Sorgen mehren sich. — Ich glaube, Sie selbst werden mir am Ende Nachricht bringen, am nun seh ich, dasz auch das nicht der Fall ist, und es wäre auch nicht recht, mich erst auf das warten zu lassen. — Ich bitte also dem Karl zu sagen, er soll mir augenblicklich schreiben, oder bitte ich, es soll jemand anderer die Gnade haben. — Die Kinder so wie auch ich und mein Mann küssen Ihnen die Hand und grüßen Alle. Ihre aufrichtige Tochter

Betty! —

[ADRESA:]

Wohlgeboren / Frau Frau Therese Panckel / im Dienste der Fr. Herzogin von / Sagan / in / Sagan / (Preuszisch Schlesien).

174. Synu Karlovi — 19. července 1856

Karle!

To je tedy ta láska Tvoje a všechny ty sliby, že mně budeš jen radost dělat? — Ani tolik času nemůžeš si uspořit, ani tolik chvil matce obětovat, abys jí dal vědět, jak se Ti vede. — To mne

tuze bolí — a to jsme si od Tebe žádný nezasloužili, že tak malou šetrnost k nám najevo dáváš. — Jestli by se Tobě něco stalo, mohls prosit, aby jiný psal — a jinak neplatí žádná výmluva. — Budu si to pamatovat. — Nechceš-li mi ještě déle přitížovat, piš hned. — Já nevím, kdy ještě z Prahy odjedu. Já jsem churavá, ostatní jsou zdraví. Marianka má holku Boženku a pozdravuje tě. — Děti se také na Tebe hněvají, že tak málo dbáš. —

Tvá matka. —

175. Synu Karlovi

18 24/7 56.-

Milý Karle!

Nediv se, že jsem se na Tebe hněvala, jen pomysli, že to je 9 neděl, tedy přes dva měsíce, co jsem od Tebe list nedostala. — Kdybys byl v Americe, nebo vojákem, nebo na cestách, bylo by to zcela něco jiného, takto ale ze Sagan, kde mohu mít list za den a kde máš tolik [času], abys mi za čtrnácte dní neb měsíc jednou psal, musí to být každému divno a pan Fiala se také na to mrzel, že nás zanedbáváš. — Neřid' se dle toho, co ti řeknou jiní lidé, a jestli oni nepišou, abys Ty také nepsal, oni jsou jisté povinnosti, které nepředpisuje žádný zákon, ba které snad lidé obyčejné za zbytečné drží, které ale srdce velí abychom plnili, — a ty zanedbej, a časté pamatování na svoje milé je jedna z oněch povinností nám drahých, a sice památka taková, která by je o tom přesvědčila, rozumíš? — Já si ovšem hned myslila, že se list buď ztratil, buď že jsi nemocen, což bohužel obě se stalo, ale je tomu již hezky dávno, co Ti táta psal, a tedy si věděl, že jsme Tvůj list nedostali, měl jsi psát hned. — Po druhé tak dlouho nemeškej. — A cožpak nemohla Aida za Tebe lístek napsat, jestli jsi s rukou psát nemohl? — To mne věru od těch našich bolí, že oni takoví jsou! — S tím listem se holečku více neshledáme, hlásit se oň nemůžem, protože nemáme receptis; byla to hloupost, žes dal doň peníze a neohlásil je, lepší když po druhé nic nepošleš, nech si to na svoje vyražení, vždyť oni ti to děti přejou a nežádají toho od Tebe. — Papírové peníze dají se ještě podstrčit, ale jiné ne, to si můžeš myslit, a kdyby se to prozradilo, je hodná pokuta. — Musíš tedy, co v tom psaní důležitějšího bylo, v krátkosti ještě jednou poznamenat mi, a jestli tam byl list panu Fialový ještě jednou mu psát. — Ale pročpak mi, Karle, nepíšeš, co Ti vlastně bylo s rukou, co jsi's na ní udělal, nebo jestli samo od sebe — a ty vředy, vždyť jsi ty nikdy na ně netrpěl — Piš mi to všecko, i čím jsi se léčil. — Jakýpak máte být? — Zdá se mi, že Ti to pověří tam

neslouží? Jestli by to mělo být, to bych nerada, abys tam byl tak dlouho, jak jsi's předsevzal. Děláš mi tím nezdravím starosti, já vím, jak to je, když se necítí člověk zdráv, jaká nevolnost tu mysl tíží, a nepřála bych si to u Vás, to víš že jsem vždy jen dbala, abyste nestonali. — Jestlipak se koupáš? — Jen to nezanedbej, a jak Ti bude líp, ať se šetříš! Kterápak to byla ruka? — Vše mi to popiš a pošli mi recepty, máš-li jaké, já se na to zeptám pana doktora Lambla. — Jez hodně maso, napi se někdy dobrého piva, a budeš zase lépe vyhlížet, a jen prosím Tě se koupej, anebo alespoň každý den měj prsa a krk i hlavu studenou vodou. — Kdepak jsi ležel? — Mně se často o Tobě zdálo a já jsem říkala vždy, že Ti něco musí být, ovšem že jsou sny jen výtvar rozčílené mysle, ale jsou tušení v duši člověka, které se nedají vysvětlit, a ty se pak i do snů přenášejí, a já tušila, že jsi nemocen, jen táta mi to vždy vylouval, a že jen nedbáš, říkal. — No já Ti to odpouštím, ale po druhé musíš častěji s listem pamatovat; já si ráda od něho zaplatím, i kdybys ho nefrankoval; nemusíš se také k tomu dlouho rozmejšlet, já Ti to rozebírat nebudu, však Ty se tomu naučíš, až budeš ustálenější, piš jen tak, jak Ti srdce káže. — Divím se tomu velmi, Karle, že j sou naši domácí tak nešetrní, že by i Tobě cítit dali, když se na nás mrzí. — Ono se tam asi mnoho změnilo, a proto snad bude lépe, když já nikdy do Sagan se nepodívám, abych si obrázek ten nepokazila, — Měl jsi dobře žes babičce nahradil poštu, můj bože, to přece jim mohlo napadnout, že mi to nemůže být lhostejný, když tak dlouho list nedostanu, — co peněz babička vydala, když býval dědeček ve Vídni, každý týden musel být list sem a tam, — cožpak to již zapoměla? — Já věřím sice chudákovi, že jí každý krejcar milý, ale proto se hněvat nemusí, a já jsem schválně list ten nefrankovala, aby se neztratil a snáze dodal. — Co se těch řečí a klepů týče, těch si nevšímej, to mezi takovými vždy bývá, kteří mají dlouhou chvíli, jako jsou někteří v zámku. — Já pochybuju, že by si byla tetka Bayerová byla tolik přimyslila, co jsem jí ani neřekla, — a Langovi to vypravovala, spíše si to Lang všecko přimyslil, aby mohl vrchnosti dát něco k lepšímu, — takoví beztoho každého klepu se chytanou, aby měli o čem mluvit, an jsou duše i srdce jejich prázdné buňky, z nichž nemají čeho čerpat. — A konečně jestli to hrabě a kněžna ví, co je z toho? Dali a dají nám kdy něco? — A co oni mi máji co poroučet, jaktěživi mi nic dobrého neprokázali. Jestli otcí čeho udělali, on si to musel trpce vysloužit, chudák, a obětoval ve své povinnosti život, a nám nezanechal ani krejcaru, na němž by lpěla nepoctivost; — a mně dokonce vrchnost nic nedala, já jim nemusím být za nic vděčná, proto jestli snad mým bratrům někdy něco dobrého udělají, nebudu já snad muset ostýchat se ve svém jednání? — Matka co má, musí si vysloužit, a to ostatní, — nevidáno, — udělá pro všelikého darebu tolik, co pro ně, to není tak velká věc. — Líto je mi to, že babička všemu věří, co jí kdo nakrákoře, měla by nám více věřit než jiným; a konečně, jestli jsme i my na

tom vinní, musíme to sami trpět a žádný z nich nám nepomůže, aniž toho žádáme. — Babičce se to musí ale odpustit, protože nezná všechny ty okolnosti u nás v Čechách a ty poměry (Verhältnisse) — z čeho celá ta věc povstala, a pak že nemají naši to národní uvědomění (nationelles Selbstbewusstsein), nejsou Němci ani Češi — všude dobře, kde je dobře — Ovšem člověk je všude člověk — a já ctím člověka bratra v každém člověku jakékoli národnosti, ale můj vlastní národ musí mi být nejmilejší, a poněvadž není možno, aby člověk jeden pro celý svět účinkoval, musí vždy začnout od svého nejbližšího, od své rodiny, od obce, od celé země, a pak teprv přijde do všeobecného světa; — a kdo nemiluje svého, nemiluje i cizího, kdo nectí svou národnost, nezná ctít i jinou. — To ale naši neznají, a proto zdá se jim to zbytečnost, aby se člověk o takové věci staral a pro takové věci dokonce snad trpěl, — to jmenujou bláznovství. Jaká tedy hádka s nimi? Mlč raději. — Nebožtík dědeček byl vzdělanější, on mi lépe rozuměl a nehaněl, co vlastně chvály hodno. — Jestli byl táta trochu neopatrný, nu to už jeho povaha, kdyby ale byla spravedlnost, nebyl by za to trestán, a kdyby byl opravdu Němec, jako se jen jmenuje, — byl by na vyšším místě. — To všechno naši nevědí. — A pak lpí s otrockou myslí na vrchnosti, to jsou jejich bozi, a v tom pádu já zase zcela jinak smejším, jak víš — Musíš se naučit ve světě, milý hochu, slyšet a neslyšet, a s mlčenou dále dojdeš — to poznáme vždy moudrého člověka, který zná „včas mlčet, a včas mluvit“ pamatuj si to. — Ostatně mi piš všechny ty okolnosti, abych se v tom veznala, já jsem již v svém domovu cizá, jestli ne dokonce v srdcích mých domácích. — A nyní Ti musím psát o nás. — Děti jsou zdravý, i táta, až na trochu rýmy, což je od toho, že tu máme povždy špatné chladné počasí, teprv dva dni byly pěkný. — To snad také příčina, že já zdráva nejsem, nemohu se chodit koupat — na procházky jdu leckdys — ale mne všechno mrzí — to vis, když má člověk tolik starosti a zlosti, že netěší nic. — Táta ještě nemá taxy zaplacený, ustavičně mu stahují, a už mi za obědy od aprílu neplatí, ani za jiného, a tak si můžeš pomyslit, co to dělá, — ještě dobře že Jarouš má obědy u Skřivanů dva, u Špottů dva a u Frenclů jeden, to mi ubylo. Co Marjanka leží, chodíme do Apolla, přijde to laciněji. — S tím venkovem je to bída, to víš, když bych měla ven, nemohla bych jen vylítnout, musím přece něco mít na sebe a tátu také musím vypravit, myslila jsem, že mi dají honorár z Koledy napřed a Štulc také za povídku a sem tam nějaký ten krejcar, ale sklaplo všude a posud nejsem vyplacena, a tak nemůže táta pryč, ani já. — Je to bída, milý hochu, ale jaká pomoc! — Až dostanu ty peníze, pak jede táta hned do Vídně, a jak bude mít Jarouš zkoušky odbyty, pojedeme i my ven najednou. — Venku myslím že se trochu zotavím, a táta doufám když do Vídně pojedou, že také se službou to dlouho trvat nebude. Jestli přijde do Vídně, možná že bychom šli za ním, a pak bych ráda, abys i ty tam místo dostal. Kdyby ale někam jinam přišel,

teprv bychom viděli. — Zatím něco zkusíš, hned to beztoho nebude, a proto na to prozatím ještě nemysli. — Pan hrabě K... mi psal velmi hezké psaní, děkuje mi za Pohorskou vesnici — ale neposlal mi žádné peníze, což mne ale velmi těšilo, neboť takové milosti člověka hrozně ponížují, a mne vždy takový groš v hrsti pálí, ale musím ho přece vzít, když pomyslím na rodinu. Tak je to, milý Karle! — Do Koledy poslala jsem „V zámku a v podzámčí“ — je to dva archy, tedy za to dostanu as 60 f CM, Štulc má v Poutníku novelku „Chudí lidé“, také dva archy — bude 40 f, pak mám ještě u Jeřábků 25 f a u Venziga as 10 f, u Erbena 10 f, tak to nějak stluču. — Nyní pracuju na tom cestopisu a přitom píšu maličkosti do Lumíru. — Jarouš bude mít asi jedno výtečně, ostatně výborně, mohlo by lépe být, ale byl z počátku dareba, a nynčko se to už nevynahradí. — Dora je nyní více doma, šije a vaří snídání a pomáhá uklízet, — co Marjanka leží. — Má Boženku, byla jsem za kmotru; pan páter Ottman vyvalil oči, když jsem se do knihy zapsala a četl Božena Němcova. Ptal se také na Tebe a kde jsi, když jsem mu řekla, divil se. — Marjanka ale není tuze zdráva a trápí se tuze; pozdravuje Tě a často na Tebe zpomíná. — Bendi je nyní venku u matky a snad do kláštera nepůjde; — také Tě pozdravuje mnohokrát. Pan Mencl je tlustý, chodí denně na bavorské, pije hodně čaj a pracuje celý den, neboť dělá šest krásných lustrů do Žofinského sálu, který bude celý nově dekorován a v září po prve otevřen. Pilz Tě také srdečně pozdravuje, není už u Libla, je v Košíři u Blechy co první pomocník, a že Blecha skoro ustavičně jezdí, má celou zahradu pod sebou. Platu má 20 f měsíčně. — Fiala ho tam rekomendoval. Když se Blehovi zachová, může za něho dát u Klama, kterému Košíř patří a u něhož Blecha ve veliké milosti, dobré slovo, a tak se dostat z vojny. Také je Blecha u Ditrichsteina direktorem zahrad, jako u Klama, a tudy skrze něho na dobré místo přijít může. — Však on je tomu také rád; libuje si to. — Marie je s paní na Moravě, slíbila mu, že nebude Klácelovi psát, a sotva tam přijela, psala mu. Já se to zase skrze Hns... dověděla a Pilzovi jsem to řekla, aby se pro ni netrápil a viděl, jaká je; on by chudák myslel, že jí bůhvíjak zavázán, a ona kdyby měla jiného, nedbala by o něho, to si od ní nezasloužil. Lépe tedy, když se nebude o ni starat a myslit na svoji věc. — Pan Dr Lambl se též na Tebe ptává; pojede nyní na cesty do Anglicka a stane se záhy professorem; vidíš jak to může člověk pevnou vůlí a vytrvalostí daleko přivést. Zpomeň si, jak se mu před 5 lety ještě špatně vedlo, a nyní má už znamenité jméno v medicíně co anatom, pak i svými spisy, a co nejdřív bude vyhlášeným professorem a bude mít příjmů as 4000 f CM — A ke všemu je slabý člověk, churavý. — Vezmi si ho za příklad, že člověk pevnou vůlí mnoho zmůže, a uč se jako on. — Těší mne, že dbáš na knihy a že z nich čerpáš; avšak bych Ti radila tak — když máš příležitost kdekolověk, vypůjčuj si raději knihy a z těch, co nejhlavnější, vypiš v krátkosti. — Když dáš na knihu pozor, rádi Ti je půjčí; —

snad má i p. Teichert pro tebe užitečné knihy, to se říci neostýchej, to Ti nikdo za zlé pokládat nebude. — Když si knihy kupovat budeš — musíš je zase prodávat, a to přitom vždy ztratíš, to víš že se to po světě špatně dá vozit a dokonce nosit. — Piš mi, jaké knihy máš. Co Ti Hans... dá, máš u mne schované. Piš mu jednou také. — A co naši? Pojede maminka do Teplíc a Marie? — A nechtějí se v Praze stavit? — A jak s těmi starými věcmi, dají něco či nic, nevíš? — Já již skrze to psát nebudu, ať je jak chce, ale myslím že by něco mohli udělat. — Jen mi vše piš hezky jasně a nenech dlouho na list mne čekat. — Haase má ten dům velmi pěkně zřízen a už v něm bydlí. — Eda Fialovic a Ludmila Hanušovic rostou a jsou roztomilí. U Hanušů jsou zdraví, Pepiček i děti Tě pozdravují, i Eminka; pan Hanuš Ti vzkazuje, abys byl hodný. — Vincenz od Fialu je pryč, nejspíš bylo něco skrze dceru. — Také Šumavský Tě pozdravuje, a je ostříhán i oholen; vyhlíží jako mládenec. — Více novin nevím, které by Tě bavily. Přiložené posílám Ti ty vlasy, dej na ně pozor, nemám jich již mnoho. Předěšlý měsíc byla májová slavnost na hřbitově. — Koupila jsem hodně Buchsbaumu, a poněvadž ten barvínek, když hrob spravovali, rozsadili, je řídký, vyložila jsem ho tím zelenem a z poupat růžových udělala H. Bylo to hezky a jednoduchý. — Na jeho svátek tam půjdem, a to víš že zpomenu i na Tebe. I nám se po Tobě zasteskne a zpomínáme často, a já ani tolik o Tobě nemluví jako zpomínám. Je zde jeden mladík, který Ti podoben, často ho potkávám a nejednou omýlilo mne to, že jsem myslila, tys že to. — Piš mi také, co jsi všecko si pořídil na šatstvu. — Adressu piš jen na mě, a nedávej peníze do psaní, dokonce stříbrné; a když Ti na listu záleží, vezmi recepis. — Uděláš mi největší radost, když budu vidět, že se mohu ve všem důvěřovat v Tebe, a tátu bude také těšit, když se slova jeho nesplní. Bud^{te} tedy s bohem a piš hned. Všecky Tě pozdravujem a líbáme. Děti Ti budou budoucně psát. V duchu Tě objímajíc, poroučím Tě do ochrany boží.

Tvá matka.

176. Vilému Dušanu Lamelovi

V Praze 2/8

Milý příteli!

Včera v šest hodin večer pochovali jsme tedy našeho Havlíčka. Jak víte, byl pohřeb na čtvrtek určen, že ale právě také příjem k prospěchu Tylových dětí byl, odložil se na pátek. — V úterý když jsme od Havla odešli, přijela matka jeho, sestra a bratr z N. Brodu, pro něž poslali.

Věděla sice již, že je mu zle, ale že by umřel, nemyslela. Báli se jí to tedy říci, když přijela, a nechtěli jí k němu pustit. „No, co se mnou děláte,“ řekla jim, „já už vidím, že je mrtev. Pusťte mne k němu, nebojte se, huň mi bylo, když mi ho v noci odvezli a nevěděla jsem kam, a co s ním se bude dít. Smrt není nejhorší!“ — Je to paní velmi rozumná, těší mne také velmi, že jsem se blíže s ní i sestrou seznámila. — Také se po celý čas velmi rozumně a mírně chovaly, ač jak samy řekly, „Karel jejich světem byl“. — Sestra Johanka je celý on, v tváři i prý co do povahy mnoho stejného spolu měli a jí měl více rád než bratry. — Jarošová se Zdenkou, jeho dcerkou, tu také byly, ale hned zase do Podmoklí odjely; děvčeti neřekli pravdu, ona neví ještě ani, že matku také nemá, což stará Havlíčková i Palacký neuznávají za dobré. Jarošovic se o ní bojí, že je příliš citlivá a slabá, aby se jim nerozstonala. Nevím, jestli příjezd matky tomu překazil, nebo že mimo Vás nechtěli mrtvolu jinému svěřit, — ale nesekcirovali ho. Podlipský mínil, že při diagnosi nemůže být mýlka, že by to bylo zbytečné. — Je to pravda? — Přece by to myslím lépe bylo, kdyby to byli nechali udělat, pro jistotu. — Jaroš tu nebyl, jak tedy H. zemřel, hned se do Vídně telegrafovalo, a zanedlouho přišla odpověď: Žádné úmrtní cedule — Nejspíše mu někdo ve Vídni strachu nahnal. Zde ale již se jich tisíc tisklo, což vše Halánek na starost si vzal. — Mysle, že ta zpráva snad na vyšší rozkaz, jel hned do tiskárny, sebral všechny listy, dílem hned rozeslal, dílem uschoval. Ale když Jaroš přijel a slyšeli, že to jen osobní strach, nechal druhý tisíc tisknout a dnes ještě dvě stě, neboť byla o ně dračka, a lidé prosí o ně jako o reliquie. Jeden krejčí jel včera do Ameriky a přišel ještě prosit o lístek řka, že ta cedule a H. podobizna budou nejdražší památky, co si odváží. — Při této příležitosti vidělo se teprv, jak silné přívržestvo měl v lidu H. a jak byl milován. Lid není nevděčný, kde vidí opravdivou lásku! —

Halánek vlastně nejvíce se o vše staral, a bylo dobře, neboť domácí byli dílem velmi bázliví, dílem zmatení. — Hodný kus ješitnosti je při každém jeho činu, ale kde se jedná o to ukázat vlastenectví, tu se nedá Halánek zahanbit. Palacký se až bál těch jeho příprav. — Já také použila té jeho marnosti, poněvadž jsem již věděla, že by každý jiný proti tomu býval, — totiž dát H. vavřínový věnec na čelo i na víko rakve. — Ferda hned byl přítom, když ale slyšel, že mne nesmí jmenovat, a na své jméno to vzít, nechtěl jinak přivolit, než aby směl část útrat spolu převzít. — Tedy jsem vzala od něho 2 f a nechala jsem si vázat krásnou korunu na víko, z listů bobkové višně, a půlvěnec na čelo z vavřínu a pak jsem si zamluvila na pátek květ passiflory. Tu jsem také dostala, právě rozvité dva květy, a hned s ní šla dolů a dala je H. do rukou. On byl milovník květin, a ta mu zvláště příslušela. — Ostatní poslala jsem k Halánkovům a on sám dal mu věnec nad čelo a korunu dali na víko; Pc. se toho lekal, ale

Halánkoví prošlo, co by mně bylo neprošlo. — Zato jsem mu obstarala zpěvy a všeliké jiné komisse. Měšťané sami přišli se nabízet, že rakev ponесou. — Kdo známé venku měl, dal hned vědět, a sešlo se mnoho lidu, zvlášt selského, až od K. Hradce, od Boleslavy, Mělníka, Roudnice a z okolí Pražského. — V pátek od rána chodili lidé jako processím nahoru, kde v rakvi již vystaven ležel; bylo Vám to podívání k pláči. To nebyla ta prázdná zvědavost, aby se přišli podívat, jaká rakev, jaký ústroj, to a ono prohlídli, — staří, mladí, muži, ženy, kněži, vojáci, sprostí řemeslníci i nádeníci, každý přišel tiše, s neobyčejnou úctou, a slze, co u jeho rakve tekly, nebyly falešné. — Ruce mu lidé líbali i rubáš, sprostá matka ukazovala ho dítěti „co mučedníka, který trpěl pro národ!“ — Sedlák jeden, jehož hlava bílá byla, jak kvetoucí jabloň, dlouho u něho klečel a plakal, — vstav pak, vzal ho za ruku, řka hlasitě: „Bůh ti to zaplat, co jsi pro nás udělal i vytrpěl!“ — Takovýchto důkazů vděčnosti lidu a lásky k němu mnoho mohla bych Vám napsat. — Ani zabednit ho nechtěli, vždyť ještě přicházeli a chtěli ho vidět. — Ale v pátek byl již velmi sinavý, zvlášt okolo čela, uši měl modré jak charpa — a z úst mokvala mu krev, velmi již zapáchal. — Museli ho snést do průjezdu dolů a tam ho vykropili, poněvadž nahoře místa pro lid nebylo. — Strakatý, Lukeš, Meyer a ještě jeden zpěvák od divadla zpívali u rakve krásné „Salvě“ od Palestriny a místo jednoho objednaného kněze přišli dva a Řezáč spolu s nimi vedl kondukt. — Z domu ho vynášeli tři bratří Fricové, Fingerhut, dva z redakcí P. N. a Lum. a dva právníci, též spisovatelé. — Dále pak ho nesli až k bráně měšťané. Lidstva bylo náramné množství, sotva že se mohlo jít; jak se dle oka čítat mohlo, přes 5000 a všechny třídy a stavy tu byly zastoupeny, i tací šli, o nichž se mohlo pochybovat. Policajta ani žandarma nebylo v davu vidět, ale bez cejchu jich bylo asi dost mezi lidem. Jestli slyšeli to co já — jako že se to na všech koncích bez bázně ozývalo, měli co povídat: — „Od Husa se takový člověk nenarodil, který by se byl odvážil pravdu jim tak povědít!“ — „No, to je ta jediná odměna, kterou mu mužem dát — že ho doprovodíme a že na něho pamatovat budem.“ — „Mnoho pro nás udělal, ten nám teprv oči otevřel, dříve jsme ani nevěděli, co jsme a čí jsme.“ — „Ten jim uměl povědít pravdu, proto ho také otrávil!“ — „Ba to je náš svatý mučedník, dobře má na rakvi mučednickou korunu!“ - „I to není mučednická koruna, to znamená, že byl také spisovatel, básník!“ — „No, no vždyť je dobře, však oni to nebudou na nos nikomu malovat, to je mučednická koruna!“ — „Tu mu dala jedna paní“ — Ohlédla jsem se, kdo to mluvil, ale byla to neznámá tvář; to šlak ví, že není možná čeho skrýt. — Halánek by byl myslil, že ho chci připravit o pochvalu, kterou mu vzdávali „za jeho krásnou ideu“, — a já mu jí ráda nechám, jen když se to stalo, co jsem přála. — Takové hlasy ozývaly se mezi obecným lidem, našinci byli jak pěny a jen se ohlíželi skoro bázlivě, aby ničím průvod ten smutný přerušen nebyl. — Bůhvíkam by byl odpor jakýsi

vedl, neboť byli lidé v průvodu, kterým dlaně svěděly. Nesli ho přes Poříč okolo sv. Josefa a prašné brány do Hibernácké ulice, pak přes Senovážní plac k Nové bráně. Na baštách bylo diváků, jak mračen. — Když dávali rakev do vozu, strhl se pokřik: „Ne do vozu, my si ho odnesem až na hřbitov!“ — Byli to Podskaláci. — Palacký ale začal na ně mírně, aby ho jen doprovodili, že to má své příčiny, aby si jen dali říci.. — Poslechli. —

[---]

177. Josefu Lidumilu Lešikarovi

12/8 56.

Šťastný příteli!

Současně dovoluji si Vám poslati výtisk mé nové knihy. Víím, že zajímal jste se o moje věci a české knihy vůbec, proto doufám, že i tuto přijmete ode mne s povděkem. Ráda uslyším od Vás nějakou zprávu, neboť v poslední době mnohokrát jsme s manželem na Vás vzpomínali, ježto poměry naše jsou čím dále tím nesnesitelnějšími.

Jak Vám snad známo, v červenci zemřel náš veliký vlastenec a drahý přítel Karel Havlíček u svého švagra Jaroše. Navštěvovala jsem jej často v době nemoci jeho a jako ostatní jeho četní ctitelé zúčastnili jsme se s manželem slavného pohřbu. Přitom položila jsem věnec na jeho rakev. Byli přítomni snad všichni věrní a přední pražští a venkovští ctitelé Karlovi, ale nevím, že právě mému manželu vládní úřady nemohou účast na pohřbu zapomenouti. Když jeden úředník přímo jej z toho odsuzoval jakoby z přečinu, že rozdával úmrtní listy, rozčilil se manžel tou měrou, že se proti úředníku příkře postavil, a za to byl odsouzen na osm dní do žaláře. Při soudu mluvilo se hlavně o tom, že si při pohřbu provokativně počínal, a o urážce na cti se ani nemluvilo. Manžel podal sice rekurs, ale jsou obavy, že se již do státní služby nedostane a snad ani do soukromé, o niž má zadáno. Já se obávám ještě horšího, že jej zbaví pense a z Prahy nás vypovědí.

Příteli, ani netušíte, jak těžký zde ve vlasti život prožíváme. Na sebe samu už ani nehledím, já už jsem zrozena k bídě a neštěstí, ale jde mi o ty děti. Živím svou rodinu jen duševní prací, ale považte, jak mohu psáti, když v mé hlavě plno starostí o skývu chleba straší jako těžká mlha. Jak mám shánět dětem živobytí a lidem potěšení svými duševními vlohami, když mne život ubíjí a svět k smrti rmoutí! Mnohému se snadno řekne — kdo nepracuje, ať nejí. Blázen

takový si myslí, že když může švec s prázdným žaludkem ušít botu, že i spisovatel může román ukovat, za nějž mu pak nabídnou chudou odměnu. Věřte mi, příteli, kdyby mi nešlo o ty děti, šla bych sama někam sloužit,, ale dokud nemám děti zaopatřené, musím trpět. Jak je mi bolno, když vidím své děti chodit v záplatovaných šatech vedle dětí bohatých rodičů!

Odpusťte, že si Vám tolik stěžuji nad neblahými poměry, ale mám ve Vás velkou důvěru a pak chci Vám naznačit, jak můžete být šťasten, že jste z takových poměrů unikl. Byl to šťastný tah a já budu do smrti litovati, že jsem se již tehdy nerozhodla, když jste odjížděl a i můj manžel byl svolný odjeti do Ameriky. Byla bych si již do této chvíle ušetřila mnohou hořkou chvíli a zbavila se těchto bídných poměrů. Dnes již nedbám, jak to s námi dopadne, jsem odhodlána na všechno, ani té nebezpečné cesty přes moře bych se neobávala, jen když bych mohla děti přivést do země jistější budoucnosti, sama se spokojím třeba s okoralým chlebem.

Bud'te zdrav, milý vlastenče a náš příteli, zdravte ode mne milou Vaši manželku a děti a všechny naše dobré české lidi ve Vašem okolí a prosím, vzpomeňte si též na nás dopisem. Žijte šťastně v té nové vlasti a nikdy nelitujte toho, že opustil jste rodnou zem, že žijete v cizině — vlast je všude tam, kde jsou lidé jednoho jazyka a jedněch mravů a snah.

Vám vřele oddaná

Božena Němcová.

178. Synu Karlovi

28/8

Já nevím, Karle, co si o tobě pomyslit již; tak jsem tě prosila, abys brzy psal, a ty si přece zase všecko za záda kladeš, přece jsi jen náramně lehkomyšlný, mluv si co chceš. A je to nešetřnost; to by tě nezabilo ani na penězích, ani by ti to mnoho času neubralo, kdyby si každý měsíc list napsal — a kdybys jsi čas si uměl rozdělit, zajisté bys všecko postihl; ty ale nikdy skutkem nevyplníš, co sám sobě a co jiným slibuješ, a to není daremné. Já se tě konečně o všechny ty daremné klepy a pletichy neprosím, abys mi to popisoval, piš, co se tebe týče a tvého zaměstnání, a k tomu tuším nebude třeba tak velikého rozmejšlení ani času. Předlož si to dobře, mám-li pravdu nebo ne a zdali to mohu od tebe vším právem žádat, a pak si pamatuj tolik, že já tebe budu tak nechávat čekat na naše listy, jako já se načekám na tvůj!

Vlastně jsem to měla vždy dělat, když ty tak málo dbáš, abys o nás se dověděl, neměla bych já také o tebe dbát. — Pan Dr Lambl je na cestách, musí dávat do Novin vědecké články, musí psát referáty zdejšími doktorům, musí všude prohlížet musea a ústavy pro choré, všecko popsat, nesmí se také nikde dlouho zdržet, a přece si to musí tak zařídit, že píše každý týden domů a jinam listy, je-li živ a zdrav. Kýž bys ty jednou tak daleko to přivedl, abys uměl s časem tak hospodařit jako on. — Nám se vede velmi zle, a posud jsme v Praze všickni. Již chtěl táta ject do Bydžova a do Vídně, ku konci předešlého měsíce, a jak by byl odjel, an také právě i Jarouš měl brzy zkoušky si odbyt, chtěla jsem i já s dětmi ven, ale přišlo do toho něco, čeho by se byl nikdo nenadal. Pan Havlíček, co přijel z Brixenu, vždy churavěl, ale žádnému se nesvěřil, až mu bylo tuze zle; tu přijel do Prahy, ale nebyla již pomoc. Měl tuberkule; poslali ho ještě do Šternberků, ale nebyl tam dlouho, museli ho odvézt sem a tu skonal 29/7. Měl pohřeb právě prvního tento měsíc. Jak nám všem bylo, můžeš si pomyslit, a jaký to byl pohřeb, — přes 4000 lidu bylo — až z daleka z venku přišli. Až jednou ti to popíšu. — Jakou ale zlost měla policie a jak na všecko pásli, to si také můžeš pomyslit! — Já tam byla, před i po smrti u Havlíčka, umřel také u Jarošů, jako jeho paní; matka jeho stará tu byla, a že neměla nikoho k sobě, byla u ní já. Na pohřeb jsme ovšem také šli, kdo by se zdržel. — Po pohřbu ale, když si táta šel pro passirschein, ale žádný mu nechtěli dát, nevěděli jsme proč, až byl třetí den volaný, a tu byl vyslýchán. Bylo to proto, že šel na pohřeb Havlíčkův, co státní úředník, a že prý dal někomu ceduli (parte). — Vlastně chtěli ale vědět, kdo ten slavný pohřeb řídil, ani nevěřili, že by ti lidé byli přišli všickni o své vůli, a to věděli, že by p. Jaroš nemohl tolik peněz na to obětovat. Táta ovšem neřekl nic o jiném, on se zastával jen sám, že to není nic trestuhodného, že byl na pohřbu, že bylo více úředníků, knězů i vojáků, ale to nebylo nic plátno, oni měli zlost, že nemohli jiného vytrestat, tedy chytli za hlavu, ke komu měli kousek práva. Odsoudili tátu, aby byl 8 dní zavřen. — Táta ovšem proti tomu rekuriroval, a nyní nevíme, jestli to prominou zcela a jen Venveis dají, anebo přece bude muset na nějaký den se nechat zavřít. To je věru jen čest, v takovémto pádu. — Každý spíná ruce, nad touto libovůlí a bezprávností, ale což je to plátno, my za to odneseni. Ubohý Havlíček, ne dost na tom, že ho umořili, ještě po smrti se budou za něho na jiných mstít. Pakáž hanebná. Táta se nad tím trápí, a já bych se ráda nechala sama zavřít, kdyby to mohlo být; on se bojí jen o to, aby mu pak, když byl od policie trestán, nevzali i tu pensi. Já ho těším a vylouvám mu to, ale sama tomu také nevěřím a jen se tak v sobě žeru. — Toť je jisto, že já také nyní ven nemohu, ale musím hledět, aby děti ven přišly, je jim toho potřeba. Císařskou službu kdo ví jestli táta dostane, pochybuju — konečně není oč stát, oni pronásledování nenechají, a nejraději by byli, kdyby všem Čechům mohli krky zakroutit. — Nyní má dostat táta službu v Bydžově co městský

důchodní, ale kdož ví jestli mu to policie nezkazí. Přátele se nyní musejí starat, aby dostal buď dobrou privátní službu, anebo abychom mohli odtud pryč. Jestli se naše plány podaří a zde se nic vhodného nenaskytne, abychom mohli žít neodvisle, pak musíme buď do Ruska, nebo do Ameriky. Byl tu Cenelels, rozloučit se, také jel do Ameriky, jestli splní, co slíbil, tedy půjdeme z jara za ním. Jisto to ovšem není, ale konečně, byť bychom i dost těžko odcházeli, nic jiného nám nezbyde. V takovém ukrutném otroctví a pronásledování žít, je věc hrozná, tam alespoň mužem žít jako lidé, a zde to snad věčně trvat nebude. — S penězi máme také bídu, z Brna mi ještě honorár neposlali, a zde co jsem měla, je pryč, byla činže, a tak jsem dala poslední. Na sebe potřebujem tolik, že ani nevím co dříve, co jsi odešel, nekoupila jsem na sebe ani niť, jen Doře mantilu bílou a střevíce, Jarouš chudák nemá kusá kalhot na neděli, vždy ty černý, a já nemám dobrý střevíc. Můžeš si myslit, jak mi tak okolo srdce je, a ještě to musím skrývat před tátou, aby se tuze netrápil. Co je to všechno plátno, ať je táta divný, on je přece Váš táta, a je rozšafný muž, a on je přece jediný, který nás neopustí, kdyby nás všickni opustili. Chyby má každý, já je mám také; a táta musí také mít se mnou trpělivost, on by si také přál, abych byla jiná, a kdyby měl nyní bohatou ženu, také by mu bylo lepší, ale což plátno. Jeden musíme ustoupit, aby byl pokoj, a já nemohu to od něho žádat, poněvadž jeho povaha dle toho není. On musí také za mne trpět; na mne si přece netroufají, a rádi by mně nějak ruce svázali, abych se nemohla hnout, a tak alespoň kde mohou tátu stiskujou, a tím ovšem i mne. — Já vyhlížím velmi špatně, a nechci ani říct, jak mi je; koupat se již ani nemůže, je velmi chladné ošklivé počasí ustavičně a deštivo, ven nemohu a mrzí mne mezi lidé. — Marjanka je ještě u nás; Boženka jí umřela; půjde ale záhy do Děčína sloužit. — Jarouš měl dosti dobré třídy, 4 eminence. — Pilz je v Kosíři, jak jsem ti psala, a má naději dostat se ke Klamovi za zahradníka samostatného do Fridlandu. — Pan Fiala se vždy na Tebe ptá; piš mu alespoň pár řádek. Ten kluk Kummer je vyhnán, okradl pánovi peníze a jednomu spomocníkovi 10 f CM, službu co dostal, a za jeden den v kavárně 8 f CM utratil. To je neštěstí, takové dítě! Albert tě pozdravuje, to je dobrá buхта hoch, vždy se ke mně hlásí a ptá se na Tebe. Tuto psaní hned spal, víš proč. Naším řekni co chceš; pozdravuj je všechny, líto je mi to na ně, že jsou takoví nesrdeční ke mně; nejlepší je spoléhat se na sebe samého a na nikoho jiného. Já pomalu nebudu věřit žádnému, ani vlastnímu, každý člověku jen lítost dělá. Pana Venziga Böhmische und Slowakische Märchen vyšly v Lipsku už, jsou tam i ty ode mě, možná že je také někde uvidíš a moje jméno v nich. Honorár mi ještě nedal. Pan Šťastný je v lázních a bude se ženit. Pan Mňouček je již ženat zase a pan Zap se také ty prázdniny ožení, také pan Valenta se oženil. Pan Dr Lambl bude profesorem ve Würzburgu a snad se již do zimy odstěhuje, nyní cestuje na státní útraty do Londýna, Paříže a zpátky přes Itálii. Děti i

táta tě líbají mnohokrát. Také Hanušovic se na tebe ptají a vyřídili pozdravení. Já tě líbám mnohokrát a objímám v duchu, a prosím tě zůstaň hodný, ale také šetrný k rodičům, proto piš.

Tvá upřímná

m

Adressu piš jen do Štěpánské ulice. Čís. 647. na mě

179. Synu Karlovi — 10. září 1856

[...] děti dobru a pravdě. Zde bych beztoho nemohla nic pracovat, kdyby to tak daleko přišlo, že by nás z Prahy vypověděli. A v Am. je Čechů dost — a tam je naše vlast, kde jsou lidé jednoho jazyka, jedněch mravů! — Ostatně i soused, to jest každý občan na světě, je mi po bohu bratr! A Am. není nyní tak vzdálená, aby se nemohl člověk vrátit, když by mu volno bylo! — A na nejisto bychom tam nešli, ani dříve, dokud by největší potřeba nekázala! — Ty píšeš, že jsem vždy proti tomu byla! Ano, jsem posud, koho tam zlato láká, aneb cos jiného, což i zde má, ale koho takového něco odtud vyhání, jako by to u nás bylo, to je jiná, to by nám v Uhřích nebylo pomožino. — Snad se to ale přece změní, alespoň by tomu přátele rádi předešli. Odpověď na rekurs posud táta nemá, tedy nevíme, jak to bude, jestli dostane jenom Verweis, nebo přece as několik dní arrest. Nuž on by si už z toho nic nedělal, jen aby věděl, co a jak. Pak snad dostane pas, a pak i já hned odjedu. Kdož ví jestli bych se nepodívala ještě letos k vám, ale když mne to tak mrzí s těmi komplimenty, oni by se naši snad báli, mysleli by, že si kněžna bůhvíco pomyslí, snad by se běželi ptát, jestli mne smějí přijmout, a to víš, to všecko by mne dopálilo. — Pak nevím, jestli by mně zde dali nyní pas do cizozemska. Kdyby se ale mělo něco změnit s tátou, pak se snad podívám přece k vám, anebo k svátkům vánočním. — Až jak to bude také s penězi. — Co se týká skrze ten pas, že bys přišel nazpět, nech to zatím, a hled jen, abys zůstal zdrav a mohl být na místě, neboť to může být třebas dobře, že jsi tam. Jsme jedné starosti zbavení — kdyby se mělo něco hrknout, že bychom museli pryč, dobře, když budeš tam. O odvod se nestarej, kdyby i všecko plátno nebylo, dáš se zapsat do botaniky zde, a jsi osvobozen, a o tu stravu a pobyt bychom se postarali. Proto bychom rádi, abys jsi se prakticky jen ještě vzdělával, a tu botaniku necháme, kdyby mělo být zle s bílým kabátem, abys vlezl k tomu teprv pak. Ein Nothnagel, jak říká Němec. Ty tedy si kupuješ knihy místo vyražení, to Ti velice schvaluju, jen si udělej výbor. Ze zábavných hled

vždy klassické — a já ti budoucně budu psát, co by se ti dobře hodilo, a pak co se pro Tvoji vědu hodí, botanické a zahradnické, jiným posud nerozumíš, jako lučbě, kterou bys též dobře potřebovat mohl, a Geometrii. — Andersena mám ráda, on je srdečný milý člověk a krásný charakter a poesie jeho jsou rozkošné, poněvadž vyplývají z čistého dětinného (kindlichen) srdce. Já znám jeho Bilderbuch! — Nezapomínej na kreslení, Gustav ti bude také nápomocen, kde bys uvázl. — Kup si někdy vzory, co by pro tebe byly, plány parku si dělej, staveb, a podobné. Všímej si Mythologie, vypůjč si (nebo koupit je drahá) — Griechische Mythologii — třeba od Prellera, ta je stručná, to je ti dobré co zahradníku velmi, pak nezanedbej historii, zaříd' si to tak, že v prázdných hodinách jednou to, jednou to zase čteš, tak to ducha vždy udržíš v pěkné rovnováze, že se ani jednoho nenabaží, aniž by se mu suchost druhého znechutila. Proto bych si přála, abys i někdy se podíval s Gustavem do okolí neb na památnosti města, pěkně si to do deníku napsal a tak si hezkou památku někdy odnesl? — Ty tedy, milý Karle, chceš mi uspořít trochu starosti; no děkuju ti a přijímám to od Tebe mileráda, tu míru Ti posílám, ale prosím Tě, abys nedělal si starostí zbytečných, aniž dluhy, aniž si proto něčeho uzmul, to já nežádám, dej tedy Jarouškovi ty boty a kalhoty, jestli na jiné máš, aneb by ti snad malé byly, ale jinak ne, a Doře, můžeš-li, kup třeba malý šáteček na krk (Cravattentiichel) nebo rukavičky, nebo nějakou lacinou černou látku na jupku (mnoho-li třeba, to ti Aida poví) nebo rukavičky na neděli, aneb jen pentli k šmísetce, tak něco z toho, co by tě mnoho nestálo. Setr si peníze také, nevíš, co by tě mohlo potrefit, že bys pak neměl groše v kapse. — Na ty vzorky se Jarouš těší; ať mi Gustav pošle výkres otcova hrobu, a Ty se často za mne otčenáš na něm pomodli. Dědeček byl jeden z nejšlechetnějších lidí, které jsem kdy znala. — Kam bys ty věci měl poslat, to Ti budoucně budu psát adresu. Pan Děčínský Lambl mi to obstará. On má tam z hranic jednoho praktikanta v ústavu a tam k tomu se to pošle a oni to pak sem obstarají. — Jestli naši chtějí něco starého poslat, bylo by mi to ovšem milé, ale prosit je nechci, já se již dost jich naprosila, pro nic a za nic. Jestli má Marii nějaký starý límec (Uiberwurf) nebo mantillu pro Doru, nebo šaty, mohla by mi s tím posloužit, ale tu také darmo člověk oč prosí. Co by jim to udělalo, kdyby mi poslal Jacq na černé šaty vlněné? Nebo šátek teplý, proto by nezchudli, ale raději nic, oni pak myslí bůhvíco. Můžeš sám říct třeba Aidě, mají-li starý štuc nějaký pro Doru, a Marie mohla by mi poslat botky černý na zimu, já mám beztoho nohu o malé poznání delší než ona, v patě trochu širší a v prstech. Jestli se ti to hodí, řekni jí, ale jestli nebude volna, dvakrát ji nepros. Strejčkovi řekni ale o trochu čaje pro mne. Jen si ty nedělej žádné útraty. Zapakuj to všecko do voskovaného plátna, aby to nebylo těžké, a až ti pošlu adresu, dle ní to pošleš. Knihy snad abys neposílal, kdo ví jestli je potřebovat nebudeš tam. Dříve bys pak ale musel psát, než bys

to odeslal, abych já věděla o tom a do Děčína mohla dát vědět. Stranu toho dr. Behrela měl jsi dobře, že jsi Marii tak řekl; přijde, přijde, nepřijde, ještě líp, měla bych s ním chodem, co by mi třeba překáželo, a kdo ví jaký to je fouňa. Ostatně si kvůli němu zajisté nábytek kupovat nebudu, leda by mi na něj ze Sagan poslali, abych ho měla jako oni a nemuseli se za mne stydět. — Poslala bych ti po něm Pohorskou vesnici svoji, nebo jinou nemám, a koupit, to víš, je za 1 f 28 x stří., ale jinak budeš muset na ni počkat, to bys ji dostal až také tou cestou přes Děčín, neboť by tě mnoho stála pošta. — — No, však ji beztoho z většího dílu znáš, a snad ani abych ti ji tam neposílala? Pile má naději přijít za samostatného zahradníka do Fridlandu ke Klamovi, ale on by ne tuze rád. Byla jsem u něho v Košíři, má to hezky tam a ukazoval mi tam překrásné nové lilium. — Panu Fialovi jsem vyřídila pozdravení, ale on sám hned řekl: „No těší mne to, že je Karel hodný, ale měl by mi psát.“ — Tedy to nezameškej a piš mu, co by ho zajímalo, a srdečně, to víš že mnoho od něho závisí a že ho budeš muset potřebovat ještě často, a on je hodný muž. Ten Eda je rozkošný kluk a běhá jak čamrda. Je zde mnoho cizích zahradníků a vůbec lidstva cizého ty dni až hrůza. Každý z těch údů té společnosti hospodářské a z těch cizinců má červenou kokardu; a veliké slavnosti se jim ke cti dějou. Šlechticové jsou u šlechticů, množství jiných v bytu u privátních lidu a plničky hostince. Jsou zde lidé z Rus a z nejdálnějších končin Německa, z celých Čech i Rakouska. Každý úd dostal překrásnou knihu, která stojí 4 f CM, o účinkování té hospodářské společnosti a o průmyslu v Cechách. — Jídla máji všude cizinci za polovic peněz a každý den jsou tabule přichystaný pro 400 osob na Žofině, střeleckém ostrově, Kafé Francois, v besedě, u Černého koně, modré hvězdy, v Plataise a v Bubenči; couvert stojí 3 f CM, ale cizí platí jen i f, to ostatní doplácí kasa společnosti. V Bubenči je krásná výstava a každý den jdou turrainy zdarma pro cizí z Prahy až tam. Pak máji výlety, do Kladrub, Děčína, Veltrus, Lobosic a j., a pak se jim ukazují památnosti Prahy. Zítra bude veliká slavnost na Žofině, hostina, bál a osvětlení. V sále jsou lustry od p. Mencla velmi krásné, prostřední váží 6 centů, je jich 5 — 3 světel tam bude hořet plynových 525. Na ostrově budou stromy a candelabry, v nich budou plynové ohně, jako tenkrát na koňském trhu, o císařové svatbě — a okolo Žofína bude 240 lamp a balonů osvětlených. V pátek bude divadlo osvětlené. Bude ta slavnost město a tu společnost 80,000 f CM stát, císař dal k tomu 10,000 f. To si to Němci libují, ach herje, ach juter Jott! — Pan Doktor Lambl, čili už pan professor, je posud na cestách, zítra mu píšu do Londýna. — O Bendlovi nevím, kde je, někde na venku. Hansman tě pozdravuje, a že proč mu nepíšeš, poděkuj se mu, že Ti ty básně dal: část Goetheho a Bürgera. — Adresu víš. A pak tě musím upamatovat, abys nezapomínal na češtinu, cvič se v ní, nepíšeš pravidelně; tím deníkem bys nejvíc si prospěl. Bylo by to škoda i hanba na tě, abys to neuměl. Jakkpak francouzsky? — Piš

mi tedy, jak to tam máte, jak je k tobě pán, jak naši? — Já píšu v pátek neb v sobotu Marii gratulací a přitom pošlu na Tebe lístek a v něm i tu adresu skrze ten paklík. — Dora je již v Poříčí, nakvap odjela, nemohla ti psát, Vidoví se po ní stýská. Jarouš odjede ty dni, bude tu jako po vymření. Zatím tedy buď zdrav! A jak dostaneš můj druhý list, piš hned! Růžička z lípové ulice je pěkná a hodná a pozdravuje tě, i všickni. P. Hanuš měl také radost, že jsi pořádný, on se jak víš trochu mrzel. Já tě líbám a objímám mnohokrát v duchu a zůstávám

tvá upřímná

m

Adresu piš budoucně zrovna na mě! — Dostala jsem od p. Zechentnera obraz olejový na plátně, kroj Handelčanů dřevařů, co pracují celý rok vysoko v horách v lesích. Dva muži, dvě ženy, jen skizza, ale pěkný. Pak olůvkem vykreslenu faru Balogskou, co jsem s ním tam také byla. To je hodný Slovák. Gustava pozdravuj, aby mi také psal, o tu kresbu mu řekni a vykreslete mi zámek — a ten oranžhaus, abych věděla, kde bydlíte. Škoda, že hrabě umřel, pro naše, on byl vždy jich zastavatel, ale já nemyslím, že by je kněžna nyní odmrštila, už skrze švakra ne, a on byl hrabě také skrblík. Co by mu to bylo udělalo, aby byl mamince a dětem něco poručil, a myslím že ani vindru! Takoví jsou ti pánové! — Tedy budoucně ještě něco. —

Pan soused Mencl tě také pozdravuje, je tlustej; má na výstavě svoje nové kamna! —

180. Synu Karlovi

23/9 ráno.

Právě jsem tvůj list dostala, ale tak špatně zapečetěný, že nevím, jestli si ty to udělal, aneb se otevřelo zde? — Ostatně v něm nic nebylo, co by nemohli číst. — Můj drahý hochu, já ti děkuju za všechno, i děti, napřed již, ale jen si nedělej žádné útraty zbytečné, o to tě prosím. Také Marii i babičce srdečně za všechno děkuju, prozatím, i strejčkovi; jestli strejček nějaké cigára má a poslat je chce tátovi, tedy je zabal hodně do šatu, aby nebylo je cítit, ostatně se neboj, kdyby se to mělo otevřít, muselo by se, bláhový, za všechno pokuta platit, nejen za to. Adresu napiš ale na moje jméno, jen jak jsem psala. To on ten pan Siebert už bude o tom vědět, jen napiš „von Sagan“ „Übersenderin Frau Michnet. Herrsch. Haushofmeisterin“ — ne svoje jméno. Udej cenu, „Werth so viel und so viel: Mit Wäsche und Kleider“. Však víš, jak

to i u nás se musí psát, tak bezpochyby i u Vás. Já ještě dnes p. Lamblovi budu psát, že to tam v sobotu, to jest 27/9, pošleš. — Sám cigára nekupuj, to by ti dělalo výlohu. — S obrazem Heineho jsi mi věru velikou radost udělal. — Řekni Marii, že ji nechám prosit, nemá-li nějaké pentle neb kusy hedbávi na klobouk, třebaš staré k obarvení, teď se ty klobouky nosí malé, a z kolika kusů, tedy se může lecco upotřebit. — Milý Karle, mám velkou starost s penězi, táta spotřebuje na cestu a ještě je nemám pohromadě, a k tomu mi ještě přišla Marie s druhým terminem; nechtěla-li jsem mít ostudu, musela jsem jí dát poslední groš, to mně strhlo, 35 f CM není maličkost; ale nyní jsme quitt, a já jsem také ráda. — Ten Pilz je blázen, že se nechá od ní tak za nos vodit, ona s nim hraje jako kočka s myší. — Já ti onehdy nechtěla psát, že táta přece jen trest, který mu uložili za to, že byl na pohřbu p. Havlíčka, totiž 8 dní arrest, vystát musel, rekuroval, ale nebylo nic plátno, chtěli se na někom vymstít. Tedy chudák dnes týden ráno se tam odebral a dnes večer přijde domů. Měl sice sedět zavřen jako jiný, ale profós, vlídný, dobrý člověk, vzal ho k sobě, a při něm v kanceláři celý den sedí a v noci spí v jeho pokoji. Já k němu chodím každý den a posílám mu jídlo z domů. To víš, pro dobré oko že musíme i ostatním dávat. Pan Halánek jim posílá každý den pivo a já kde mohu co; ten profós má velkou moc nad vězněma, ale málo platu, takže, an má ženu a dítě, sotva se nají jednou za den. To, milý hochu, mne ten týden také mnoho stálo, a to znáš tátu, co se peněz týká, že on se nikdy nezeptá, ani nestará; no ale doufám, až bude službu mít, že mi to vynahradí. — Následky doufáme že z toho nebudou, nebo financ, minist. byť se to i dovědělo, nemá právo to zase trestat, a pak nekladou na to váhu. Děti jsou venku a májí se tam dobře. Zde je švestek dost, ale poněvadž jsou také mnohé červivé, jsou dražší než vloni. Jablek je málo. — Vina také málo, ale zralé je, v Uhřích je ho ale hojnost. Počasí máme také chladné, ale jasné. — Já s tátou nepůjdu, to víš, hned službu nedostane, teprv snad za měsíc neb dva se to rozhodne, kam přijde ze Salzburku, neb tam-li zůstane.

— Nuž to nemůže tedy být, aby se Jarouš ze školy zase vytrhoval, a pak nemáme ani na to, abychom se mohli stěhovat a zde si všechno zapravit. Tedy zde zůstanu, kdož ví jak dlouho, leč by se táta dostal na dobré nějaké místo, kde by reálka byla, pak bych šla za ním, to ale mezi školním časem nebude. Až by se to bylo určilo, na každý pád bych i sama si přála, abys i ty nám byl blíže, ve Vídni neb v Aigenu (u Salzburku), — ale kdož ví kam se táta tamodtud dostane, tedy se nedá posud nic určit. — Proti Tvému plánu dokonce nejsem, ale myslím abys tam rok dodržel, pak můžeš se zase jinam podívat. Promluvím s panem Fialou, snad by on Ti potom mohl s doporučujícími listy být nápomocen, a že bych i já ti s penězi ráda pomohla, jestli to možná bude, to můžeš být přesvědčen. Ale bez peněz nejezděj, to raději si setr a

ukládej, abys měl na cestu, a nezásobuj se věcmi, které by ti na cestě překážely. Do té doby si o tom ještě promluvíme. — Nemohu ti nic určitého psát, zdali k Vám přijedu čili ne, musela bych také vědět, jak mne naši by přivítali, zdali tak srdečně, jak si to přeju! — Jestli nějaký groš zbytečný mít budu, dám tátů dagerotypovat pro tebe a sebe vykreslit, ale to víš že takové věci vždy od okolností závisí. — Jakpak tvá zimní garderoba, zdalipak budeš zaopatřen něčím, snad jsi přece neměl se těch černých kalhot zbavovat a místo nových černých koupit si zimní a kabát na všední den na zimu. — Když by to u nás lépe chodilo, to víš že bych Ti vždy něčím přispěla, ale potud, milý zlatý hochu, je to těžký. Bojím se tedy, abys pak na zimu netrpěl v něčem bídu a z nedostatku šatu teplého si potom nemoc nepřivábil? — Hansman tě líbá, měl radost, když jsem mu psala, jak se chováš, Pilzovi dala jsem tvůj list číst — p. Fialoví můžeš psát a list položit do paklíku. — Já bych Ti ráda opsala báseň „Tyrolské elegie“ od H..., ale bojím se, že toho bude mnoho do psaní. Musím vzít tenký papír; piš mi, zdali nedostáváš listy s porušenými pečetěmi. — Báseň tu ale schovej, a vůbec kdybys cestoval, takového nic s sebou nevez, raději spal po přečtení. Karle, kdybys viděl a slyšel to, co já a táta jsme na té policiji přehlídli, hochu, zbláznil by jse's. — To je hrozný ústav; — a jak velmi snadno může se tam člověk dostat! Chraň se toho! — Já viděla ty vězení, viděla jsem i ty řetězy a ty nástroje k uzavření úst, když kdo křičí, metly a hole k mrskání, kamizoly k sepínání, by se nemohl hnout, — a co vše. — O bože, to je humanita, v devatenáctém století! To člověk ztrne! — Jeť ovšem velká nemravnost a špatnost mezi lidem, ale kdož je vinen? — Proč nechávají lid ve tmě, proč ho mravně zabíjejí, nevědomostí a převráceností. To je zřídlo a počátek všeho zlého, hloupost a nevědomost, tím přichází lid na takový stupeň bídy a zpousty! — Pozdravuj mi všecky zatím, a co máji a mohou, ať pošlou, to víš že takové příležitosti se vždy nenahodí, neboť to nemohu častěji je obtěžovat. Děti by tě líbaly, kdyby tu byly, to víš, nařídily mi, ať hned píšu, jak budeš Ty psát; a Jarouš ještě prosil, aby mu Gustav nějakou barvičku poslal. Ten hoch má velký vlohy pro kreslení, jako Hynek, a myslím že bude v realce prospívat, posud neměl žádné navedení. Jenže tuze roste; bojím se, aby se mu nevedlo jako Hynkovi. A jak ty, Karle, jsi opravdu zdrav? — Jen se setr, já v Tebe, hochu, velké naděje skládám, a myslím že mi jednou ty starosti potěšením nad Tebou splatíš; — nezapomínej nikdy na Hynka a svůj slib; 19/10 bude tři léta, co ho zem kryje. Já v něho mnoho si zakládala a myslím, že by byl z něho velmi dokonalý člověk býval. Ach, já o něm málo mluvím, ale přčasto myslím na něho a zdá se mi o něm také častěji; pak se mi po něm tuze stejskává a všude vidím jeho černé oči a slyším jeho hlas, když mne volal „mámo“, — vidím ho v nemocnici, slyším jeho řeči, jak on se těšil, že pojedje na jaro do Sagan: Chudáku; musel padnout za obět mrzké zlobě — kdyby se to nebylo s námi stalo a Hynek se byl doma

roznemohl, neb se byly listy nezadržovaly a my byli peníze měli na cestu, zajisté by byl neumřel. — On by s jeho povahou ovšem byl musel také mnoho zkusit, ale to musí každý, kdo má cituplné srdce a rozum jasný, otevřený, to musíš i Ty, i my, i sta jiných (těch „Ritter vom Geiste“ — jak je Gutzkov nazývá), ale přece škoda jeho mladého života! — Ať mi vykreslíte ty neb Gustav otcův náhrobek; a trochu větší a na pěkném papíru, abych si ho mohla dát za rámeček. — Tedy s Bohem; táta i já Tě líbáme mnohokrát. Také Marjanka Tě pozdravuje; je to dobrá holka, škoda že má svět zkažený; ona na Tě denně zpomíná: „pán Karl to byl dobrý!“ — Dej bůh aby tě lidé vždy tak nazývali a na tě zpomínali, kdekoli budeš! — Tedy jak budeš moct, piš mi zevrubně, a také stranu toho botanického kursu! — — V sobotu tedy to pošlete! — Ostatním všem pozdravení vyřídím. Eminka chodí do parní lázně, má rephma v rukou, protože se pranic nešetří a bez rozmyslu do všeho se žene, někde zase běhala s mokřýma rukoma venku. Malá Ludmila je roztomilá, celá Viluška! Jestli máte nějaké „pohledy na Sagany“, zámek, partie z parku — neb podobného cos, aby se hodilo za dárek, pošli to, dám Hanušovým holkám, kdybys poslal jen jedné, bylo by to nápadné. — Třebas něco vykresleného Tvou rukou, hodilo by se ještě líp; já to sama odevzdám, to víš že to musí být jen něco malého, nevelké ceny. Ostatně dělej jak chceš. Neb semena, co by se do hrnců sít daly, — s udáním, jak se máji sázet —? — Nebude zle, když se proto věci o dva dni opozdí. Pan Dr Lambl poslal Lizince z Bonnu památku, růži papírovou, malovanou na obou stranách, ta růže se ale rozloží a je z ní kolo a na tom kole papíru jsou samé malé výkresy okolí Bonnu, Würzburgu a na Rýně, krásné je to a jako hračka. Ta růže se pak rozvine, a je kolo, na dvou hvězdách je malovaná růže, na ostatních jsou ty vignetky. Takového něco hodilo by se za památku. — Není-li to drahé a je-li to k dostání, poptej se. — Ostatně dělej jak chceš, já jen myslím, že by ti to také radost působilo. Můžeš věci poslat v pondělí teprv, jestli bys chtěl v neděli si to spořádat a panu Fialoví ten list napsat. Až budu mít zbytečný groš, pošlu Ti na dagerotyp tvůj pro mne, piš mi, co tam stojí; anebo až přijedeš zase jednou sem. — Tedy přece jednou sbohem! — Líbá tě tvá tě milující matka

BN

Budu psát p. Lamblovi, že pošleš věci ze Sagan buď v neděli neb v pondělí, je to jistější! —

181. Synu Karlovi — před 15. říjnem 1856

Milý Karle!

Bylo to hloupé, že si poslal ty květiny, já ti psala, že to po té příležitosti dostanu jistě, jen že nevím kdy, — a pak abys nedělal velký balík, aby neměly napoprvé velkého štrachání s tím, a ty pošleš čtyry hrnce květin! — Dobrá vůle ovšem, ale nesmysl! Je to v Děčíně a mám to zítra neb pozejtří dostat; to víš, když se to musí pašovat, že to hned nejde. — My jsme tak dalece zdraví, táta je posud v Praze, nemůžem ty peníze na cestu sehnat. Jsme s tím všickni mrzutí. Jarouš chodí už do reálky — stálo mě to, zápis a ty věci, co potřeboval, přes 7 fl CM, a to ještě knihy dostal. — Nyní je zima tu, šaty, palivo a činže zase — věř mně, že někdy nevím, kde mně hlava stojí. No dá Bůh že se to ale zase spořádá, až jen bude táta v službě. — Přijede-li přece pan Palacký do Sagan, jdi k němu hned, s poklonou, a budeš-li chtít dát lístek, dej, nebo pros jen, aby nám vyřídil pozdravení. On je hodný pán a mnoho dobrého mi udělal, to beztoho víš; — kdyby s ním jen chtěla paní kněžna mluvit, ten by jí ukázal, kdo jsou Češi a co umějí, také by jí třeba stranu nás oči otevřel. — Dora je posud venku. Udělala babičce k svátku límec, a já pošlu babičce svůj obrázek, a jestli bude mít táta cváry, dostaneš jeho obraz ty s sebou, nějak to pošlu, abyste to záhy dostali. Až ty věci budu mít, budu Vám hned psát, a více a jak se komu co líbilo i o Hanuš. Zatím buď zdrav a spokojen. Líbáme tě všickni mnohokrát! Tvá

upřímná

matka.

182. Františku Palackému

Vašnosti!

Račte odpustit, že sama list nepřináším, bylať jsem zdržena, že mi nebylo možno odběhnout. Prosila bych, kdybyste ráčili mluvit na švakra francouzsky, neboť němčina jde mu těžko z úst. Zítra píšu domů a doufám že nebude dokonce žádných okolků, kdybyste do Sagan přijeti měli, aby se Vám vše ochotně neotevřelo.

S nejhlubší úctou Vašnostina

služebnice

Božena Němcová

15/10 1856.

183. Jacquesovi Michenetovi

Lieber Schwager!

Überbringer dieses Briefes ist unser allgeschätzte Herr Palacky. Ich empfehle dir diesen mir sehr werthen Herrn auf's angelegentlichste.

Božena Němec

Prag 15/10 56.

[ADRESA:]

Herrn Jacques Michnet / Haushofmeister bei der Fr. Herzogin Talleyrand / in / Sagan / Im Schlosz.

184. Synu Karlovi — 4. listopadu 1856

Dnes je Tvůj svátek, drahý Karle; nemysli si, že jsme na něj zapomněli, chtěli jsme ti včera psát, ale čekáme ty věci každý den, a proto jsme váhali, abychom ti o tom zprávu dát mohli. Ze se to tak dlouho zdrželo, byla vina ta, že se ten pan Siebert, právě když to tam přišlo ze Šandavy, stěhoval do Niedergrundu — vzal to tedy s sebou tam a teprv tamodtud mohl to expedirovat — to jest pašovat přes hranice. A nyní mi to z Děčína také zase nechtěli poslat, až by sem pán jel, abych od toho nemusela platit nic. Mě to ale tuze mrzí, že se to tak dlouho zdržovalo a ty květiny že se zkazily, neboť to beztoho že uschly. — Čekáme to každou chvíli, přijede sem Děčínský Lambl a vezme to s sebou. — To víš, u takových pánů, to si musí člověk vždy počkat, až se jim uráčí. — Tedy ti, milý hochu, přeju vše dobré, i děti (budou ti psát, až prý ty věci dostanou, při jednom), a hlavně abys byl zdrav. Vázaného pošlu Ti mne samu — jako babičce, jenže nevím, kdy to dostanete, kdyby ne jinak, tedy v psaní. Budou to fotografie na plátně, tedy to snad půjde — uvidíme. Dorinka by ti ráda poslala vlněné střevíce uštrykované, ale jenže nevíme, jak to půjde, — také Jarouš na něco študuje — no něco vyvedeme. On má do Drážďan ject známý jeden, a ten by nám to dal tam na poštu, jinak

by ovšem těžko bylo to poslat. Kdybych mohla, poslala bych ti raději pár grošů, ale, milý Karle, je nám zle; pomysli si, táta posud je zde, a to víš, když na nic nedá, jak mi je, já ti nemohu ani říci, jak si to přeju, aby už byl pryč, — hochu, to je trápení, a přece je mi to líto, abych mu to dala znát, ale já nemohu se zmocit. — Poslyš; to víš, že do toho Solnohradu měl, — pan Staněk profesor tedy mu přece na tu cestu sehnal (měla jsem to dostat já, 35 f CM od Taxise), ale co dělat, raději aby mohl táta ject, — cestu až do Budějic byl by měl zcela zdarma, — protože rodiče Staňkovi mají dostavníky v tu stranu — už byl den určen, táta měl pas, všude se rozloučil, já chtěla pakovat, tu přišel posel od finančního raddy, aby přišel k němu. Táta šel; a tu slyšel, že ho udělali Amtsofficiálem ve Villachu (v Korutansku), ale se 400 f CM — a kauci složit. Pomysli si, táta má nyní 350 fl. a nedá mi nic, jakž potom, kdyby mu na kauci každý rok 100 fl. strhovali a jen 300 fl. mu zůstalo. A na své útraty se stěhovat. — To ho ustanovila direkce ve Štýrském Hradci, kteří nevěděli ovšem, že má táta službu od ministerstva na 700 fl. přislíbenou. Poslechnout nyní ale táta musí, sice by se musel odříct císařské služby a vzali by mu i ten plat. Tedy ze Solnohradu není nic a čekáme každý den, že dostane dekret od finančního raddy, aby mohl ject ne do Villachu, ale do Vídně. Tam půjde k ministerstvu, řekne, jak a co to s ním udělali, v jakých je okolnostech, že on kauci dát nemůže, že by nemohl být živ, kdyby měl jen 300 fl. (protože kdo nesloží kauci, která obnáší tolik, co roční plat, strhuje se mu každý rok 100, tedy by tátovi 4 léta strhovat museli). Jestli ho od ministerstva tam pošlou, musí jít, ne-li a dají mu něco lepšího, neb ho zatím ve Vídni nechají, zůstane táta snad v císařské službě, poněvadž je šikovný úředník, a když by mu dali 700 fl., za dvě tři léta by jistě měl 1000 fl. a pak přece již živobyetí pojištěné; kdyby ale měl začnout od 400 fl. sloužit, půjde latím, aby neztratil pensí, zůstane as půl léta, kam ho pošlou, pak se udělá nemocným, přijde sem a půjde do privátní služby, kterou má přislíbenou u pana Kleina. — Tak to stojí s tátou. — Táta ale nezeptal se ještě: „Copak si tu počneš, ženo, s dětmi, když ti nebudu moct nic posílat, a bůhví kdy ještě?“ — To mě bolí. Já zde zase budu jen na to péro a na milost dobrých lidí odkázaná. Snad mi pánbůh pomůže, táta ale bude vidět, až bude muset od toho být živ se vším všudy. Kdybych se nebyla seznámila s tím p. Stánkem, já nevím, co bych dělala, ale ten je jako bratr. Děti budou všelicos potřebovat, a nejhůř je s topivem nyní; já si dala tátův starý černý kabát obrátit a do pressu a udělám si teplý kabát na zimu, k zelené hedvábné sukni, to bude můj oblek, a jen bude o teplý obuv. Dora má od Marii plášť ještě, potřebuje ale šaty a prádlo, přijela z venku jako putna silná, je tlustší v půli než já, ta toho nejvíc potřebuje. Jarouš chudák už sotva má kalhotu, spravuju to a je to hadr — sotva se těch věcí od tebe dočkáme. — Zimní kabát je mu skoro malý, ale musí vytrvat, jestli nějaký nevyprosím. — Služku mám hroznou troubu, a nevím, jestli se s ní budu dlouho zlobit;

já udělala zase kontrakt s Jeřábkovou, musím mít do konce ledna hotový román; a píšu pro Školu a Život. — Řezáč mi přeje, a když je mi nejhůř, přece mi nějaký groš strčí více honoráru než jinému. Pak budu nyní ty slovenské pohádky vydávat, a tak ti mám práce plnou hlavu—a je mi potřeba, abych měla někoho spolehlivého k ruce. Dora bude chodit odpoledne k paní doktorce Staňkové se učit bílé šít (ovšem velká to milost) a snad do Sofinské akademie cvičit se v hudbě, to jí zjedná pan Staněk. Jak to Jarouš ve škole má, to ti on sám bude psát. — Pan Šťastný tě pozdravuje, je chudák vždy churav, a proto ženění ještě odkládá. Pan Zap je už zase ženatý, vzal si vdovu z venku, tuze sprostou a zlou, měla ale 4000 fl., každý se naň zlobí proto. Krejčovic, slečna Hlavsova, Kuřákovici chlapani tě pozdravují. Podhorský ti přeje k svátku vše krásné a dobré; nevím, jestli chudák jara přečká, začíná jako Hynek, a šetřit se nemůže. Z jara má se dostavit k asentirunku. Johanka tě líbá, Krystla je také doma. Hanušovic jsou zdraví, já tam ale dlouho už nebyla a nechci tam jít, až ty věci přijdou, pak Ti hned budu psát. — A nyní, milý Karle, jak se ty máš, co děláš, já na tě zpomínám kolikrát za den, a jak ti nyní bude v zimě. Včera ráno nesli jsme zelený věnec na Hynkův hrob a rozsvítili jsme svíčku na něm i za tebe. Na zpáteční cestě u Feslovky povídali jsme, jak si chodíval tamtudy zahalený večer jako Mikuláš. Nevím ani, kde Hájek je, ale Hassovic mají ten dům překrásně zřízený. U Fialu jsem také dávno nebyla, a nechci jít, až jestli ty květiny přece budou k čemu. Jen mu piš nyní, aby se nerozhněval na Tebe. O Pilzovi jsem dlouho neslyšela, beztoho že mu Marie zakázala k nám chodit, to je mrcha, a on je hloupě do ní zamilován. — Koleda vyšla a moje povídka se líbí, tak i v Poutníku, tam je Chudí lidé, — kterou ty neznáš. — Pohádku o Šarkanu, co jsem dala do Perly pod jménem Danieli, přeložili do německého, je to v „Familien-Journal“. — O ten tvůj pas se nestarej, a jen až bude čas, ho pošleš; a ze Sagan nechod', až ti řeknu; já mám plán k Vám se podívat, jen aby se mi vyplnil. — O vánocích ovšem sotva přijdu, to by také byl nevhodný čas, ale později trochu, ale že se k tobě podívám, to se můžeš těšit, neříkej ale zatím nic o tom. Na vojenský stav nemysli, ani se ho neboj, to víš že to necháváme proto s tou botanikou; až ti přijde čas, dáš se zapsat do botanického kursu, a bude po strachu, — o výživu se nějak snad do toho času budem moct postarat. — Jakpak budeš na zimu zaopatřen? — Kdybych ti jen mohla něčím přispět, bože jak bych to ráda udělala, to víš že bych poslední Vám dala. — Chtěl bys mít domácí střevice vlněné štrykované, je to teply, nebo punčochy jestli potřebuješ, nebo co z prádla, piš, já budu hledět, abych ti něco poslala zatím a pak něco přivezla. — Piš mi, jak vyhlížíš a jsi-li zdrav a všecko; jsi mi dlužen dlouhý list. Já jsem nyní při všem tom trápení zdravější — myju se hodně studeně, a snad také že více chodím. Tátovi se také ke všemu tomu noha otevřela na tom líšeji, víš, co má na lejtku. Doktor řekl, že s tím může ject, to že bude dlouho trvat a nic že mu

plátno na to dávat než studené obklady; a ono se mu to lepší, jenže má v ní ještě palčivost velkou. — Až ten obrázek dostaneš, nedávej si k němu rámeček, nech si ho jen v papíru, abys ho mohl mít při sobě. — Pošli nám míru tvé nohy, délku a šířku přes nárt, jestli ty střevíce chceš, ale necht' je jak chce, jen pošli. — Často se mi o Tobě zdá, ale o Hynkovi po dlouhém čase zase ty dni jednou; vždy ho vidím v tom měnivém kabátu. — Bože, ani mi to někdy nepřichází, že je on mrtev a ty tak daleko, a toužím po Vás po obouch. — Jen zůstaň hodným, hochu, abych tě mohla s radostí k srdci přitisknout, až se zase uvidíme. — Eminka nevyhlíží tuze dobře, s těma rukoma se jí to vždy na zimu horší, má je oznošené, jak víš. — Jestli ta myrta bude zhynulá, pošleš jí pak tu růži. — Já Ti věřím, že se ti ještě žádné děvče tak nelíbilo jako ta růžička, ono jich je málo tak dobře vychovaných a přirozených jako ona, a bude to vždy Tvému srdci a tvé hlavě ke cti sloužit, když takové děvče více ctít budeš než všelikou fiflenu; musíš však také vždy hledět, abys přízeň takového děvčete si zasloužil. — Pokus se o to, popsat Saganský park, jeho květinářství, vůbec vše, potřebovala bych to k něčemu, a když to pěkně popíšeš, bude tobě to ke cti sloužit. Zatím tedy buď zdrav a nemysli, že snad na Tebe zapomínám, já ráno již na Tebe zpomínala a zpomínám denně. Jakpak asi svátek si strávil? — Dostaneš od nás list, hned jak věci dostáném, a to bude Jisté ten týden! — Pozdravuj zatím všechny! Líbáme tě a já tě k srdci vinu v duchu a líbám.

Tvá matka N.

185. Samu Chalupkovi

V Praze 13./11. 1856.

Velectěný příteli!

List, který sté panu doktoru Zechentnerovi poslali, mi on poslal, abych uvěřila, že sté na mne nezapomněli; nemohla jsem se věru žádného listu od Vás dočkat a byla bych již psala zase, kdyby nebyla s těmi listy taková svízeľ. Člověk neví nikdy, kdo vlastně bude list číst. No jen když sté nezapomněli na Boženu! Předně a nejprve musím Vám sdělit, že se mi poštěstilo vyjednat vydávání „Slovenských pověstí“ tak, jak jsou psány, v nářečí slovenském! Mám radost. Nyní bude záležet na Slovácích samých, jak se budou k tomu mít, nejprve aby se pověsti pilně sbíraly, za druhé aby se pak kupovaly, sice bude všechno moje namáhání marné. To víte, takový vydavatel nedělá to z lásky k věci samé, nýbrž ze zisku; jak nebude mít z toho žádný ošoh, přestane vydávat, a kdy byste je pak Vy vydat mohli, to nevím. Již jsem psala

Reuszovi, aby mi i ostatní poslal, neboť nebudu mít toho rukopisu, co mi poslal, dost na svazek. Také Rimavskému jsem psala, jestli bude chtít dovolit, aby se ten první svazek, co vydal, ještě jednou tiskl. Nevím, jestli se toho budou Slováci ujímat; ta nedůvěřivost je hluboko zarytá! — Kým bych mohla vzbudit sjednocenost a shodu úplnou mezi národem československým, věřte, milý příteli, že bych za to život dala; ovšem by to malá oběť byla za tak velký cíl, ale já bych více obětovat nemohla! Ta snaha, přispět alespoň malou částkou k této vzájemnosti, je moje nejvřelejší, a já se budu vždy vynasnažovat, seč síla moje, aby se uskutečnila. Vydávání Vašich pověstí, a to v Praze a v nářečí slovenském, je první krok a tuším dosti důležitý, ač se to snad mnohým nebude zdát. Však mně říkají, že jsem celá Slováčka a že Čechy ani ráda nemám, co jsem se ze Slovenska vrátila, ale já si myslím: bratr jako bratr! — Líto je mi nyní, že jsem Vaší dobrotivosti více nepoužila a ze slovníčku Vašeho nečerpala, — některá pojmenování nyní potřebuju pro sebe samu — a pak budu muset přidat vysvětlení některých slov k těm pověstím, a protože by mi velmi potřeba bylo příručního slovníčku. Prozatím by mi posloužil Vašnostin, jak ho račte mít; jestli byste mi ho svěřili, opsala bych ho as díkem zpět odeslala. Jistou adresu dala jsem panu Zechentnerovi, ačkoliv doufám, že nyní, co můj muž opět úředníkem cis. král., i já pokoj mít budu. Bohužel, že jsem nyní všeliké cesty vyhledávat musela, aby se mi listy jisté do rukou dostaly. Na články do Musejníka se těším; alespoň nejprve ty ballady, a později zase něco; historické články budou nanejvýše vítané, zvláště co se Slovanův Uherských týká. Jestli by to možná bylo a máte-li nápěv k těm balladám, bylo by to důležité. Ach příteli, kdyby každý uvědomělý a schopný člověk na Slovensku tak smejšlel jako Vy a kdyby pracoval „na národu poli dědičném“, — kde bychom Slované zanedlouho byli! — Ale necht' je, jak chce, nám patří budoucnost, ať si druzí i křičí, že tomu není tak! Ale nyní je čas pracovat a jen pracovat a připravovat role a zašívát a smet' ze zeleného oseníčka pleť, pak dá Bůh i dobrou žatvu! — Kdybych mohla nyní u Vás hodinku prodlít, všelicos bych Vám pověděla — ale dá Bůh, že né-li záhy, alespoň později zase k Vám se podívám, — ale pak budu mít dobrý pas a konduitu non plus ultra, aby mne hned tak od Vás nevyhnali! — O Hrádku psala jsem článek do časopisu „Škola a Život“, ale sotva ho již redaktor do Nového roku vytiskne. Je to výborný časopis, hlavně pro kněžstvo, učitelstvo a rodiče; idea v něm je vzájemnost československá/ a proto najde tam vlast svou zastoupenou Čech, Slovák i Moravan. Také ho mnoho na Slovensku odbírají. Náš pilný sběratel starozitností Krolmus — chytal se radostí stropu, když jsem mu o Slovensku vypravovala. Kdyby se ten k Vám dostal, ten by Vám všechny vrchy rozkopál a Tatry vzhůru nohama obrátil. Vocel je nyní hrozný papežník a ze samé horlivosti o katolicismus Olymp celý pokřtil na katolickou víru, že Živy udělal Marii a Perunovi posadil na hlavu tiaru. Jsou to

vůbec nyní časy, milý příteli, kde se poznává dobré zrno od prázdného! Tak mnohé je holá pleva, — co se mělo za plné! Ale ten krajíc chleba (s medem) a ta červená pentlička s křížkem, to jsou vnaidla, do kterých se již mnohý chytil! — Jak se mám v mé domácnosti a jak to s mužovu záležitostí stojí, to vám poví Gustav nejlépe. A jak se Vy, přátelé milí, máte? Často, často na Vás vzpomínám a o Vás mluvím! Jak se má paní sestra Fruška? Já si se zalíbením vzpomínám, jak mne vždy nabízela: „eště od těch slívuček nak sa páčí!“ — a s takovou přívětivostí, že by si člověk raději žaludek zkazil, než odepřít jí to! A co stará Marka a Katkula? A Chrbantjerka živa ještě? A chyže její, co ji ta sviňa strašila, ještě se nesesula! A neteř Vaše, u Vás je posud? Starý Blasi, není ještě vdovec? Ach ty dobré oplatky — keby ich tu bolo za košjar — a ta brynza — halušky — pirohy — a co já vím, co vše dobrého máte! Kterak je s Vaším okem — zdaž se Vám studenou vodou přece sílí zrak? Měli byste raději sem do Prahy přiject, máme tu znamenitého očního lékaře a okuláry tu umí dělat výborné — zvlášt ty, co nám ví... na nos sází! Prosím, co znamená slovo strnugi — vím, že něco v salašnictví, ale neznám co. Dostanu píseň „Na Králové holi“? Těším se velmi na Vašnostin list. Pan Dokt. má ode mne některé památky od našeho Havlíčka, až se s ním sejdete, on Vám je přečte. Račte mi také sdělit, na koho bych měla ještě skrze sbírání pověstí psát? Chci Skultetimu, Braxatoriusovi, Krečmerimu, Kalinčjakovi? Že Vašnosti mi v slovu dostojíte, se naděju. Honoráru se bude platit za tištěný arch 8 fl. Račte pozdravovat všechny dobré duše Lehořansky; paní sestru i Vás líbám a zůstávám ve vši úctě a šetrnosti Vašnostina přítelkyně

Božena.

186. Synu Karlovi

Milý Karle! Nic se člověku nevede, jak by si přál. Kystničku jsme dostali, balík ještě leží u Sieberta, bezpochyby že se to bál poslat a čeká, až sám pojede. Co v kystničce bylo, knihy, květiny, rytiny, to vše může směle přes hranice, bez platu, jen šatstvo ne. — Myslím že se ještě načekáme, než to dostáném — ztraceno to ale není, ti Siebertovic jsou prý hodní lidé. Ale stěhovali se právě, a tudy se to zdrželo. Zatím tedy děkujem za to, ale květiny jsou ty tam, myrtu nechala jsem u nás zatím, ale sotva se vzkřísí, ostatní dala jsem přece p. Fialoví, možná že se ta jedna přece vzkřísí. Dala jsem p. Fialoví obrázek „Hofgartneri“ — ale dosud jsem s ním nemluvila, nemohu ho zastihnout. — Že ho to ale těšilo, to vím, jen mu piš. — Hanušovic ti srdečně děkujou, a měli radost. Eminka si pověsila ten světlový obrázek na okno. Když jsem jí ho dala, začervenala se. Když mne domů vyprovázela, ptala se, jak se

máš, a že tě pozdravuje. Povídala jsem jí, žeš jí poslal květinu myrtu, že ale věci dlouho na cestě byly, že zvadla. — Litovala, ale doložila „ať mně neposílá Karel květiny v zimě, já to nemám kam dát (což je pravda), raději z jara nějaká semena, že ho pozdravuju!“ — Tu růži skládací můžeš jí poslat až k Ježíšku. — Ty bílé rukavičky jsem si nechala i ten lejblík. — Děti si ty maličkosti rozdělily. Za Heineho Ti děkuju, je to pěkná kniha, poněvadž tu o všem, co psal, řeč i kritika. „Blumenlese“ je hezký, Andersen obzvláště, ale Yoriks empfindsame Reise je pleva, škoda peněz, jestli jsi to koupil. Ty přírodovědecké knihy stojí ale zase za to a Jarouš v nich čte rád. Budeš to mít dobře zde schováno, a všelicos Ti přibude ještě k tomu, než se vrátíš; až budeš někdy svým pánem, budeš mít do hospodářství nejprve bibliotéku. — Jedno mejdlo jsem také hned upotřebila. Ty Sagana si dáni za rámeček a pověsím. S tím balíkem mne to tuze mrzí, ale co dělat. Ty věci pro Vás budu hledět abych co možná nejdřív poslala. — Děti budou psát babičce i ostatním, až ty věci dostáném, aby se poděkovala Dora i též já. Milý Karle, táta je posud zde. Nyní je to už určeno, že asi do Villachu musí. Shání kauci a snad ji také dostane ty dni. Chce v pondělí neb úterý jet. Dnes mluvil s panem Lanou, co staví ty železnice, a ten mu řekl, aby jen zatím šel a že on bude na něho pamatovat, jak nejdříve nějaká služba se vyskytne, že mu dá vědět. — Dal mu také na cestu 20 fl., a to bylo dobře, sice bych se byla musela ještě starat o nějaké, protože by až do Villachu byl táta neměl dost. — Je to kříž, milý hochu, — a já nevím ani, kdy tomu bude konec. Šťěstí ještě že jsme trochu zdraví, až táta s tou nohou — to se mu ale dlouho nezahojí, až někdy z jara. Bendlík je už v Budějovicích v Theologii — nebylo jinak možná, a on šel už rád. Však on se tam neztratí, je geniální hlava, a taková je všude vážená. — A on není k tomu, aby se o sebe staral, a tam se budou o něho starat. Jurenka se z Polska vrátil a bude v Březnici lékařem, celý se prý změnil, já ho neviděla, protože skrze Prahu jen jel a nezdržel se. — Eda Fialu běhá a je velmi hezký kluk. — Jak to v zahradě chodí, to nevím. Albert nás někdy přijde navštívit — on se na Tebe ptává, a když přijde k nám, obyčejně, když nese „Einladungen“, mu to napadne — přijde zrána, nesmekne a jde do druhého pokoje, sedne a začne se šklíbit jako Filip na jelito a ptá se pak: „Was macht der Karl?“ — Táta Ti jednou tak žertem začal nadávat, on ale se do táty pustil, a že to není pravda, že ty jsi byl hodný. Máme s ním vždy komedii; já ho mám ale ráda, on je dobrý hoch, ovšem k politování ta jeho hlava. — Pan Jakoubek břichatý Té pozdravuje; budou u něho tisknout ty slovenské pověsti. Krejčovic se také vždy na Tebe ptají. Pan Mencl je hodně tlustej, pozdravuje Tě, a až přijedeš zase do Prahy, že dostaneš od něho těžítko. — Pepíček Heindl je velmi silný nyní, a hodný hoch; mají ještě dva malé studenty a Emča má hodně co dělat. Nyní je zdravá. Ptala se mne, co jsi měl na ruce tenkrát, já nevěděla, co jí mám říci, protože jsi mi to nepsal. Malá Míla — čili Mučka, jak ji Emča

pokřtila, — má se k světu a Eminka s ní umí dobře zacházet. Už sama sedí. — Z Dorinky udělalo se také velmi hezké děvče, poslala domů svůj obraz. — Pan Tomíček odstěhuje se do Polska — s bratrem, který si tam koupil živnost. — Paní Slenkertová se také vždy na Tebe ptá, co děláš. — Ta sklenice s tím křížem mne tuze těší, řekni babičce, že jí za to děkuju, a Andě za památník. Ta holka umí hezky psát, pročpak mi Gustav něco nevykreslil nebo nenapsal —? — No až přijedu sama do Sagan! — Ta sklenice je vlastně ode mne, já ji poslala tatínkovi z Domažlic a ještě je na ní naše pečeť; — postavila jsem si ji před sebe na můj psací stůl. — Copak dostala babička vázaného od Tebe, to žes alespoň nějakou květinu jí dal, vid’? — A tys měl asi odpoledne kávu na Tvůj svátek, či ne? — Už tuze toužím, abych měla od Tebe list a věděla, jak se máš a jsi-li zdrav, proto mi také, co nejdřív můžeš, piš! Až ty věci obdržíme, dáme Vám hned vědět, ale na to nečekej a jen mi hned odpověz. V budoucím listu budu Ti psát, co p. Fiala řekl, a nezapomeň mi psát o p. Šťastném.

Líbáme Tě všickni a v duchu Tě vroucně objímám. Také naši pozdravuj a babičce že ruku líbám. Tvá Tě milující matka

Božena.

V Praze 13/11 56.

187. Neznámému

19/11

Milý příteli! Myslila jsem včera, že Vás najdeme v nádraží, — ale Vy sté se vyhnul tomu loučení — byla bych Vás ústně požádala o to, co následovně píšu. — To si asi hned pomyslíte, že to jsou peníze; ba bohužel, že musím ustavičně lidé obtěžovat. — Nezaplatila jsem ještě činži, dětem potřebuju na některý kus zimního šatstva, topivo a všeliké ještě potřebné věci. Pfr. Staněk doufal odněkud — nevím sama od koho — peníze ale nejdou a sám mi nyní tolik dát nemůže — a čekat na příspěvky — to víte, jak to chodí — musím si tedy sama peníze obstarat. Muž myslil, že by mi je Paul zaopatřit mohl, ale to je hubař, — já nechci s ním nic mít. Potřebuju sice 50 f CM, ale jen 40 f bych si ráda vypůjčila, protože 45 f ku konci ledna od Jeřábků dostanu, tedy bych je mohla jistě splatit. Pfr. Staněk by také za ně stál, kdybyste Vy nechtěl s tím nic mít, a interesse bych ráda zaplatila. Vid’te že mi to neodepřete, Vy přece spíše takového přítele najdete než já. Já beztoho nyní mám sháňku s tou

kaucí, bude-li muž v pátek psát, abych mu to mohla hned poslat do Hradce. — Sto zlatých ovšem bychom měli jistě, jestli ale ministerstvo dekret změní a dá mu službu se 700 f, bude potřebovat víc, a to musím mít za lubem. Jak mám tedy o dvě věci hned žebrot, to je těžko, proto musím o sobě mlčet, a jen aby on měl. Byl dost divný, ale přece se nám stýská a všude nám chybí; chudák, na stará kolena musí se třískat po světě. — Mnohokrát Vás ještě pozdravuje, a pak Vám mám něco stranu Chocholouška vyřídít. Také tu mám dvě pěkné pečetě — a ne drahé! —

Dnes večer nebudu doma — mám jednu Elišku — ale zítra budu toužebně na Vaši odpověď čekat, jestli Vám nějaký dobrodinec napadne, který by mně mohl pomoci na ten čas.

S úctou zůstávám Vaše

Božena

188. Sestře Adéle

V Praze 22. listopadu 1856.

Má milá Adélo! Tvůj dopis mne nekonečně potěšil, třebaš mne lítostivě naladil. Smutné jsou poměry, jaké vládou v naší rodině, nikdo nemůže říci: „Já jsem šťasten!“ — a přece není mezi námi jediného zlého srdce! Ty a dva bratři můžete ovšem ještě býti šťastni, leč s námi třemi je už konec. Marie opravdu mohla by býti nejspokojenější, kdyby dovedla zušlechtiti ducha, jedině tím mohla by se osvoboditi a učila by se lehčeji nésti pouta, která ji budou tížiti vždy víc a více. Pamatuj si, Adélo, manželství může býti nebem, kde je láska a vzájemná úcta, mění se však v peklo, jakmile klesne ke sprostotě. Bohužel je to tak u Marie a částečně i u mne! Vdala jsem se jednak z vlastního nerozumy, jednak z dobře míněného přemlouvání matčina a Němcova. Adélo, v osmi dnech svého manželství plakala jsem první své slzy — hořké to slzy! Jak krásným, jak nádherným představovala jsem si žití po boku milovaného muže, leč ten život mne určen nebyl! To jen viděla jsem velmi záhy, ačkoliv málo jsem znala svět a byla dosud mladá, že naše povahy se k sobě nehodí a že mezi námi nikdy nemůže býti pravý soulad. To také nenastalo a v mém manželském životě naskytlo se velmi mnoho smutných zlovuků. Z počátku nebyla jsem ještě tak rozumná, abych našla pravý tón, a tak cítila jsem své neštěstí tím hlouběji. Zbyla mi jediná vášeň — láska k mým dětem, a pro tu trpěla jsem výsměchy, všechny sprostoty, pro tu obětovala jsem se otroctví, jež je často

mnohem horší než otroctví v Americe. — Leč všechno dospěje jistého stupně, pak nadchází krise; tak tomu bylo i u mne — když jsem byla nejnešťastnější, vzešla mně krásná hvězda lásky — jako poutníkovi, tápe-li v temnotách! Ta mi zasvitla na cestu a té jsem následovala. Byla to poesie, již neštěstí jako zázračný květ ve mně k životu probudilo! Ta jediná oslazuje mi život a já zasvětila jsem se jí na věky! Ona naučila mne lidi milovati, ona zabránila, že jsem nikdy neutonula ve sprostotě života, a ona lepším učinila mé srdce, zušlechtila mou mysl. Ona také zjednala mi poklid v manželství. Pracemi svého ducha stanula jsem na stupni, že mohu býti pro svou osobu od muže nezávislá, zjednala jsem si úctu všech snaživých lidí; jsouc trpělivá a shovívavá k chybám lidí, za několik obětavých služeb z lásky získala jsem mnohé družné srdce. Můj muž mne nyní ctí, ba on mne z celé duše miluje — a kdyby bylo možno, aby v mém srdci ochladlá úcta a láska znovu se ujala, mohlo by to dobře dopadat, — leč bohužel — srdce nedá si poroučeti — a jenom rozum přimlouvá se za něho a přátelství, vyplývající z dlouhého návyku — — —

Ó Adélo, co jsem se nabojovala, co protřpěla, než jsem došla tak daleko, jak jsem! Nikomu bych toho nepřála z vás, je k tomu třeba mnoho duševní síly, mnoho lásky k lidstvu, aby člověk v boji tom nepodleh! Má milá sestro, takových bojů duch tvůj ještě nezakusil a — je nakonec lépe, nezvíš-li toho nikdy! A víš-li pak, který to milý obraz byl, jenž mne stále jakoby sladký čar obetkával, po němž jsem stále toužila, jako po ztraceném ráji, víš to —?

Mé krásné mládí, sladká samota, ve které jsem žila, prosté vychování, jakého jsem požívala, krátce ideální dívčí život, ta čistá, krásná poesie, ráj našeho života — to to bylo! Nikdo z vás nevidí milé Ratibořice tak krásnými jako já! Vy vidíte v nich jen prózu skutečnosti, mně zůstaly rájem! Každý kámen, každou květinu vidím ještě, jak byly, dokud jsem byla děvčetem, děvčetem plným obrazivosti — (o které matka neměla ani tušení) — a ty dítětem. Pamatuješ se ještě, jak jsem tě na zádech vláčela, když jsem šla do Skalice, a jak jsi pro mne plakala a se mnou chtěla, když jsem šla z domu — pamatuješ ještě na ty časy, kdy jsem byla tvou „panímámou“. — Říkám to stále, a vím to, tvé srdce je hluboké a tvůj duch není mrtvý! Proto se, děvče, bojím, že i ty jednou budeš trpěti; proto zkoumej, dříve než se na věky oddáš! Pravím-li zkoumej, věz, že tě mám za rozumné děvče. Ó, kdybys byla u mne, Adélo, jak krásně bychom žily, často toužím po cítící duši! Učila bych tě lecčemu, čeho ti nikdo říci nemůže! A zde bys také našla spíše duši, jež by ti rozuměla a tvé srdce i mysl výše cenila než zlato a pozemek. — Ale to je nadlouho nesplnitelné přání; co by si matka bez tebe počala? Ale na návštěvu přijed' — a přijedeš-li, doprovodím tě domů! — Cos mi psala o mladém muži [...], to jsem nevěděla; Karel mi ničeho nepsal, ale to je přirozené, co se ti zdá přetvářkou, a

častěji se stává, že se srdce dlouho klame. Ale odpovídá to také Tvé povaze, že se k němu nemůže přikloniti, sama hrdost tomu zabraňuje, i kdyby srdce chtělo, pravda-li? Ach, a pak nevzdělaného muže — raději žádného! A o ostatních mi nic nepíšeš, o kapelníkovi? — Proto se mi zdá, jako by ti na něm více záleželo, uhádla jsem? — A co je s Beyerem? Byl zcela vážně ze srdce vyrván? Dejž bůh, staneš-li se jednou muži družkou po celý život, abys našla takového, jenž má srdce, jaké měl náš otec, to je to hlavní, a při něm budeš vždy šťastnější než při bůhvíjaké učenosti, cti a titulu a bohatství! — Cos uvedla o Marii, je smutné a bude to as ještě smutnější, nemůže jinak býti při takových letorách a náruživostech a při tak nepatrném vzdělání na obou stranách. Kterýsi básník porovnal manželství s nadouvacím polštářem — a říká toto: „Manželství je buď vším nebo ničím. Dělbá náklonnosti a vroucnosti není možná. Je-li učiněn průlom do nich, třeba sebemenší, je to jako s nadouvacím polštářem, který někdo jehlou propíchl. Všechn vzduch unikne tímto nepatrným otvorem, jenom líné, těžké tělo zůstává, a co je činilo lehkým a měkkým, je provždy to tam!“ — Pamatuj si to! Ubohá Marie! I u ní je nadouvací polštář dávno propíchnut a zbylo jen líné, těžké tělo! — Bud' ubezpečena, budu mlčeti; dítě moje, znám tolik — tolik příběhů srdce, mnohem — mnohem smutnějších! — Máš-li srdce plné, sedni a piš, a vždy si ulehčíš, a v srdci Tvé „panímámy“ je to dobře uschováno! Víím, co to je milovati, znám odříkání. Pročpak nemá Marie tolik důvěry ke mně, aby mi častěji upřímně psala? Vidím, že budu nucena také zase jednou všechny vás uvidět, abych se s vámi sblížila, jinak se mi příliš odcizíte — a miluji vás přece všechny tak vroucně! — Josef je také k politování — ovšem vina je na něm, ale to je právě smutné, že člověk je stvoření, které tak podléhá okolnostem a náruživostem. — Co mi píšeš o Karlovi, dělá mi starost, a prosím, usiluj dobrými slovy o to, aby byl zvedenější a zanechal své hloupé pýchy; je mi to u mladého člověka protivné. — Teď, má dobrá, milá sestro, pěkně jen spoř na cestu, a až zde budeš, vynasnažíme se, abys byla veselá a spokojená, — a třeba by to bylo jen na několik dnů — život radostí dává po málu — a jen bolesti na stohy! —

Líbám tě mnohokrát, a vždy se potěším, věnuješ-li mi sesterskou důvěru. — Žij blaze!

Tvoje Betty N.

NB. Na tvůj obraz se těším! — Soudíc dle Tvého rukopisu, jsi asi pěkné, půvabné děvče, a jasnou mysl máš, i poesii! — Ano, to všechno vyzírá z těch jemně črtaných písmenek! —

189. Synu Karlovi

26/11 56.

Milý Karle!

Dle maminciného psaní, co si můžeš přečíst, vidíš, že je táta už pryč! — To jedině nepsala jsem mamince, že to u ministerstva vědí skrze to zavření po Havlíčkovém pohřbu. Ten zdejší radda, dareba, hned to udal — mysleli, že tátu vyženou — ale u našeho ministerstva finančního nejsou takoví trulanti — referent Neuwall je hodný chlapík, on zná okolnosti v Čechách, znal dobře Havlíčka a měl ho rád, a ví, že je táta velmi potřebný úředník, on na to nedbal; když se mu táta představil, hned se ho na to ptal — a divil se, jak ho pro takovou věc mohli zavřít — tuze vlídně, skoro přátelsky s tátou jednal. — Zítra pošlu tátovi kaucí, měla jsem s tím běhání, a konečně přece jen prof. Staněk mi pomohl. — Jestli budou držet ti pánové slovo, to táta sotva ze služby vystoupne, jak on se trochu do toho vpraví, — snadno postoupí do tisíce ročního platu, a ačkoliv čím větší plat mít bude, tím větší bude muset mít kaucí, přece se to dá snadněji od 800 f neb 1000 f odtahovat — než od 400 f. — To mu zůstanou 300 fa já zde nevím od čeho budu živa. Ale nebylo zle, aby nebylo zase dobře, — musíme doufat — Jen abych s Vámi radost měla, z ostatního si konečně tak mnoho nedělám. Jsi zdravý? — Ale, Karle, Adela mi píše, ačkoliv ne v tom smyslu, — že si nedáš nic říci, že jsi hrdý? — Vidíš, to mne zbolelo, neboť vidím, že si tu necnost ani v cizině neodložil! Já vím, ty si myslíš: k čemu bych si nechal od koho poroučet, já od nikoho nic nemám? — Ale to není dobrý náhled! — Mladý člověk, jako si ty, potřebuje mnoho přátel, více než peněz, věř mi, a upřímný přítel je ten, kdo tě napomene, kdo ti pravdu do očí řekne, těch si vždy važ! Přítele si udržíš jen upřímností a důvěrou, ale hrdostí, nesnášlivostí každého odstrčíš od sebe! — A pak to neukazuje u mladého člověka (a u žádného) na jakousi ušlechtilost mysle — a srdce — a to přece nechci se domýšlet u Tebe, že tomu tak není? — Není nic zapotřebí, než abys ty ošklivé návyky a zlé vášně trochu na uzdě držel, a k tomu tuším že máš již síly dost. — Varuj se toho, sice tě do sprostáctví přivede; — vždyť se ti to samému u jiných protiví, tedy to sám na sobě odlož. Adela mi to psala, poněvadž jsem se jí ptala na tě, a pravé jí jen, protože vím, že Tě má velmi ráda. Nemůžeš vědět, milý chlapče, do jakých okolností přijdeš a jak velice ti lásky lidu třeba bude, pak bylo by pozdě, ponížovat se. — Vezmi si příklad ze mě a z táty? — Pro koho se spíše něco udělalo? — A byly doby, kde jsem si mohla také po lidech fouknout! — Buď zdvořilý a nepohrdej dobrým slovem, já tě za to prosím! — Ty obrázky asi dříve nedostaneš než k Ježíšku, budeme letos rozmrštěný ve světě! Co dělat! Často se mi o Tobě

zdá. — Kodym tě pozdravuje, je v Augarten. S Fialou nemohla jsem ještě mluvit, ale táta s ním mluvil. Měl prý radost z těch karafiátů, ale že prý si měl raději semeno poslat, bojí se, aby se ujmuly. Ta Pelargonie také nezahynula — to ostatní ale je pryč. Jen mu piš. Ty věci posud nemáme. Jarouš čeká chudák ještě na kalhoty, ale ten týden koupím mu nový, už nemůžu ho nechat čekat. Jakkak ty si ošacen na zimu, bude myslím tuhá. Piš mi brzy. Já budu očekávat toužebně tvůj list. — Pan Dr Strohbach, co byl poslancem a presidentem říšského sněmu, náhle umřel v sobotu. Ráno mu nic nebylo, byl na kopulaci své svakové, pak šel do kanceláře, dal si na stůl směnku a chce ji podepsat — vtom klesl a byl mrtev! — Tak to je s tím živobytím naším. — Pozdravujem a líbáme tě všickni mnohokrát. — Zdrávi jsme, jen abys také byl zdrav.

Tvá matka.

190. Josefu Němci — konec listopadu 1856

Milý muži!

To byla věru divná náhoda, že Tě do Vídně právě k tetčinému pohřbu přivedla. Je mi jí líto, chudáka, a Toníka ještě víc. Umřela tedy na takovou nemoc jako tatínek. Už tedy nemám ve Vídni nikoho z příbuzných; Toník on tam sotva zůstane? — Psala jsem to hned do Sagan. — Nyní tedy o Tvých záležitostech. Byla bych Ti hned kaucí poslala, ale Staněk dostal chřipku a nemohl z domů, a ještě dnes nevyjde, ale spořádá to. On to vlastně nedá; psal otci, ale ten prodal ty obligace, tedy se obrátil na jeho známou kmotru, nějakou Vokounovou, která je velmi hodná Češka a takovým úředníkům, jako jsi ty — už několikrát kaucí půjčila v penězích. Ta to udělá, a kdyby celých sto neměla, je tu Villani, a Staněk k němu jde, aneb půjdu já. Dnes ta paní k Staňkovi přijde a já tam mám také přijít, a to se to srovná, máš ale hned z Hradce Quittung poslat, že si sto zlatých v Obligacích na Národní půjčku obdržel, povídal Staněk, aby ona záhy to dostala. — Ve středu, povídal Staněk, že Ti budu moct to poslat, pošlu Ti to tedy do Celovce poste restante Josef Němec a spolu Tvůj měsíční plat — abych neměla dvojí plat za recepissy. Neboj se nic, ono se to jistě spraví; on myslel Staněk, že ti to jistě ve Vídni změní, a proto se tuze nestaral o to dříve. — Zdrž se raději v Hradci o den déle, abys nemusel být v Celovci dlouho. Brauner že by rád to udělal, ale že vybývá tři syny od sestry, — no a to víš, jak to je, když nechce člověk něco udělat, a z cizích peněz že to nemůže udělat. U Trojana jsem byla — ona se mnou dlouho byla — a rozličné věci si mi

stěžovala. — Vedle Trojanů bydlí — Lónova pobočnica — na kterou mnoho peněz vynakládá — a Tr. to má jaksi v komissí z přátelství vést dohled. — Trojanová zase nerada to vidí, je žárlivá, jak jsem zpozorovala — a to máš tu známost. — To jsou komedie na tom světě! — Trojan byl tuze mrzut a divně mne jaksi přijal, nevím proč, mrzí se, že si ho neposlechl a písemně nezačal s ministerstvem vyjednávat. On tomu čerta rozumí. — U Palackých jsem byla, a Palacký schvaloval zase, že si raději poslechl. — Je zde ošklivé počasí, prší celé dni a je mi to protivné, že se právě v tom musím celý den procházet, nemám do toho ani dobrý obuv. A to mám ty komisse od Staňků a ty etiketní visity a potřeba peněz — není nic plátno. — Jen tedy kdyby držel Neuwall slovo — řekla jsem ti, že je joviální člověk a že s ním je promluvení. Dle všeho můžeš si přece dělat naději na postup, jen aby to dlouho netrvalo. Myslím že Tě tam dlouho nenechají, když je ti Slované tam mrzí. — Ale jsou to darebáci zde — proto ti Weber gratuloval — oni mysleli jistě, že tě hned vyženou, jak to udají, — pakáž! — Ba ono to vskutku není ve Vídni tak zlý, jako zde ty roty to dělají. — A co o mně soudí pan Neuwall — z toho, co jsme spolu mluvili, nemůže mnoho, a z pověsti, to možná nebude nic dobrého! — Lecjakýs osel si o mě tlamu otře, to jinak nejde, když už tou spisovatelkou jsem. Ten Ohéral je neřád, to je stará vesta. — Hansmann mi psal ten den, když's tam odejel, a to mi o tom klepu píše. Měla jsem prý mít se Štulcem veřejný skandál a všechny lidé se mne prý štítí, i profesorová Krejčová — chudák, jak ta k tomu přijde! — Také prý mi už nedává Štulc podporu, dával mi prý 10 f CM měsíčně! — Ale já tomu přijdu zde na stopu — to je bučí z klubu Fričovského — buď ženský klep. Ale já to Štulcovi řeknu, nebo on na Ohérala drží — jako vůbec mnohého darebáka v přízni má. Už u Bellmana redakcí ztratil, máji pana Kappra — darebáka za darebáka. — Pomysli, ten Štrobách umřel náhle — beztoho že to budeš z Novin vědět neb slyšet. — Byl na veselce jeden den, a pranic mu nebylo; druhý den v kanceláři, při počítání peněz, upadl a víc nevzdech. To bylo leknutí pro tu rodinu.

Má čtyry děti! — Je to hrůza, jak to jeden za druhým odchází z našich řad. — Adelheid mi psala, jsou všickni zdraví; Karel připsal pozdravení a že bude psát co nejdřív. U nás nezměnilo se nic, ta stará bída; ale ráno se posud ještě obracím na kufr u plotny, jestli se tam nenatahují dlouhé nohy v těch šedivých nohavicích; — nyní jsme už zase zvykli, ale první dni tu bylo jaksi prázno a večer jsme naslouchali — jestli už táta nejde. Jarouš ještě školu nezmeškal a chodí denně do kostela. Šlenkertová tě líbá, byla tu včera s večerí. U Skřivanů jsem byla; Jarouš dostal od něho starý kabát, chci ho prodat a koupit zaň kalhoty mu. Chce mu zjednat ještě obědy. Za ty knihy dával mi kramář, co ho Podhora přivedl, 3 f CM — já mu je nedala. Podhora mi je prodá jednotlivě, a to přece dostáném 5 f — Mencl tu byl jednou, ale

já nebyla právě doma. — Dnes má Štrobách pohřeb. Že je Šembera dobrák a poctivý chlap, to já vím, ale ten Matouš, to je neřád, ani sté neměli k němu chodit. Škoda že si s Helzeletem nemluvil, ale stranu honoráru to já vím, že on by nemohl nic udělat, on si dá také od druhých na hlavu srát. Tedy buď bez starosti — a ve čtvrtek neb v pátek čekej list v Celovci, ale to mi prosím tě hned piš, jak to dostaneš, — a ten Quittung pošli, aby neměla ta paní strach. Děti tě líbají a ta naše umouraná Manka že tě ruku líbá — také říkala, že prý jako kdyby někdo humřil, když's odešel. Já Tě pozdravuju a líbám. Copak Tvá noha, ani se nezmiňuješ? —

Tvá

N

191. Václavu Čenku Bendlovi — po 25. listopadu 1856.

[- -] kus vosku, abyste vystačil. Jakmile ty ostatní věci budu mít pohromadě, pošlu Vám to, a že mi to na mysli leží, to snad uvěříte. — Šlenkertová Vás pozdravuje, a ty pásky dostanete. — Vlastně bych ale ráda věděla, co od prádla potřebujete nejvíce; pište mi, co máte, abych se mohla dle toho spravovat. Kdybyste byl dávno upřímnější býval v tom ohledu — mohlo se to přece nějak spravit. — Nového nevím co bych Vám psala, aby Vás to zajímalo. — Hilferding tu byl, navštívil mne, a ačkoliv z toho plánu stranu Starého nic není, těšilo mne to, že jsem s ním mluvila. Nabídl mi, abych napsala mu článek: Popis mravů a zvyků a všech ostatních obyčejů některého kraje buď slovenského neb českého — a abych mu to skrze ruce Rajevského do Petrohradu poslala. On to chce dát do časopisu a připsat k tomu článek o mých prácech. Ještě něco chce tím docílit, o čemž se ale ani zmiňovat nebudu, protože to jsou beztoho jen marné naděje. Ten pan Rus je mužiček jako z vosku a hlásek má jako stará panna, — ale česky mluvit umí něco fein, lepší než Božena N—, věřte tomu. Že Strohbach umřel, budete vědět z Novin; velmi nakvap byl odvolán k velkému sněmu. — Ráno byl na veselce švagrové; když přišli domů, šel za svým zaměstnáním k jednomu doktoru. Tam prohlížeje před sebou na stole ležící směnku, zůstal podepřen o stůl stát dlouhou chvíli bez hnutí. Doktor se k němu obrátil a povídá: „Copak se tak na tu směnku díváte, vždyť není falešná.“ — On neodpověděl, ani se nehýbal. Ten jde k němu, skoro uražen, ale viděl, že je mrtev. Bez vzdechu umřel, jako bleskem zastihnut. — Pro něho je to pěkná smrt, ale pro pozůstalé je to hrozné! — Jako na podzim listí se stromu, tak to odpadáva jeden za druhým. — Také velký nedostatek vody byl, Vltavino lože vysychalo a byl již velký strach, že budou sprostí lidé

muset pít jen Mělnické — a páni bavorské, poněvadž by při nedostatku vody bylo pro lůzu tuze drahé. — Ale Perun smiloval se, seslal déšť i sníh, spláchl hlavy hor, a už zase Vltava jarým tokem se žene. V pondělí udělal Perun Kačkám dobrý den — zabubnoval jim na jich svátek — snad mu slíbily víc než šálek čokolády — chtěl jim udělat i větší illuminací, zapálit zámeckou věž, ale to se mu nepovedlo. — Ona je ta věž jako ty české lebky, i hrom se na nich sveze, a nerozstřepí je! — Přiložené posílám ten list, dlouho jsem se rozmejšlela — mám-li, ale konečně — nech zůstane při prvním rozmyslu, jak Vy vždy říkáte. — Домлувте му ештѣ, абы на даме слово страну т-ѣхъ листу незапом'ѣлъ. Либлина ми посудѣ тен листѣ недалѣ назпгѣтъ. — Ажѣ ти буде Юра псать, пишь ми, цо д-ѣла а якъ се тамѣ ма, але ему о томѣ нерйкей. Дей позорѣ,абы тен дагеротыпѣ никдо невид'ѣлъ, ани мое листы, то вишь же йсоу вшуде шпицлове! — На Щтулце мамѣ скрзе тебе грозноу злостѣ, а я му то недарую — якъ буде къ тому прилежитостѣ, ма то на талйри — то е несвѣдомцтостѣ, нехатѣ чловѣка такѣ въ брындѣ ажѣ на последнй окамжикѣ! — Byla bych s Vámi ještě velmi ráda mluvila, ale to loučení jsem Vám ráda odpustila — Starý ale byl by rád měl všechno v pořádku — a proto když Tille s vyřízenou přišel, klel na Št... — A po kolik dní o Vás mluvil, co asi děláte a jak se Vám tam vede a že je mu Vás líto. — Tak sa časy měnia a ludia v nich! — Vaše budoucí hospodyně Vás pozdravuje; právě píše list do Poříče, na čtyř stranách, ale přes sedm řádků udělala tlustých sedm čmár — a to prý může tak zůstat. A škrábe jako kočka — musím ji nechat přece jen krasopisu učit, byla by to hanba. — Jarouš brousí každý den do školy, a povídal, že Vám musí také jednou psát; Manka funí, jak funěla, chytřejší není ani za mak — a já musím posud vařit. Škoda že tu nejste, mohl byste začasty moji umělost v kuchaření obdivovat — a její obratnost. — Ale dobrosrdečná je — a také se jí po Vás stýskalo — že prý sté bul takový špásovitý! — — Onehdy poslala jsem ji k Staňkovi, ona přišla nazpátek s vyřízenou: „ono to nebulo dýmá.“ — Ptala jsem se jí, jak ho jmenuje. „Nu, oni slyší!“ — „Ale to nesmíš tak,“ povídám, „říkej pane profesore.“ — „Ale,“ smála se, „tuto je sprostý, pane professor.“ — „Oni slyší je sprostší.“ — „Nu, teda budu říkat pane professor,“ a ustavičně se tomu smála, já se jí ptala proč, — ale ona, že to je holt sprostý jmíno! — Ona není právě ideál — jak se mi Starý smával, ale je mně přece milejší než ty zdejší fífleny. — Kanárek už je zase zdrav a Vidák stává se nějak zdvořilejší k hostům! — Karel mi v tom čase, co sté odejel, nepsal, ale sestra Adela, a slyším, že je zdrav a že mi bude budoucí měsíc psát. — Pan Mencl tu právě byl dnes, a velmi mrzutý, neboť dostal účet od pozlatníka, který mu lustry na Žofín zlatil, a ten obnáší jen 900 f CM — To je také kus holé dobroty — kus genie — on jen dělá, aby dělal, a jiní lidé strčí jeho výdělek se smíchem do kapsy. — Tak jsem Vám vše zevrub popsala a mohu jen přidat, že jsme zdraví, jinak by

zapotřebí bylo jen peněz! — Doufám že i Vy zdrav sté a že sté již přivykl novému světu. Budu se těšit na list od Vás; co se ostatního týče, to buďte ubezpečen, že se dle možnosti starat budu, abyste dostal, co nevyhnutelně potřebujete. — Já bych se hned dala zavřít do takového semináře ženského i s dětmi, kdybych tam měla tolik prázdné chvíle, a přitom se měla dobře. Vy budete mít břicho jako Jakoubek a laloch jako Hanka, než budete ještě panem páterem, neřku-li falářem — — Umíte už chodit v kutně? — A viksovaná lejtka nemusíte nosit? — Jakpak by to asi vyhlíželo, kdybyste tancoval v kutně mazur? — Inu však Vás uvidíme, beztoho z Prahy hned tak neodejdem, leč by nás vyhnali. Tedy s Bohem! Pozdravujem Vás srdečně! - Vaše upřímná přítelkyně

Božena

Copak s tou koledou Vaší loňskou, co sté od Jarouše koupil? - Kalendář učitelský poslala jsem do Roudnice.

192. Václavu Čeňku Bendlovi

14/22 56.

Váš list obdržela jsem 4/12. Děkuju za gratulací. Za tu pochybnost ale, jako bych i já na Vás zapomněla, zasloužil byste výtopek. Netřeba pochybovat, byť bych i půl léta nepsala. — Chtěla jsem zase zároveň ty věci poslat, ale mějte ještě trochu strpení. Nechceme se nikoho prosit, a co dáme, to dáme z upřímného srdce, a raději samy. — Tuším že to bude i Vám milejší! — Tille byl dvakrát u mne ty dni, čeká od Vás odpověď, zdaliž sté obdržel slovník; je to nějaký dobrý chlapík a má Vás rád. — Řekl, že máte do Březnice, a že nechcete? — Jen jed'te, použité každé pěkné chvíle, dokud se život na Vás směje! — Snad досталъ Юра листы а могль бы вам е гнедь съ себою дать! — Velmi by mne to upokojilo. — Počkejte Vy, neřekne, že chce věnovat překlad Puškina hraběti? — On toho zasluguje — a dá-li něco, bude gut — větě? — Vy sté šlak, vždy má něco přede mnou za lubem; no já nechci se vtírat do všeho, jen když mi srdce Vaše zůstane vždy otevřené, to nepřivírejte ale nikdy přede mnou, a byť i na jeho blánce někdy kaňka se vyskytla, nemažte ji přede mnou! — Jsem tedy sama — paní svého času, své vůle! — Mužovi se ve Villachu dosti dobře líbí, co se krajiny, láce a upřímných lidu týká. Kauci jsme mu poslali. — Nyní bude žádat o místo se 700 f, a budou-li ve Vídni držet slovo, bude snad přece za nějaký čas poněkud tomu bídování našemu konec. — Já se zde musím dost nuzovat, ale věřte, že mi to není tak nesnesitelné, poněvadž

mi nikdo ten nedostatek neztrpčuje. Také jsem zdráva. U mne beztoho celá nemoc závisí od rozpoložení ducha, s ním klesá tělo i zase povznáší se. — Já bych nepotřebovala jiného léku než spokojenost! — K jsem spokojenější i veselejší, než jsem byla, když sté odcházel. — Vy sté mně mnohdy říkal, že nejsem ta, co jsem bývala, že jsem chladná, lhostejná — ano, byla jsem na oko k celému světu chladná, ale uvnitř mi tak nebylo. — Já byla velký bloud, Vašku, nyní se Ti k tomu přiznám, když jsem nad sebou poněkud zvítězila! Nemohu Ti to vyslovit, jaký nepokoj ve mně byl, od té doby co мбль Юра прийти, a jak mi těžko bylo se všemi památkami se rozloučit, s celou naší minulostí! — Já se sama před sebou za svoji hloupou slabost styděla, a proto také ani před Tebou jsem to neukázala, ač mne to jako kámen na srdci tlačilo, který jsem nevěděla kterak odvalit! Ty znáš ten cit, Václave, ty mi uvěříš, jak to je, když musíme odříkat se citu, který byl říkajíc druhým naším živobytím. Obraz jeho provázel mne všade, já s ním vstávala i léhala, já před ním klečívala, jako před bohem — a nyní všem těm snům utíkat, obraz jeho pochovat musím, jako bych zemřelého želela! — A tak ho považuju, neboť přátelství naše, byť jsme si je i slíbili, zůstane přece jen pouhé slovo. On nebude hledat mne a já nemohu hledat jeho! Ach Vašku, — já říkám, že těm myšlénkám na něho utíkám — a přece tak často na něho myslím — zvlášt tato nynější smutná, melancholická povětrnost připomíná mi onu dobu, kde jsme se poznali. Jaké mocné nevyzpytatelné kouzlo — ptám se mnohdy sama sebe — spočívá v jistém člověku, že nás jediný jeho pohled, jediný potisk ruky o všecku sílu připravit může, že chvění jeho hlasu jako třtinou námi zmítá? — Proč pokojně bije srdce, když jeden přítel ruku nám stiskne, proč potisk druhého žár do žil vlévá? — Já poznala moc toho kouzla a podala se mu bezbranně, s celou vroucností své duše! — Chtěl bys proto kámen na mne vrhnout? — Vid' že ne — a já také té slabosti nelituju, vždyť je ta slabost právě ta nejvyšší rozkoš života — ne, toho nelituju — jen tenkrát bych litovala, kdybych musila věřit, že poměr ten z jeho strany sprostáckým byl, totiž že nebyla stejná libost ducha i těla, stejná úcta. — Ale tomu já věřím, byť mně i mnohdy ukřivdil, věřím, a jestliže to klam, nech mi ho, nekal mi tu poesii; ty víš, jak to bolí. — Když jsme se loučili a on mi s slzou v oku sliboval „Já zůstanu Tvé lásky hoden!“ — mluvil pravdu. — Tak cítil tenkrát a netušil, jak záhy se mysl jeho obrátí. Co později bylo, to byl ovšem jen klam, — ale já mu ho odpustila. Ach Václave, co bych mu neodpustila! — Všecko. — Pro Vás byl všelijaký, pro mne ale byl Jediný, jehož jsem stavěla nade všecky vás! Já bych mu byla věnec z hvězd nejskvělejších spletla nad čelo, do nebes bych ho byla vnesla, by nade všemi skvěl se! — Já nezkoumala, zdali hoden toho, protože jsem ho milovala. — Snad ho bude dosti ženských ještě milovat, ale tak bezohledně a vroucně žádná, ani žena ani děvče., (to dokonce) Snad i on to někdy uzná, ačkoliv nebude nikdy vědět, co

jsem já proň zkusila! — Nemysli si, Václave, že jsem byla tak bláhová a do poslední chvíle snad se nosila s marnými nadějemi; — oh ne — v únoru bude rok, co mi rouška začala padat, co jsem nahlédla, že se neshledáme tak, jak jsem doufala, a co jsem dala výhost všem marným nadějím. Ale jedné naději nechtěla jsem se odříci, vidět ho v řadách našich rytířů Ducha — co statečného bojovníka! — Já se kojila vždy tou marnou radostí, že byla láska ku mně osten, který ho vypíchl z té nečinnosti a omrzlosti duševní, i doufala jsem, ctižádost, muži příslušná, a cit vřelý pro pravdu a právo že ho poženě dále, — ale zklamala jsem se. — Co to nyní vím — klesl. — Abych ho vždy před sebou viděla v stejné světlosti, aby svazek duchovní náš nepokalený zůstal, stálý a shodly, to jsem si přála, tělo jeho bych lehko byla oželela, neboť cit pohlavní jedině nebyl u mne nikdy pohnutkou k milování, ani nebude, a jen co následek hlubší sympathie může mi být rozkoší. — Ba tehdáž, když jsme se nevidali, nelíbali, milovala jsem ho snad ještě vroucněji —! — Ale on mne neznal, ani mi nevěřil — a nedůvěrou svojí mne vždy nejbolestněji urazil. — Přála bych mu, aby žena jeho mu jednou tak věrná zůstala, jako já jemu! — Ale už je po všem; — já bych se ani Tobě nebyla zmínila, ale myslím že to jsem poněkud dlužná, za Tvoji upřímnost. Ústně bych Ti to snad ani nebyla s to říci tak. Až se s ním sejdeš, — aneb jestli Ti píše, a kdyby měl do Prahy přijet a snad přece chtít se mnou mluvit, vymluv mu to. — Já se Tobě — ale jen Tobě upřímné vyznám, — že jsem nyní pokojná a co možná se každé stopě po něm vyhýbám, on mi je jak umrlý. — Kdybychom se ale viděli, bojím se, že by se mi stal buď protivným, buď bych ho zase musela milovat, — a jedno ani druhé nechci. — Já spoléhám na Tvoje přátelství a na jeho dobré srdce, on si dá od Tebe říct. — Tak, bratře, podejme si ruce a řekněme s Heinem: „Verweht ist Blatt und Blüthe, der Stern ist knisternd zerstoßen, verklungen das Schwanenlied!“ — A na koho naříkat než na sebe? — Vid’? — Tedy trpme. — Kdybych byla alespoň Tobě mohla touhu srdce splnit, byla bych vše podnikla, ale byly to také marné naděje a klam! — Jsem žádostivá, zdali a co mi Anna odpoví? — Ach cožpak odpoví, jestli nenajdou moje slova ohlasu v srdci jejím! — To je jako u Гануше, až mu dáš můj list — přečte ho a odloží, jako by nečetl byl. — Já se, Václave, dlouho k tomu listu odhodlávala; nechtěla jsem psát tak, jak mi je, a chladně psát to nešlo — nevím, co jsem mu psala, hlavně skrze ty listy. Pak jsem psala Anně — a tak jsem měla srdce ještě zkormoucené, že měl celý ten list nádech mého vlastního trpkého citu; — snad bude i ona plakat, jako já jsem plakala! — Není ti někdy, Václave, jako by každý hlásek tvého srdce za ní prosil, není ti, jako bys musel k jejím nohám putovat, co k místu, kde mír duše nalezneš —? — Nelíbáš ji v duchu? — A není ti opět, jako by nebylo dost hlubokého hrobu, kam bys ji pochoval, dost těžkého rovu, nímž bys ji přikryl? — A na tom rovu pláčeš? — Tak mně bývá, a myslím že i Tobě; byť ne vždy, ale

jsou chvíle, kde se sami mučíme, a v mukách těch rozkoš nalézáme! — Ty sice zastával si vždy přede mnou princip chladného rozumu, ale tím mne neošálíš, já Ti viděla mnohdy do srdce, a kdybych nevěděla, že tam moje povzdechnutí a zpověď tato najde místečka, nebyla bych to napsala. Je to ale první a poslední takový list, budoucně budu Ti psát vždy samé rozumné věci a budu se vynasnažovat, abych i rozumu vládnout dala úplně nad sebou a bych Ti jen o touhách a nadějích psala, které nyní zcela mne zajímat budou, o mých pracích a trochu klepů a podobné věci. — Jsi-li opravdu tak spokojen, jak píšeš, jsem tomu ráda; že světa, totiž té společnosti neželíš, to Ti věřím, tu bych i já ráda opustila, neboť se mi to také často oškliví až dost. Často si přeju také, kdybys tu seděl u mne — abych Ti mohla to neb ono přečíst a s Tebou o tom promluvit, Tys řekl mi vždy pravdu. — Nyní jsem se zase uhnízdila v tom mém pokojíku a nechce se mi ani vyjít — obírám se s tou paničkou pražskou a při některých scénách se trochu na těch klepnách zchladím. — Nyní musím být velmi pilná —. Odbyla jsem si také ty nutné a nudné visity a jen někdy si k známým zaběhnu, kde vím že jsem vždy ráda viděna. Ty dni byla jsem u Palackých na čaj zvána; — ten starý je přece jen chlapík k pomilování. — Když tak přejdu ty známé, Hanušovic, Lamblovic, Krejčovic, Palackých, Staňkovic, tu slyším mnoho a mám názor života rozličných vrstev společnosti. — Ze všech mi jsou přece vždy nejmilejší Hanušovic, tam je harmonie, tam rozumné zřízení domácího života, tam je mi vždy volno. — Libochovský Lambl dostane se za důchodního do Strakonic a bude se ženit — cožpak tomu bude říkat M...ka! — Ale což chudé děvče, co to může říkat, ta může být ráda, že se pán o ni otěl, že ne? — Proklaté zřízení na tom světě! — Dra čekají ten týden, psal posledně z Bologně, a píše o papežské zemi, že není na celém světě snad tolik zlodějstva a vraždy jako tam a nikde že se tolik nekleje jako tam! Pěkná konduita té svaté vlády. — Vorlíček u mne nebyl, ani nepamatuju; mám jen knihy od něho, co mi Jarouš přináší. Ten ho navštěvuje — ustavičně jen studuje; — ten člověk má snad místo krve už samou syrovátku od toho študování. — Pan z Kolářů u mne byl — velmi se kroutil a já se velmi nudila. — Lblinský u mne nebyl. — O Josefovi nevím více, než že dýchá — a že bude otcem — nějaké žízaly —! — Co by se z toho mohlo jiného narodit; a mohou si to hned dát do spiritusu, jinak jim to beztoho nevydrží. O jeho charakteru chceš soudit? — Původ všeho marnost, ctižádost, přepjatost a přitom trochu churavé, nedospělé phantasie. — Je to snad stranné ode mne, ale budoucnost ukáže lépe ještě, co v něm bylo. — Máš pravdu, že v té společnosti klep ten uvařili s Ohéralem. — Já to nechtěla nechat, ale myslím si, čím více se v h... maže, tím více smrdí, nestojí mi ta rota za to. Na oko jsme ale zdvořilí — onehdy jsem byla v divadle a on zdaleka pozdravoval; jinak si já jich nevšímám. — Někdy ke mně zabrousí — der Klassiker — tak [- -]

193. Synu Karlovi

14/12 56.

Karle!

Máme dnes čtrnáctého, a Tys posud nepsal, ani si nezpomněl, že byl mámin svátek. To je mi velmi divno, ba líto je mi to tuze, poněvadž vidět v tom Tvoji nedbalost. To je přece velká nešetrnost od Tebe, tak na rodiče zapomínat, a dokonce na matku, která by pro Vás krev dala. To si budu pamatovat! — Táta mi psal z cesty, kde tak málo času měl, jen co se v hospodě zdržel, — Bendi mi psal, děti mi přály, sirotek jeden přišel, kterému jsem jen několikrát dobrodiní prokázala, Mika přišel, jen Karel si toho nevšiml, že je matčín svátek a že to vděčnost požaduje, upřímným slovem se o tom zmínit. — Ani mi to nejde s myslí, jak můžeš takový být? — Tolik práce nemáš, aby Ti nezbyla hodinka, ba čtvrt hodinka k psaní. A jsi-li nemocen snad, toť myslím že by přece naši tolik srdce měli a dali mi to vědět, ačkoliv je to také dost nehezké, že se žádný nezmíní ani slovem. Kdybych já to udělala, bylo by o tom řečí, bůhvíjak dlouhých, ale na mne se nepotřebuje vzít žádný vzhled. Však já to po druhé také tak udělám. — Táta je už pryč. Přišel do Villachu v Korutansku, as půldne cesty od Celovce, za Amtsoficiála se 400 f. Ale 100 mu budou strhovat každý rok na kaucí, tedy bude mít 300 f — z toho že mi nemůže nic posílat, můžeš nahlídnout, sotva že sám vystačí. Ale zadal již o službu se 700 f, a budou-li ve Vídni držet slovo, také ji dostane. Ve Villachu je laciné živobytí; překrásná krajina, jsou to již hranice Itálie, a při tom železnictví tam pracují samé Italiáni. Krásná jsou tam jezera, Norické alpy, teplé lázně, staré stavby a v letě rozkošné přebývání tam má být. — My zde žijem dost bídne, ale jsme zdraví. Čekáme, aby jen už dostal táta těch 700 f. — a něčím nám mohl pomoci. — Ve Vídni mluvil táta s Kodymem; je v Augartnu a půjde s jara do Belgie. Pozdravuje tě. — Pilz ke mně nechodí. Já nyní mám mnoho práce, nemohu nikam chodit, nevím tedy ani, co u Fialu dělají. U Hanušů jsou zdraví a pozdravují tě, též pan Mencl, Šlenkertka a Podhora; ani nechci říci, jak málo o matku dbáš. Děti tě pozdravují; Jarouš se dobře učí teď a je chválen. — Pozdravuj naši a řekni, že jsou hodni, že mi ani nepsali, — a dokonce Marii. — Ty věci posud nemám, leží to u toho Sieberta, a už to nedostáném, až po svátcích, až Anna Lamblovic pojedje do Děčina; — mám na to zlost, protože bychom to potřebovali, dokonce kalhoty a boty Jaroušovi jako sůl. — Já tě pozdravuju a líbám, a doufám že budeš mít přece tolik šetrnosti a lásky k matce, abys mi hned odepsal, jak se máš a co to bylo za příčinu, žeš nepsal tak dlouho. Buď zdrav! S Bohem! Tvá matka.

194. Synu Karlovi

14/12 56.

Milý Karle!

Ty mi píšeš, že mi Adelheid beztoho psala, proč's mi nemohl přát, ale já od nich také žádný list ten měsíc nedostala. Bude ona to jen tak výmluva od Tebe, vid'?' — No už si kapitolu za to dostal, můj předešlý list si dostal jistě, ač se o něm ani nezmiňuješ. Věci tedy máme, včera jsme je právě dostali z Libverdy (to je u Děčína, co je ta škola). — Jarouš skákal radostí, když viděl boty a kalhoty, — on by byl nedbal, kdyby se bylo všecko ztratilo, jen ne jeho štiflety a kalhoty. Však je mu toho tuze potřeba. Dora má také radost se šatmi; ač jsou letní, přece je to dobře — bude zaopatřená. Ta jupka je pěkná ještě, vyčistí se a tak bude ji mít k sukni a bude zase dobrá. Ale já měla radost z těch černých šatů a jupy, jako by mi byla Marie atlasový poslala; hlavně ale proto, že mi ta jupa padne jako ulitá a že je to černý. To víš já nosím nejraději černý, — a šaty jsem už tuze potřebovala. Také ty ostatní maličkosti nám jsou milé — ale to mne mrzí, že ta vlna, perličky, šmelc a ty střevíce v paklu nebylo; já nevím, jak se to mohlo stát — bylo to zapečetěny, zadělaný dobře, nikde nic roztrhnutého, a to pryč. Myslím ale, jestli to muselo se na hranicích otvírat, že to někdo vzal, — anebo si ty to zapomněl tam dát? — No jen když máme hlavní věci, přišly nám tuze vhod. — Řekni, že ještě jednou za všecko děkujem. — Ty čekal jsi psaní v neděli a já teprv dnes píšu; to nejde, jak jsi myslíš; za jedno jsem dostala Tvůj list teprv v sobotu — a pak šla jsem hned k Fialoví — a skrze tu vandrovni knížku k magistrátu. To jsem byla včera a musím zase dnes odpoledne — zatím tedy píšu. — Fiala mi řekl tolik. Jestli Tě Teichert by doporučil do Potsdamu, Berlina neb Erfurtu a že bys měl místo jisté, že by Ti to dobře bylo ještě rok v cizině se zdržet, že bys získal si nejen zkušenosti, ale že bys potom i zde dostal dobrá místa. Jestli bys ale nešel někam najisto, není dokonce pro to, abys po světě se toulal; to máš včas psát, a on by ti místo buď v Čechách neb někde jinde zaopatřil. Kdybys tu nyní byl, mohl bys do Štýrského Hradce, co by mi bylo tuze milé. — Ale tam se prý trefujou často místa, poněvadž tamější handlovní zahradník drží 20 pomocníků — a obyčejně ty prvnější od Fialy si dá rekomandovat. Bylo by mi to proto milé, kdybys do té krajiny přišel, poněvadž je tam velmi zdravo, a kdybych přece měla na podzim za tátou, že bychom nebyly tuze vzdáleny. — Tedy si to rozlož. — Já bych nechtěla dokonce, abys Ty ze Sagan tak záhy šel, kdyby nebylo té ruky, — ale s tím nejsou žádné žerty. Ty jsi ovšem také trochu skrofolosní, ale když se přitom šetří a může na zdravém povětrí být — není to nebezpečné a mnohdy se to z těla vytratí. Lepší, než aby se Ti to bylo

usadilo na plíce jako Jaroušovi. Ale ty nesmíš to brát na lehkou stránku a pilně prst koupat, to je vskutku to jediné — a lépe ještě by bylo bývalo, kdybys byl začal studené obklady jen přikládat, ale zůstaň tedy jen při tom, co Ti lékař radí, jen nic neužívej; — ale jez masité věci a dej si začasťe na žejdlík piva, je-li dobré. Káva je pro skrofolosní lidé špatná strava a jen k tomu účinkuje, aby se rozmohly, — proto mi to není milé, že ty se držíš tak té kávy— to je čaj záživnější. Poslechni, víš že já těm věcem lépe rozumím než Sagansky. — Jestli neposlechněš, budeš vbrzku následky toho cítit; byla to hloupost hrozná, píchat takovou věc a nejt se hned záhy s lékařem poradit, mohls uspořit si bolesti, — po druhé budeš chytřejší. A na které ruce to máš? — To mi ani nepíšeš; vůbec je ten tvůj poslední list tak nějak lehkomyšlně psán. — Táta Tě také pozdravuje — a ve Villachu se mu dobře líbí, jen kdyby měl už 700 f. — Kauci nám půjčil Dr Fric, to jsem ti psala. — Krajina je tam velmi krásná, nad Villachem zdvívají se již Alpy — a hranice italiánské jsou pár mil, totiž Udine. Z Villachu přes Udine jede se přes moře do Triestu; je to 13 mil, nebo přes Lublaň, ani to mnoho nestojí. — Do Celovce jezdí se přes jezero (Worther-See), to stojí 40 x. Táta jede na svátky k Božence Staňkové do Celovce, to víš, že je tam vdaná za profesora. — Ve Villachu jsou také velké doly na železo a olovo — a mnoho se tam nachází zkamenělin; táta chce něco poslat dětem. Jsou nablízku teplé lázně také. Drává teče skrze město a je splavná. Je tam velký obchod a bohatí lidé. Město je výstavné, má tři krásné kostely — mnoho hospod, protože lidé mnoho vydělají a mnoho prodělají hrdlem. Jíst, pít a spát a nic jiného. Ale jsou prý velmi upřímní a dobří lidé. Co se týká dozorství policejního, to tam nebude mít táta pranic, to tam ani neznají. Lacino je tam dost, ale jsou zase některé věci tuze drahé. Rejže, olej, kaštiny (15 za 1 x pečených), maso, to je všecko laciné, i dříví, jenže mají tak velký kamna, že ho půl sáhu najednou naložit musí. — Povětrnost je tam proměnlivá, tu 19 stup. zimy a hned teplo, ale je tam zdravo, jakož vůbec v celém tom kraji Štyrsko-korutanském. — Jestli by táta měl dostat brzy těch 700 f a měl tam zůstat nebo nablízku a s tou službou u Lany mnoho nebylo, snad přece bych za ním šla, kvůli těm dětem. Proto by mně to bylo milé, kdybys raději v tom kraji byl. Ostatně dělej, jak ti moudří lidé radí, a neposlouchej jen své hlavy. Fiala má pravdu — abys netoulal se po světě zbytečně, k tomu nemáš peněz, leda jestli bys šel najisto. — Kdybys ale v Němcích zůstal, to by byly zbytečné výlohy chodit do Prahy; jakkoli bychom tě rádi viděli, to ale by nemoudré bylo. Možná ale že bych přece se do Sagan podívala, než bys odešel, — ale na každý pád bych hleděla něco Ti přispět na cestu, kdybych tam sama přijela, vzala bych Ti prádla trochu, a kdyby ne, poslala bych Ti na ně pár zlatých. Nyní mi ale není možná; co dostanu, jde do žaludku. — Dnes je den před štědrým večerem, a já mám i f svého jmění! — Já nevím, kde vezmu peníze, věř mi — a jestli nějaká šťastná

náhoda se do toho nevloží, pak budou špatné svátky. — Jarouš, ten není celý týden doma, ale jsme přece tři. Na Boží hod jsme s Dorou u Palackých zvány — měly jsme přijít i k večeři, ale to víš, to já jsem nejradši doma, a třebaš nic neměla. — O Ježíšku ani muk. — Snad dostanou někde jinde něco. Dora u Hanušů jistě. Dělá Dorince bracelety a Emince vyšívá náprsenku k Novému roku, ona to má radši. Ptá se Eminka vždy po Tobě, co píšeš, jestli budeš psát Pepíčkoví, jsi-li zdrav, — Dora mi to onehdy prozradila — a snad Ti to bude sama psát. To ony máji tak mezi sebou tajemství, a Dora, to víš, ta neřekne nic. — Bude se učit francouzsky nyní. Ta malá holčinka je hezká, celá Viluška — a Eda Fialu už bubnuje, rozpráví všecko a běhá po zahradě. To je roztomilý klučina. Tu růžičku můžeš při té vandrovní knížce poslat, ale jen nedělej velký paklík, abych nemusela zde mnoho platit, anebo naposled nějaké opletačky. Musíš navrch napsat: co v tom je — „Wanderbuch“ — pak nenapiš efnen, nýbrž „in Prag zu öfnen“ — a raději se dříve na to pořádně vyptej. — Já se už na to vyptala; musíš tu knírku poslat mne a já ji pošlu do Villachu, neboť patříme nyní tam. Je to lepší, poněvadž by to zde muselo zase skrze policii na mistodržitelstvo a dlouho by to trvalo; teď patříme zase do Korutanska a já musím mít také tamodtud domovní list. — Pošli si to dříve než déle, abys to měl. — A nyní si nekupuj knihy a podobné věci, raději si peníze shromážděj. — Řekni našim, aby mi zase něco shromáždili, kdybych pak buď já sama tam přijela, aneb Ty se vrátil, aneb Adela kdyby se k nám podívala, tak bych to mohla dostat. — S tou vandrovní knížkou pošlu pak ty šmísetky a obrázek. — Zdrávi jsme tak dalece, jen kdyby mohl mít člověk spokojenější mysl. — Kohopak si Aida bére, ani mi nic nepíšete. Mohla by si babička vzít Doru tam na čas — je tu jen o tu cestu, kde bychom na to vzali. — Copak dělají ti naši všickni; kampak chodíš, když máš prázno? Copak kněžna, kdopak jí hospodaří místo hraběte? Bendi Tě pozdravuje a nenaříká si pranic v tom klášteře. Také Hansmann Tě pozdravuje; táta když jel do Vídně, byl u nich, ona se mu velmi líbila, Hansmann je prý velmi upřímný chlap, ale trochu splašený. — No to nic neškodí. Tebe má Hansmann tuze rád, ač tě ani nezná. — Pan doktor přijel včera, ale ještě jsem ho neviděla. — Podhora Tě pozdravuje, chodí často k nám. — Ty myslíš, že je to u nás pustý — inu jsme samy. Tobě jsme odvykly dříve již, teď tátovi, a tak je ticho celý den. Ty staří známí přijdou, jako přicházeli jindy, a já jsem vlastně nejradši sama. Beztoho mám práce až hrůza — a je mi potřeba pokoje. — Piš tedy zase brzy a jak je Ti s rukou; já se také na to zeptám Dr Lambla. — Řekni Marii, že ji nechám prosit, aby mi poslala vzor takové jupky — zrovna na její tělo, a vzor na šaty ke krku, a ať ti to dá, ty mi to můžeš při příležitosti poslat. Mějte se tedy dobře, a jen se prosím Tě hled se zdravím — to víš že je to nejdražší poklad člověka. Tu knížku posli tedy. — Ano, ještě něco skrze lektýru. — Nejsm Ti radou tou, abys četl mnoho od Heineho, — za jedno není vše pro mladou mysl,

za druhé mnohým věcem bys nerozuměl. Zvykej na přísnější zábavu a jmenovitě přírodovědecké; tou romantikou se mnohdy mysl velmi unaví neb zbytečně rozdráždí. — Někdy trochu, ale jen zase vždy sáhnout k tomu, co je Ti potřebné; já Heinemu rozumím, mám ho ráda, — ale často ho číst nechci. Jeho „Höllenfahrt“ neznám. — Když chceš číst zábavné, čet' Goetheho, Schillera — z novějších Gutzkova, Romány Bozovy (Dickens) — Maryata — Coopera. — Angličané mají krásnou literaturu — jmenovitě dostaneš-li vypůjčit „Sealsfielda“ (vysloví se Silsfield) romány o Americe. — Ty jsou velmi krásný. — Přitom bys i něco se naučil. Řeckou Mythologii si vypůjč, to také je pro Tebe — „Telemacha“ —. To tě bude těšit i prospěje Ti to — a v mysli zanechá to mírný dojem. — Líbám Tě srdečně —! Bud' s Bohem!

Tvá tě milující matka

Božena

Začato 22 dokončeno 23/12 56.

195. Přípisek na dopisu Jaroslava Němce Josefu Němci — před 24. prosincem 1856.

Vyhubuj mu za jeho škrábaninu, a aby nebyl hrubej. — Dora Tě líbá. - Manka Tě pozdravuje; je to dobrosrdečná holka. - Piš tedy zase brzy a nezapomeň skrze ten Vanderbuch psát. — Já Ti přeju veselé svátky — a budem si zpomínat na Tebe dokonce na Štědrý den, budem Ti pít na zdraví snad pivo i punč! — Líbám Tě srdečně. Bud' zdrav a nestejskej si, to není pranic platné! Lepší, když člověk to břemeno nese s veselou odhodlanou myslí, než aby pod ním hekal. Tvá upřímná

žena N

Seznam adresátů II. svazku listů Boženy Němcové

Bendl, Václav Čeněk. Listy č. 191, 192.

Čermáková, Josefina. List č. 121.

Dobšinský. List č. 162.

Frič, Josef Václav. List č. 127.

Hanka, Václav. Listy č. 113, 115.

Hanuš, Ignác Josef. List č. 106.

Helcelet, Jan. Listy č. 136, 170.

Hlavsová, Anna Milina. List č. 131.

Hušek, Jan Hostivít. List č. 112.

Chalupka, Samo. Listy č. 160, 185.

Jeřábková, Kateřina. List č. 141.

Jurenka, Hanuš MDr. Listy č. 122, 130, 142, 161.

Kolovrat Krakovský, Hanuš, vlastně Jan Karel. Listy č. 144, 168.

Lambl, Vilém Dušan. List č. 176.

Lamblová, Eliška. Listy č. 118, 152, 172.

Lešikar, Josef Lidumil. List č. 177.

Marek, Antonín. Listy č. 119, 124.

Mend, Josef. List č. 159.

Michenet, Jacques. List č. 183.

Mužáková, Johana, roz. Johana Rottová. Listy č. 96, 97, 99, 103, 109.

Neznámý — snad některý z úředníků Českého musea. List č. 187.

Němcová Dora,. List č. 150.

Němec, Hynek. List č. 108.

Němec, Josef. Listy č. 125, 145, 147, 148, 149, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 190, 195.

Němec, Karel. Listy č. 108, 151, 165, 167, 169, 171, 174, 175, 178, 179, 180, 181, 184, 186, 189, 193, 194.

Palacký, František. List č. 182.

Panklová, Adéla. List č. 188.

Panklová, Terezie. Listy č. 166, 173.

Pospíšil, Jaroslav. Listy č. 126, 133, 135, 139, 140.

Prosek, Jindřich, JUDr. List č. 138.

Prošková, Josefína. List č. 138.

Purkyně, Jan Evangelista. Listy č. 104, 114, 116, 132, 143.

Rottová, Žofie. Listy č. 98, 100, 101, 105, 107, 110, 111.

Sládkovič, Andrej. List č. 164.

Šafařík. List č. 146.

Šembera, Alois Vojtěch. Listy č. 120, 123, 134, 137, 163.

Štulc, Václav. List č. 117.

Vrt'átko, Antonín Jaroslav. Listy č. 128, 129.

Zechenter, Gustav Kazimír. List č. 102.